

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΟ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 721. 8308 | 1/15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1982 | ΑΡΙΘ. 7-8

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΟΦΟΡΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. «Αναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν λαοί», παροτρύνει ὁ θεὸς ὑμνωδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ λαμπροφώρῃ ἡμέρᾳ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Μυριάδων χριστιανῶν τὰ στόματα ἀναφωνοῦν τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Θεανθρώπου. Ἴδου τὸ πρῶτον «μῆνυμα» τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, νὰ «λαμπρυνθῶμεν»! Νὰ λαμπρυνθῶμεν, νὰ ἐξωραϊσῶμεν, νὰ μεταμορφώσωμεν τὸν ἑσῶ κόσμον τῆς ἀθανάτου ψυχῆς μας, τὸν θεοειδῆ καὶ θεόμορφον, εἰς περίλαμπρον ἀγλαΐσμα, πλημμυρισμένον ἀπὸ ἄφατον χαρὰν καὶ εὐδαιμονίαν. Διατί καὶ πῶς; Διότι διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λυτρωτοῦ, ὡς διακηρύττει ὁ μέγας τῶν Ἐθνῶν ἀπόστολος Παῦλος, «δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσθαι ἀθανασίαν· τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος,

Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος.
ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον;
ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος;

τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἢ ἁμαρτία, ἢ δὲ δυνάμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος· τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 15, 54-57).

2. Ἀναστάσεως ἡμέρα, λοιπὸν, λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει! Ὁλος ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς μας ἄς καταστῇ περίλαμπρος καὶ ἀπαστράπων ἀπὸ χαρὰν μοναδικήν, χαρὰν ἄφατον, χαρὰν διαχειομένην εἰς ὅλην τὴν ζωικὴν μας ὄντότητα! Χαρὰν ἐκχειομένην πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀποδεικνυομένην ἐκ τῆς εὐφροσύνου λάμψεως τοῦ προσώπου μας! Χαρὰν βεβαιουμένην διὰ τῶν λόγων μας καὶ τῶν πράξεών μας! Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν αἱ δυσχέρειαί τοῦ βίου. Ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἁγία καὶ ἄμωμος, καλεῖ ἡμᾶς νὰ πανηγυρίσωμεν καὶ συμψάλωμεν μετ' αὐτῆς τὰ «νικητήρια»! Τὰ «νικητήρια» τοῦ ζῶντος Θεοῦ κατὰ τοῦ θανάτου. Διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τὸ τῆς Γραφῆς ἀφοριστικὸν ἀπόφθεγμα: «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», μεταβάλλεται εἰς ἐλπιδοφόρον διάγγελμα: «Γῆ εἶ, ὦ ἄνθρωπε, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀπελεύσῃ»! Ἰλασμοῦ καὶ καταλλαγῆς μῆνυμα διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν φύσιν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ! Καταλλαγῆς λοιπὸν μῆνυμα καὶ σωτηρίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Ἑορτὴ καὶ πανηγυρίς εἶναι τὸ Πάσχα ἡμῶν τῶν χριστιανῶν. Προηγουμένως ἐωρτάσαμεν ἐν κατανύξει τὸ Πάθος καὶ τὸν Σταυρόν. Σήμερον πανηγυρίζομεν τὴν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀπαρχὴν καὶ τῆς ἰδικῆς μας ἀναστάσεως. Χαρᾶς λοιπὸν καὶ

εὐφροσύνης ἢ τοῦ Πάσχα ἑορτὴ διὰ τοὺς χριστιανούς. Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν κάθε πικρία, δειλία καὶ ἀπογοήτευσις. Προσβλέψωμεν πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, πῶς μετὰ τὰ παθήματα, τὴν καταδίκην, τὴν ἐξουθένωσιν καὶ τὴν ἀτιμωτικὴν σταύρωσιν πῶς λέγω ἀνίσταται ἐκ τοῦ τάφου καὶ ἐγείρεται «ὡς ὁ ὑπνῶν» (Ψαλμ. 77,65), ἵνα ὁ τὴν σάρκα τὴν ἀνθρωπίνην περιβληθεὶς Ἰησοῦς, ἀποδειχθῆ καὶ φανερωθῆ καὶ ὡς κατακτητῆς τοῦ θανάτου καὶ ὡς θριαμβευτῆς τοῦ Ἄδου! Θαῦμα ὄντως μέγα καὶ μυστήριον ἀκατάληπτον διὰ τὸν σαρκικὸν ἄνθρωπον, τὸν τὰ πάντα ἐκλογικεύοντα καὶ ἀμφισβητοῦντα.

3. Μήνυμα Πίστεως εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Μήνυμα Πίστεως, διότι διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς θαυμάσια ἔργα Του, ὁ βίος Του καὶ ἡ διδασκαλία Του ἐπισφραγίζονται καὶ ἐπικυροῦνται μὲ τὴν ἀνεξίτηλον τῆς θείας παντοδυναμίας Του σφραγίδα. Ἄν τις τὸ ἀντίθετον τολμήσῃ νὰ διανοηθῆ, ὅτι δηλ. «Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται», τότε, ᾧ τότε, «ματαία ἢ Πίστις ἡμῶν», λέγει ὁ τῶν Ἐθνῶν ἀπόστολος Παῦλος! Ἄλλ' ὄχι! Τὸ Μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως ἰσχυροποιεῖ καὶ διασφαλίζει τὴν Πίστιν ἡμῶν τῶν χριστιανῶν. Τὴν Πίστιν, τὴν ὁποῖαν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον περιθριγκεῖ καὶ ἰσχυροποιεῖ, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ «ἡμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. 13,11) καὶ ἀφοῦ δι' αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς «ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθημεν τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ, ὃ ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης Αὐτοῦ» (Ἐφεσ. 1,13-14). Δι' Αὐτοῦ ἐπίσης ἀπεκαλύφθη, ὅπως «εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»! (Ἐφ. 3,6). Δι' Αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Του ἐφωτίσθημεν, ὥστε νὰ γνωρίσωμεν «τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι, ἵνα γνωρισθῆ

νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 3,9-10).

4. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι καὶ Μήνυμα αὐτογνωσίας διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν πιστὸν καὶ ἀφοσιωμένον εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου Του. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ὁδηγεῖ τὸν πιστὸν εἰς τὴν βαθυτέραν μελέτην τῆς υπέρξεως του, τοῦ εἶναι καὶ τῆς ὄντότητός του καὶ προκαλεῖ τοῦτον εἰς τὸ νὰ θέσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸ ἐρώτημα: Πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω; Ποῖός τις εἶμαι, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, ὁ παντοδύναμος, ὁ πάνσοφος καὶ ἀθάνατος, προσέλαβε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, Θεὸς ὢν; Πρὸς τί, καὶ διατί; Δι' ἐμέ τὸν ἄνθρωπον, τὸν θνητὸν καὶ ἀδύναμον, ἵνα μὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μακαριότητα καὶ τοῦτο ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ πλάσμα Του! Ἄρα πρέπει νὰ εἶμαι ὡς ἄνθρωπος πλάσμα ὄχι φθαρτὸν τῷ σώματι, ἀλλ' ἀφθαρτὸν τῷ πνεύματι, προοριζόμενον διὰ τὴν αἰωνιότητα. Αὐτὴν τὴν αἰωνιότητα μνηύει καὶ διαγγέλλει καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Θεοανθρώπου! Καὶ συγχρόνως διαγορεύει τὸ ὕψιστον διὰ τὸν ἄνθρωπον χρέος νὰ στραφῆ πρὸς τὸ ἐσώτερον εἶναί του, ὥστε νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὅσον πρέπει καὶ ὅσον δύναται. Μήνυμα αὐτογνωσίας καὶ πρόκλησις ἐνδοστρεφίας, ταπεινώσεως καὶ ἀνυψώσεως εἶναι συνάμα ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου!

5. Ἄλλ' ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὑπὲρ πάντα καὶ Μήνυμα σωτηρίας. Πῶς δὲ ἐπιτυγχάνεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀθρώπου; Διὰ τῆς ταμιούχου τῆς θείας Χάριτος, τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. «Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον ἀνθρώπινον ὑπερβαίνοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χαρίσματα» (Χρυσ. Ὁμιλ. Β' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, παρὰ Μ. 50, 463, α). Ποῖα δὲ τὰ χαρίσματα ταῦτα; Τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θεσμοθετηθέντα καὶ τελούμενα Μυστήρια, εὐδοκίας καὶ χάριτος δωρήματα πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν διὰ Χριστὸν καὶ κατὰ Χριστὸν βιοῦντα. Διὰ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλη-

σίας εὐρίσκομεν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀμαρτημάτων μας, ὅσονδήποτε μεγάλα καὶ ἀποτρόπαια καὶ ἂν εἶναι. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποκαθαίρομεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς πολυμόρφου κακίας καὶ ἀμαρτίας. Διὰ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, καίτοι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν περιβαλλόμενοι, ἀγγελικὴν πολιτείαν ἐπιδεικνύομεν. Διὰ τῆς μετανοίας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔσσει διαμένον καὶ ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς ἐνεργοῦν, ἀφανίζει διὰ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας τὴν πᾶσαν κακίαν καὶ τοὺς ἐν ἀτιμία ζῶντας εἰς τὴν ἀνωτάτην τιμὴν τὴν ψυχὴν τοῦ μετανοοῦντος ἀνθρώπου ἀνάγει.

6. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Ἐκκλησίας, εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ τούτου Ἰδρύματος τῆς Ἐκκλησίας, συνοπτικῶς τὰ δέοντα. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν ὅλην περὶ Ἐκκλησίας δογματολογίαν. Μέγα εἶναι τὸ τῆς Ἐκκλησίας μυστήριον. Μέγα εἶναι καὶ τὸ διὰ τῆς Ἐκκλησίας σκοπούμενον ἔργον διὰ τὴν λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν τῶν ὀρθῶς πιστευόντων μελῶν αὐτῆς. Ἡ Ἐκκλησία ὡς οὐσία ὀρατὴ καὶ ὡς ὑπερουσία ἀόρατος δρᾶ καὶ ἐπενεργεῖ συμφώνως πρὸς τὴν θεῖαν βούλησιν εἰς τὰ μέλη αὐτῆς διὰ τῶν Μυστηρίων καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χάριτος πρὸς ἀνάπλασιν, ἀνακαίνισιν καὶ λύτρωσιν ἐκ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀμαρτίας οὐ μόνον τῶν μελῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ κόσμου. Βούλησις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ. Ἔργον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου σωτηριώδη διδάγματα. Ὁπως ἡ παντοδυναμία, ἡ πανσοφία καὶ ἡ αἰδιότης ἀποτελοῦν τὰ ἐκφαινόμενα θεῖα προσόντα τῆς κρυπτομένης καὶ ἀπερινοήτου οὐσίας τοῦ Τρισυποστάτου Θεοῦ· οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς θείας χάριτος περιβάλλεται διὰ τῶν αὐτῶν προσόντων καὶ ιδιοτήτων. Καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ καὶ παντοδύναμος καὶ πάνσοφος καὶ αἰδιός! Μὴ συγχέωμεν τὰς ἀνθρωπίνους ἀτελείας καὶ ἀδυναμίας τῶν προσώπων, εἴτε μελῶν εἴτε καὶ ταγῶν αὐτῆς, ὅσονδήποτε ὑψηλῶν ἀξιομάτων καὶ ἱερατικῶν βαθμῶν

καὶ ἂν εἶναι κάτοχοι, μετὰ τὴν θεϊκὴν τῆς Ἐκκλησίας δύναμιν.

7. Ἴδου πῶς ἐκφράζονται οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας περὶ αὐτῆς. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος φέρ' εἰπεῖν, λέγει: «Πολὺ γὰρ περισπούδαστον τῷ Θεῷ Ἐκκλησία, οὐ τοίχοις ἀσφαλιζομένη, ἀλλὰ πίστει τειχιζομένη. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν οὐρανὸς ἐστάθη καὶ ἡ θάλασσα ἐξεχύθη καὶ ἀὴρ ἠπλώθη καὶ γῆ ἐθεμελιώθη, παράδεισος ἐφυτεύθη, νόμος ἐδόθη, προφῆται ἀπεστάλησαν, θαύματα ἐγένοντο... Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν προφῆται, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπόστολοι· καὶ τί πολλὰ λέγω; Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπος ἐγένετο, ὡς φησὶν ὁ Παῦλος· Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο. Τοῦ Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἵνα τῆς Ἐκκλησίας φείσεται· τὸ αἷμα τοῦ Υἱοῦ ἐξέχευε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Τοῦτο ἀρδεύει αὐτὴν τὸ αἷμα· διὰ τοῦτο τὰ φυτὰ μαραινθῆναι οὐ δύναται, οὐδὲ φυλλορροεῖ. Οὐχ ὑπόκειται καιρῶν ἀνάγκαις, οὐδὲ δουλεῖει χρόνοις... ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις αὐτὴν γεωργεῖ· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνασπᾶται. Ἄλλ' οὐκ ἔστι θαυμαστόν, ὅτι οὐκ ἀνασπᾶται, ἀλλ' ὅτι καὶ πολεμοῦντων πολλῶν οὐκ ἀνασπᾶται. Πόσοι ἐξ ἀρχῆς ἐπολέμησαν τὴν Ἐκκλησίαν... Ποῦ νῦν οἱ τολμήσαντες, τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντιπαρατάττεσθαι;» (Μ. 52, 806).

8. Διατί ταῦτα τὴν χαριόσουν τῆς Ἀναστάσεως ἑορτὴν παρεμβάλλομεν; Πρὸς αὐτοκριτικὴν καὶ αὐτογνωσίαν. Καὶ σήμερον ἀποτολμᾶται ὑπὸ τινῶν ἀπὸ πολλῶν πλευρῶν προσβολὴ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ναι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας! Μὴ τις εἶπη ὅτι τὰ πρόσωπα πολεμοῦνται. Δὲν παύει ὅμως ἡ μομφὴ καὶ ἐπίθεσις νὰ μὴ προσβάλλῃ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἐκκλησία δρᾶ καὶ ἐνεργεῖ πρὸς σωτηρίαν τῶν μελῶν τῆς διὰ τῶν μυστηρίων. Τὰ δὲ μυστήρια τελοῦνται μεταδίδοντα τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄνευ τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας τοῦ τελούντος ταῦτα ἱερατικοῦ. Ἡ ὑπερφυῆς δύναμις καὶ δραστηκότης τῶν μυστηρίων (διὰ τοῦ εἰργασαμένου ἔργου) («ex opere operato»), δυνάμει δηλ. τῆς ἐνεργείας καὶ μόνης

τῆς διὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος δωρουμένης θείας χάριτος, ἐπιτελεῖται. Καὶ ἐπομένως ἄνευ τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ τελούντος τὸ μυστήριον καὶ τοῦ δεχομένου αὐτὸ (οὐχὶ ex opere operantis). Καὶ λοιπὸν, θὰ ἐρωτήση τις· ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐξουσιοδότησιν καὶ ὁ ἀνάξιος ἱερωμένος νὰ τελῇ τὰ μυστήρια, πρέπει καὶ νὰ παύσῃ πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἐπίκρισις, μάλιστα ὅταν ἡ ἀναξιότης του γίνεται γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ἀποβαίνει πρόξενος σκανδαλισμοῦ; Ναι, ἀλλ' ἡ ἐπίκρισις πρέπει νὰ ἐκκινή ἔν φόβῳ Θεοῦ, μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἁγίαν καὶ ἁμωμον καὶ οὐχὶ πρὸς διασυρμόν. Διότι τότε ἀντὶ διορθώσεως, μεγίστη βλάβη ψυχῶν ἐπακολουθεῖ, οἱ δὲ κατακρίνοντες ἀπὸ διορθωταὶ δῆθεν τῶν πταισμάτων ἑνός, καθίστανται διαβολεῖς, κακεντρεχεῖς, λοιδόροι καὶ χλευασταί, δηκτικοὶ καὶ σατιρισταί, μὲ προφανῆ σκοπὸν οὐχὶ τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ ἱερατικῇ τάξει, ἀλλὰ μὲ ἀπώτερον σκοπὸν τὸν διασυρμόν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν θείαν ἀποστολὴν τῆς ὁποίας ἤκιστα πιστεύουν.

9. Καὶ ἐπειδὴ αἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐσκεμμέναι πολλάκις, ἐπιθέσεις, διαχέονται εἰς τὸ πολὺ δημόσιον καὶ οὐδὲ τὴν Πολιτείαν ἀφήνουσιν ἀνεπηρέαστον, ὀγκοῦνται τὸ κατὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ρεῦμα εἰς σημεῖον, ὥστε καὶ ἡ Πολιτεία νὰ ἀπειληθῇ νομοθετικὴν ἄρσιν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας συναλλήλων δεσμῶν! Δὲν κρίνομεν ὀρθὸν καὶ πρέπον νὰ διαπλατύνωμεν τὸν λόγον περὶ τῆς ὠφελείας ἢ τῶν ζημιῶν ἑκατέρας—Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας—ἐκ τῆς ἄρσεως τῶν φιλαλλήλων δεσμῶν ἀμφοτέρων. Τοῦτο μόνον προσθέτομεν. Ὅτι πᾶσα δυσμενὴς ἢ ἐχθρική κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διάθεσις, θὰ ἀποβῇ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Πολιτείας, ἀπροσμετρήτου σημασίας. Ἐὰν δὲ ἐμφανισθῇ καὶ ποία τις ἐχθρική διάθεσις τῶν ὀλίγων ἢ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τέλει, τότε πεποιθᾶμεν ὅτι θὰ σημάνη μία ἀντίστροφος ροὴ τοῦ ρεύματος κατὰ τῆς Πολιτείας, διότι τὸ πανορθόδοξον Πλήρωμα τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον τὸ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Χώρας, ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν ὠκεανῶν εἰς παγκόσμιον κλίμακα, θὰ στραφῇ

κατὰ τῆς Πολιτείας, μὲ ἐπιπτώσεις καταφορᾶς ἀπροβλέπτων διαστάσεων. Ἐπίκαιροι εἶναι πρὸς τὸ θέμα καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλύσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει!» (Μ. 52, 427).

10. Ὑπομνήσκω καὶ πάλιν τοῦ ἰδίου θείου πατρὸς τοὺς λόγους, οὓς ἐξέφερον αὐτὸς διωκόμενος καὶ πρὸ τῆς ἐξορίας του: «Οὐδὲν τῆς Ἐκκλησίας δυνατώτερον, ἄνθρωπε. Λύσον τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν· μὴ εἴσαγε πόλεμον εἰς οὐρανόν. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῆς ἢ ἐνίκησας ἢ ἐνίκηθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῆς, νικῆσαι σε ἀμήχανον· ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ πάντων ἰσχυρότερος... Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα... Καὶ μάλα εἰκότως· ποθεινοτέρα γὰρ ἢ Ἐκκλησία τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. Οὐρανοῦ σῶμα οὐκ ἀνέλαβεν, Ἐκκλησίας δὲ σάρκα ἀνέλαβε· διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ οὐρανός, οὐ διὰ τὸν οὐρανὸν ἢ Ἐκκλησία. Τοῦτό μοι χαρίσασθε, πίστιν ἀπερίτρεπτον» (Μ. 52, 429). Καὶ ἐπιλέγει ὁ θεὸς ἀνὴρ: «Ἀλλὰ τί εἶπω; Δακρύων ὁ καιρὸς· πάντα γὰρ εἰς ἀδοξίαν ἐκτρέχει, καὶ πάντα χρόνος κρινεῖ» (Μ. 52, 431)!

*

11. Διατί πάντα ταῦτα ἀνέφερα; Πρὸς διδαχὴν, πρὸς οἰκοδομὴν καὶ προφύλαξιν. Τὸ Μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐδόθη διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, συνετελέσθη διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διὸ καὶ διαγγέλλεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας! Ἐξ ἀφορμῆς λοιπὸν τοῦ θείου Μηνύματος τῆς Ἀναστάσεως, ἐλέχθησαν τὰ ἀνωτέρω. Ἡ Ἐκκλησία ὡς διαγγελεύς τοῦ θείου τούτου Μηνύματος, καλεῖ ἡμᾶς σήμερον νὰ ἐνωτισθῶμεν τὸ πανευφρόσυτον τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λυτρωτοῦ Μήνυμα. Σήμερον περισσότερον καὶ ἐντονώτερον ἄς διαλαλήθῃ ὁ θεσπέσιος

ΕΚΚΛΗΣΙΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΥΣ*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ίωάννου Γενναδίου 14 (Γ.Τ. 140)

Αριθ. { Πρωτ. 1128
 Διεκπ. 497 } 'Αθήνησι τῆ 29-3-1982

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀνταποκρινομένη εἰς ἐπανειλημμένας δραματικές ἐκκλήσεις τῆς «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΤΤΕΝΩΝ ΑΔΗΛΩΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΚΑΙ ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ», κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 12.3.82, ἠσχολήθη διὰ μακρῶν μὲ τὸ θέμα τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1974 ἀγνοουμένων Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνοκυπρίων αἰχμαλώτων καὶ ἐξήτασε μετὰ προσοχῆς ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ σοβαροῦ τούτου προβλήματος.

Ὡς εἶναι ἤδη καὶ εἰς ὑμᾶς γνωστόν, αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν εἰς Κύπρον, τὸν Ἰούλιον 1974, ἀπήγαγον εἰς τὴν ὀμηρίαν χιλιάδας αἰχμαλώτων Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνοκυπρίων στρατιωτῶν καὶ διαίως συλληφθέντας πολίτας ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου. Μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκατέρωθεν, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἔγινε ἀνταλλαγὴ αἰχμαλώτων, πλὴν ὅμως, ἐνῶ αἱ Ἑλληνικαὶ Ἀρχαὶ παρέδωκαν ὅλους τοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους, αἱ Τουρκικαὶ Ἀρχαὶ κατεχράτησαν, καὶ κατακρατοῦν μέχρι σήμερον, 80 περίπου Ἑλληνικὰ στρατιώτας (ἀξιωματικούς καὶ ὀπλίτας) καὶ 1.800 Ἑλληνοκυπρίους στρατιώτας καὶ πολίτας.

Υπάρχουν δάσμοι πληροφορικῆ καὶ θετικῆ στοιχεῖα ἐκ διαφόρων πηγῶν, ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀγνοούμενοι:

* Τὸ κείμενον τῆς ἐκκλήσεως ταύτης ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς Κρατῶν καὶ Κυβερνήσεων, τοὺς Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, τοὺς Ἀρχηγούς Ἐκκλησιῶν, τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν κ.λπ.

διαγγελτικὸς χαιρετισμὸς μεταξὺ τῶν ἐν σάλῳ καὶ ταραχῇ καὶ καχυποψίᾳ διατελούντων λαῶν πάσης τῆς Οἰκουμένης: Χριστὸς ἀνέστη! Ἄνθρωποι, πιστεύσατε εὐλικρινῶς πρὸς Αὐτόν, τὸν διδάξαντα καὶ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας πάντων ὑποδείξαντα. Διὰ τοῦτο ἤλθε. Διὰ τοῦτο ἔπαθεν. Διὰ τοῦτο ἐσταυρώθη καὶ ἀνεστήθη, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον! Πιστεύσατε, ἵνα καὶ πάντας ἀναστήσῃ καὶ θεραπεύσῃ ἀπὸ πάσης κακοπραγίας, ταραχῆς, ἀταξίας, στερήσεων, διωγμῶν, περιφρονή-

ἠχμαλωτίστησαν ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἐκρατοῦντο κατ' ἀρχὰς εἰς Κύπρον, ὡς αἰχμαλῶτοι, ἀργότερον δὲ μετεφέρθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Τουρκίας καὶ διαδίοῦν ἔκτοτε μέχρι σήμερον εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Αἱ Τουρκικαὶ Ἀρχαὶ ἀρνοῦνται τὴν παροχὴν πληροφοριῶν, οὐδ' ἐπιτρέπουν τὴν ἀναζήτησίν των ἀπὸ εἰδικὰς Ἐπιτροπὰς εἰς πιθανοὺς τόπους διαδιώσεως τῶν κρατουμένων. Τὰ ἔτη παρέρχονται καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὀμηρῶν ὑφίστανται συνεχῆς μαρτύριον ἀγωνίας. Γονεῖς, σύζυγοι, ἀδελφοί, τέκνα, συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν ἀνωτέρω ἀγνοουμένων ὀμηρῶν, ἐπὶ ὀκτῶ ἤδη ἔτη, ἀπευθύνουν δραματικὰς ἐκκλήσεις πρὸς ὅλους τοὺς φιλανθρωπικούς ὁργανισμούς καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνακαλύψουν τὰ ἕγη τῶν ἐπιζώντων προσφιλῶν των προσώπων.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀνωτάτη θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀρχή, ὡς φορεὺς, φρουρὸς καὶ ἐκπρόσωπος τῆς κοινωνικῆς ἀγάπης, ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης, ἐπιδείξασα, κατὰ τὸ παρελθόν, ἐμπράκτως τὸ ἐνδιαφέρον της ἐπὶ παρομοίων διεθνῶν θεμάτων, δὲν δύναται νὰ παραμῆνῃ ἀδιάφορος καὶ ἀδρανὴς ἐναντι τοῦ σοβαροῦ τούτου προβλήματος, ἢ ἐκκραιμότης τοῦ ὁποῖοῦ ἀποτελεῖ ὄνειδος καὶ κατασχύνῃ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὅθεν, ἀπευθύνει ἐκκλήσιν πρὸς ὑμᾶς καὶ, ἐν ὀνόματι τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ συμφωνίας πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3220) 14.11.1974 ἀπόφασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἐπικαλεῖται τὴν ὑμετέραν θετικὴν καὶ ἐνεργὸν συμπαράστασιν πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν μνημονευθέντων Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνοκυπρίων αἰχμαλώτων πολέμου καὶ ἐπιστροφῆν αὐτῶν εἰς τὰς ἐστίας των.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, διατελοῦμεν μετ' εὐχῶν θερμῶν καὶ εὐχαριστιῶν

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

σεως, ἀτιμώσεως, ὑποδουλώσεως, ἐπικινδύνων καταστάσεων, ἀνασφαλείας, ἀπειλῶν πολέμου, ἀδικοπραγιῶν καὶ τῶν ἄλλων δυσπεριγράπτων κακῶν. Πιστεύσωμεν πάντες εἰς τὸ τῆς Ἀναστάσεως Μήνυμα, ἀναφωνοῦντες: Χριστὸς ἀνέστη! Καὶ ἀντιφωνοῦντες: Ἀληθῶς ἀνέστη!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Η ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΚΗ ΣΥΝΑΞΙΣ, ΩΣ ΦΑΝΕΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Τοὺς τελευταίους χρόνους παρατηρεῖται μία φοβερὰ σύγχυσις περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Τύπος ἰδιαιτέρως, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ «σκάνδαλα» ἐκκλησιαστικά, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν εἶναι μοναδικά, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας ἐποχὰς ἔχουν παρουσιασθῆ, δίδει ὑπερβολικὴν ἔκτασιν εἰς τὰ γεγονότα καί, τὸ χειρότερον, ὀδηγεῖται εἰς παράλογα καὶ ἀνυπόστατα συμπεράσματα.

Οὕτω συχνάκις γράφεται, ἀλλὰ καὶ ἀκούεται εἰς συζητήσεις πολλῶν ὅτι δῆθεν «στὴν ἐποχὴ μας ἡ Ἐκκλησία περνᾷ κρίσιν» ὅτι «ἡ Ἐκκλησία νοσεῖ καὶ ἔχει ἀνάγκη καθάρσεως» ὅτι ἀκόμη «ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεσμὸς ξεπερασμένος, ἀνεπίκαιρος» κ.τ.λ.

Βεβαίως διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά «σκάνδαλα» πάντοτε ὑπάρχει ἡ ἐπιφύλαξις κατὰ πόσον ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ εἶναι προκατασκευασμένα καὶ μεγαλοποιῶνται. Ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι δεδωμένα καὶ ἐπιβεβαιώνονται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, δυνάμεθα ἄραγε νὰ καταλήγωμεν εἰς συμπεράσματα καὶ κρίσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους; Διότι ὅσοι κάμνουν χρῆσιν αὐτῶν τῶν κρίσεων, συνήθως σκέπτονται καὶ γράφουν χωρὶς τὰς καταλλήλους θεολογικὰς προϋποθέσεις. Μάλιστα κινδυνεύουν ἀπὸ διάθεσιν ὄχι καθάρσεως ἢ ἐξυγιάνσεως, ὅπως θέλουν νὰ λέγουν, τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ κλονισμοῦ τοῦ κύρους καὶ ἀποδυναμώσεως τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς εἰς τὸν λαόν.

Σήμερον δὲν ὑπάρχουν ἀπλῶς ἐνδείξεις, ἀλλὰ ἀποδείξεις ὅτι ὀρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἐνασχολούμενους μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά θέματα ἔχουν προκαθορισμένους στόχους καὶ κατευθύνουν τὸν θόρυβον διὰ τὰ ἐκκλησιαστικά «σκάνδαλα», νομίζοντες ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ θέσουν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ περιθώριον. Καὶ ἂν ὄχι αὐτό, τουλάχιστον θὰ τὴν ἀναγκάσουν νὰ σιωπήσῃ ἔμπροσ ἐἰς ζωτικὰ θέματα, διὰ τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ λάβουν ἀποφάσεις ἐρήμην τῆς. Παραδείγματα, τὰ ὁποῖα συζητοῦνται τὸν τελευταῖον καιρὸν, ἢ νομιμοποιήσις τῶν ἀμειβώσεων ἢ ἀποποινικοποιήσις τῆς μοιχείας τὸ αὐτόματον διαζύγιον ἢ νομιμοποιήσις τοῦ κιναιδισμού (τῆς δημοφιλίας) ἢ ἀφαίρεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ὁ διαχωρισμὸς Ἐκκλησίας καὶ Κράτους μὲ διάθεσιν μειωτικὴν διὰ τὴν πρώτην.

Πιστεύουν πολλοὶ ὅτι, ὅταν εἰς τὴν ἐπικαιρότητα εὐρίσκονται ὑπαρκτὰ ἢ ἀνυπαρκτὰ «σκάνδαλα», φημύονται ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ μαρτυρίαν ἢ νὰ λάβῃ θέσιν δυναμικὴν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐκκινῶν τὴν πολεμικὴν τῶν ἀπὸ μίαν λαμβασμένην καὶ ἐσφαλμένην εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀφετηρίας. Νομίζουσι ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι

ἐν ἀπλοῦν ἀνθρώπινον κατασκευάσμα, εἰς θεσμὸς καθαρῶς ἀνθρώπινος, ποὺ κατὰ συνέπειαν ἀντλεῖ καὶ διατηρεῖ τὰς δυνάμεις τῆς ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα. Μείωσις τῶν ἀνθρώπων τῆς θὰ σημάνη καὶ μείωσιν τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ σωτηρίου ἔργου τῆς. Συγκαταλέγουσι καὶ τὴν Ἐκκλησίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰδεολογιῶν, κοσμοθεωριῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἄλλων θρησκείων. Οἱ νόμοι ποὺ λειτουργοῦν διὰ τὰ ἀνθρώπινα αὐτὰ σχήματα καὶ συστήματα, νομίζουσι ὅτι ἰσχύουν ἐπακριδῶς καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐνῶ ἡμῶς διαφεύδονται ἀπὸ δύο χιλιετιῶν ὅλοι οἱ φανεροὶ καὶ ἀφανεῖς ἐχθροὶ καὶ διώκται τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ εἰς ἐκάστην ἐποχὴν ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐπαληθεύεται ὁ θεῖος λόγος: «ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον (ἐννοεῖται τῆς Ἐκκλησίας) συνθλασθήσεται: ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικιμήσει αὐτόν» (Ματθ. 22,4). «Ὅταν αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου δὲν μποροῦν νὰ κατισχύσουν αὐτῆς (Ματθ. 16,17), πῶς εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νὰ υπολογίζῃ καὶ νὰ φοβῆται τὴν ἀνίσχυρον ἀνθρωπίνην πολεμικὴν;

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀναφερόμενον ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπινον κομπαιμιὸν καὶ καύχησιν διὰ τὰς ἰκανότητας τῶν φορέων τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ φορεῖς, ὡς ποιμαίνουσα Ἐκκλησία, ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπλοῦ μοναχοῦ, εἶναι πιθανὸν καμμίαν φοράν νὰ εἶναι οἱ πλέον ἀνάξιοι κατὰ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια. Εἶναι δυνατόν ἀκόμη νὰ ἐκτρέπονται καὶ εἰς σκάνδαλα ἀνομολόγητα. Μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, τὴν ὁποῖαν καὶ αὐτοὶ φέρουσι, οὐδὲν ἀποκλείεται. Ἡ καύχησις, λοιπόν, διὰ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας δὲν πηγάζει ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα τῆς μέλη, ὅσον ἰκανὰ καὶ ἅγια ἂν εἶναι αὐτά. Ἡ πεποιθῆσις ὅτι, παρ' ὅλας τὰς διώξεις ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς μικρότητας τῶν μελῶν τῆς, ἡ Ἐκκλησία θὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν καὶ τὸ σωτήριον ἔργον τῆς, στηρίζεται εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν θυσίαν τῆς.

Πραγματικῶς, πόσοι θεολογοῦν, ἀλλὰ κυρίως πόσοι ζοῦν τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας; Ὅλοι ὁμιλοῦν «περὶ Ἐκκλησίας». Ἄλλοι μὲ θαυμασμὸν καὶ δέος, ἄλλοι μὲ σκεπτικισμόν καὶ ἐπιφυλάξεις, ἄλλοι πάλιν μὲ προκατάληψιν καὶ διάθεσιν νὰ τὴν ἐπικρίνουν καὶ νὰ ἀρνηθῶν τὴν ὑψηλὴν ἀποστολήν τῆς. Πάντως, μᾶλλον οἱ περισσότεροι τὴν βλέπουσι καὶ τὴν κρίνουσι μὲ κριτήρια κοσμικά, τὴν ὀρίζουσι μὲ στεγανά ἀνθρώπινα σχήματα καὶ πράγματα μόνον. Διὰ τοῦτο ὀρισμένοι μὲ ἀρκετὴν ἀφέλειαν περιορίζουσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ταυτίζουσι μὲ τὸν ἱερὸν νόον, τὸ καθαγιασμένον αὐτὸ κτίσμα, ὅπου συγκεντρώνεται τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν, διὰ νὰ ἀποτελέσουν μὲ τὴν ἀπαραίτητον παρουσίαν τοῦ ἱερέως τὸ σῶμα τῆς

Ἐκκλησίας. Συγχέουν δηλαδή τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸν χῶρον ὅπου αὐτὴ συνέρχεται. «Ὅταν ὁμοῦ λέγωμεν — ὅπως σημειώνει: ὁ π. Ἀλέξανδρος Σιμέμαν, Ρώσος θεολόγος τῆς διασποράς— «πηγαῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» σημαίνει: πηγαῖον γὰ ἐνωθῆ με τοὺς ἄλλους πιστοὺς, διὰ γὰ συναποτελέσωμεν τὴν «Ἐκκλησίαν» καὶ ἔτσι γὰ δεῖξωμεν αὐτὸ ποῦ πράγματι εἴμεθα: τέκνα Θεοῦ, γὰ φανερώσωμεν αὐτὸ ποῦ κατεστάθημεν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος: μέλη τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ, μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. «Ἦμεῖς δὲ» γράφει: ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς «συναρχομένους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ» Κορινθίους, «ὅμοιοι δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους» (Α' Κορ. ιβ' 27). «Πηγαῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» σημαίνει: πηγαῖον γὰ ἐνωθῆ με τοὺς ἄλλους Χριστιανούς, διὰ γὰ συναρπάσωμεν τὴν «ἐκκλησίαν» καὶ διὰ τῆς πράξεώς μας αὐτῆς γὰ ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον διεσκορπισμένοι: εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ὑπὸ τοῦ διαδόλου, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦμεν ἓνα Λαόν, ἓν Σῶμα· καὶ ὅτι ἄρα ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον μας ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἤρριξε γὰ ἐνεργῆ εἰς τὴν ἱστορίαν». Καὶ συνεχίζει: ὁ π. Σιμέμαν: «λέγομεν συγχὰ ὅτι πηγαῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ γὰ προσευχηθῶμεν, διὰ γὰ εὐρωμεν ἐνίσχυσιν, παρηγορίαν καὶ χαρὰν, διὰ γὰ λάβωμεν φωτισμόν, δύναμιν καὶ χάριν. Δησημονοῦμεν ὅμοιοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἡ «Ἐκκλησία», ὅτι ἡμεῖς τὴν ἀποτελοῦμεν καὶ διὰ τῶν συνάξεών μας τὴν φανερώνομεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς ἱστάμενος εἰς τὸ μέσον τῶν συνηγμένων μαθητῶν του καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι: κάτι ἐκτὸς ἡμῶν ἢ ὑπεράνω ἡμῶν, ἀλλ' εἶναι: ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Χριστῷ» («Ἡ Λειτουργία μας», ἐκδόσεις «Ζωῆς», σελ. 74-76). Καὶ ὅπως σημειώνει καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «ὅταν καταφεύγῃς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ τόπω καταφεύγῃς, ἀλλὰ γνώμῃ. Ἐκκλησία γὰρ οὐ τόπος καὶ ὄρος, ἀλλὰ πίστις καὶ βίος» δηλαδή ὅταν καταφεύγῃς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ καταφεύγῃς ὡς πρὸς τὸν χῶρον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν διάθεσί σου. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι τόπος καὶ ἀπέδον, ἀλλὰ πίστις καὶ βίος ἁγίος» (Πρὸς Ἐυτρόπιον, Β' λόγος).

Ἄλλοι: ἐξ ἄλλου ταυτίζουν τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τοὺς φορεῖς τῆς, τοὺς κληρικούς ὄλων τῶν βαθμῶν, καὶ μὲ ἐκείνους ποῦ διακονοῦν καὶ εἶναι: «ὑπῆρέται Χριστοῦ καὶ οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ» (Α' Κορ. δ' 1). Αὐτὸ ὅμοιο ἀποτελεῖ μίαν σοβαρὰν παραχάραξιν τῆς ἀληθείας τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κληρικοί εἶναι ὄργανα τῆς Χάριτος, οἰκονόμοι καὶ τελετουργοὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀσφαλῶς χωρὶς αὐτοὺς ἢ συνάξεις τῶν πιστῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ θὰ ἦτο μία ἀπλή συγάντησις ἀνθρώπων προσευχομένων· ποτὲ δὲν θὰ ἦτο ἡ φανέρωσις τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκόμη «ὁ ἱερεὺς φαίνεται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς συγκεντρωθέντας πιστοὺς καὶ ἴσως ὁ ἀναξιώτερος καὶ ἀμαρτωλότερος ὄλων, χάρις ὅμοιο εἰς τὴν Δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τὴν ὁποῖαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδιδάσκει: διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης, ὁ ἱερεὺς ἔχει καταστῆ μέτοχος τῆς ἱερωσύνης τοῦ μεγάλου ἡμῶν Ἀρχιερέως, τοῦ μόνου ἱερέως τῆς Καινῆς Διαθήκης, τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ σκληροθέτου Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ... Δι' αὐτὸ ὁ ἱε-

ρεὺς δὲν εἶναι, ὅπως λέγομεν συνήθως, ἓνας «ἀντιπρόσωπος» τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶναι: τὸ «μυστήριον» τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὸ πλήρες οὐσίας σύμβολον καὶ σημεῖον τῆς ἀληθοῦς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν μέσῳ τῶν ἰδικῶν του... ἱστάμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνάξεως ὁ ἱερεὺς ἀποτελεῖ τὴν «εἰκόνα» τῆς ἐπισυναγωγῆς τῶν διεσκορπισμένων τέκνων τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Χριστῷ καὶ τοιοῦτοτρόπως φανερώνει καὶ ἐνσαρκιώνει: τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐνωσιν ὄλων τῶν μελῶν τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ» σημειώνει: πάλιν ὁ π. Σιμέμαν (σελ. 81-82). Ἐπομένως οἱ κληρικοί δὲν εἶναι: δυνατόν γὰ ταυτίζονται μετὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι: δυνατόν αὐτοὶ μ ὁ γ ο ι: γὰ ἀποτελοῦν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ οὔτε αὐτοὺς ὁ Κύριος δὲν ὀνομάζει: Ἐκκλησίαν τὸν ἑαυτὸν Του μόνον, λέγων ὅτι: εἶναι ἡ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ κληρὸς μὲ τὴν ὑψηλὴν του ἀποστολὴν εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἔχων ἐντὸς αὐτῆς εἰδικὴν διακονίαν· ποτὲ ὅμοιο δὲν εἶναι: ἡ Ἐκκλησία.

Ἄλλοι: νομίζουν ὅτι Ἐκκλησία καὶ Χριστὸς εἶναι δύο διαφορετικὰ πρόσωπα. Τοιοῦτοτρόπως θέλουν γὰ διακρίνουν τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θεωροῦν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι: εἰς κοινωνικὸς ὀργανισμὸς, ἐν σωματεῖον ἀναγκαῖον διὰ γὰ ἱκανοποιῆ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία, ὑποστηρίζουν, εἶναι: ἐν σωματεῖον, ἔχον νόμους καὶ διοίκησιν. Αἰδεῖ δὲ μὲ τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐορτὰς ἓνα ἰδιαιτέρον τόνον εἰς τὴν ζωῆν. Πῶς θὰ ζήσωμεν μίαν ἐπίσημον ἡμέραν, μίαν «πρωτοχρονιά», μίαν ἐθνικὴν μνήμην, χωρὶς ἐκκλησιαστικὴν τελετήν; Δηλαδή δι' αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία εἶναι: σχεδὸν ἐν διακοσμητικὸν στοιχεῖον ἐντὸς τῆς ζωῆς, μία παρένθεσις καὶ μία ποικιλία εἰς τὴν «ρουτίνα» τῆς ζωῆς.

Προέκτασις τῆς νοστρωπίας αὐτῆς εἶναι: ὅτι εἰς τοὺς διανοουμένους, εἰς αὐτοὺς ποῦ θέλουν γὰ παρουσιάξωμεν: ὡς οἱ «πνευματικοὶ» ἄνθρωποι, ὑπάρχει ἡ ἀντίληψις ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι: ἄλλο τι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Δέχονται: τὴν ὑψηλὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνεπανάληπτον καὶ μοναδικὴν, ἀλλὰ ἀρνούνται: γὰ ἀκούσουν καὶ τὸ ἐλάχιστον περὶ Ἐκκλησίας. Πιστεύουν εἰς τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμοῦν γὰ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν Του. Εἶναι, ἐὰν ὀμιλήσωμεν παραβολικῶς, ὡς ἐν μέλος τοῦ σώματος «χέρι», «μάτι», «πόδι», τὸ ὅποιο ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀρνείται: γὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα. Αὐτὸ ὅμοιο εἶναι: ἀφύσικον καὶ ἀδιανόητον διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σώματος. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιον συμβαίνει: καὶ ἐντὸς τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι: τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Χριστὸς καὶ Ἐκκλησία εἶναι: ἡ αὐτὴ πραγματικότητα. Διότι, ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, «ἡ Ἐκκλησία εἶναι: ὁ Χριστὸς παρτεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας».

Αἱ ἀναφερθεῖσαι: περὶ τὴν ἐννοιαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπόψεις δεικνύουν ποῖα σύγχυσις ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι: ἡ Ἐκκλησία.

Πρέπει: γὰ υπογραμμισθῆ: ὅτι «ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι: σωματεῖον. Δὲν εἶναι: κόμμα. Δὲν εἶναι: παράταξις. Τὰ

μέλη της δὲν συνδέονται ἐξωτερικά. Δὲν συμπορεύονται μὲ σημαία κάποιο κοινὸ πρόγραμμα. Ἡ ἐνότητά τους εἶναι θαθεῖα, ὀργανική, μυστική. Εἶναι ἐνότητα πού τή δημιουργεῖ «ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἡ θεϊκὴ ἀγάπη, καθὼς δισχετεύεται σὲ ἀνθρώπινες καρδιές, τίς ζωογονεῖ καὶ τίς θερμαίνει καὶ τίς κινεῖ σὲ ἀδελφικὸ ἀνοιγμὰ πρὸς τὸ δεύτερο ἄνθρωπο, πού δὲν εἶναι ξένος, ἀλλὰ ἀδελφός, παιδί τοῦ ἴδιου τοῦ Πατέρα καὶ μέλος τοῦ ἴδιου σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ χάρις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταμορφώνει τὰ σικιτήματα τῆς καρδιάς, ἀγιάζει τὰ αἰσθήματα, θάζει στὰ χεῖλη τῶν λυτρωμένων τὴν κραυγὴ τῆς υἱοθεσίας «ἀββὰ ὁ Πατήρ» καὶ τὸν ὁμολογιακὸ ὕμνο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφωσύνης «ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ ἴχθυς ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον». Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, πού πλουτίζει τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὰ χαρίσματά του, καλλιεργεῖ καὶ αὐξάνει μέσα σὲ ψυχές τὸν ἀνθὸ τῆς ἀγάπης καὶ τὸν ὀριμάζει σὲ καρπὸ προσφοράς, σὲ ἀμνησὴ παρουσία καὶ σὲ συμμετοχὴ στὴ χαρὰ καὶ στὴν ὁδόν» (Μητροπολίτου Νικοδήμου, «Προσέγγιση σὲ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας», σελ. 92-93).

Ὡς μυστήριον πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ, οὔτε δεδαίως νὰ γίνουσι γνωσταὶ ὅλα αἱ διαστάσεις της. Εἶναι δὲ ἀξιοπρόσεκτον ὅτι οὔτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, οὔτε εἰς τὰ Πατερικὰ κείμενα δύναται κανεὶς νὰ συναντήσῃ ἕνα σαφὴ καὶ ἀκριβὴ ὀρισμὸν τοῦ τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ἐχόντες ἔμπρὸς τῶν ἐν μυστήριον τὸ ὅποιον δὲν περιορίζεται, καταφεύγουν εἰς περιγραφὰς μόνον καὶ εἰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐπιτρέπουν μίαν προσέγγισιν του. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν καθορίζονται ἀμυδρῶς τὰ ἐξωτερικά γνωρίσματά της, τὴν θαυτέραν ἕμωσιν οὐσίαν της μένει μόνον εἰς τὸ βίωμα νὰ τὴν πλησιάσῃ.

Ὁ θεὸς Χρυσόστομος λέγει: «ὡςπερ ὁ δεσπότης τῆς Ἐκκλησίας πολλὰ ὀνόματα ἔχει· καὶ πατήρ καλεῖται καὶ ὁδὸς καλεῖται καὶ ζωὴ καλεῖται καὶ θύρα καὶ ἀναμάρτητος καὶ θησαυρὸς καὶ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ Ἰῆσους καὶ μορφογενὴς καὶ μορφή Θεοῦ καὶ εἰκὼν Θεοῦ καλεῖται· μὴ ἀρκεῖ ἐν ὄνομα παραστήσαι τὸ ὅλον· Οὐδαμῶς, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὀνόματα, ἵνα μάθωμέν τι περὶ Θεοῦ καὶ μικρόν οὕτω δὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία πολλὰ καλεῖται. Ἡ Γραφή ὄρος αὐτὴν καλεῖ, τὸ στερεὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον δηλοῦσα· τὸ ἄφθορον, αὐτὴν καλεῖ παρθένον· τὸ πολυτελές, βασίλισσαν αὐτὴν καλεῖ· τὸ συγγενές πρὸς τὸν Θεόν, θυγατέρα αὐτὴν καλεῖ· τὸ πολύγονον, στείραν αὐτὴν καλεῖ· εἰκτούσαν ἐπὶ μύρια ὀνόματα, ἵνα παραστήσῃ αὐτῆς τὴν εὐγένειαν» (Πρὸς Εὐτρόπιον, Β' λόγος).

Ὁ Κύριος εἰς τὰς παραβολὰς του τὴν παρομοιάζει ὡς ζύμην, ὡς κόκκον σιτάπεως, ὡς κεχυμμένον θησαυρόν, ὡς καλὸν μαργαρίτην, ὡς σαγήνην, ὡς ἀμπέλον, ὡς δεῖπνον. Ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζεται «λαὸς τοῦ Θεοῦ», «οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ», «θεανθρώπινος ὀργανισμὸς», «σῶμα τοῦ Χριστοῦ». Εἰς τὰ Εὐαγγέλια ταυτίζεται μὲ τὴν «Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», μὲ τὴν

«Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην προεικονίζεται ὡς ἡ νέα Κιβωτός, ἡ ὁποία σώζει τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὸν σύγχρονον κατακλυσμὸν.

Ἡ Ἐκκλησία, ἐπομένως, θὰ ἐλέγομεν ὅτι δὲν εἶναι «ἐκτὸς ἡμῶν ἢ ὑπεράνω ἡμῶν, ἀλλ' εἶναι ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Χριστῷ» (Σιμέων). Εἶναι ἡ κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Εἶναι τὸ θεανθρώπινον καθίδρυμα, τοῦ ὁποίου τὸ ὄρατὸν μέρος εἶναι οἱ πιστοὶ καὶ τὸ ἀόρατον ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἅγιοι μετὰ τοῦ ἀγγελικοῦ κόσμου. Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι οἱ ἐπικριταὶ τῆς Ἐκκλησίας παρατηροῦν μόνον τὸ ὄρατὸν μέρος αὐτῆς, ἐξετάζοντες αὐτὸ μὲ προκατάληψιν ἢ καὶ μὲ κακότητα, ὥστε νὰ ὑπογραμμίσουν τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας του. Τὴν διάστασιν τὴν ὑπερανθρώπινον τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία εἶναι καθοριστικὴ καὶ διὰ τὸ ὄρατὸν μέρος αὐτῆς, θέλουσι νὰ τὴν ἀγνοοῦν. Ληθμονοῦσι ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη τὰ ὄρατὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἁμαρτωλὰ καὶ ἀδύνατα, ἢ παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἀγιάζει. Ὅταν αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν Ἐκκλησίαν «τῶν μετανοούντων», ἢ ἄφρασις προσφέρεται δωρεάν καὶ ἡ δυνατότης ἐξαγκισμοῦ εἶναι προσιτὴ εἰς ὅλους. «Πράγματι ἀπὸ τῆς σκοπίας τῶν Πατέρων ἡ Ἐκκλησία ἐμφανίζεται πρωτίστως ὡς τὸ δῶρον τῆς καινῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἡ καινὴ αὐτῆ ζωὴ δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν ἡμῖν, ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐν τῷ Χριστῷ» (Θεολογία, ἀλήθεια καὶ ζωὴ, σελ. 104). Ἐκκλησία εἶναι ἡ δυνατότης νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς εἰς τὴν καινὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν ἔφερον ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἰς τὸν κόσμον. Ἀσφαλῶς ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐν Ἰδρυμα, ὡς μία κοινωνία ἀνθρώπων, ὡς μία ὄρατὴ πραγματικότης, ὡς ποιμαίνουσα καὶ ποιμαινομένη δὲν σημαίνει ὅτι ἀναγκαστικῶς εἶναι «ἡ καινὴ ζωὴ, ἡ καινὴ κτίσις, ὁ καινὸς αἰῶνας. Ἄλλὰ —ὅπως γράφει ὁ π. Σιμέων— ὅπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὁ ἀρχαῖος Ἰσραὴλ, ὑπῆρχε ὡς μία «φάσις», ὡς ἕνα πέρασμα πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπως ἐκεῖνος εἶχε ἰδρυθῆ, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰς ὁδοὺς Κυρίου, παρομοίως ἡ Ἐκκλησία ὡς Ἰδρυμα ὑπάρχει, διὰ νὰ ἀποκαλύπτει: —ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι— τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία «φάσις», ἕνα πέρασμα· εἶναι τὸ πέρασμα τοῦ «παλαιοῦ» εἰς τὸ «νέον» ... καὶ μόνον ὅταν περᾶ εἰς τὸν «μέλλοντα αἰῶνα», μόνον ὅταν προγεύεται —διὰ τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης— τὴν ζωὴν τοῦ «καινοῦ κόσμου», ὁ ὁποῖος προήλθεν ἐκ τοῦ καινοῦ μνημείου καὶ ἐνεκαινίσθη διὰ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, μόνον τότε ἡ κοινότης αὐτῆ κοινωνεῖ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ καθίσταται: «ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ» φανερωσις τοῦ σώματος αὐτοῦ. Τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἑαυτὸ, δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ «κόσμου αὐτοῦ», πραγματικότης τοῦ «παρόντος αἰῶνος», διότι ὁ σταυρωθεὶς καὶ ἀναστὰς Χριστὸς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἡ Βασιλεία του εἶναι «οὐράνιος βασιλεία» (Θεολογία, ἀλήθεια καὶ ζωὴ, σελ. 106-109).

Ἡ Ἐκκλησία ὡς θεανθρώπινος ὀργανισμὸς πραγματοποιεῖ τὸ «πέρασμα» καὶ φανερώνεται μὲ τὰς πραγματικὰς αὐτῆς διαστάσεις κατὰ τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν

της. Ἐντός τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας δλοκληρώνεται καὶ ἀποκαλύπτεται τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀληθῶς «ἡ λειτουργικὴ σύναξις δὲν εἶναι μόνον ἓνα ἀπὸ τὰ μυστήρια, μίαν ἀπὸ τὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι κυρίως ἡ φανέρωσις τῆς Ἐκκλησίας εἰς ὅλην τὴν δύναμιν, τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν πληρότητα της. Μόνον δὲ ἐφ' ὅσον συμμετέχουμε σ' αὐτήν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀυξανώμεθα στὴν ἀγιότητα, νὰ ἀφήνουμε τὴν ἀγιότητα τοῦ Χριστοῦ νὰ μᾶς ἀγιάσει, νὰ ἀφήνουμε τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ δλοκληρώσει τὸ ἔργον της ἐν ἡμῖν καὶ νὰ φανερώσει αὐτὸ ποῦ μᾶς κατέστησεν ἤδη δυνάμει ὁ Θεὸς ἐν τῷ Χριστῷ. Ὅταν ἡ Ἐκκλησία συνέρχεται ἐπὶ τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Εὐχαριστίαν, ἔστω καὶ ἂν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς, φανερῶνε καὶ εἰκονίζε: τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλην τὴν πληρότητα του. Οἱ δύο ἢ τρεῖς αὐτοὶ γίνονται: ἡ «εἰκὼν» καὶ τὸ «μυστήριον» τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅχι μόνον τῆς ζώσης σήμερον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἀπ' αἰῶνος πιστευσάντων. Προπάντων ὅμως οἱ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου γίνονται ἡ «εἰκὼν» καὶ τὸ «μυστήριον» τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δι' αὐτὸ ἀκριδῶς δύνανται: νὰ «κοινωνήσου», νὰ μεταλάβουν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ζήσουν μετ' τὴν ζωὴν, μετ' τὴν ὁποίαν ζεῖ ἡ «σὰρξ» τοῦ Χριστοῦ. Ἐν μέσῳ αὐτῶν ἴσταται: Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος «ἐπεὶ τὰ παιδία κεκοινωνήκα σαρκὸς καὶ αἵματος καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν» καὶ «μορφὴν δούλου λαβὼν» καὶ «ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος» ἐκένωσε καὶ κενῶνε: ἐπὶ τῆς «Ἐκκλησίας» Ἐαυτὸν» (Ἡ λειτουργία μας, σελ. 78-79).

Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε, χωρὶς σοδαρὸν λόγον, ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν ἀφωρίζετο, δηλαδὴ ἀπεκόπτετο ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα. Ἡ μὴ συνειδητοποίησις τοῦ γεγονότος αὐτοῦ φανερῶνε: τὴν ἄγνοιάν μας. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐνεφανίζετο αὐστηρὰ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε ἀπὸ τὴν σύναξιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπεδείκνυε μετ' τὴν στάσιν του αὐτὴν ὅτι ἀποκοῦε: τὴν Χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποσχίζετο ἀπὸ τὴν ἐνότητα τοῦ Σώματος, τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ ἐν τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ. Καὶ σήμερον ἂν ἡ πομαίνουσα Ἐκκλησία δὲν λαμβάνη τὰ κανονικὰ μέτρα τοῦ ἀφορισμοῦ διὰ λόγους οἰκονομίας, ἤδη ὅσοι συστηματικῶς ἀπέχουν ἀπὸ τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν μόνον: τῶν ἀποκόπτονται καὶ στεροῦνται τὴν δυνατότητα νὰ ζήσουν τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι καὶ πολλοὶ προσέρχονται εἰς τὸν Ναὸν ἀπὸ μίαν ἴσως σκοπιμότητα ἢ συμβατικότητα ἢ ἀκόμη διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν μίαν θρησκευτικὴν τῶν ἀνάγκην ἢ νὰ λάβουν εὐλογίαν διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἢ ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δυσχερειῶν τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἀδιαφοροῦν καὶ παραγνωρίζουν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὸ κοινὸν Ποτήριον. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐτόνιζεν ὡς πρῶτον χρέος ὅλων, ἐκτὸς αὐτῶν οἱ ὁποῖοι εἶχον συγκατεκρινέναι κωλύματα, νὰ κοινωνήσουν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτὸ μόνον

ἐπιβεβαιώνει τὴν οὐσιαστικὴν συμμετοχὴν ἐκάστου ἐντὸς τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας. «Ἡμᾶς δὲ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ ἐνὸς Ἄρτου καὶ τοῦ Ποτηρίου μετέχοντας —σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακαλοῦμεν, Ἄγιο τῶν Ἁγίων— ἐνώστεις ἀλλήλοις εἰς ἐνὸς Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν...» σημειώνεται εἰς τὴν Λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

«Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἐπομένως —ὅπως λέγει καὶ ὁ Γάλλος Ὁρθόδοξος Θεολόγος Κλεμᾶν— εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἐνότητος, τὸ μυστήριον ποῦ πραγματοποιεῖ καὶ φανερῶνε τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Χάρις εἰς αὐτὴν οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν ἐν αἵμα καὶ σχηματίζου ἐν σῶμα ἀποτελοῦν μίαν νέαν φυλὴν, ἓνα νέον γένος, ἓνα ὀργανισμὸν τοῦ ὁποῖου ἡ καρπὴ εὐρίσκεται εἰς τοὺς ὀργανοὺς. Ἡ κοινωνία εἰς τὰ ἅγια εἶναι ἔνωσις μετ' τὸν ἓνα Ἄγιον καὶ θεμελιώνει τὴν κοινωνίαν τῶν Ἁγίων. «Τὰ Ἄγια τοῖς Ἁγίοις» λέγει ὁ ἱερεὺς πρὸ τῆς Θείας Κοινωνίας. Καὶ ὁ λαὸς ἀπαντᾷ: «Εἰς Ἄγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς...». Ἐτσι ἡνωμένη ἡ Ἐκκλησία —ὅλη ἡ Ἐκκλησία, ὅχι μόνον οἱ παρόντες πιστοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Προπάτορες, οἱ Πατέρες, ... ἐξαιρέτως δὲ ἡ Θεοτόκος— ἐνώνει: τὰς δεήσεις καὶ τὰς ἱκεσίας της μετ' τὰς ἐντεύξεις τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος «οὐκ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν... ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ὄργανον νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν» (Ἐβρ. θ' 24) καὶ προσάγει: εἰς τὸν «ζωοποιὸν ἥλιον τῆς Θείας Ἀγάπης» ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὰς ἀνάγκας τῶν, τὰς θλίψεις τῶν, τὰ προβλήματα τῶν, τὰς ἰδικὰς τῶν δυσκολίας καὶ τὰς δυσκολίας δλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ κόσμου» (Ἡ Λειτουργία μας, σελ. 162 - 163).

Πρέπει νὰ συνειδητοποιήσωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἡ ὁποία θασιακῶς τελεῖται τὴν Κυριακὴν, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ αἱ ἄλλα ἡμέραι, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐν ἀπὸ τὰ ἐπὶ τὰ μυστήρια. Δὲν εἶναι μίαν εὐκαιρία νὰ προσευχηθῶμεν, νὰ ἐνισχυθῶμεν ἢ νὰ ἐπιτελέσωμεν ἐν καθήκον μας, τὸν ἐκκλησιασμὸν. Ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῆς ἐνορίας μας συναντώμεθα μετ' γέροντας, μετ' νέους καὶ μικροὺς παῖδας —ἀνησυχῶς ἐνίστατε—, μετ' πτωχοὺς καὶ πλουσίους, μετ' ἀγραμμάτους καὶ ἐγγραμμάτους, μετ' ἀνθρώπους τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὰ αἱ ἰδιοτροπίαι καὶ αἱ ἐκτροπαὶ ἴσως εἰς παραπτώματα. Καὶ μετ' τὴν ἀπαρτίτητον παρουσίαν τοῦ ἱερέως καὶ ὁμοῦ μετ' Ἐκεῖνου ὁ ὁποῖος εἶναι: «ἔνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος», ἀλλὰ «ὡς ἡμῖν ἀοράτως συνών» καὶ μετ' τὴν παρουσίαν ὅλων τῶν ἁγίων, τῶν ὁποίων αἱ εἰκόνες κατακλύζου τὸν Ναόν, ὅχι διὰ λόγους αἰσθητικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ εἰκονίζου, δηλαδὴ νὰ καθίστου αἰσθητὴν τὴν ἀόρατον παρουσίαν τῶν εἰς τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν, ὅσοι συγχρόνως συγχροτοῦμεν καὶ κάμνομεν ἀπτήν πραγματικότητα εἰς τὸν παρόντα κόσμον τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας.

Πραγματικῶς «Ἡ Ἐκκλησία γεννιέται καὶ ἀναγεννιέται μέσα στὴν σύναξιν τῆς Εὐχαριστίας. Σ' αὐτὴ τὴν πρωτότυπη, μυστηριακὴ συνάθροιση της βρίσκει τὴν δλοκλήρωσή της, «τὴν τελείωσή». Κι ἀπ' αὐτὴ ξεκινάει γιὰ τὴν περιπετειώδη πορεία της μέσα στὴν ἱστορία... ἢ

Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη καὶ ἡ εὐχαριστιακὴ σύναξη δὲν μπορεῖ νὰ συγκροτηθῆ καὶ νὰ λειτουργήσῃ χωρὶς τὴν Ἐκκλησία. Τὴ σύναξη τῶν πιστῶν σὰν θεμελιακὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας τὴ συναντᾶμε χωρὶς καμμιά διακοπή, καθὼς γυρίζουμε ἀνάστροφα —πρὸς τὰ πίσω— τίς σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς ἱστορίας... Ἀμέσως μετὰ τὴν Πεντηκοστή, μετὰ τὴν ἔκχυση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νὰ μαζεύεται γύρω ἀπ' τὴν Τράπεζα τῆς Εὐχαριστίας «καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλιωντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μεταλαμβάνον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας» γράφουν οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (Πράξ. 6' 1) ... Οἱ πρῶτες Εὐχαριστιακές συνάξεις γίνονταν σὲ κάποιο σπίτι, πού προσφερόταν εὐλαδικὰ γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Αὐτὸ ἐξασφάλιζε τὴν ἀτιμόσφαιρα τῆς γαλήνης καὶ τῆς μυστικότητος. Προφύλαγε ἀπ' τὴ μανία τοῦ ὀργισμένου πλῆθους τῶν Ἰουδαίων. Μά, ταυτόχρονα, δημιουργοῦσε τὸ ἱερὸ κλῆμα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Ἐνωσε τοὺς παλῆρους μὲ τοὺς καινούργιους μαθητὰς γύρω ἀπ' τὴν Τράπεζα τοῦ Κυρίου καὶ συγκροτοῦσε μιά νέα κοινωνία, πού λαχταροῦσε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ πού δεχόταν μὲ πλησμονὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ σχέση τῆς συνάξεως τῆς εὐχαριστιακῆς μὲ τὸ Μυστικὸ Δείπνο καὶ μὲ τὸ «ἀνώγειον τῆς Πεντηκοστῆς» ἦταν θεμελιακές... Ἔτσι: μέχρι σήμερα ἡ σύναξη τῆς Εὐχαριστίας δὲν εἶναι ἕνα ἀθροιστικὸ μάζεμα μονάδων μὲ διαφορετικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ μὲ διαφορετικὰ ἐπιδιώξεις. Οἱ πιστοί, πού πηγαίνουν στὸ Ναό, δὲν φτιάχνουν μιά ἀπρόσωπη μάζα, σὰν τὴν μάζα μιᾶς διαδηλώσεως ἢ σὰν τὴν ἀδρανῆ μάζα τῶν θεατῶν μιᾶς παραστάσεως. Εἶναι οἱ πονεμένοι καὶ κουρασμένοι. Οἱ ἁμαρτωλοί, πού ζητοῦν τὴ λύτρωση. Οἱ ἀπομονωμένοι, πού ἀπλώνουν τὸ χέρι στὴν ἐπικοινωνία καὶ στὴν ἀδελφωσύνη. Τὰ παιδιά πού λαχταροῦν τὸν αἰώνιο Πατέρα. Οἱ πεινασμένοι: γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ φῶς, γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη, πού ἐπιθυμοῦν «τὸν οὐράνιον ἄρτον, τὴν τροφὴν τοῦ παντὸς κόσμου» κατὰ τὴν εὐχὴν τῆς Προθέσεως. Βηματίζοντας πρὸς τὸ Ναό, πηγαίνουν μὲ τὴ συγκεκριμένη πρόθεση νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξὺ τους, νὰ ἐναρμονιστοῦν στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ κάνουν σημερινὴ ἱστορία τὸ ἀσύλληπτο καὶ ἀνεπίπτο μυστήριο τῆς φανερώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου» (Ἀπὸ τὸ βιβλίο «προσέγγιση στὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας» Μητροπολίτου Νικοδήμου, σελ. 63-72).

«Τὸ κέντρο καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἐν Χριστῷ πνευματικῆς ζωῆς —ὅπως σημειώνει εἰς τὸ θαυμάσιον βιβλίον του «Ζῶν θεοῦμενον» ὁ Παναγιώτης Νέλλας— εἶναι ἡ Εὐχαριστία. Ἐδῶ ἡ ἔνωση μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι ὁλοκληρωτικὴ καὶ πλήρης. Ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, σὲ ὅλες τίς διαστάσεις του, μὲ ὅλες τίς ψυχολογικὰς αἰσθήσεις καὶ λειτουργίες του ἐνώνεται: σὲ μιά βαθειὰ ἔνωση μὲ τὸ Χριστὸ, μεταμορφώνεται καὶ χριστοποιεῖται. Αὐτὴ ἡ χριστοποίηση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι μιά ἐντύπωση πού δημιουργεῖ ὁ πιστὸς γιὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι σὰν νὰ γίνεταί μέλος τοῦ Χριστοῦ, γίνεταί πραγματικά... Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μιά στατικὴ κατάσταση. Ἀποτελεῖ μιά δυναμικὴ μεταμορφωτικὴ κίνησις. Εἶ-

ναι ὁ ἀένας μέσα στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο γάμος τοῦ δημιουργοῦ μὲ τὴ δημιουργία του, ἡ διαρκὴς ἀνάκρασις τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸ ἄκτιστο. Σ' αὐτὴ τὴν ἐν Χριστῷ ἀσύγχυτη ἀνάκρασις τῆς κτιστῆς μὲ τὴν ἄκτιστη φύση, ἡ κτίσις ἀναχωνεύεται μέσα στὴ σάρκα τοῦ Κυρίου, ἀνασυγκροτεῖται μυστηριακά, μεταμορφώνεται, γίνεταί καὶ ζεῖ ὡς Σῶμα Χριστοῦ» (σελ. 140, 141, 161).

Καὶ ὅπως σημειώνει ὁ ἀσκητικὸς καὶ νηπτικὸς Νικόλαος Καβάσιλας εἰς τὸ βιβλίον του, τὸ ὁποῖον ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ θέμα μας, «περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς»: ἡ Θεία Εὐχαριστία πράγματι εἶναι ἐκαίνη ἢ ὁποία «τῷ Χριστῷ μὲν ἡμᾶς, ἡμῖν δὲ τὸν Χριστὸν ἐνοικίξει... ὥστε καὶ οἰκῆσαι καὶ εἰσοικίσασθαι καὶ ἐν πνεύμα γενέσθαι».

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος πρέπει νὰ προσέξωμεν εἶναι: ὅτι αἱ προσωπικαὶ μας ἀδυναμίαι, καθὼς καὶ αἱ ἀδυναμίαι τῶν ἄλλων, δὲν ἀποτελοῦν λόγον ἀποκοπῆς ἀπὸ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν. Οἱ μόνοι λόγοι ἀποκλεισμοῦ ἐνὸς Χριστιανοῦ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐχαριστιακὴν σύναξιν αὐτῆς εἶναι τὸ σχίσμα καὶ ἡ ἄρσις καὶ ὅταν μάλιστα αὐτὰ κηρύττονται: «γυμνῆ τῇ κεφαλῇ», ὁμολογοῦνται χωρὶς καμμίαν ἐπιφύλαξιν. «Ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσον φοβερὰ καὶ ἂν εἶναι, ὅσον καὶ ἂν θέτουν εἰς κίνδυνον τὴν σωτηρίαν τοῦ πιστοῦ, ἀφοῦ αὐτὸς ζῆ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ποτὲ δὲν τὸν ἀποσποῦν καὶ δὲν τὸν ἀποκόπτουν ἀπὸ αὐτό.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς λέγει εἰς ἐν κήρυμά του: «Ἡ ἄπειρος φιλανθρωπία τοῦ Σωτῆρος μας δὲν ἀρνεῖται τώρα μιά θέση στὸ Σῶμα Του, ὅπως δὲν ἀρνήθηκε μιά θέση στὸ Δεῖπνο του. Κανένα παράπτωμα, κανένα πλημμέλημα, οὔτε ἀκόμη καὶ τὸ σοβαρότερο ἁμαρτήμα δὲν ἔχει ἀπ' ἑαυτοῦ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπὸ τὸ Σῶμα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Ὅλη ἡ ζωὴ δὲν σῆνε: σ' ἐκείνους, πού ἐνῶ ἔχουν χάσει μὲ τὴν ἁμαρτία τὴν ἀγάπην καὶ ἔχουν ἀποκορῦσει μὲ τὴ διαγωγὴν τὴν Χάρην τοῦ Θεοῦ, διατηροῦν ὅμως ἀκόμη μέσα τους τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ ἐλπίδα... εἶναι μέλη γοσσοῦντα καὶ ἴσως ἀνάπηρα, ἀλλὰ πάντως εἶναι μέλη τοῦ Χριστοῦ. Ἄς ἀποφεύγουν λοιπὸν μετὰ φοίτικης ὄλου τὴν ἁμαρτία, πού σπιλώνει: τὰ μέλη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀλλ' ἄς δέχονται μὲ ἀγάπην καὶ συμπάθεια μέσα στὴν ἀδελφότητα τοὺς ἁμαρτωλοὺς, θεωρώντας αὐτοὺς ὡς ἀσθενῆ καὶ τετραυματισμένα μέλη Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ληστὴ τὸν δέχθηκε, καὶ τὴν πόρνη ἐλέησε καὶ μάζι μὲ τὸν Τελώνην συνέφαγε. Ὅσο ἀκόμη ζοῦν, κάθε ἐλπίδα γιὰ τὰ μέλη αὐτὰ δὲν χάθηκε, ἡ δὲ ἀδελφότητα μὲ τίς προσευχὰς καὶ τίς θυσίας τῆς δύναται μὲ τὴ χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ συμβάλλει: στὴ σωτηρία τους καὶ στὴν ἐπιστροφή τους στὸ Χριστὸ, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ» καταλήγει ὁ ἅγιος Πατὴρ (Ἐισηγήσεις - συζητήσεις, «Ἐφεσσος», 1962, σελ. 19).

Ἴδου λοιπὸν διατὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁ θεοανθρώπινος ὀργανισμὸς ἐντὸς τοῦ ὁποῖου καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου ἐργάζεται ἡ Χάρις τοῦ Χριστοῦ πρὸς σωτηρίαν καὶ ζωοποίησιν τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι μιά ἰδανικὴ κοινωνία δικαίων

ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΝ ΖΩΗΝ*

ΤΟ ΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΜΑΣ

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἱεραρχική. Ὁχι ὅμως καὶ ἱεραρχατική, διευθυνομένη αποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ Κλήρου. Εἰς ὅλα τὰ ζητήματα κοινῶς ἐνδιαφέροντος τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον συνεργάζεται, συμμετέχει. Ὁ ἱερεὺς δὲν προσεύχεται μόνος του. Τὸ πλήρωμα, ὁ λαὸς συνίσταται, συμπροσεύχεται, συνθυσιάζει. Τὸ τόσο συγκινητικὸν ἔθιμον παρ' ἡμῶν νὰ κατασκευάζουν τὰ πρόσφορα αἱ εὐσεβεῖς γυναῖκες, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ λαὸς προσφέρει τὰ πρὸς καθαρῆν δώρα, διότι εἰς τὸ θάθος πιστεύει ὅτι ἡ Λειτουργία εἶναι ὑπόθεσις ἰδικῆ του. Ἔργον τοῦ λαοῦ.

Παρανοήσαντες ἄλλοτε ὠρισμένοι παρ' ἡμῶν τὴν Ὁρθοδοξίαν, τὴν ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀρχαϊκὴν, στατικὴν καὶ ἀπολιθωμένην. Σήμερον ὁμολογεῖται, ὅτι ἡ φαινομενικὴ αὐτῆ ἀκίνησις εἰς ὠρισμένους χώρους, ἀποτελεῖ εἰς τὴν πραγματικότητά μίαν ἡρεμίαν, ἀμετακίνητον σταθερότητα καὶ μακαριότητα, ἡ ὁποία διεφυλάχθη διὰ μέσου τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως. Ἀποτελεῖ ὕμνον τοῦ μεγαλείου τῆς Πίστεώς μας, ἡ ἔμμονή της εἰς τὰς στερεὰς θάσεις τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων ἐνώπιον τῶσαν ἀντιζησοτήτων καὶ κλυδωνισμῶν διὰ μέσου τῆς Ἱστορίας.

Ἀλλοίμονον ἔαν ἓνα δένδρον ἐγκαταλείψῃ τὴν σιωπηλὴν γῆν, ὅπου ἀθουρῶδως ἐτοιμάζεται ἡ ἀνοιξίς. Ἀλλοίμονον ἔαν, κατακαμβανόμενον ἀπὸ μίαν ἀνησυχίαν, θέλῃ περιπετείας, καὶ κάθε τόσο ἀναζητῆ νέα χῶματα. Ἀδικαιολόγητοι ἀλλαγῆ, ἀπότομα ξεριζώματα, ἀναφυτεύσεις καὶ μεταφυτεύσεις κώπτουν τὴν ζωτικότητα καὶ

προκαλοῦν μαρασμόν. Ἡ χάρις ἐνεργεῖ ἐκεῖ ὅπου ἐπικρατεῖ σταθερὰ μονιμότης, ὑπάρχει ἀδιάκοπος, συνεχῆς ἔνωσις μὲ τὰς Πηγὰς. Ἡ ἐνέργειά της τότε καὶ μόνον εἶναι ἐμφανής, ὅταν δὲν παρεμποδίζεται ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ ἡ Λειτουργία ἂν καὶ παραμένῃ ἀναλλοίωτος, προβάλλει καὶ χρωματίζει τὸ μῆνυμά της εἰς κάθε ἐποχὴν ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας. Διότι τὸ μῆνυμά της εἶναι μῆνυμα χαρᾶς, συμπυκνώσεως καὶ θριάμβου.

* * *

Μὲ τὸ χαρμόσυνον χρῶμα τῆς Λειτουργίας ἀναποσπάστως συμθαδίζει τὸ αἶσθημα τῆς ἀδελφωσύνης. Ἐλέγηθη ἀπὸ πολλοὺς, ὅτι ἡ ὑγιὲς θρησκευτικότης δὲν πρέπει νὰ εἶναι θλιπτικὴ, κουραστικὴ, μελαγχολικὴ καὶ ἀπομονωτικὴ. Ἐκφράζεται εἰς χαρὰν, αἰσιοδοξίαν, εἰς λυρισμὸν κατακάθαρον. Ὁ πιστὸς σκιρτᾷ ὅταν προσφέρει τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη». Καὶ ἡ χαρὰ αὐτῆ τὸν κινεῖ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸν πλησίον, νὰ ἀγαπᾷ. Ἡ Θεία Εὐχαριστία μορφώνει κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸν ἄνθρωπον ὥστε νὰ μὴ ζῆ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Εἰς μίαν ἐνορίαν γνωρίζει ὅλους. Καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γνωρίζουν αὐτὸν τὸν ἓνα. Ἄγνωστα εἶναι ἐδῶ τὸ ἀπρόσιτον ὕψος καὶ ἡ παγερὰ ἐπιφυλακτικότης. Ἀλλάζει καὶ τὸ συμφεροντολογικὸν σύνθημα ποῦ προξενεῖ τόσο κακόν: «Τὰ ἰδικά σου ἰδικά μου». Ἀντικαθίσταται μὲ ἄλλο: «Τὰ ἰδικά μου εἶναι ἰδικά σου», ὑπενθυμίζοντας τὴν κοινοκτημοσύνην ἐκείνην τῶν Πράξεων.

Τὸ κεντρικὸν πρόσωπον τῆς Λειτουργίας δὲν εἶναι ὁ θλιμμένος ἐν ἀπογνώσει πάσχων Χριστὸς, ὥστε νὰ σαρ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 152 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 τεύχους.

καὶ ἀναμαρτήτων. Εἶναι, ὅπως τόσο χαρακτηριστικῶς μᾶς λέγει ὁ Κύριος, ἡ σαγήνη, ἡ ὁποία περιέχει: «ψάρια» μικρὰ καὶ μεγάλα, χόρτα, «φύκια» ἢ ἀκόμη εἶναι: «ὁ ἀγρός» ὁ ὁποῖος περιέχει καλὰ χόρτα, ἀλλὰ καὶ ζιζάνια. Καὶ ὅσον διαρκεῖ ὁ παρὼν κόσμος, ὁ διαχωρισμὸς ἀναδύλλεται καὶ δὲν γίνεται διάκρισις, ἀλλὰ ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ καὶ ὑπάρχει ἡ ἐλπίς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ διὰ τὴν θεραπείαν ἐκείνων οἵτινες νοσοῦν ἐν τῷ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἐκκλησίας Του.

Κατόπιν ὄλων αὐτῶν εἶναι εὐκόλον νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς, ἔαν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐσταθεῖν τὰ ἀθεολόγητα καὶ ἔξω τῆς πραγματικότητος συμπεράσματα αὐτῶν οἱ ὅποιοι παρουσιάζονται ὡς εἰδικοί νὰ κρίνουν τὰ πάντα καὶ μάλιστα τὸ «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ποῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία Του.

Εἶναι ἀδιανόητον καί, τὸ ἐπιεικέστερον ἀφελές, νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι: «ἡ Ἐκκλησία περνᾷ κρίση καὶ νοσεῖ».

Ὅσοι δέχονται τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀοράτως παρὼν «μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων» μεταξὺ τῶν «συνηγμένων ἐπὶ τὸ αὐτό», κατὰ τὴν εὐχαριστιακὴν συναξίαν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφαινῶνται ὅτι «περνᾷ κρίση» καὶ ὅτι «νοσεῖ»; Οὔτε ὡς σκέψις δύναται νὰ διέλθῃ ἀπὸ τὸν νοῦν των. Τὰ ἀνθρώπινα μέλη τοῦ θεανθρώπινου ὁργανισμοῦ, τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ «νοσοῦν» καὶ δύνανται νὰ διέρχωνται: «κρίσιν». Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ εὐσπλαγγία τοῦ μεγάλου Σωτήρος καὶ Κυρίου Ἰησοῦ ἔχει τὸν τρόπον νὰ τὰ θεραπεύῃ καὶ νὰ τὰ βοηθῇ, πράγμα τὸ ὁποῖον συντελεῖται ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, ἀρκεῖ αὐτὰ νὰ ὁμολογοῦν «ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος». Τότε «ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ (δηλ. τὴν ὁμολογίαν) οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου οὐ κατισχύουν αὐτῆς» (Ματθ. 16, 17).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

πιζεται ὁ φόβος καὶ τὸ πένθος. Εἶναι ὁ νικητὴς Βασιλεὺς μὲ ὄλην τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ θριάμβου του μὲ τὸ φωτοστέφανον. Πῶς ἐκεῖ τὸ χέρι τοῦ Πατρὸς προβάλλει ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ στεφανώνει τὸν Θεάνθρωπον μὲ τὸ διάδημα τῆς νίκης. Δὲν πρόκειται ν' ἀγνοήσῃ ἡ Ἐκκλησία μας τὰ Πάθη καὶ τὸν Σταυρόν. Δι' αὐτὸ ἄλλως τε ἔχομεν πάντοτε τὸν Ἐσταυρωμένον εἰς τὸ Θυσιαστήριον. Ἀλλὰ τονίζεται συγχρόνως ὅτι ὁ Σταυρὸς χωρὶς τὴν νίκην καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς Ἀναστάσεως θὰ μᾶς ἔκαμνε τοὺς πῦρ δυστυχεῖς ἀνθρώπους. Ἡ μοναδικὴ ἰδέα ἢ ὁποῖα ἐμπνέει ὅλα τὰ λειτουργικὰ διδῆλια εἶναι, ὅτι ἡ Ἀνάστασις μᾶς ἀνέδειξε πολίτας τοῦ οὐρανοῦ. Ὅτι ἐντεῦθεν ἀκόμη συμμετέχομεν εἰς τὴν δόξαν τοῦ Ἀναστάντος, ὥστε νὰ μᾶς μεταγγίξῃ ἀφθαρσίαν, αἰωνιότητα, καὶ νὰ μᾶς μεταμορφώσῃ εἰς ἀγγέλους συμπανηγυρίζοντας εἰς τὸν κοινὸν πανηγυρικὸν αἶνον.

Κάθε Λειτουργία τῆς Κυριακῆς ἐπαναλαμβάνει καὶ παρουσιάζει εἰς μίαν ὥραιατάτην σύνθεσιν τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Πάσχα. Αὐτὸ εἶναι τὸ καθημερινὸν Πάσχα. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀναγιγνώσκονται εἰς τὸν Ὅρθρον τῆς Κυριακῆς τὰ Ἑωθινὰ Εὐαγγέλια. Διαβάξεται κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ἀναλογίαν τὸ Ἀναστασιματάριον, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν οὐσίαν περιέχει τοὺς παιάνες τῆς θριαμβευτικῆς νίκης τοῦ Χριστοῦ «θανάτῳ θάνατον πατήσαντος». Εἰς τὴν ἀπόλυσιν ὁ Ἱερεὺς καταλήγει μὲ τὴν νέαν διαδεδομένην «Ὁ Ἀναστάς ἐκ νεκρῶν...».

Ὁ Κύριος ἐξέλεξε διὰ τὸ τελευταῖον δεῖπνον Του ἓνα ἀνώγειον εὐπρεπισμένον, δηλαδὴ πλουσίως, μὲ χάριν στολισμένον. Τὴν προτίμησιν αὐτὴν τοῦ Κυρίου ἠκολούθησεν ἕκτοτε ἡ Ἐκκλησία, διότι τὴν εὐρεν σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς Λατρείας. Οἱ ναοὶ ὅσον δὴποτε μεγαλοπρεπῆ διάκοσμον καὶ ἂν ἔχουν, οὐδέποτε ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῶν τὴν λαμπρότητα τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ὁ Ἄνθιμος καὶ ὁ Ἰσιδώρος θὰ ὑψώσουν εἰς τοὺς αἰθέρας τὸν τροῦλλον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἀλλὰ οἱ ἀδάμαντες καὶ τὰ πολυτιμότερα κοσμήματα θὰ στολισοῦν τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ πιστὸς κτίξῃ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, καὶ ἐὰν τοὺς πλουτίξῃ μὲ πολυτίμα ἀφιερῶματα, καλλιτεχνικὰ εἰκόνες μὲ πολυτίμους λίθους, μὲ θαυμάσια ἄμφια, καὶ ἐὰν τοὺς προικίξῃ μὲ πολυδάπανα ἱερὰ λειτουργικὰ σκεύη, δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονῇ τὸ κύριον καὶ οὐσιώδες: δηλαδὴ τὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Τὸ ἐσωτερικὸν φρόνημα δέον πάντοτε νὰ ἔχῃ τὸ προβάδισμα. Ὁ ἔσω ναὸς καὶ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον πρέπει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ γενικωτέρου θέματος τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν. Οἱ Πατέρες ἐγγυρίζον ὅτι δὲν εὐρίσκοντο πλέον εἰς ἐποχὴν διωγμῶν. Ἐχρειάζοντο ναοὶ ἄνετοι, μεγαλοπρεπεῖς. Ἡ Ἐκκλησία εἶχε πλέον ἐξέλθει ἀπὸ τὰς κατακόμβας καὶ διὰ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας ἐπεβάλλοντο ναοὶ ἄξιοι καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ. Χωρὶς ν' ἀποδοκιμάζουσι τὰ διάφορα ἀναθήματα καὶ τὰς μεγάλας δαπάνας τῆς οἰκοδομῆς των μὲ τὸν ἀπαραίτητον πλοῦσιον διάκοσμόν τους, οὐχ ἦττον ἐπισημαίνουσι τὴν ὑπεροχὴν ὑπὲρ πάντα ἄλλον κτίσμα τοῦ

«γοεροῦ ναοῦ», διότι αὐτὸς καὶ μόνον ἀρέσκει εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πλέον εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τὴν Τριαδικὴν Θεότητα.

Ὁ ἱ. Αὐγουστίνος ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων μᾶς πλουσίας, ὡς φαίνεται ἐκκλησίας, ἀναλύει τὴν σχέσιν μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ὀλικοῦ ναοῦ καὶ τῶν συγκροτούντων στοιχείων του, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἑνὸς ναοῦ κτισμένου εἰς τὰ ἐσώτατα τοῦ ἀνθρώπου:

«Ὅσοι ἀπὸ σᾶς τοὺς πιστοὺς ὑψώνετε ἓνα οἶκον Θεοῦ, νὰ τὸν οἰκοδομήσετε μὲ μίαν διωτήν ἀνεπίληπτον. Ἄς ἀκούσωμεν, ἀδελφοί μου, ὅτι μᾶς διδάσκει ὁ μακάριος Πέτρος καὶ τί μᾶς συμβουλεύει διὰ τὴν περιποίησιν τοῦ κτιρίου αὐτοῦ. Ἴδου οἱ λόγοι του: «Ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς εἰς ἱεράτευμα ἁγίων... (Ἰ Πέτρ. 2,5).

Ἴδου, ἀδελφοί μου, εἰς αὐτὴν ἐδῶ τώρα τὴν ἐκκλησίαν εὐρίσκομένην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, μὲ εὐχαρίστησιν ἐλέπομεν τὸ φῶς, τὴν στερεότητα, τὴν νωπότητα τῶν ὀλικῶν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ὅτου ἀνεδείχθημεν οἶκος Θεοῦ, ἄς ἀπαστραπτοῦμεν μὲ τὰ καλά μας ἔργα. «Ἀποθώμεθα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον» (Ἐφ. 4,22): καὶ ἐνδυσώμεθα πλουσίως τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα. Ἄς μὴ ἀποκάμωμεν ἐργαζόμενοι: τὴν ἀγάπην ἐν ὁσιότητι καὶ ὑπομονῇ. Βλέπομεν τοὺς κίονας ὑποστηρίζοντας τὰ τεῖχη. Εἰς ὄλην τὴν οἰκοδομὴν παρατηροῦμεν πέτραν. Νὰ μένουσι ἡνωμένοι καὶ ἀδιάσπαστοι, ὅχι μὲ τὴν προσθήκην μίγματος ἀσδέστου, ἀλλὰ μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς ἀγάπης.

«Ὡ σὺ, ἄπαξ καὶ εἰσέρχου εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, γενοῦ σὺ ὁ ἴδιος ὁ οἶκος αὐτός. Φύλαξον τὴν πίστιν. Μένε σταθερὸς εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην ἢ ὁποῖα ἐνώνε: τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπόφυγε τὸ κακὸν καὶ ποίησον ἀγαθόν» (Ψαλ. 36, 28). Ἀπόφυγε τὴν φιλαργυρίαν, ἀγάπα τὴν εὐσπλαγχνίαν, ν' ἀπομακρύνουσι ἀπὸ τὴν πορνείαν, καὶ ἐπιδίδωκε τὴν σωφροσύνην. Καὶ ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ γίνῃς, ἀπὸ τώρα, στυλὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, βαστάζων τὸ βάρος τῶν ἀναριθμητῶν λίθων, τουλάχιστον, γενοῦ μίαν ἀπλὴν πέτρα ἡνωμένη μὲ ἄλλας πέτρας, ὥστε νὰ παραμένῃς ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος.

Εἶναι ἀξιέπαινον, ἀναμφιδόλως, νὰ κτίξῃς πρὸς δόξαν Θεοῦ ἓνα ὄρατον οἶκον λατρείας ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας σου, ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν σου καὶ εἰς τὰ ὄρια τοῦ κτήματός σου. Εἶναι ὅμως κατὰ πολὺ καλύτερον νὰ ἀνυψώσῃς διὰ τὸν Θεόν, ἐντὸς τῆς καρδιάς σου ἓνα παλάτιον ἄορατον. Ἐξω τοῦ ἐαυτοῦ σου, ὑπάρχει διὰ τὸν πολὺ κόσμον εὐκτῆριος οἶκος. Ἐντὸς σου ὅμως ἀπαραιτήτως χρειάζεται εἰς εὐκτῆριος οἶκος. Φρόντιζε ἐντὸς αὐτοῦ συχνὰ νὰ κατοικήσῃς καὶ νὰ τὸν φέρῃς πάντοτε. Ἐκεῖ πρὸ παντός ὁ Κύριος θὰ σὲ ἀκούῃ, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον προθύμως ὁ ἴδιος δέχεται νὰ κατοικήσῃ καὶ κατασκηνώσῃ.

Κτίξε λοιπὸν πάντοτε εἰς τὰ ἐσώτατα τῆς καρδιάς σου ἓνα οἶκον Θεοῦ. Καθαρίζέ τον, προετοίμαξέ τον διὰ τὸν Θεόν, κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἤμπορῃς

συνεχῶς ν' ἀπολαμβάνης τῆς παρουσίας του καὶ Ἐκεῖνος εὐμενῶς νὰ εἰσακούῃ τῆς δεήσεώς σου»³¹.

* * *

Τὸν χαρμόσυτον τόνον ὁ Κύριος δίδει εἰς τὸν Δεῖπνον συμμορφούμενος μετὰ τὸ ἔθος τῆς Συναγωγῆς. Ψάλλει: μετὰ τούτῃ Ἀποστόλους τὸ μέγα Hallel τῆς εὐχαριστίας, ὑπερ ἧτο τὸ ἀπαραίτητον ἀκολούθημα τῆς θυσίας τοῦ Πασχαλίου ἀμνοῦ. Ἴδου τὴν Μ. Πέμπτην ἐκείνην, ἰδοὺ ὅτι καὶ τώρα καὶ εἰς τὸ διηγετικὸν ἢ Εὐχαριστία περιβάλλεται μετὰ ὠδᾶς, μετὰ ἀναγνώσματα καὶ μετὰ προσευχάς. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἀθληταὶ καὶ ἡρώες τῆς, καλοῦνται μετὰ τὰς μουσικὰς τῶν φωνᾶς ἀπὸ τὰ δάθη τῆς αἰωνιότητος νὰ προσθέσουν τὰς φωνὰς τῶν εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν συμφωνίαν. Ὁ θεῖος αὐτὸς λυρισμὸς δὲν ὑπάρχει: φόδος νὰ κατακτήσῃ μονότονος καὶ στενός. Διαθέτει: πλουσίαν ποικιλίαν. Ὁκτὼ ἤχοι: ἀλλάζουσι καθ' ἑδδομάδα καὶ πλουτίζουν τὸ μουσικὸν αἰσθητήριον τοῦ ἐκκλησιασματος. Μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας τῶν κατακομβῶν, περίξ τῆς Λατρείας διαμορφώνεται ὀλόκληρον τυπικόν, ἱερὰ ὑμνωδία, διάταξις ἀρμονικὴ καὶ φυσικὴ διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ καὶ στηρίξῃ τὴν τεταραγμένην ψυχὴν τῶν πιστῶν εἰς τὴν ἡραμίαν τῆς Θεῆς Λατρείας.

Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐπιγραμματικώτατα ἀναλύει τὰς σωτηρίου διαστάσεις τῆς εὐχαριστιακῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ ἐνσωματωθέντος εἰς τὸ μουσικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ πιστοῦ. Ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ὄντολογικὴ. Νέαι διαθέσεις, νέαι προτιμήσεις, νέαι πηγαὶ χαρᾶς, νέαι σχέδια, προοπτικαί, ὥστε θαυμασίως ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἀξιολόγησιν καὶ τοποθέτησιν νὰ ἐλέπη ἀξίας ὅπου πρὶν δὲν ὑπῆρχον καὶ ἀντιθέτως νὰ διαπιστώσῃ τὴν ματαιότητά, τὴν ἀπάτην ἐκεῖ ὅπου τὰ φαινόμενα, ἢ λάμψεις, καὶ ἢ ἐπιφανειακῆ εὐτυχία ἐθάμβωσαν:

«Ἦλθεν ἡ τῆς ζωῆς βασιλεία, καὶ κατελύθη τοῦ θανάτου τὸ κράτος. Καὶ γέγονεν ἄλλη γέννησις, ὅτις ἕτερος, ἄλλο ζωῆς εἶδος, αὐτῆς τῆς φύσεως ἡμῶν μεταστοιχείωσις. Τοῦτου ἡ γέννησις "οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ γενομένη". Πῶς τοῦτο; Σαφῶς σοὶ παραστήσω διὰ τοῦ λόγου τὴν χάριν. Οὗτος ὁ τόκος διὰ πίστεως κυοφορεῖται: διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως εἰς φῶς ἀγεταί: τροφὸς τοῦτου ἡ Ἐκκλησία γίνεται: μαζὸς, τὰ διδάγματα τροφή, ὁ ἄνωθεν ἄρτος: ἡλικίας τελειώσις, ἢ ὑψηλὴ πολιτεία: γάμος ἢ τῆς σοφίας συμβίωσις: τέκνα, αἱ ἐλπίδες: οἴκοι, ἢ βασιλεία: κληρὸς καὶ πλοῦτος, ἢ ἐν τῷ παραδείσῳ τρυφή: τέλος δέ, ἀντὶ θανάτου, ἢ ἀίδιος ζωὴ, ἐν τῇ ὑποκαυμένη τοῖς ἁγίοις μακαριότητι»³².

ΜΗΝΥΜΑ ΧΑΡΑΣ

Εἶναι πολὺ φυσικόν εἰς μίαν τόσον δύσκολον ἐπιδίωξιν κάθε χριστιανὸς σὰν ἀθλητῆς, νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ κάποιαν ὄθησιν, κίνησιν, ἰσχυρὰν δύναμιν, ὥστε νὰ δια-

τηρῆται εἰς ἐπίπεδα ὑψηλὰ καὶ νὰ σημειώσῃ νέας ἐπιδόσεις. Εἰς τοῦτο ἀκριθῶς ἀποβλέπει ἡ Ἐκκλησία ὅταν τὸν ἀνεφοδιάξῃ συνεχῶς ἐν τῇ Λειτουργίᾳ μετὰ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εὐρισκόμενος συνεχῶς ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τοῦ Πνεύματος, τονώνεται, παρακινεῖται, ἐνισχύεται διὰ νὰ ἐπιτυχάνῃ τὰς κατακτήσεις του εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πνευματικῆς πάλης. Διότι ὁ πιστὸς δὲν εἶναι κάτοικος τοῦ οὐρανοῦ. Ἐν τῷ κόσμῳ ἀκόμη ἐργάζεται καὶ ζῆ καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παλαίῃ συνεχῶς ἐναντίον κάθε μορφῆς φθορᾶς καὶ θανάτου.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἀρχέτυπον καὶ ὁ κεντρικὸς ἥρωας τῶν πνευματικῶν ἀγωνισμάτων εἶναι ὁ Χριστὸς. Ἀκολουθοῦν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ἅγιοι καὶ οἱ Μάρτυρες. Αὐτοὺς γεραίρουσι οἱ ὕμνοι καὶ τὰ ἑορτολόγια τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους. Αὐτοὶ πλαισιώνουσι τὰς γύρω Εἰκόνας, ὥσταν νὰ εἶναι μαζὶ μας, συμπροσευχόμενοι, συμπάσχοντες καὶ ἐνθαρρύνοντες τοὺς ἐπιζῶντας. Ὁ πιστὸς ἐκκλησιάζεται μετὰ τὴν μουσικὴν αὐτὴν ἐνότητα. Σὲ κάθε θρησκευτικῇ Ἀκολουθίᾳ τὸν ἀκολουθεῖ τὸ «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν...».

Οὐκ ὀλίγην βοήθειαν ἀντλεῖ ὁ πιστὸς ἀπὸ τὴν συνεχῆ μελέτην τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ὃν πρέπει διαρκῶς νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν. Ὁ λειτουργικὸς κύκλος τῶν λεγομένων Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν αὐτὸ ἀκριθῶς ἐπιδιώκει. Νὰ ξεδιπλώσῃ τὰς διαφορὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Τιμὰ καὶ γεραίρει: ὠρισμένα γεγονότα τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας πάντοτε ἐπὶ τοῦ Θεσιαστηρίου καὶ πάντοτε ἐν συνδυασμῷ μετὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν. Διὰ αὐτὴν ἢ συσχετίσις; Διότι ἡ Ἐκκλησία θέλει: νὰ μᾶς διαπλάσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτύπων ἐκείνων, μετὰ τὴν σταθερὰν ἀναγέννησιν τῆς ἀποφάσεως διὰ τὴν ἰδικὴν μας θυσίαν, τὴν συμμετοχὴν καὶ ἡμῶν εἰς τοὺς ἄθλους Ἐκείνου. Ἡ Ἐκκλησία φανερώνει: ἀπὸ τὸ «κεκρυμμένον μυστήριον» καὶ μίαν ἀρετὴν εἰς κάθε ἑορτὴν Δεσποτικὴν ἢ μνήμην Μάρτυρος ἐκ τοῦ γνωστοῦ Μηηολογίου. Προβάλλει: ἕνα καθήκον πρὸς ἐκτέλεσιν, μίαν νίκην πρὸς ἐπίτευξιν, μίαν στέρισιν ἢ θυσίαν πρὸς μίμησιν, ὥστε τοιοῦτοτρόπως νὰ γίνωμεν ὅμοιοι ὁμοίῳ καὶ νὰ ἐνωθῶμεν μετὰ τοὺς ἥρωας τῆς Μεγάλης Θυσίας, μιμούμενοι: τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα τὴν αὐταπάρησιν, τοῦ Μ. Ἀντωνίου τὴν περιφρόνησιν τῶν γηίνων, τῆς Ἁγίας Πελαγίας τὴν μετάνοιαν, τοῦ Ἰῶβ τὴν ὑπομονήν...

Μὲ ἀρμονικὴν τάξιν καὶ παιδαγωγικὴν μέθοδον προδίδει εἰς τοῦτο τὸ μυστήριον τῆς Λειτουργίας. Ἀφοῦ ἀνοίξῃ μετὰ βασιλικὴν λαμπρότητα τὸ κεκαλυμμένον μυστήριον καὶ ἀφοῦ μᾶς πλησιάσῃ εἰς τὰς διαφορὰς ἐκδηλώσεις του, μᾶς καλεῖ νὰ σταθοῦμε ἐκπληκτοὶ καὶ νὰ τὸ μελετήσωμεν. Τοῦτο παρουσιάζεται: κατὰ διαφορὰς τρόπους: διὰ τῶν ἀντιφώνων, τῶν εισοδικῶν, τῶν λειτουργικῶν εὐχῶν, τῶν ὕμνων, τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων, τοῦ κηρύγματος. Ὁ πιστὸς ἀπ' ὅλα αὐτὰ θὰ ἀντλήσῃ ἕνα πρακτικὸν δίδαγμα. Μετὰ τοῦτο θὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ μετουσιωθῇ εἰς ἐνέργειαν καὶ βίωμα. Ἐὰν εἶναι εἰλικρινῆς ἢ ψυχὴ τοῦ ἐκκλησιαζομένου, δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀποφύγῃ τὰς πρακτικὰς συνεπειὰς τῆς μετα-

31. Sermo X In Dedicatione Ecclesiae; PL 46, 1003-1004.

32. Ὁμιλία εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ I, PG 46,604.

μορφώσεως τὴν ὁποῖαν κατεργάζεται ἐντὸς αὐτοῦ ἢ ἐν τῇ Θεῖᾳ Λειτουργίᾳ ἐνεργοῦσα Θεῖα Χάρις, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων καὶ δι' ὧν φάλλει καὶ προφέρει διὰ τοῦ ἱερέως...

* * *

Ἐδῶ δὲν ἠμποροῦμε νὰ μὴν θρηνησῶμεν ἕνα ἀπὸ τὰ κοινότερα σφάλματα καὶ ἀπὸ τὰς συνήθεις παρανοήσεις, συχνὰ συναντωμένας εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐκ τυπικῆς συνηθείας φιλακολούθων. Καὶ ὅπως ἐπίσης ἐκείνων οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ θαυμάζουν ἀποκλειστικῶς τὴν ποίησιν, ἐικονογραφίαν, καὶ μόνον τὸ ἔξοχον κάλλιμα καὶ τὸν τελετουργικὸν πλοῦτον τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας. Τὸ ὅτι περιορίζονται εἰς μίαν συγκίνησιν στιγμιαίαν, ἢ ὁποῖα εὐχαριστεῖ τὸ μάτι, γαργαλιᾷ: τὸ αὐτὸ, ἱκανοποιεῖ τὸ αἰσθητικὸν μέρος, ἀλλὰ καὶ δὲν προχωρεῖ βαθύτερον. Μία συγκίνησις αἰσθηματικῆ φευγαλέα καὶ στείρα, ἢ ὁποῖα δὲν ὀδηγεῖ εἰς πράξιν, δὲν συγκλονίζει τὴν θέλησιν καὶ συνείδησιν καὶ δὲν μεταμορφώνει τὸν ἐσωτερικὸν τῶν κόσμων. Στείρα, ὅπως καὶ ἡ Ραχήλ.

Καὶ ὅμως, οὐδεμία ἄλλη δύναμις εἶναι τόσο ἐπαναστατικὴ εἰς τὴν ἡθικὴν σφαίραν ὅσον ἡ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλος ὁ συμβολισμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ἀποτελοῦν ἕνα ἔναυσμα, ἡθικὸν ἐγερτήριον καὶ ἕνα κινητήριον μοχλόν, ἀπεργαζομένους τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἐν πτώσει καὶ τὴν στερέωσιν τῶν ἀδυνάτων. Μέσα ἀπὸ τὰ λειτουργικὰ κείμενα προετοιμάζεται: τὸ ἔδαφος καὶ αἱ προϋποθέσεις τῆς ἀνανεώσεως τοῦ «ζῆν καὶ ἀποθανεῖν μετὰ τοῦ Χριστοῦ», τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἁμαρτωλῶν. Κυφοροῦνται ἱεραὶ ἀποφάσεις, τάσεις ἐγγενεῖς καὶ προσπάθειαι: πρὸς ἁγιασμόν. Ἡ ἐπαφὴ ἐπομένων τοῦ πιστοῦ μὲ τὰς λειτουργικὰς συνάξεις εἶναι: πολὺ φυσικὸν νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὴν μίμησιν τοῦ οἴου τοῦ Χριστοῦ εἰς ἕνα συνεχῆ ἀγῶνα πρὸς συμμόρφωσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πρὸς τὸ θεῖον θέλημα. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως πρέπει: νὰ διακηρυχθῇ κατὰ τὸ ὅποιον ἔμεινε θαμμένον εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀμαθείας: ὅτι ἡ Λειτουργία, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι μία κατάστασις μεταρσιώσεως ἀσαφοῦς καὶ ἀνεξελέγκτου καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸ ὑπερπέραν, ἀποτελεῖ ἀφορμὴν ἡθικῶν ἀγῶνων καὶ αἰτίαν πρακτικῆς ἡθικῆς.

Ἐν προκειμένῳ ἄς λεχθῇ καὶ τοῦτο: ἡ ἄμεσος σχέσις τῶν καλῶν Τεχνῶν πρὸς τὴν Λειτουργίαν. Ἡ Λειτουργία προσλαμβάνει τὴν ποίησιν, τὴν μουσικὴν, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν ζωγραφικὴν καὶ δίδει: εἰς αὐτὰς τὰς πλέον μεγαλειώδεις διαστάσεις καὶ δυνατότητας των. Ἄφ' ἑτέρου ἀπὸ τὴν Λειτουργίαν ἐμπνέονται: διάσημοι ὑμνογράφοι καὶ μουσουργοί, ζωγράφοι καὶ γλύπται, ποιηταὶ καὶ συνθέται. Ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει: πολὺ καλὰ τὴν πολυπλευροῦν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ζητεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅλας τὰς λειτουργικὰς καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ διανοητικοῦ καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ του κόσμου. Ἡ μυστηριακὴ καὶ λατρευτικὴ ζωὴ ἀπευθύνεται εἰς τὸν ὅλον ἄνθρωπον. Θέλει: νὰ μορφώσῃ ὁλόκληρον τὴν προσωπικότητά του. Τοιοῦτοτρόπως ὅλα τὰ μέλη ἐν τῇ πληρότητι των τρέφονται καὶ συμμετέχουν εἰς τὴν χαρὰν ἢ ὁποῖα δι' αὐτῆς ἐκφράζεται καὶ προσφέρεται. Καὶ ὅλοι τότε ἐνὶ στόματι καὶ μὲ καρδίαν θὰ μεθύσων εἰς τὸν οὐρανόν.

νὸν αὐτὸν οἰκογενειακὸν κύκλον. Θὰ σκιρτοῦν ἀπὸ χαρὰν καὶ ἀπὸ ἀφρονίαν ἀρμονίας. Διότι, εἴπομεν προηγουμένως, ὁ χριστιανὸς ἀγωνιστὴς εἶναι δρομέας. Καὶ ὁ δρόμος κουράζει. Χρειαζέται: ἐπομένως ἢ συνοδεία ἐνδὸς ἐπιστασιακοῦ ἄσματος τὸ ὅποιον νὰ ἐμφυχῶνῃ τὸν δρομέα. Ἰδέα διαλαμβανομένη εἰς τὸν Ψαλμὸν 117, 13-16, 21, 24, μὲ καταπληκτικὰς ἀναλογίας.

Διότι δὲν πρέπει: νὰ ἀντιπαρερχόμεθα καὶ νὰ ὑποτιμῶμεν τὸν πανηγυρικὸν χαρακτήρα ἐλπίδος καὶ αἰσιοδοξίας, καὶ τὸ χαρμόσυτον ἀνορθωτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Λειτουργικὴν λατρείαν. Ἡ Ἐκκλησία δὲν πάσχει: ἀπὸ ἡττοπάθειαν διὰ τὸ ἐπιπολάζον κακόν. Δὲν εἶναι: θρηνηδοῦσα καὶ κλαίουσα. Ἀντιμετωπίζει: τὰ πάντα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως, τῆς ἰσχύος, τοῦ θριάμβου τῆς τελικῆς νίκης. Μέσα ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς νεκρωσίου ἀκολουθείας καὶ τοῦ αὐστηροῦ τόνου τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ὡς προοιμίου τῶν Παθῶν, πόση χαρὰ καὶ ἠλαρότης διαχέεται!

Πρὶν 15 αἰῶνας οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἰππῶνος τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐδοκίμαζον τοὺς ἰδίους ἀκριδῶς ἐνθουσιασμοὺς ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν νίκην τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν σκληρὰν περίοδον τῆς μετανοίας καὶ τῶν νηστειῶν. Ἰδοὺ αὐτοὶ ὅπως διεσώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰ. Αὐγουστίνου³³.

«Ἐπομένως, προσφιλεῖς μου, ἄς ὑμνήσωμεν τὸν Κύριον. Ἄς ἐπαυλάδωμεν τὸ Ἀλληλούϊα! Ἄς ἐπιδείξωμεν ὅλοι: ἐμπράκτως δι' ὅλων τῶν μέσων κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, τὴν μελλοντικὴν ἐκείνην ἡμέραν ἢ ὁποῖα δὲν θὰ ἔχῃ ποτὲ τέλος. Ἄς ἐπιταχύνωμεν τὸ ὄμμα μας πρὸς τὴν κατοικίαν μας ἐκείνην τὴν αἰώνιον. Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου Κύριε. Θὰ σὲ ὑμνοῦν συνεχῶς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Μάλιστα! Θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν Οἶκον αὐτοῦ ποῦ εἶναι: ὁ οὐρανός. Ἐκεῖ θὰ ὑμνώμεν τὸν Θεόν, ὄχι: 50 ἡμέρες, ὅσας περιέχει ὁ Πασχάλιος κύκλος, ἀλλὰ ὅπως γέγραπται, «εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Θὰ ἴδωμεν, θὰ ἀγαπήσωμεν, θὰ ὑμνήσωμεν εἰς ἀτέλεστον χρόνον... Ὅλα θὰ εἶναι: αἰώνια, ὅλα θὰ εἶναι: ἀέναα. Ἄς ὑμνήσωμεν, ναί, ἄς φάλωμεν. Ἄς φάλωμεν ὅμως ὄχι: μὲ τὰ χεῖλη μόνον. Ἄς ὑμνώμεν ἐπίσης καὶ μὲ τὰ ἔργα μας. Ὅστε τὰ χεῖλη μας νὰ ὑμνοῦν ὅπως ἐν ταυτῷ καὶ ἡ ζωὴ μας νὰ ὑμνῇ, ὥστε νὰ ἐμπνέεται: ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἥτις «οὐδέποτε ἐκπίπτει». Ὡ! τί μεγαλεῖον τὸ νὰ εἶναι: κανεὶς εὐτυχῆς, τὸ νὰ εἶναι: κανεὶς ἥσυχος ὅταν θὰ φάλλῃ ἐκεῖνο τὸ Ἀλληλούϊα!

»Βεβαίως καὶ ἐδῶ τὸ φάλλωμεν. Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν μας. Ἐκεῖ θὰ γίνεταί: ἐν μέσῳ ἀτελευτήτου εἰρήνης. Ἐδῶ τὸ φάλλωμεν ταξιδεύοντας. Ἐκεῖ πλέον παλιννοστήσαντες ὀριστικῶς εἰς τὴν Πατρίδα. Ἐδῶ ἐπομένως, ἀδελφοί μου, ἄς μὴ τὸ φάλλωμεν διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν πρόσκαιρον διαμονὴν μας, ἀλλὰ διὰ ν' ἀνακουφίσωμεθα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μας. Φάλε τὸ Ἀλληλούϊα! ἀλλὰ φάλε τὸ ὅπως τὸ φάλλουν οἱ ταξιδιώται. Ἀνακουφίζον ἀπὸ τὴν κόρυσιν. Φάλλον, φάλε καὶ ὁ δίδεις».

(Συνεχίζεται)

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΤΙΜΙΑΔΗΣ
Μητροπολίτης Σηλυβρίας

ΙΑΤΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ *

Α. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΝΙΚ. ΛΟΥΡΟΥ

Μεγάλος και δικαιολογημένος είναι ο θαυμασμός που όφειλεται στα σημερινά ιατρικά κατορθώματα. Ο κόσμος έχει μονάχα έχει πεισθεί πως δεν υπάρχουν πια πολλές ιατρικές ουτοπίες, αλλά αντίθετα αδιάκοπα περιμένει περισσότερα «θαύματα» από την πορεία της ιπποκρατικής νοσηλείας.

Η εξέλιξη όμως αυτή αποκαλύπτει κάθε μέρα περισσότερο τα διλήμματα που όρθώνονται από τις νέες κοινωνικές συνθήκες, απότοκες από αυτή την ίδια την πρόοδο της ιατρικής. Η προσαρμογή των επιστημονικών δραματισμών στην πραγματικότητα της εφαρμογής δημιουργεί συχνά ανυπέροχτα προβλήματα εξουδετερώνοντας την ωφέλεια που προκύπτει από την πρόοδο της ιατρικής, τόσο ώστε να παρατηρείται ότι από την ήθικο - κοινωνική πλευρά, η σύγχρονη ιατρική αποβαίνει το θύμα των κατορθωμάτων της. Κάθε πρόοδος που παρουσιάζουν οι ιατρικές δυνατότητες αποτελεί άφετηρία για βασανιστικές εθύνες που δεν είναι δέδαικο ποιός πρέπει να τις επωμίζεται: ο γιατρός, ο άρρωστος, οι συγγενείς ή ακόμα και η Δικαιοσύνη.

Ο Δημόκριτος έλεγε ότι αν κανείς υπερβεί το μέτρο τότε και εκείνα ακόμα που προκαλούν μεγάλη ευχαρίστηση μετατρέπονται σε πολύ λυπηρά. «Εί τις υπερβάλλοι: το μέτρον τὰ ἐπιτεπέστερα ἀτερπέστατα ἄν γίνωτο». Και ο Ταλευράνδος έλεγε επίσης πως «β,τι είναι υπερβολικό, γίνεται ασήμαντο».

Ο αγαπητός συνάδελφος και φίλος μου Παναγιώτης Ζέπος και εγώ, έχουμε συζητήσει ένώπιον του κοινού

Σ η μ. : Την 16 Φεβρουαρίου ε.ε., ημέραν Τρίτην και ὄραν 7 μ.μ. εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας, ὁμιλησαν δύο διακεκριμένοι συνάδελφοι, ὁ Ν ι κ. Λ ο ὄ ρ ο ς, διαπρεπῆς Καθηγητῆς τῆς Μαιευτικῆς καὶ ὁ ἐπίσης διαπρεπῆς Καθηγητῆς τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, Π α ν. Ζ έ π ο ς, ἀμφότεροι Ἀκαδημαϊκοί, ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἰ α τ ρ ο κ ο ι ν ω ν ι κ ἄ Δ ι λ ῆ μ μ α τ α». Ἐπειδὴ οἱ ὁμιληταὶ διεπραγματεύθησαν θέματα ἐπίκαιρα ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας καὶ ἐξέθεσαν προβλήματα ἐφαπτόμενα τοῦ ἀμέσου ἐνδιαφέροντος καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ παρακαλέσω τοὺς διαπρεπεῖς συνάδελφους νὰ ἐπιτρέψουν τὴν δημοσίευσιν τῶν ὁμιλιῶν των εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας (Δελτίον «Ἐκκλησία»), ἵνα καὶ τὸ εὐσεβὲς ἀναγνωστικὸν κοινὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν λάβῃ γνώσιν τῶν προβλημάτων τούτων, ἡ δὲ διουκοῦσα Ἐκκλησία πληροφορηθῇ ἐπισήμως ἀπὸ τὴν γραφίδα εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεοφανῶν ἐπιστημονικῶν «ιατροκοινωνικῶν διλημμάτων» καὶ ἐτοιμασθῇ νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς οἰκίας τὰ προβλήματα ταῦτα.

(Ἡ Διεθύνσεις)

στὴν Ἀκαδημία, τὸ θέμα τῆς εὐθύνης τοῦ γιατροῦ ἀπὸ τὴν ιατρικὴ καὶ τὴ νομικὴ πλευρὰ. Στὸ διάστημα πού μεσολάβησε ἀπὸ τότε, ἡ ιατρικὴ εξέλιξη ἔχει ἐπιδεινώσει τὴν κατάστασιν. Οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ κοινωνικὲς νοσητροπίες, ἀτενίζουν τὰ πράγματα ἀπὸ διαφορευτικὲς ἠθικὲς, ἐπιστημονικὲς, κοινωνικὲς καὶ ἀκόμα θρησκευτικὲς καὶ συναισθηματικὲς πλευρὰς. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς κλινικῆς ιατρικῆς προκύπτει ὡστόσο ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὲς ἀπόψεις, πού ἡ κάθε μιὰ ἀποβλέπει: σὲ μονόπλευρες λύσεις. Γιὰ τοῦτο νομίσασαμε πὺς θὰ ἦταν χρήσιμη ἡ ἐπαλάληψη τῆς κοινῆς προβολῆς τῶν νέων διλημμάτων ἀπὸ τὴν ιατρικὴ καὶ τὴν νομικὴ πλευρὰ καὶ εὐχαριστῶ τὸ φίλο κ. Ζέπο πού δέχτηκε νὰ μᾶς πει τὲς ἀπόψεις του σὰν διαπρεπῆς κοινωνιολόγος.

Δείγμα τῆς ἀντινομίας πού δημιουργεῖται παρέχεται ἀπὸ τὴν Β ι ο ἰ α τ ρ ι κ ῆ, μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Γ ε ν ε τ ι κ ο ὕ |Κ ὠ δ ι κ α, πού φανερῶνει: ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπεμβαίνει στὴν κληρονομικὴ οὐσία τοῦ κυττάρου καὶ νὰ ἀλλάξει τὴν σύνθεσή του, δηλαδὴ τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ προτερήματά του. Ἄν δὲν ἔχει ἀποδώσει ἀκόμα σημαντικὸς πρακτικὸς καρπὸς ἡ ἐρμηγεία τοῦ Γενετικοῦ Κώδικα, ἀποτελεῖ ὡστόσο πηγὴ ἀπὸ διλήμματα σὲ τί ἐξελίξεις καὶ περιπλοκὲς μπόρει νὰ ὀδηγήσει. Ὅρισμένες ἀπόψεις κραδαίνουν τρομακτικὸς κινδύνους καὶ ἀπαίτουν ἀπαγόρευση τέτοιων πειραμάτων. Δὲν ἀποκλείεται, δέδαικα, σὲ ἀπώτερο ὅπως δὴποτε μέλλον, οἱ ἄνθρωποι: τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἔχουν ἐξελιχθεῖ μὲ τέτοιο τρόπο, ὡστε ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας νὰ κατατάξει τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο στὰ ἀνθρωποεῖδη, ὅπως ἐμεῖς τὸν ἄνθρωπο τοῦ Νεάντερταλ. Τόσο σημαντικὲς ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ εἶναι ἐν τούτοις πιθανὸν νὰ ἐξουδετερωθοῦν ἀπὸ τοὺς κοινωνικὸς κινδύνους πού ἐπισύρουν.

Τὸ «Ὁδὸ φθόριον ποιήσης» τοῦ ἱπποκρατικοῦ ὄρκου μὲ τὲς ἀπόψεις τῆς νοσηλείας τῆς ἐποχῆς του, κληρονομημένες ἀπὸ ὅλο τὸν πολιτισμὸν κόσμον, ἀμφισβητεῖται σήμερα σχετικὰ μὲ τὴν ἠθικὴ ἀπαγόρευση τῆς θανάτωσης τοῦ ἐμβρύου. Πολλοὶ σύγχρονοι γιατροί, πού ὀρκίστηκαν ν' ἀκολουθοῦν τὴ δεοντολογία τοῦ Ἰπποκράτη, ἀπατοῦν τὸν ὄρκο τους δημιουργώντας ἔτσι: ἄλλη μιὰ καινούργια ἐτικέττα μὲ τὴν ὄνομασία πού ἔδωσε ὁ διαπρεπῆς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ Eduard Wilson, συγγραφέας τοῦ ὁμώνυμου διδλίου Κ ο ι ν ω ν ι κ ο ὄ δ ι ο λ ο γ ῖ α, πού περιέχει καὶ τὴν Βιοϊατρικὴ. Τὸ θέμα συζητεῖται ἔντονα σήμερα γιὰ τὴν δημιουργίαν κάποια κωσμοθεωρία πού συναντᾷ ἀρκετὲς ὡς τὴν ἀντιδράσεις. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ δρισχόμαστε ἐμπρὸς σὲ ἕνα καινούργιο κλάδο τῆς ἐπιστήμης, ἐκείνον ἴσως πού ὀνειροπόλησε ὁ Auguste Comte στὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ πού ἀπο-

θλέπει στην συντονισμένη μελέτη της γενετικής πλευράς της κοινωνίας και περιλαμβάνει: διαφόρους κλάδους των επιστημών που υποτίθεται πως δεν κατευθύνονται από την κοινωνική παράδοση, αλλά από βιολογικά ελατήρια.

Πρόκειται ουσιαστικά για μιὰ συμβιβαστική προσπάθεια ανάμεσα στα επαγγελματικά καθήκοντα που επιβάλλει κάθε επιστημονική αποστολή και στην κοινωνική επίπτωση επάνω στο επαγγελματικό καθήκον, που πολύ απέχει από το να έχει βρει ισορροπημένες λύσεις. 'Ατέλειωτες προκύπτουν άγονες σχετικές συζητήσεις. Στις 'Ηνωμένες Πολιτείες μία επιτροπή, άμεσα εξαρτημένη από τον ίδιο τον Πρόεδρο του Κράτους, συζητεί τα γενικά προβλήματα που άφθονα προκύπτουν από την εξέλιξη της επιστήμης και τα ήθικα ακόμα δικαιώματα του θανάτου. Τον τελευταίο μάλιστα καιρό συζητείται η παγκόσμια αποδοχή του όρισμού του θανάτου σαν παύση της λειτουργίας, όχι της κυκλοφορίας και άναπνοής, αλλά του εγκεφάλου.

'Ετσι, δύσκολη γίνεται η συνεννόηση ανάμεσα στην ιατρική αποστολή και την προσαρμογή της στις ήθικο-κοινωνικές συνθήκες. 'Η αντιμετώπιση της ανθρώπινης στάσης απέναντι στον άρρωστο και μάλιστα σε απελπιστική κατάσταση, δηλαδή τον έτοιμοθάνατο, δεν έχει ακόμα διευκρινιστεί ώστε διαμαρτύρονται μερικοί για την πληροφόρηση ή όχι του άρρωστου και μάλιστα όταν παρατείνεται ή ανώφελη ιατρική δόξεια. Διαμαρτύρται όμως όχι μόνο και ο γιατρός, αλλά και η δικαιοσύνη αν αυτός δεν εξακολουθήσει να μάχεται και να ελπίζει πως θα νικήσει το θάνατο. 'Η επιθυμία του άρρώστου, θετική ή αρνητική, επιτρέπεται; Άραγε να λαμβάνεται υπόψη; Είναι αξία εμπιστοσύνης ή ψυχοσυναίσθηματική του κατάσταση; 'Αλλά και πίσω από τους κληρονόμους δεν κρύβονται κάποτε σημαντικά συμφέροντα ώστε η γνώμη τους να είναι άμφισβητήσιμη; 'Εξ άλλου μήπως είναι ψυχικά άνεκτό από το γιατρό το να παραστέκει συντηρητικά έναν σίγουρα έτοιμοθάνατο; Πώς θα τολμήσει όμως ν' αντιμετωπίσει ο γιατρός έναν ανάπηρο που είχε συμβιβάσει ως τότε με την κατάστασή του και τώρα που έπαθε καρκίνο να του άρνηθει κάθε έλπιδοφόρα θεραπεία ή σε ένα ανάπηρο παιδάκι που δεν μπορεί να εκφραστεί, να του στερήσει το τελευταίο θέλημα του προς τον ουρανό; 'Αλλά μήπως θα τύχει να υπάρχουν ακόμη πραγματικές ελπίδες σωτηρίας του έτοιμοθάνατου ώστε να λυθούν τα προβλήματα της ιατρικής συνείδησης; 'Εχει δηλαδή δικαίωμα ο γιατρός να διακόψει την ύστατη συντηρητική προσπάθεια της ζωής; 'Αλλά και ποιά είναι η πονετική συναίσθηματική θέση του ανθρώπου - γιατρού που αφήνει τον συνάνθρωπό του να αγωνιά χωρίς ελπίδα; Ποῦ είναι η συμπόνοια; 'Υπάρχει βέβαια η πίστη του άρρώστου προς τον Θεό. 'Αλλά πόσοι άντέχουν στο παράδειγμα του Ναζωραίου; 'Υπάρχει όμως και η κρυφή απόφαση του γιατρού και της συνείδησής του ή επιταγή, που δεν γίνεται αντιληπτή ούτε στον έτοιμοθάνατο ούτε στους συγγενείς ούτε και στη δικαιοσύνη! 'Η λεγόμενη εὐθανασία υπάρχει; βέβαια και αυτή στο θέμα και όλο και ξανασυ-

ζητείται χωρίς να είναι δυνατόν από τα πράγματα να προσδιοριστεί.

'Ο συρμός που αρχίζει να διαδίδεται με την πραγματικά έκπληκτική, αλλά ρεαλιστική επιτυχία των «παιδιών του σωλήνα» κινδυνεύει σήμερα να παρασύρει σε άτυπολόγιστο κοινωνικό χάος. 'Η αλλότρια χρησιμοποίηση του σπέρματος και μάλιστα του κατεψυγμένου, άποτελεί κοινωνικούς κινδύνους που δεν είναι ανάγκη να αναπτύξω εδώ, πολύ πιο σημαντικούς από τους Παγκόσμους Πολέμους. Οι αξιόλογοι 'Αγγλοι γυναικολόγοι Stepto και Edwards φαίνεται πως έπαθαν ότι παθαίνουν οι ταχυδακτυλουργοί που δεν άρκούνται στα έγυπιαστικά κατορθώματά τους, αλλά θέλουν να τα υπερβάλλουν. Και αναρωτιόμαστε ποιά θα είναι η πολύπλοκη νομολογία που θα επιβληθεί στους διεστραμμένους αυτούς βιολογικούς άχροδατισμούς; Τα κατεψυγμένα γονιμοποιημένα ώαρια θα φιλοξενηθούν και θα έπαστουν από την στείρα δέκτρια ώστε δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί ποιά είναι η πραγματική μητέρα και ποιός ο πατέρας! 'Όταν γεννούνται τέρατα θα ανακωνώσει το άτύχημα ο γιατρός στους έδεδόχμενα νεαρούς γονείς, που ίσως υποστούν μόνιμο κλονισμό κάθε μελλοντικής ελπίδας; 'Εχει όμως το δικαίωμα ο γιατρός να το αποκρύψει; Πρόωρα νεογέννητα και λιποβαρή άγωνίζονται να επιζήσουν. Ποιά είναι η ιατρική εθύννη για την προσπάθεια; 'Ο κίνδυνος της μακρόχρονης παράτασης του τοκετού με συνακόλουθη την έμβρυϊκή έγκυφαλική άναμμία, ποιά προοπτική επιτρέπεται στους άτυχους γονείς για τη μελλοντική εξέλιξη του παιδιού, και ποιά η αντικειμενική εθύννη; Θα συμβάλλει ή όχι ο γιατρός με την προσπάθειά του στην εξέλιξη του σπαστικού παιδιού, του δυστυχημένου προϊόντος δυστυχημένων γονέων;

Το παρατεταμένο κώμα που δημιουργεί ανθρώπινα «φυτά» είναι άλλο σπουδαίο θέμα ιατρικού διλήμματος. Τι πρέπει να γίνει; 'Η ιατρική είναι κάποτε άγισχυρη να σώσει. 'Αλλά η οικογένεια δύσκολα υποτάσσεται στη μοίρα και θέλει για λόγους εγωϊστικούς, την διατήρηση του ζωντανού πτώματος, όπως η Δούκισσα της Πλακεντίας διατήρησε την ταριχευμένη κόρη της ώσπου η πυρκαγιά έδωσε τέρμα στην τραγωδία. Τέτοιες περιπτώσεις δυστυχώς πολλαπλασιάζονται χάρη στην ιατρική εξέλιξη που προσφέρει ελπίδες. Κάποιο δικαστήριο στις 'Ηνωμένες Πολιτείες διέταξε να διακοπεί σε μιá άνιάτη περίπτωση κάθε θεραπευτική προσπάθεια, αλλά με ποίο ήθικο δικαίωμα; 'Εν τούτοις τα δικαστήρια είναι πιστά στους νόμους και άυστηρά στους συναίσθηματισμούς. 'Ο φίλος κ. Ζέπος σε μιá πρόσφατη έμπεριστατωμένη μελέτη του εξέταζε την άυστηρότητα και την έπιείκεια της έλληνικής δικαιοσύνης, και ίσως μάς πεί τους στοχασμούς του.

'Η σημερινή όμως ιατρική δεν μπορεί να μην υπολογίζει στην υποκειμενικότητα των ατόμων που προσπαθεί να συντρέξει και να θεραπεύσει. Και άκριδώς αυτά τα διλήμματα είναι έκείνα που συμβαίνει να οδηγούν σε αποφάσεις ίκανές να κριθούν σαν ιατρικά σφάλματα με δικαστικούς επιλόγους.

Ἡ σύγχρονη φαρμακολογία προϋποθέτει κατανόηση στὴ χρήση τῶν φαρμάκων ἀπὸ τὸν ἄρρωστο, ποὺ ἂν δὲν ὀδηγηθεῖ ἀπὸ τὸν γιαντρὸ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποστῆ ὀλαβερὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ φάρμακο. Ὁ βιαστικός ὁμως γιαντρός θὰ τύχει νὰ ξεχάσει νὰ κατατοπίσει τὸ λήπτῃ ἢ αὐτὸς νὰ ἰσχυρισθεῖ ὅτι δὲν τὸν καθοδήγησε, με ἀποτέλεσμα δηλητηριαστικός. Στὴν Ἀγγλία ὅπου οἱ συνταγὲς ποὺ ἀπευθύνονται στοὺς φαρμακοποιούς χορηγοῦνται σὲ κλειστοὺς φακέλλους, ὁ ἄρρωστος ἀγνοεῖ τί φάρμακα παίρνει· σὲ τέτοιο σημεῖο μυστικότητας ὥστε ὁ φαρμακοποιὸς ἀλλάζει ἀκόμα καὶ τὸ κουτί ἢ τὴν φιάλη γιὰ νὰ μὴ φανεῖ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ ἰδιοσκεύασμα. Ἡ Ἀσφαλιστική Ἐταιρεία ποὺ ἀσφαλίζει στὴν Ἀγγλία τὴν ἱατρικὴ ἀποτυχία, πλησιάζει σύμφωνα με τελευταῖες πληροφορίες σήμερα στὴν πτώχευση. Τόσο συχνὲς εἶναι λοιπὸν οἱ ἱατρικὲς ἀποτυχίες στὴν Ἀλδιώνα ὅπου ἐν τούτοις πολλοὶ Ἑλληνας κατευθύνονται νομίζοντας πὼς θὰ πετύχουν τὴν ἱατρικὴ τους σωτηρία; Τοῦτο δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι ἀποτυχίες καὶ σφάλματα δὲν συμβαίνουν παντοῦ καὶ φυσικά καὶ στὸν τόπο μας. Ἄν ὑπῆρχε ὅπουδήποτε ἀλλοῦ «Ἀσφάλεια» παρόμοια με τὴν Ἀγγλικὴ γιὰ τίς υποχρεωτικὲς ἀποζημιώσεις τῶν ἱατρικῶν ἀποτυχιῶν, οἱ σχετικὲς Ἐταιρεῖες θὰ εἶχαν ἐπίσης χρεωκοπήσει.

Τοῦτο ὁμως σημαίνει πόση ἀστάθεια χαρακτηρίζει τὰ ἠθικά κριτήρια τῆς ἐφαρμοσμένης ἱατρικῆς, ποὺ ἐπηρεάζεται σημαντικὰ στὴν ἐποχὴ τῆς σπουδαστικῆς προετοιμασίας, ὅταν οἱ μελλοντικοὶ γιαντροὶ ἀσχολοῦνται περισσότερο με τὸν συνδικαλισμὸ καὶ λιγώτερο με τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀπαιτούμενων ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἔτσι ἡ ἐφαρμογὴ τους θὰ ὀδηγήσει στὰ μελλοντικὰ σφάλματα καὶ στὰ κοινωνικὰ ἐπακόλουθα.

Ἐνα ἄλλο μεγάλο δίλημμα, δίχως ἴσως ἄμεση σχέση με τὸν ἄρρωστο, ἀλλὰ σχετικὸ με τὰ προσόντα τοῦ γιαντροῦ ποὺ ἐπιδιώκει νὰ ἀξιοποιηθεῖ στὴν θεραπεία του, εἶναι ἡ συγγραφικὴ ἀκολασία ποὺ ἐπιτυχημένα καυτηριάζεται ἐντονα ἀπὸ τὸ κορυφαῖο ἐπιστημονικὸ Ἀμερικανικὸ περιοδικὸ Science. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση σὲ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα σειρας ἀπὸ συγγραφεῖς τῆς ἴδιας μελέτης, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν εἶναι φανερό ποιὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς συγγραφέας. Ἡ ἐπιστημονικὴ συνεργασία εἶναι βέβαια ἀπαραίτητη γιαντὶ στὴν ἔρευνα ἀπαιτοῦνται ὄλο καὶ περισσότερες γνώσεις ποὺ δὲν συγκεντρώνονται στὸν ἴδιο ἐπιστήμονα. Αὐτὴ ὁμως ἡ «νόμιμη» συνεργασία γίνεται ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης με τὴν προσθήκη προσώπων ποὺ δὲν ἔχουν προσφέρει ἀξιόλογη συνεργασία ὥστε φαλιιδεύεται ἡ συγγραφικὴ ὑπευθυνότητα με μοναδικὸ σκοπὸ τὸν πολλαπλασιασμὸ πλαστῶν προσόντων ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀπατηλὴ διαφήμιση γιὰ τὴ θεσιθηρία. Αὐτὴ ἡ καλπονόθευση δὲν εἶναι ἀσχετη με τὸν ἄρρωστο ποὺ ὑφίσταται τὸν ἀντίχτυπο τῆς ἐμφάνισης γιαντρῶν με συγγραφικὰ διαφημιστικὰ, ἀλλὰ χωρὶς ἀνάλογα κλινικὰ προσόντα ποὺ πληρώνονται ἀπὸ τὸ σαρκίο τοῦ ἄρρωστου. Καὶ ἂς ἔχουμε ὑπόψη ὅτι ὁ μιμητισμὸς ὀδηγεῖ στὴν ἐπιδημία, στὸ χῶρο τῆς ἱατρικῆς νεολαίας ὅπως π.χ. ἡ ἐκμετάλλευσή τοῦ ἴδιου τοῦ ἐρευνητικοῦ θέματος, με ὅσο γίνεται περισσότερες ἀνακοινώσεις, ἀλλὰ με διαφορετικούς τίτλους.

Ἀὲν μπορῶ ἐδῶ νὰ μὴν προσθέσω καὶ μιὰ ἀκόμα πλευρὰ ἀπὸ διλήμματα ποὺ δημιουργοῦνται στὴ σύγχρονη ἱατρικὴ ἀπὸ τοὺς ἀλλεπάλληλους ἄστατους νεωτερικοὺς στὴν ὀργάνωση τῆς ἱατρικῆς διδασκαλίας.

Ἐνῶ δηλαδὴ ἐπιδιώκεται ἡ ἀνοδος τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ γιαντροῦ με τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴ του μόρφωση καὶ τὴν ἀναγκαῖα πνευματικὴ ἐπαφή του με ἄλλες ἐπιστῆμες, ἡ τόσο ποθητὴ ἐπέκταση συναντᾷ τὸ ἀντιφατικὸ ἐμπόδιο τῆς δημιουργίας στεγανῶν στὰ διδασκαλεῖα με τοὺς περιχαρακωμένους λεγόμενους «τομεῖς» ποὺ ἀπομονώνουν ὁμάδες ἀπὸ εἰδικότητες, ἀντὶ νὰ προτρέψουν σὲ ἀνοικτοὺς ὀρίζοντες ἐλεύθερης συνεργασίας. Ὁ ἄκριτος μιμητισμὸς εἶναι καὶ ἐδῶ ὑπεύθυνος. Πολλὰ ὁμως εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια εἶναι τῶρα μεταμελημένα, ἐνῶ ἐμεῖς!

Διλήμματα δὲν προκαλοῦνται ἄραγε ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀκάθεκτη ὀ ω ρ ε ἀ ν π α ι δ ε ῖ α ἀπαραίτητη στὶς κατώτερες, ἀλλὰ ὀλαπτικὴ στὶς ἀνώτερες βαθμίδες; Καὶ τοῦτο γιαντὶ με τὴν δωρεὰν προτροπὴ παρουσιάζονται, φεῦ, σὲ τέτοια ποσότητα οἱ μέτρια ἀναγκαστικὰ μορφωμένοι γιαντροὶ, ὥστε καταφεύγουν στὴν ἀπασχόληση περισσότερο με τὸ συνδικαλισμὸ παρὰ με τὴν ἐπιστῆμη. Ἐπειδὴ δὲν ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὴ ζήτηση υποχρεώνονται νὰ τραποῦν σὲ ἄλλότριο βιοπορισμὸ. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρέμβαση τῆς δημοσιογραφίας, τῆς μικροπολιτικῆς καὶ τῆς δημοσιοὑπαλληλίας στὰ ἱατρικὰ πράγματα, αὐξάνουν τὰ διλήμματα ποὺ περιβάλλουν τὸ γιαντρὸ καὶ ἐπιφέρουν ἀμφιβολίες στὸν ἄρρωστο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἰκανότητά του.

Καὶ ἂς σημειωθεῖ ἀκόμα ὅτι ἡ δωρεὰν παιδεία στὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα (ποὺ δὲν ἐφαρμόζεται οὔτε στὴν Ἀμερικὴ οὔτε στὰ περισσότερα εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια), εἶναι ἀντιδημοκρατικὴ ἀφοῦ εὐνοεῖ καὶ τοὺς εὐπορους καὶ ἀνίκανους ἐνῶ οἱ ἄποροι καὶ ἀριστοῦχοι στεροῦνται τίς ὑποτροφίες ποὺ ὑπῆρχαν ἄλλοτε καὶ ποὺ δὲν ἀντικαθίστοῦνται σήμερα ἀπὸ τὰ γλίσχρα μέσα τῆς κρατικῆς βοήθειας. Ἡ ἐξάπλωση ἐξάλου τῆς ἡμιμάθειας στὴν ἱατρικὴ, μεταβάλλει ἕνα μεγάλο μέρος τῆς κοινωνίας σὲ ψευτογιαντροὺς ἢ αὐτοθεραπευτὲς καὶ ἀναρμόδιους συμβούλους με φανερὴ ζημιὰ τῆς υγείας καὶ κάποτε καὶ τῆς ζωῆς.

Θὰ προσθέσω ἀκόμα τὴν ἐπίδραση ποὺ ἀσχεῖ στὴ δημιουργία μας ἡ ἐξέλιξη τῆς μαιευτικῆς καὶ παιδιατρικῆς τόσο στὴν παρακολούθηση τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ τοκετοῦ, ὅσο καὶ στὴν υγιεινὴ ἀνάπτυξη τῆς νεαρῆς ἡλικίας. Ἡ ἀλληλεξάρτηση αὐτὴ ἱατρικῆς καὶ κοινωνίας, εἶναι νομίζω φανερὴ.

Μιὰ ἄλλη πλευρὰ ποὺ ἐπιδρᾷ σημαντικὰ ἐπάνω στὴ σύγχρονη ἀπόδοση τῆς ἱατρικῆς εἶναι τὸ «κόστος» τῆς ἀπαιτούμενης δαπάνης γιὰ τὴν ἀδιάκοπη προσαρμογὴ τῆς ἐπιστῆμης στὶς ὀλικὲς δυνατότητες. Ὁ γιαντρός, ὑποχείριος στὴν ἀνανέωση τῆς φαρέτρας του, δὲν προφταίνει νὰ θρῖσκαται στὸ ὕψος τῆς τελευταίας λέξης τῆς ἐπιστῆμης του καὶ ἔτσι ἀντιμετωπίζει ἐπίσης συχνὰ τὸ θερα-

πυτικό δίλημμα ποιόν να πρωτουποβάλει στη δαπανηρή σύγχρονη θεραπευτική, αναγκαστικά καθοδηγημένη από την υλική δυνατότητα και τον απαραίτητο αδιάκοπο συγχρονισμό των νοσοκομειακών μέσων. Οι κοινωνικές απαιτήσεις της ιατρικής και του λαού σκοντάφτουν στην ανεπάρκεια των οικονομικών μέσων πράγμα που οδηγεί στην υποβάθμιση της κοινωνικής πρόνοιας, με παράδοση δικαιολογία την «οικονομική ανάπτυξη» όπως διατυπώνεται από τον διαπρεπή συνάδελφό μου και φίλο κ. Ξενοφώντα Ζολώτα. "Ωστε τελικά αναρωτιέται κανείς ποιος θα είναι ο προνομιούχος που θα επωφεληθεί από την αδυναμία της διάθεσης των σύγχρονων θεραπευτικών μέσων στην ολότητα.

Η αίμοκάθαρση των νεφροπαθών είναι εξάλλου τόσο δαπανηρή, ώστε δεν κατορθώνεται να εφαρμόζεται σε όλους όσοι την έχουν ανάγκη. Και ο γιατρός βρίσκεται στο αδιάκοπο δίλημμα ποιόν να πρωτοθεραπεύσει. "Ενα σχετικό κανούργιο πρόβλημα δημιουργείται στον τομέα της μεταμόσχευσης νεφρού από ζώντες ή νεκρούς. Πρόσφατες νομοθεσίες προσπαθούν να ρυθμίσουν τα θέματα που τίθουν την ιατρική εθύνη. "Αλλά και με τούτο δεν παραμερίζονται απόλυτα τα ιατρικά διλήμματα και ιδιαίτερα τα σχετικά με τον χρόνο της θεραπείας που επιδόλλει ή πάθησιν.

Όπωςδήποτε τα διλήμματα που συναντά ο γιατρός δηγούν σε ζημιές που άδικα καταλογίζονται μόνο σ' αυτόν, ενώ όπως φάνηκε από τα παραπάνω οφείλονται σε πολλούς παράγοντες.

Είναι ανάγκη για τούτο κάθε πλευρά σχετική με την ιατρική να συνεργαστεί για να επιδιωχθεί ή πραγματική ωφέλεια που επιδιώκει ή επιστημονική εξέλιξη χωρίς να παύσει ο θαυμασμός για τα ιατρικά επιτεύγματα. Πρέ-

πει να συνειδητοποιηθούν οι αιτίες των επικρίσεων και παραπόνων που κάποτε ακούγονται με την οξύτητα της όργης κατά του γιατρού, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ή πολύπλοκη συκωταμένη που ρυθμίζει τη δράση του.

Μια από τις χειρότερες συνήθειες, ακόμα και των πολιτισμένων ανθρώπων, είναι να συνιστούν στο γιατρό ακόμα και της οικογενειακής έκλογής, να προσέξει ιδιαίτερα τον άρρωστο! Πρόκειται για φανερή αντίφαση. Πώς είναι δυνατόν να εκλέξεις ένα γιατρό για να συνάψεις μαζί του το συμβόλαιο της ζωής σου που του εμπιστεύεσαι, και να νομίζεις ότι είναι ανάγκη να συσταθεί σ' αυτόν να σε προσέξει; "Αποτελεί προσβολή για τον ευσυνείδητο γιατρό αυτή ή τόσο συχνή κοινωνική διαγωγή που δικαιώνεται ίσως κάποτε από σπάνια παραδείγματα άσυνείδητων γιατρών. "Ήθος, αγωγή, εκπαίδευση, φαντασία, σύγνεση, οικονομικά μέσα και πρό πάντων ανθρώπινη συμπόνια συγκεντρώνονται στην ιατρική αποστολή που χωλαίνει όταν κάποιος από τα προσόντα λείπει.

"Αλλά και όταν τα παρουσιάζει όλα ο άξιος γιατρός, δεν πρέπει να ξεχνάμε και τη συνετή τ ό λ μ η που του χρειάζεται για να φτάσει με ρολογιού υπομονή στην τρίχα απ' όπου κρέμεται ή σωτηρία της ζωής, δίχως να επιτρέπεται να σκοντάψει στην έτοιμη τρικλοποδιά του θανάτου. Αιώνες περιέχει κάθε δευτερόλεπτο υπομονής και αναμονής ώσπου να ξαναχαμογελάσει ή ρόδινη αύγή της σωτηρίας, όταν τότε ο γιατρός θα εμπιστευθεί πιά στη νοσηλεία τα παραπέρα για να πάει να ξεκουράσει την πνευματική και ψυχική του υπερδιέγερση και να ξεπλώσει το κατάκοπο κορμί του, αφήνοντας ζωντανό και ίκανοποιημένο τον πριν λίγο έτοιμοθάνατο. Αδύτη είναι ή μόνη άμοιβή της συνειδητής του όταν άκούσε: ήρεμος πιά τους χτύπους της καρδιάς του.

B. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΠΑΝ. ΖΕΠΟΥ

Ο δεύτερος όμιλητής εύρίσκεται πάντοτε εις θέσιν μειονεκτικήν. Και αυτό, διότι καλείται να όμιλήσιν επί θέματος, του όποιου την ούσίαν έχει ήδη παρουσιάσει ο πρώτος όμιλητής. "Επειτα, διότι, εις την συγκεκριμένην περίπτωσιν, ο δεύτερος όμιλητής καλείται να όμιλήσιν διά την νομικήν όψιν του προβλήματος, — όλοι δέ γνωρίζομεν, ότι τα νομικά, έστω και αν το δικαίον συνοδεύει την ζωήν μας ήδη πριν από την γέννησιν μέχρι και μετά τον θάνατόν μας, όμως δεν συγκινούν, όπως συγκινεί ή ιατρική, ή επιστήμη δηλαδή που αποδέλπει εις την υγείαν του ανθρώπου. Πέραν όμως αυτών, ο δεύτερος όμιλητής της σημερινής «διθύμου» ανακοινώσεως αντιμετώπιζει και άλλην δυσκολίαν: ότι διαδέχεται εις το θήμα τον αγαπητόν συνάδελφον κ. Νικόλαον Λούρον, ο όποιος δεν είναι μόνον Ιατρός διαπρεπής, αλλά και ξεχωριστός λογοτέχνης και συναρπαστικός όμιλητής.

Μ' επίγνωσιν, λοιπόν, των δυσκολιών αυτών επιχειρώ και εγώ να προσεγγίσω το θέμα μας από την ιδιικήν

μου σκοπιάν. Και ελπίζω, ν' ανταποκριθώ εις το περιεχόμενον της προηγηθείσης ανακοινώσεως του φίλου κ. Ν. Λούρου και να μη διαψεύσω τον συνταρακτικόν τίτλον της: «"Ιατροκοινωνικά Διλήμματα».

* * * *

I. Τα «Διλήμματα» τα όποια έσημείωσεν ο κ. Ν. Λούρος αναφέρονται κυρίως εις το πρόβλημα της επαγγελματικής εθύνης του Ιατρού και εις το πρόβλημα της επιδράσεως της λεγομένης Βιοιατρικής εις την κοινωνικήν και κατ' επέκτασιν, εις την νομικήν ζωήν των ανθρώπων. Τα άλλα ειδικότερα «Διλήμματα» είναι, εις τελευταίαν ανάλυσιν, επέκτασις των δύο γενικωτέρων αυτών προβλημάτων. Και, ίσως, έτσι πρέπει να τα αντιμετώπισωμεν, διά να ήμπορέσωμεν να καταλήξωμεν εις κάποια συμπεράσματα, — αν ήμπορέσωμεν να καταλήξωμεν εις συμπεράσματα.

'Από τὰ δύο, λοιπόν, αὐτὰ γενικώτερα προβλήματα, τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ ἔχει ἤδη ἀναλυθῆ εἰς τὴν αἵθουσαν αὐτὴν κατὰ τὸ ἔτος 1972, πάλιν ἀπὸ τὸν κ. Ν. Λούρου καὶ ἀπὸ ἐμέ. Δὲν χρειάζεται ἐπομένως νὰ ἐπαναλάβω σήμερον ὅσα ἐλέχθησαν τότε. Ἄλλωστε, ὅσα ἐλέχθησαν τότε ἔχουν ἤδη πλουτισθῆ μὲ τὴν δημοσίευσιν εἰς τὴν «Encyclopedia of Comparative Law» (Τόμ. XI, Torts, Chapter 6, Professional Liability, σσ. 1-72) κατὰ τὸ ἔτος 1978 μακρᾶς μελέτης πού συνέταξα μὲ τὴν πολυτίμον συνεργασίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μου κ. Φοίβου Χριστοδούλου, ἄλλοτε μαθητοῦ μου καὶ ἤδη καθηγητοῦ τοῦ ἀστικού δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου μὲ κάθε λεπτομέρειαν περιγράφεται ἡ σύγχρονος ὄψις τοῦ προβλήματος, συγκριτικῶς ὑπὸ τὰ δίκαια ὄλων τῶν χωρῶν, καὶ σημειώνονται αἱ ἀνησυχίαι ἢ καὶ ἀνωμαλίαι πού ἐμφανίζονται τόσον εἰς τὴν θεωρίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν πράξιν σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ.

Δὲν χρειάζεται, λοιπόν, νὰ ἐπαναλάβω καὶ σήμερον ὅσα ἔχουν ἤδη παλαιότερον λεχθῆ ἢ γραφῆ ἐπὶ τοῦ θέματος.

Ὅμως δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ υπογραμμίσω καὶ πάλιν, ὅτι εἰς τὸν κόσμον τοῦ Δικαίου τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ γενικῶς ἀντιμετωπίζεται μὲ τὴν καθιέρωσιν τῆς ἀξιώσεως πταίσματος. Ὁ ἱατρός εὐθύνεται μόνον ἐὰν ὀφθαλμῶνται μὲ πταίσμα. Καὶ ἡ ἔμμονή αὐτὴ εἰς τὴν ἀξίωσιν πταίσματος φαίνεται νὰ ἐξυπηρετῆ, τοῦλάχιστον κατ' ἀρχήν, τὰ δικαιολογημένα αἰτήματα τόσον τοῦ ἀσθενοῦς διὰ τὴν ἐπιτυχῆ θεραπείαν τοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἱατροῦ διὰ τὴν ἐπιμελῆ μεταχειρίσιν τοῦ ἀσθενοῦς σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης του, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ ὁ ἴδιος νὰ παρασυρθῆ εἰς μακρὰς καὶ δαπανηρὰς δίκας καὶ χωρὶς νὰ καταπνίγεται κάθε θεραπευτικὴ προσπάθεια καὶ κάθε πρωτοδοουλία του, τέλος καὶ χωρὶς νὰ διακυβεύεται ἡ καλὴ του φήμη.

Εἶπον, ὁμοίως ὅτι ἡ ἔμμονή εἰς τὴν ἀξίωσιν πταίσματος διὰ τὴν εὐθύνην τοῦ ἱατροῦ φαίνεται νὰ ἐξυπηρετῆ «τουλάχιστον κατ' ἀρχήν» τὰ αἰτήματα καὶ συμφέροντα τόσον τοῦ ἀσθενοῦς ὅσον καὶ τοῦ ἱατροῦ. Καὶ τοῦτο, διότι εἰς τὴν πράξιν συχνότατα ἐμφανίζονται περιπτώσεις, ὅπου δὲν ὑπάρχει εὐθύνη τοῦ ἱατροῦ εἴτε διότι δὲν ὑπάρχει εἴτε διότι δὲν ἀποδεικνύεται πταίσμα του, ὅποτε ὁ ἀσθενὴς δὲν ἀποζημιώνεται διὰ τὴν βλάβην τὴν ὅποιαν ὑπέστη. Αἱ περιπτώσεις αὗται εἶναι συχνότατα, διότι συχνότατα ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγή τὴν ὅποιαν ἐφαρμόζει ὁ ἱατρός ἐμφανίζει παρενέργειάς, ἀγνώστους εἰς τὴν ἐπιστήμην του ἢ ἄλλας ἐπιπλοκάς τὰς ὁποίας οὐδεὶς συνετὸς καὶ ἐπιμελὴς ἱατρός ἠδύνατο νὰ προβλέψῃ. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς ὁ ἱατρός δὲν εὐθύνεται, διότι οὐδὲν πταίσμα τὸν ὀφθαλμῶνται. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀσθενὴς δὲν ἀποζημιώνεται διὰ τὴν βλάβην πού ἔχει ὑποστῆ. Μόνη διέξοδος τότε, εἶναι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς ἡ ἔκουσία ἢ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλις, ἢ ὁποία ἤμπορεῖ νὰ καλύψῃ καὶ τοὺς τυχαίους κινδύνους. Ἀλλὰ καὶ ἡ λύσις αὕτη δὲν ἔχει ἀποδεχθῆ εἰς τὴν πράξιν ἐντελῶς ἀποτελεσματικῆ. Καὶ

τοῦτο, διότι εἰς ὅσας χώρας λειτουργεῖ ὁ θεσμὸς τῆς ἀσφάλισης, αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι διστάζουν ν' ἀναλάβουν τὴν εὐθύνην διὰ τυχαίους κινδύνους ἐκ τῆς ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητος τοῦ ἱατροῦ, διότι ἡ ἐκ μέρους τῶν ἀσθενοῦν ἐκμετάλλευσίς τῆς δυνατότητος ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν ἀπεδείχθη ἐπικινδύνως συχνή, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶν καὶ ὁ ἀσφαλιζόμενος ἱατρός δὲν παύει νὰ διακινδυνεύῃ τὴν φήμην του, ὅταν ὁ ἀσθενὴς του ἀποζημιώνεται ἀπὸ τὴν ἀσφαλιστικὴν ἑταιρείαν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἶναι συνηθέστατον εἰς χώρας, ὅπου ὁ θεσμὸς τῆς ἀσφάλισης εἶναι συχνὸς καὶ συνήθης. Ἐξ οὗ καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν γίνεται λόγος περὶ κυκλώσεως καὶ θολῆς καταστάσεως πού χαρακτηρίζεται τὸ ὄλον θέμα. Καὶ ὑπὸ τὸν δυσερμήνευτον ὄρον «Malpractice Mess» ὑπονοοῦν τὴν ἀπαράδεκτον κατάστασιν πού δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐκμεταλλεύσεως πρὸς τὴν πλευρᾶν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὸν δισταγμὸν πού δεσπόζει εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ ἱατροῦ. Τελικῶς, οὕτω, ἡ ἀσφάλις δὲν ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀπολύτως εὐπροσδέκτους λύσεις. Ὅπως δὲ καὶ ἄλλοτε, κατὰ τὸ 1972, ἐσημείωσα εἰς τὴν αἵθουσαν αὐτὴν, ψυχολογικῶς τραυματίζει τὴν ἀνθρωπίνην σχέσιν ἢ ὁποία ὑπάρχει καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχει: μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ἀσθενοῦς.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, θεθαίως ἀκόμη καὶ σήμερον, ἡ καθιέρωσις τῆς εὐθύνης τοῦ ἱατροῦ ἐπὶ τῆ θάσει τοῦ πταίσματος τοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ μόνη ὑγιὴς λύσις. Κάποια, ὁμοίως, «διλήμματα» ἀναφαίνονται ὑπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀσφάλισης διὰ τοὺς τυχαίους, τοὺς ἀνευ πταίσματος, ἐπαγγελματικούς κινδύνους. Καὶ τὰ «διλήμματα», ὡς γνωστόν, εἶναι προτάσεις καὶ συλλογισμοὶ ἀμφιβολίας, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει λύσις.

** ** *

II. Ἡ δευτέρα κατηγορία τῶν «Διλημμάτων» τοῦ κ. Ν. Λούρου ἀναφέρεται κατὰ θάσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιδράσεως τῆς Βιοϊατρικῆς εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ κατ' ἐπέκτασιν, εἰς τὴν νομικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἶναι τὸ πρόβλημα αὐτὸ σημαντικώτατον διὰ τὰ «Διλήμματα», εἰς τὰ ὁποία μᾶς ὀδηγεῖ.

Σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα αὐτό, ἄς μοῦ συγχωρηθῆ ν' ἀναφερθῶ εἰς ἀνακοίνωσιν τὴν ὅποιαν παρουσάσαμεν ἀπὸ κοινού μὲ τὸν διακεκριμένον παλαιὸν φίλον καὶ συνάδελφον κ. Γεώργιον Μιχαηλίδην - Νουάρου εἰς τὸ 8ον Διεθνὲς Συνέδριον τοῦ Συγκριτικοῦ Δικαίου, εἰς τὴν Pescara, κατὰ τὸ 1970, ἔκτοτε δὲ δημοσιευμένην (εἰς τὴν Revue Hellénique de Droit International, 23, 1970, σσ. 92-114). Καὶ τοῦτο, διότι τοιμῶ νὰ πιστεύω, ὅτι εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν αὐτὴν ἔχουν ἐπαρκῶς συζητηθῆ αἱ ἐπιπτώσεις τῆς προόδου τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Βιολογίας ἐπὶ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, — θέμα, δηλαδή, πού ἔχει ἀμέσων σχέσιν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιδράσεως τῆς Βιοϊατρικῆς εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ τὴν νομικὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων.

Βέβαια, δεν πρόκειται να επαναλάβω εδώ όσα γράφονται εις την ανακοίνωσιν εκείνην. Όμως, είναι αδύνατον να μη σημειώσω μερικά θέματα, εις τὰ όποια είναι πρόδηλος ή επίδρασις εις τὸ πεδίον τοῦ εφαρμοζομένου δικαίου. Καί τὰ θέματα αὐτά συχνά είναι σημαντικά, λ.χ. τὸ θέμα τοῦ προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ ποῦ εἶχε καθιερωθῆ καί εις τὴν Ἑλλάδα μετὸν νόμον 300 τοῦ 1968, ὁ όποίος ὅμως κατηργήθη μετὸν νόμον 1036 τοῦ 1980. Ἐπίσης τὸ θέμα τῆς ἀποδείξεως τῆς πατρότητος διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ομάδος τοῦ αἵματος τῶν ἐνδιαφερομένων, τὸ θέμα τῆς ἀσθενείας, σωματικῆς ἢ διανοητικῆς, ὡς λόγου διαζυγίου ἢ ὡς λόγου ἀνικανότητος ἢ περιορισμένης ἰκανότητος πρὸς σύνταξιν διαθήκης κ.ἄ., ἀκόμη καί τὸ θέμα τῆς ἀποδείξεως τῆς γεννήσεως ἢ καί τοῦ θανάτου τοῦ ἀνθρώπου.

Συμφῆ θέματα είναι πλὴν αὐτῶν καί ἄλλα πολλά, τὰ όποια ὅλα ἔχουν ὑποστῆ ἐξελίξεις εις τὴν σύγχρονον θεωρίαν ἢ δικαστηριακὴν πράξιν, ἐνίοτε καί εις τὴν νομοθεσίαν, — ἐξελίξεις, τὰς όποίας ἐπέβαλεν ἢ πρόοδος τῆς Ἰατρικῆς καί τῆς Βιολογίας, κάποτε δὲ καί ἡ μεταβολὴ τῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ἐξελιγμένων τεχνολογικῶν μεθόδων.

Ἀπὸ τὰ πολλά αὐτὰ θέματα ἀξίζει ἴσως νὰ σημειωθῆ ἰδιαίτερώς τὸ θέμα τῆς ἀποδείξεως τοῦ θανάτου, εις τὸ όποιον ἄλλωστε ρητῶς ἀνεφέρθη καί ὁ συναδέλφος κ. Ν. Λούρος. Διότι, πράγματι, τὸν τελευταῖον καιρὸν συζητεῖται ἡ ἀποδοχὴ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ θανάτου ὡς σημαίνοντος τὴν παῦσιν τῆς λειτουργίας ὄχι τῆς κυκλοφορίας, ἀλλὰ τοῦ ἐγκεφάλου. Καί ὑπάρχουν ἤδη πολλοὶ θεωρητικοί, ὄχι μόνον ἰατροὶ ἀλλὰ καί νομικοί, οἱ όποιοὶ ὑποστηρίζουν, ὅτι, σήμερον, ὅτε ἐπιτυχάνεται ἡ παράτασις τῆς ζωῆς τοῦ εις κωματώδη κατάστασιν εὐρισκομένου ἀσθενοῦς, ἢμπορεῖ διασίμως νὰ γίνῃ δεκτόν, ὅτι κριτήριον τοῦ θανάτου είναι μᾶλλον ὁ θάνατος τοῦ ἐγκεφάλου παρά ἡ παῦσις τῆς κυκλοφορίας καί τῆς ἀναπνοῆς.

Εἰς τὸ θέμα αὐτό, ὅπως καί εις πολλὰ ἄλλα είναι ἐμφανῆς ἡ εἰσβολὴ εις τὴν θεωρίαν τοῦ δικαίου ἰδεῶν ἐκ τῆς συγχρόνου Ἰατρικῆς καί Βιολογίας.

Τὰ προβλήματα ὅμως πολλαπλασιάζονται καί εις ἄλλα θέματα, λ.χ. εις τὴν περίπτωσιν ἀσθενῶν ποῦ πάσχουν ἀπὸ ἀνίατον νόσημα, ὅπου ἐφευρετικαί δοσειομερικανικαί ἐταιρεῖαι, συχνά, ἀναλαμβάνουν τὴν «κατάφυξιν» καί διατήρησιν τῶν ἀσθενῶν, μέχρις ὅτου ἀνακαλυφθῆ τὸ μέχρι στιγμῆς ἄγνωστον σωστικὸν φάρμακον. Καί ὀρθῶς ἔχει παρατηρηθῆ, ὅτι: ἂν γενικευθῆ ἡ μέθοδος αὐτή, τότε θὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι, πλὴν τῶν ζώντων καί τῶν νεκρῶν, θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ καί τρίτη κατηγορία ἀνθρώπων, ἢ κατηγορία τῶν «κατεψυγμένων», ποῦ θὰ ἔχουν ἀνάγκην εἰδικῆς νομικῆς μεταχειρίσεως καί προστασίας!

Δὲν ἢμπορῶ νὰ ἐκταθῶ περισσότερον. Ὁ κατάλογος τῶν κρίσιμων θεμάτων είναι πολὺ μακρὸς καί ἡ συζήτησις δὲν θὰ κατέληγεν εις ἀσφαλῆ συμπεράσματα.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ μόνον νὰ ὑπενθυμίσω τὰ ἀκόμη καί σήμερον συζητούμενα νομικά προβλήματα, λ.χ. τῆς ἀξιοσημείωτης συναίνεσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τῶν συγγενῶν τοῦ δι' ἐπεμβάσεις, χειρουργικὰς ἢ ἄλλας, εις τὸ σῶμα του, παρά τὴν κατ' ἀρχὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀπαραιτήτου τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἡ, τοῦ προβλήματος τῶν μεταμοσχεύσεων ἀνθρωπίνων ὀργάνων εις ἄλλο σῶμα, ὅπου περίπλοκα ἀνακύπτουν τὰ νομικά προβλήματα, συζητούμενα ἀκόμη καί σήμερον μετὰ διαφορετικὰς ἀπόψεις, ἀναλόγως τοῦ ἂν ἢ μεταμόσχευσις γίνεται ἐν ζωῇ ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δωρητοῦ, συχνά καί ὑπὸ νομοθετικῆν ρύθμισιν εις μερικὰς ξένας χώρας, ἀλλὰ καί εις τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν νόμον 821 τοῦ 1978, — χωρὶς ὅμως νὰ ἢμπορεῖ, ἀκόμη καί σήμερον, νὰ λεχθῆ ὅτι καί εις τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔχουν δοθῆ ὀριστικαί καί γενικῶς ἀποδεκταὶ λύσεις. Ἡ, ἀκόμη καί τοῦ ἄλλου σημαντικοῦ προβλήματος τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἢ καί τῆς λεγομένης γονιμοποιήσεως «διὰ τοῦ σωλήνος», ὅπου σφοδρῶς ἀκόμη συζητεῖται ἂν ὑπάρχῃ δι' αὐτὴν νομικὴ, ἠθικὴ καί θρησκευτικὴ δικαιολογία, ἰδίως ἐν ὄψει τῶν ἐνδεχομένων προβλημάτων ἐκ τῆς δημιουργουμένης πατρότητος, ἢ καί μητρότητος, ἐκ τῆς ἀξιοσημείωτης συναίνεσεως τοῦ συζύγου, ἐκ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ μυστικοῦ τοῦ ἐπιχειροῦντος τὴν τεχνητὴν γονιμοποίησιν ἰατροῦ κ.ἄ. Περὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἔχομεν ἤδη νομοθετικὰς λύσεις εις μερικὰς ξένας χώρας. Διὰ τὸν νομικὸν ὅμως ἀκέραια πάντως παραμένουν τὰ προβλήματα, τὰ όποια προκύπτουν ἀπὸ τὸν κλωσισμὸν, ἂν ὄχι καί ἀφανισμὸν, τῶν ἀρχαίων τεμηρίων mater semper certa est καί pater est quem nuptiae demonstrant, ὅτι ἡ μητέρα είναι πάντοτε θεαία καί ὅτι πατήρ είναι αὐτὸς ποῦ φέρεται: ὡς πατήρ ὑπὸ τὸν νομίμως καταρτισθέντα γάμον, — τεμηρίων ποῦ ἀσφαλῶς χαλαρώνονται καί ἀδυνατεῖσιν, ἰδίως ἐπὶ γονιμοποιήσεως τεχνητῆς ἢ «διὰ τοῦ σωλήνος».

* * * *

III. Ὅσα ἐλέχθησαν μέχρι τώρα ἀποδεικνύουν πόσον θολὴ είναι ἀκόμη καί σήμερον ἡ νομικὴ τοποθέτησις καί ἐπίλυσις τῶν προβλημάτων ποῦ ἐσημειώθησαν καί ποῦ προέκυψαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν προόδων τῆς Ἰατρικῆς καί τῆς Βιολογίας εις τὸν κόσμον τοῦ ἰσχυρότος Δικαίου. Καί εις ὅσα ἐσημειώθησαν, θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καί ἄλλα, λ.χ. τὸ πρόβλημα τοῦ ἰατρικοῦ ἢ βιολογικοῦ πειραματισμοῦ ἐπὶ ἀνθρώπων, τὸ πρόβλημα τῆς στειρώσεως διὰ λόγους θεραπευτικούς, ἀκόμη καί τὸ πρόβλημα τῆς ἰατρικῆς εὐθύνης κατὰ τὴν διάρκειαν διαστηματικῶν ταξιδίων καί ἄλλα πολλά.

Ὅλα τὰ προβλήματα αὐτὰ είναι τραγικὰ «διλήμματα» ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἰατροὺς ἢ βιολόγους, ἀλλὰ καί διὰ τοὺς νομικούς. Είναι ὅλα προβλήματα ποῦ γεννῶνται ἀπὸ τὴν ἀλματώδη σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς Ἰατρικῆς καί τῆς Βιολογίας, ἀνάπτυξιν, ἢ όποια δὲν είναι πάντοτε δυνατὸν ν' ἀφορμαιωθῆ εὐχερῶς ἀπὸ τοὺς νομικούς, οἱ όποιοὶ ἀπ' αἰῶνων προσπαθοῦν νὰ ἐξυψώσουν τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καί νὰ τὸν προσφυλάξουν ἀπὸ ἐπεμβάσεις ποῦ ἐνδεχομένως ὀδηγοῦν εις πε-

ριορισμόν ἢ καὶ ἀφανισμόν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητός του.

Ἄπο τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι ἴσως ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα παραδείγματα, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζεται τὸ πολυσυζητούμενον πρόβλημα τῆς εὐθανασίας. Εἶναι ἴσως λύτρωσις διὰ τὸν ἐπιστημονικῶς καταδικασμένον ἀσθενῆ καὶ παρηγοριὰ διὰ τοὺς οἰκειούς του ἢ ἀποδοχὴ κάποιος ἀνωδύνου εὐθανασίας. Ἀνεξαρτήτως ἕως τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ ἐρωτήματος, μήπως ἀπὸ κάποιον θαύμα ἤμπορεῖ νὰ σωθῆ ὁ καταδικασμένος ἀσθενής, ἀμείλικτον τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἂν ἔστω καὶ ἀπλῶς ἠθικῶς δικαιοῦται κάποιος, — ἰατρός, νοσοκομεῖον ἢ συναγών οἰκείος — νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ζωῆς τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου, ἔστω καὶ *ex bona mente*, «ἐξ ἀγαθῆς αἰτίας». Τὸ «δileμμα» εἶναι καὶ ἐδῶ τραγικόν, ὅπως τραγικὰ ἐχαρακτήρισα προηγουμένως καὶ τὰ ἄλλα dilemmata: Τὰ «dilemmata» τῶσον τοῦ ἰατροῦ ἢ βιολόγου ἔσον καὶ τοῦ νομικοῦ: Τὰ «dilemmata» κάθε ἀνθρώπου!

Δι' ἡμᾶς τοὺς νομικούς εἶναι σήμερον ἀξίωμα ἢ ἐλευθερία καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀμφότερα αὐτὰ ἐκερδήθησαν μὲ ἀγῶνας αἰώνων. Δικαιούμεθα ἀρᾶ γε νὰ τὰ ἐξαφανίσωμεν, χάριν τῆς ἀποδοχῆς τῶν προόδων τῆς Ἰατρικῆς ἢ τῆς Βιολογίας, μὲ τὰς ἀναγκαίας ἐπιθεώσεις των εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου;

Τὸ ἐρώτημα εἶναι καὶ τραγικόν καὶ ἀμείλικτον. Μᾶς ὀδηγεῖ δ' εὐθέως εἰς τὸ γενικώτερον σύγχρονον πρόβλημα τῆς σχέσεως τῶν ἀνθρωπιστικῶν πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἢ τεχνοκρατικὰς ἐξελίξεις καὶ ἀντιλήψεις. Διότι ἂν θεωρήσωμεν ὡς ἀνθρωπιστικὰς μὲν τὰς κοινωνικὰς καὶ νομικὰς ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐπιστημονικὰς δὲ ἢ ὡς τεχνοκρατικὰς τὰς ἐπιταχυνόμενας προόδους τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Βιολογίας, τότε εἰς τὴν σύγκρισιν τῶν λογικῶς ἀντιμαχομένων αὐτῶν «θέσεων» εἶναι ἀναγκαῖα κάποια «σύνθεσις», κάποιος συμβιβασμός, πού νὰ ἐξυπηρετήσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς ἀξιώσεις ἐκατέρας τῶν «θέσεων» αὐτῶν.

Ἡ «σύνθεσις» καὶ ὁ συμβιβασμός αὐτός θὰ πρέπει νὰ συνίσταται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ὡς ἀλωδήτου τῆς ἀξίας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀφειλὴν εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς βιολόγους διὰ τὰς σημειούμενας προόδους εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν των ἔρευναν, — χωρὶς ὅμως ὑπερβολὰς, ἀλλὰ μὲ στόχον τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐρεύνης ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Δύσκολος εἶναι, δέδαια, ἡ σύνθεσις καὶ ὁ συμβιβασμός αὐτός. Ὅμως, πρακτικῶς καὶ ἡ σύνθεσις καὶ ὁ συμβιβασμός αὐτός δὲν θὰ εἶναι πάντοτε ἀδύνατος, ἂν ἡ ἰατρικὴ ἔρευνα ἀποβλέπει μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν καταλήγει ἀπλῶς εἰς «ἔρευναν διὰ τὴν ἔρευναν», μὲ ἀδιαφορίαν διὰ τὰς ἠθικὰς ἢ κοινωνικὰς συνεπειὰς πού ἐνδεχομένως ἤμπορουν νὰ προκύψουν.

Τὰ «dilemmata» τὰ ὁποῖα ἐσημείωσεν ὁ φίλος κ. Ν. Λούρος θὰ ὑπάρχουν πάντοτε, ἀκόμη καὶ ἂν, ὅπως ἐτόνισε, περιορισθῆ ἢ πολυφαρμακία ἢ ἡ συγγραφικὴ ἀκολασία, ἀκόμη καὶ ἂν ἀναμορφωθῆ, ὅπως ὀρθῶς ἐσημείωσεν, ἢ παρεχομένη ἰατρικὴ παιδεία.

Σχετικῶς πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα θέματα δὲν χρειάζεται νὰ ὑπογραμμίσω καὶ ἐγώ, πόσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ καταπολέμησις τῆς πολυφαρμακίας καὶ τῆς συγγραφικῆς ἀκολασίας, καθὼς καὶ πόσον ἐπιβεβλημένη εἶναι ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἰατρικῆς παιδείας. Ἰδιαιτέρως δ' ἡ τελευταία αὐτῆ, ἡ ἰατρικὴ παιδεία, ἔχει ἀνάγκη κάποιας ἐλλόγου ἀναρρυθμίσεως, ἢ τουλάχιστον προσφύλαξως, διὰ νὰ μὴ κατολισθήσῃ εἰς ἀπαράδεκτα ἀποτελέσματα καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναδιώσουν φαινόμενα, τὰ ὁποῖα κυριολεκτικῶς ἐβασάνισαν καὶ τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν ἀσθενῆ, εἰς τὸ παρελθόν.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀξίζει ἴσως νὰ ὑπενημιώσω τὸν θλιβερόν ρόλον τοῦ ἀπαιδεύτου καὶ ἀτέχγου «κομπογιαννίτου» θεραπευτοῦ, καθὼς καὶ, κατὰ τὰς περιστάσεις, τὸν θαυμασμόν ἢ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸν αὐτοδίδακτον «τζεράχη», — ὅπως ἀπεκαλεῖτο κατὰ τοὺς μεταδύξαντινους χρόνους ὁ ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατρὸν —, ὁ ὁποῖος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐναντίων του ἀπειλούμενων ἀποζημιώσεων ἢ ποινῶν, ἐδαρύνετο καὶ μὲ τὴν ὑποψίαν, ὅτι συχνὰ μετεχειρίζετο τὸν ἀσθενῆ περισσότερο μὲ πνεῦμα οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ πολὺ ὀλιγώτερον μὲ τὸ πνεῦμα ἀνθρωπισμοῦ πού ἀπέπνευεν ὁ ἀνεπανόληπτος Ὀρκος τοῦ Ἰπποκράτους.

Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἦσαν ὅλα ἀποτελέσματα τῶν ἀμφιβολιῶν πού περιέβαλον τὴν εἰς παλαιότερους χρόνους παρεχομένην ἰατρικὴν παιδείαν. Ἀμφιβολιῶν, τὰς ὁποίας, δέδαια, κανεὶς δὲν νασταλαγεῖ, ἀλλὰ καὶ κανεὶς δὲν δικαιούται νὰ ὑποθάλλῃ μὲ τὴν παροχὴν διευκολύνσεων πού αὐτομάτως ὀδηγοῦν εἰς ἀνεπαρκῆ παιδείαν.

Ὅμως τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ δὲν ἤμπορεῖ νὰ συζητηθῆ περισσότερο κατὰ τὴν σημερινὴν ἀνακοίνωσιν. Ἀνακοίνωσιν, ἢ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπιστήμανσιν τῶν dilemmatῶν πού βασανίζουν, ὄχι τὸν κομπογιαννίτην, ἀλλὰ τὸν πράγματι καὶ ὀρθῶς ἐκπαιδευμένον ἰατρὸν.

Δι' αὐτόν, λοιπόν, τὸν πράγματι καὶ ὀρθῶς ἐκπαιδευμένον ἰατρὸν, ὑπάρχουν τὰ «dilemmata» πού ἐπισημάνθησαν. Καὶ τὰ dilemmata αὐτὰ ἔσον καὶ ἂν εἶναι τραγικὰ, εἶναι ἴσως καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν πορείαν κάθε ἐπιστήμης, ἀκόμη καὶ τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Βιολογίας, καθὼς ἀκόμη καὶ τῆς Νομικῆς. Καὶ τοῦτο διότι «dilemmata» σημαίνουν, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν, ἀνησυχίας. Ἀνησυχία δ' εἶναι ὄντως ἀναγκαῖα διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ τὴν προαγωγὴν κάθε ἐπιστήμης.

Τὸ τελευταῖον αὐτὸ εἶναι ἡ κάπως αἰσιδόξος — συγγραπτικῶς αἰσιδόξος, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται — ἀπάντησίς μου εἰς τὸ μᾶλλον ἀπαισιδόξον μήνυμα τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου καὶ φίλου κ. Νικολάου Λούρου, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ ἀκόμη μίαν φορὰν διὰ τὴν εὐκαιρίαν πού μοῦ ἔδωσε νὰ ἐκφράσω καὶ τὰς ἰδικὰς μου ἀντιλήψεις.

Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ

ΕΝ ΖΑΓΚΟΡΣΚ — ΜΟΣΧΑ, ΑΠΟ 15 - 22 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1981

1. ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΥΤΗΣ*

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς Γ' Γενικῆς Συνελεύσεως εἰς τὴν Βόννην, εἰς τὸ ἐκεῖ Κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας, κατ' Αὐγουστον τοῦ 1979, συνήλθεν ἡ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπὴ εἰς τὴν Δ' Γενικὴν, ἣ ἐν Ὁλομολεῖᾳ Συνέλευσιν αὐτῆς εἰς Ζαγκόρσκ-Μόσχαν, κατόπιν προσκλήσεως τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀπὸ 15-22 Σεπτεμβρίου 1981.

Οἱ παρὰ τῇ Ἐπιτροπῇ αὐτῇ ἐκπρόσωποι τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καθηγ. - Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Βλάσιος Φειδᾶς, ἀντικαταστάτης τοῦ κωλυθέντος ἀρχαιότερου μέλους τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἐν λόγῳ Θεολογικὸν Διάλογον καθηγ. κ. Ἰωάννου Καρμίρη, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ καθηγ. Ἰωάννης Καλογήρου, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, ἀνεχωρήσαμεν ἀεροπορικῶς ἐξ Ἀθηνῶν τὴν Δευτέραν 14 Σεπτεμβρίου καὶ ἀφίχθημεν εἰς Μόσχαν τὸ ἑσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

Τὴν ἐπομένην Τρίτην 15 Σεπτεμβρίου, κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας, ὅτε εἶχεν ὀλοκληρωθῆ ἡ ἀφίξις τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, συνήλθομεν, εἰς τὴν Μόσχαν, οἱ ὀρθόδοξοι ἐκπρόσωποι καὶ ἐξελέξαμε παμψηφεί Προέδρον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνόν, ἐκπρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ τέως Προέδρου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου, Γερμανίας τότε, κ. Εἰρηναίου, ὅπως τοῦτο εἶχεν ὑποδειχθῆ ἤδη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων μελῶν τῆς Μικτῆς Ὑποεπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου κατὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῆς εἰς τὴν Βέρνην τὸν Μάρτιον 1981.

* Ὑπεβλήθη πρὸς τὴν Διαρικτὴ Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Ὁρ. Καλογήρου, ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς.

Ἀκολούθως συνήλθεν εἰς προκαταρκτικὴν σύσκεψιν ἡ ὅλη Μικτὴ Ἐπιτροπὴ καὶ διεκανονίσθησαν τεχνικὰ ζητήματα τῶν ἐργασιῶν κατὰ τὴν ἐν ὄψει Δ' Γενικὴν Συνέλευσιν αὐτῆς.

Τῶν ὄλων ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως προήδρευον οἱ δύο διαρκεῖς Πρόεδροι τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, ἧτοι ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνός καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος τῆς Χριστοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλβετίας κ. Λέων Gauthier. Γραμματεῖς τῆς Συνελεύσεως ἦσαν οἱ δύο διαρκεῖς Γραμματεῖς τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, ἧτοι ἐξ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ὁ ἀντικαταστάτης καὶ εἰς τὴν ιδιότητα αὐτὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἰ. Καρμίρη καθηγητῆς κ. Βλ. Φειδᾶς καὶ ἐκ παλαιοκαθολικῆς πλευρᾶς ὁ καθηγητῆς ἱερεὺς Δρ. Ernst Hammerschmidt, νέον μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐν Γερμανίᾳ Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, διαδεχθεὶς τὸν πρὸ ἐνὸς ἔτους ἐν Κυρίῳ κοιμηθέντα καθηγητὴν ἱερέα Δρ. Werner Küppers.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως διεξήγοντο, ὅπως πάντοτε μέχρι τοῦδε εἰς τὸν ὀρθοδόξο-παλαιοκαθολικὸν Διάλογον, εἰς τὰς γλώσσας Ἑλληνικὴν, Γερμανικὴν καὶ Ρωσικὴν, ἐλειτούργει δὲ καλῶς τεχνικὸν σύστημα συγχρόνου μεταφράσεως καὶ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς γλώσσας, τῶν ἐκάστοτε λεγομένων καὶ συζητουμένων. Τὰ τελικὰ ἐπίσημα κοινά, δογματικά, κείμενα συνετάχθησαν, ὅπως πάντοτε μέχρι τοῦδε, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γερμανικὴν.

Εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐπεδόθη ἡ Μικτὴ Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ πλήρη σύνθεσιν κατὰ τὸν ἀκόλουθον κατάλογον τῶν συμμετασχόντων μελῶν, ἐκπροσώπων τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁρθόδοξα μέλη: Σεβ. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνός, ὀρθόδοξος συμπρόεδρος, καὶ Ἑλλογιμ. Καθ. κ. Θεόδωρος Ζήσης, ἀντικαθιστῶν τὸν Ἑλλογιμ. Καθ. κ. Ἐμμανουὴλ Φωτιάδην (Ἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον), Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος (Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας), Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Σεβαστείας κ. Κορνήλιος (Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων), Σεβ. Μητρο-

πολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσίας κ. Φιλάρετος καὶ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Καθ. Νικόλαος Gundyayev (Πατριαρχεῖον Μόσχας), Ὁσιολ. Ἱερομόναχος Σάββας Milosevic (Πατριαρχεῖον Σερβίας), Σεβ. Ἐπίσκοπος τῆς Ρουμανικῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης κ. Ἀδριανὸς καὶ Αἰδεσιμολ. Καθ. Στέφανος Alexe (Πατριαρχεῖον Ρουμανίας), Ἐλογιμ. Καθηγητῆς κ. Ἡλίας Zonewski (Πατριαρχεῖον Βουλγαρίας), Θεοφιλ. Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνος κ. Βαρνάβας καὶ Ἱερολ. Διάκονος Παῦλος Μαντοβάνης (Ἐκκλησία Κύπρου), Ἐλλογ. Καθ. κ. Ἰωάννης Καλογήρου καὶ Ἐλογιμ. Καθ. κ. Βλάσιμος Φειδᾶς, γραμματεὺς, ἀντικαθιστῶν τὸν Ἐλλογιμ. Καθ. καὶ Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Ἰωάννην Καρμίρη (Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος), Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Σεραφεῖμ Zelesniakowicz καὶ Ἐλλογιμ. Δρ. Marian Brendza (Ἐκκλησία Πολωνίας), Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Τσαγέρης κ. Ἰωάννης καὶ Σεβ. Ἐπίσκοπος Ἀχαλζιχίης κ. Ἀνανίας (Ἐκκλησία Γεωργίας), Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ἰοένσου κ. Ἀλέξιος καὶ Ὁσιολ. Ἱερομ. Ἀμβρόσιος (Ἐκκλησία Φινλανδίας). Παλαιοκαθολικὰ μέλη: Καθ. Δρ. Peter J. Maan καὶ Ὁσιολ. Δρ. Martin Parmentier (Ἐκκλησία Ὀλλανδίας), Ὁσιολ. Καθ. Δρ. Ernst Hammerschmidt, γραμματεὺς καὶ Ὁσιολ. Καθ. Δρ. Christian Oeyen (Ἐκκλησία Γερμανίας), Ὁσιολ. Δρ. Günther Dolezal (Ἐκκλησία Αὐστρίας), Σεβ. Ἐπίσκοπος Léon Gauthier, παλαιοκαθολικὸς συμπρόεδρος, καὶ Ὁσιολ. Καθ. Δρ. Herwig Aldenhoven (Ἐκκλησία Ἑλβετίας), Σεβ. Ἐπίσκοπος Tadeusz R. Majewski καὶ Σεβ. Ἐπίσκοπος Καθ. Δρ. Maksymilian Rode (Ἐκκλησία Πολωνίας), Ὁσιολ. Wiktor Wysockanski (Ἐκκλησία Η.Π.Α. καὶ Καναδᾶ). Ὡς σύμβουλοι παρίσταντο ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Καθηγητῆς Λιβέριος Voronov καὶ ὁ Ἐλλογιμ. κ. Γρηγόριος Skobej, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἐκ δὲ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ὁ Καθ. Δρ. Peter Amiet, ὁ Ὁσιολ. Urs von Arx καὶ ὁ Ὁσιολ. Dieter Prinz.

Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἐμφαίνεται ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν Γενικὴν Συνέλευσιν παρίσταντο διὰ πρώτην φοράν, ἐκ μέρους μὲν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν Γεωργίας καὶ Πολωνίας, ὡς καὶ πάλιν, κατόπιν ἐνδιαμέσου ἀπουσίας ἀπὸ προγενεστέρως φάσεις τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου, ἐκπρόσωποι τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Φινλανδίας, ἐκ μέρους δὲ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἐκπρόσωπος τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Η.Π.Α. καὶ Καναδᾶ.

Μὲ τὴν ὡς ἀνωτέρω εἰς συμμετέχοντα τακτικὰ καὶ συμβουλευτικὰ μέλη πληρότητά της ἤρchiσεν ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ τὰς ἐργασίας τῆς Δ' Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς τὴν πρῶταν τῆς Τετάρτης 16 Σεπτεμβρίου. Πρὸς τοῦτο μετέβημεν ἅπαντες εἰς τὸ τρίκοντα περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Μόσχαν ἀπέχον ἐπιβλητικὸν καὶ κατασκευτικὸν πνευματικόν, μοναστικὸν καὶ θεολογικὸν κέντρον - συγκρότημα - τῆς

Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, παρὰ τὴν μικρὰν πόλιν Ζαγκόρσκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Μόσχας.

Ἄμα τῇ ἐκεῖ ἀφίξει μας ἐτελέσθη πανηγυρικὴ Δοξολογία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσθη καὶ κατάλληλος εὐαγγελικὴ περικοπὴ (ἀπὸ τὴν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, Κεφ. 17, ἀρχιερατικὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου) σλαβιστί, ἑλληνιστί καὶ γερμανιστί, εἰς τὸν κεντρικὸν ἱερόν Ναόν τῆς Σταυροπηγιακῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος τοῦ ὁσίου Σεργίου. Ἀκολούθως τοὺς συνέδρους μᾶς ἐδεξιῶθη εἰς εἰδικὴν αἴθουσαν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Μόσχας καὶ Πάσης Ρωσίας κ. Ποιμὴν, προσφωνήσας λίαν φιλοφρόνως ἅπαντας, εὐλογήσας καὶ εὐχηθεὶς τὴν παρά τοῦ Θεοῦ ἐνδυνάμωσιν καὶ βοήθειαν δι' ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς Συνελεύσεως καὶ χαιρετίσας ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν μὲ προσφορὰν μεταλλίου του καὶ λευκώματος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κέντρον Ζαγκόρσκ.

Ἡ ἐναρκτήριος συνεδρία ἐγένετο ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας, ἡ ὁποία στεγάζεται καὶ λειτουργεῖ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ μοναστικὸν ἐκεῖνο περιβάλλον τοῦ Ζαγκόρσκ, ἦσαν δὲ παρόντες καὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ σπουδασταὶ αὐτῆς.

Τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν ἐκήρυξεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσίας, Ἐξάρχος τοῦ Πατριαρχοῦ διὰ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ἐξωτερικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας κ. Φιλάρετος, τακτικὸν ἀπ' ἀρχῆς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου (ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας). Τὸ κείμενον τῆς ἐναρκτηρίου αὐτῆς προσλαλιᾶς παραθέτω συνημμένως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, κατὰ μετάφρασίν μου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον μᾶς εἶχε προδιανεμηθῆ.

Τὸν Σεβασμιώτατον Φιλάρετον διεδέχθη εἰς τὸ βῆμα ὁ Ἠγούμενος τῆς Λαύρας τῆς Ἁγίας Τριάδος τοῦ ἁγίου Σεργίου καὶ μέλος τοῦ διδακτικοῦ σώματος τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας κ. Γεώργιος, χαιρετίσας τοὺς συνέδρους ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν ἰδρυμάτων τούτων. Ἀναφερθεὶς ὁ πανοσιολογιώτατος εἰς τὴν μεγάλην πνευματικὴν παράδοσιν τῆς Μονῆς, πιστῆς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς τὰς κατευθύνσεις τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς, μεγάλου μοναχοῦ τῆς ρωσικῆς γῆς κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὁσίου Σεργίου, ἐβεβαίωσεν ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ παγκόσμιον προσκίνημα, τόπον εἰρήνης καὶ χάριτος, μὲ τοὺς ἑνδεκα ἐν συνόλῳ μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς του, εἰς τὸν ὁποῖον προσέρχονται πολλοὶ καὶ ἐξ ἄλλων Ἐκκλησιῶν καὶ Θρησκείων ἀποζητοῦντες ψυχικὴν γαλήνην καὶ πνευματικὴν ἀνάτασιν. Εἰς αὐτὴν τὴν ἀτμόσφαιραν, ἀνέφερον ἐν συνεχείᾳ, ζεῖ καὶ ἐργάζεται ἡ Θεολογικὴ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας καὶ τὸ προσηρητῆμενον εἰς αὐτὴν Σεμινάριον καὶ ἐξυπηρετεῖται ἔτσι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, μὲ ἀποφοιτῶντας κληρικούς καὶ Θεολόγους, καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γενικώτερον, ὅπως, ὡς εἶπεν, ἔγραψεν ἐπαινετικῶς περὶ τούτου καὶ τὸ ἐπί-

σημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησία». Τέλος ὁ Ἡγούμενος ηὔχθη εἰς τοὺς Συνέδρους ἐκ μέρους τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν λοιπῶν διδασκόντων εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὸ Σεμινάριον, καθὼς καὶ ἐκ μέρους τῶν Σπουδαστῶν, ἐνδυνάμωσιν παρὰ Θεοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου των εἰς τὴν παροῦσαν φάσιν αὐτοῦ.

Εἰς τοὺς χαιρετιστηρίους καὶ εὐχητηρίους λόγους τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω ρώσων ἐκκλησιαστικῶν ἐκπροσώπων ἀπήντησαν καταλλήλως οἱ δύο συμπρόεδροι τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Τρανοπούλεως Δαμασκηνὸς ηὔχαριστησεν ἐν ἀρχῇ ἐκ μέρους τῆς ὀλομελείας τῆς Ἐπιτροπῆς τὸν Μακαριώτατον Προκαθήμενον τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ τὰ ἀρμόδια ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ ὑποθέσεων ὄργανα αὐτῆς διὰ τὴν ἀπόφασίν των ὅπως φιλοξενήσουν εἰς Ζαγκόρσκ-Μόσχαν τὴν παροῦσαν Δ' Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ὀρθοδόξο-παλαιοκαθολικοῦ Διαλόγου. Ἐξῆρε τὸ ἀνεγνωρισμένον ἔργον τῆς φιλοξενούσης Μονῆς καὶ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας. Ἐξέφρασε τὴν ἰδιαιτέραν ἰδικὴν του προσωπικὴν συγκίνησιν διὰ τὴν κατὰ πρώτην φοράν ἐμφάνισίν του πρὸ τῆς ὀλομελείας τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν καὶ πλέον ὑπεύθυνον τώρα ὡς προέδρου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐπιτροπῆς καὶ συμπροέδρου τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὸ ἔργον τῆς ὁποίας δὲν συμμετέχει βεβαίως διὰ πρώτην φοράν, ἐφ' ὅσον καὶ πρὶν, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Πατριαρχικοῦ Κέντρου Γενεύης, εἰς τὸ Chambèsy, ὅπου ἔχουν ἤδη διεξαχθῆ αἱ ἐργασίαι προηγουμένων Γενικῶν Συνελεύσεων καὶ ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ ὀρθοδόξο-παλαιοκαθολικοῦ Διαλόγου, εἶχεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Διάλογον τοῦτον καὶ νὰ ἐκδηλωθῇ ἐνεργῶς εἰς τὰ κατ' αὐτόν. Ἐπίσης τὰ σχετικὰ καὶ μὲ τὸν Διάλογον τοῦτον, εἶπεν ὁ Σεβασμιώτατος Δαμασκηνός, παρακολουθεῖ ἀπὸ καιροῦ καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας Ἐπιτροπῆς αἱ ἐργασίαι διεξάγονται κατὰ καιροὺς εἰς τὸ Πατριαρχικὸν Κέντρον καὶ ἀφοροῦν καὶ εἰς ζητήματα προπαρασκευαστικῆς μελέτης τοῦ ὅλου θέματος τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος. Ἀνέφερον ἀκολούθως ὅτι τὰ εἰς τὴν παροῦσαν Δ' Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τελικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἔγκρισιν τέσσαρα ἐκκλησιολογικὰ κείμενα ὀφείλονται ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ἀξιόλογον συμβολὴν δύο, διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς των, ἀπόντων μελῶν αὐτῆς, ἦτοι τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Καρμίρη, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Φωτιάδου, οἱ ὅποιοι εἶχον συμμετάσχει ἐνεργῶς εἰς τὴν διατύπωσίν των κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς εἰς Βέρνην (Μάρτιος 1981) καὶ ἐκπροσωποῦνται δι' ἀναπλη-

ρωτῶν των εἰς τὴν παροῦσαν Γενικὴν Συνέλευσιν, ἐνῶ δὲν ἀναπληροῦνται ἀτυχῶς, ὡς εἶπε, καὶ ὁ ἐπίσης διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του ἀπουσιάζων Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος, ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος παρευρίσκειτο ὁμοίως εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ Μάρτιον 1981 εἰς τὴν Βέρνην. Ἀναφερθεὶς δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἀποφάσεις καὶ ὑποδείξεις τῆς συνελεύσεως ἐκείνης τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκειτο καὶ ὁ ἴδιος, κατέληξεν ὁ Σεβασμιώτατος Τρανοπούλεως ὡς ἑξῆς: «Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Βέρνης προέτεινεν ἐπίσης τὴν ὑπὸ τῆς παρούσης ὀλομελείας ἀναζήτησιν δυνατοτήτων ὅπως τὰ ὑπολειπόμενα τρία κεντρικὰ θέματα τοῦ διαλόγου, ἦτοι σωτηριολογία, περὶ μυστηρίων διδασκαλία καὶ ἐσχολογία, ἐξετασθῶν κατὰ συντομώτερον τρόπον ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἴσχυσε μέχρι τοῦδε διὰ τὰ προηγούμενα τρία βασικὰ θέματα.

» Ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισημάνω τὴν σπουδαιότητα τῆς προτάσεως ταύτης τῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦτο δὲ διότι ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν λεπτολόγον σχολαστικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων, διὰ τῆς μετατροπῆς τῆς, οὕτως εἰπεῖν, εἰς Μικτὸν Θεολογικὸν Ἀκαδημαϊκὸν Σεμινάριον, ἀλλὰ τὴν ἀναζήτησιν τῶν θεολογικῶν ἐκείνων πτυχῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέψουν τὴν διακρίβωσιν τῶν προϋποθέσεων τῆς ἐπιδιωκόμενης ἀποκαταστάσεως τῆς μεταξύ ἡμῶν εὐχαριστιακῆς κοινωνίας, ἣτις καὶ εἶναι ὁ τελικὸς στόχος τοῦ διαλόγου. Αἱ προϋποθέσεις αὗται δέον νὰ ἀναζητηθῶν ἐν τῷ πλαισίῳ ἐνὸς εἰλικρινοῦς καὶ ἐντίμου διαλόγου, ἀπηλλαγμένου προκαταλήψεων καὶ μονομερειῶν, ἐπέκεινα τῶν ἐνδεχομένων ἐπιτρεπτῶν παραλλαγῶν ἐν τῇ ἐκφράσει τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως. Κατὰ τὴν προσωπικὴν ταπεινὴν μου γνώμην αὗται εἶναι ἡ ἐνότης τῆς πίστεως καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ἀναποσπᾶστος συνυφασμένη ἀποστολικὴ διαδοχὴ, ἅτινα καὶ διασφαλίζουν τὴν διὰ τῶν μυστηρίων μετάδοσιν τῆς σωτηριώδους χάριτος.

» Κατακλείων, ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἡμετέρου διαλόγου, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὸ ὅτι εἰς περίπτωσιν τῆς εὐκτέας καὶ ἐλπιζόμενης ἐπιτυχίας αὐτοῦ, θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις τῆς πλήρους ἐνότητος μεταξύ δύο Ἐκκλησιῶν, φορέων διαφόρων παραδόσεων καὶ ἱστορικοῦ παρελθόντος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπάρξῃ πρότυπον θεραπείας τοῦ χωρισμοῦ μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως».

Ἀκολούθως ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ἕτερος συμπρόεδρος, ὁ παλαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπος Léon Gauthier, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶπε, διὰ νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ τὰ ὅσα μὲ ἀδελφικούς φιλόφρονας λόγους ἐλέχθησαν ἤδη ἀπὸ τοὺς προλαλήσαντας, αὐτός, ὡς τελευταῖος ὁμιλῶν, περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀπευθύνῃ, εἰς τὸν πνευματικὸν ἐκεῖνον χώρον τῆς ἐναρκτηρίου συνε-

ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Τὸ πανανθρώπινο αἷτημα εἰρηνικῆς διαβίωσης καὶ συμβίωσης τῶν ἀνθρώπων ἐκδηλώνεται ἐντονώτατα στίς ἡμέρες μας. Ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία, ἀνικανοποίητη ἀπὸ τὴν λειψὴ καὶ τρομοκρατημένη ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη «ἐπιτυχία», ποὺ τῆς προσφέρει ἡ ἐπιστημονικὴ, τεχνολογικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη, ἐπανέρχεται μὲ πάθος στὰ ἀρχέγονα καὶ ἀρχέτυπα αἰτήματά της, πιεζομένη καὶ ἀπὸ τὶς νοπέδες ἀκόμη καὶ φρικτὲς ἐμπειρίες τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου καὶ τὶς καθημερινὰς φρικιαστικὰς πληροφωρίες ἀπὸ τὰ πεδία τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ παραλλήλων τοπικῶν πολεμικῶν καὶ κοινωνικῶν συγκρούσεων, ποὺ ἐξανεμίζουν τὴν εἰρήνην καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῆς πρὸ ἀπομακρυσμένης ἀπὸ τὰ κέντρα τῶν συγκρούσεων περιοχῆς.

Τὸ θαθὺ αὐτὸ αἷτημα τῆς εἰρήνης τροφοδοτεῖ ἐπιτακτικὰ τὴν διανόησιν καὶ ἐπηρεάζει θεματολογικὰ τὴν κάθε εἶδους φιλολογικὴν παραγωγὴν, ποὺ ὑπηρετεῖ συχνὰ διασπαστικὰς ἢ ἀντιδραστικὰς στὸ αἷτημα σκοπιμότητες μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σύγχυσιν καὶ τὸν ἀποπροσανατολισμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ κέντρο τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας, ὁ πυρήνας τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς τῆς ζωῆς κατ' ἐξέτασιν ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς εἰρήνης, μὲ τρόπο, ποὺ καλύπτει πλήρως τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις της. Ἀφοῦ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ προσωπικότητα, τὸ ἄτομο καὶ ἡ κοινωνία ἀλληλοπεριχωροῦνται καὶ συνυπάρχουν ἀδιάσπαστα, ἡ πλήρης συνειδητοποίηση τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν συναρτήσεων τοῦ αἰτήματος τῆς εἰρήνης πρέπει νὰ ἔχῃ καθολικότητα, γιατί ἡ εἰρήνη εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετη. Ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν καθολικὴν, δηλαδὴ σφαιρικὴν καὶ παγκόσμιον θεώρησιν τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως καὶ συμβίωσης. Ἡ καθολικότητα αὐτῆ ἐδραιώνεται στὴν καθολικότητα, δηλαδὴ παγκοσμιότητα τοῦ σωτηριολογικοῦ μυστηρίου, ποὺ ἐνοποιεῖ σὲ ἀδιάσπαστη δέσμη ἀλληλοεξαρτημένα ἀρχέτυπα αἰτήματα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔχουν τελεολογικὸ ἀξονα τὴν ἀπόλυτην εἰρήνην τῆς ζωῆς. Στὸν πρακτικὸν δὲ τὸ αἷτημα τῆς εἰρήνης ὁριοθετεῖται ἀπὸ τὸ νοηματικὸν δάθος τοῦ χριστιανισμοῦ τοῦ Ἰησοῦ «εἰρήνην ὑμῖν» καὶ τὴν προτροπὴν «εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις».

δρίας, εὐχαριστίαν καὶ εὐχὴν, ὅπως εὐλογῆ πλουσίως ὁ Θεὸς τὴν φιλοξενούσαν Ἐκκλησίαν εἰς ὅλες τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς, εἰς πρόσωπα καὶ ἔργα αὐτῶν· νὰ εὐλογῆ ἐπίσης ὁ Θεὸς τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐκπροσωποῦνται εἰς τὸν Διάλογον, καὶ νὰ περιφρουρῆ καὶ προστατεύῃ τοὺς λαοὺς αὐτῶν· νὰ ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἄρτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀπελθόντος δραστηρίου μέλους τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς καθηγητοῦ ἱερέως Werner Küppers καὶ νὰ διατηρῆ ἐν τῇ χάριτι Αὐτοῦ τοὺς ἀπόντας τῆς Γενικῆς αὐτῆς Συνελεύσεως· νὰ ἐνδυναμώσῃ περαιτέρω ὅλους ἡμᾶς, τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν ἐν τῇ χάριτι καὶ τῷ φωτισμῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ ἐκπληρωθῆ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ἡμῶν ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Κυρίου, ὅπως οἱ ἰδικοί του παραμένουν ἡνωμένοι, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύῃ εἰς τὴν θείαν Αὐτοῦ ἀποστολὴν (Ἰωάν. 17,21). Ἐπειδὴ δέ, κατέληξεν ὁ ἐπίσκοπος Léon Gauthier, ὁ διάλογος ἐμπερικλείει καὶ τὴν ἀγάπην, ἡμεῖς, ὡς Θεολόγοι, ἔχομεν μεγάλην εὐθύνην καὶ δι' αὐτὴν, διὰ τὴν ἀγάπην.

Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐναρκτηρίου συνεδρίας ἐξεναγήθημεν εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ λαμπροῦ Μουσείου ἐκκλησιαστικῆς τέχνης καὶ παραδόσεως, τὸ ὁποῖον εἶναι προσηροτημένον εἰς τὴν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μόσχας, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἠκούσαμεν εἰς τὸν ἱερόν Ναόν αὐτῆς πολυφώνους ψαλμωδίας ἐκτελεσθεῖσας ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν. Περὶ ὥραν 2 μ.μ. παρεκαθήσαμεν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Λαύρας εἰς γεῦμα, τὸ ὁποῖον παρέθεσεν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης κ. Ποιμὴν, μὲ συνδαιτυμόνας καὶ τοὺς τοῦ διδακτικοῦ

προσωπικοῦ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Σεμιναρίου, καθὼς καὶ τοὺς μοναχοὺς τῆς Λαύρας, περὶ τοὺς 40, ὅπως ἐπληροφορήθη. Ἐδημιουργήθη εὐχάριστος πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ διαθέσεις καὶ ἠγέρθησαν ἐγκάρδιοι προπόσεις ἀπὸ διαφόρους πλευρὰς μὲ ἀντιστοίχους πνευματῶδεις προσλαλιάς καὶ ἀντιφωνήσεις. Μετὰ τὸ γεῦμα καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύθημεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸν ξενῶνα, ἀνεχωρήσαμεν ἐπιστρέφοντες εἰς Μόσχαν, καθ' ὁδὸν δέ ἐσταθμεύσαμεν εἰς χαρακτηριστικὸν ρωσικὸν χωρίον καὶ προσεκυνήσαμεν εἰς τὸν ἐνοριακὸν ναὸν αὐτοῦ, ὡραῖον παραδοσιακὸν τοῦ τόπου ναόν, τιμῶμενον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ ἐφημέριος τοῦ ὁποίου μᾶς ἐχαιρέτισεν ἐγκαρδίως καὶ μᾶς παρέσχε πληροφορίας περὶ τῆς λατρευτικῆς καὶ τῆς ἄλλης πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἐνορίας του.

Αἱ τακτικαὶ ἐργασίαι τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως διεξήχθησαν ἐν Μόσχᾳ εἰς πρωινὰς καὶ ἀπογευματινὰς ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίας, ἀπὸ τῆς Πέμπτης 17ης Σεπτεμβρίου, ἤρχιζον δὲ καὶ ἐπερατοῦντο καθημερινῶς μὲ ὀρθρινὰς καὶ ἐσπερινὰς ἀκολουθίας, τελοῦμενας ἐναλλάξ ὑπὸ Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῶν.

(Συνεχίζεται.)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΟΡ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ

Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς

τοῦ Ἀριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης

Τὰ ἐρωτήματα, πού ἀκολουθοῦν, φιλοδοξοῦν νὰ προσφέρουν ἓνα ὄργανο διαλεκτικῆς συνειδητοποιήσεως τοῦ θάθους καὶ τῶν πτυχῶν τοῦ αἰτήματος τῆς εἰρήνης καὶ ὄχι πληροφορίες γιὰ τὸ αἶτημα τῆς εἰρήνης, πού ἔχει ἢ μπορεῖ νὰ ὀρῆ ἀναδιφώντας τὴν παγκόσμιον φιλολογία ὁ καθένας. Ἡ διατύπωση καὶ ταξινομήση τῶν ἐρωτημάτων ἔγινε μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ συνείδηση εὐθύνης ἀπέναντι στοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας τῶν δυνάμεων τοῦ γράφοντος. Ἡ ἴδια συνείδηση εὐθύνης στήν ἐπεξεργασία τῶν ἐρωτημάτων καὶ στήν ἀνάπτυξή τους σὲ ἀπαντήσεις θὰ ὀδηγήσῃ στὴ σφαιρική συνειδητοποίηση τοῦ συγκλονιστικῶς ἐπείγοντος ὑπαρκτικοῦ αἰτήματος τῆς εἰρήνης καὶ θὰ ἐνεργοποιήσῃ τὰ καθήκοντα καὶ τὴν δράση, πού ἀποδεσμεύει ἢ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, τῆς ἀλήθειας πού «τιμωρεῖ» ὅταν ἀγνοεῖται. Ὅπως σήμερα!

α'. Τί εἶναι ἡ εἰρήνη;

- Ἡ ἔλλειψη πολέμου;
- Στάση ψυχῆς;
- Στάση ζωῆς;
- Ἀδράνεια;
- Ἀδιαφορία;
- Ἀνάπαυση;
- Δράση;
- Τί εἶδους δράση;

β'. Τί προσφέρει ἡ εἰρήνη;

- Τὴν ἀπουσία τῆς βίας;
- Τὴν ὑπόσχεση τῆς μακροδιότητος;
- Τὴν ἐξασφάλιση τῆς προόδου;
- Τὴν δεβαιότητα ἀπολαύσεως τῆς ζωῆς;

γ'. Εἶναι αὐτόνομη ἢ ἑτερόνομη;

- Ἀπὸ πού πηγάζει;
- Ἀπὸ ἀρχέτυπο ἔνστικτο;
- Ἀπὸ ἀτομικὸ συμφέρο;
- Ἀπὸ κοινωνικὸ συμφέρο;
- Ἀπὸ θεϊκὴ ἐντολή;
- Ἐπάρχει χωρὶς αὐθεντία;
- Τί εἶδους εἶναι ἢ αὐθεντία;

δ'. Εἶναι αὐτοτελής;

- Εἶναι συνιστώσα ἢ συνισταμένη;
- Τοῦ φόβου;
- Εἶναι ἰσορροπία τοῦ τρόμου;
- Τῆς ἐλπίδας;

Συμπορεῖται μὲ τὴν ἐλπίδα;

Ἀποκλείει τὴν ἐλπίδα;

Τῆς ἀγάπης;

Συμπορεῖται μὲ τὴν ἀγάπη;

Ἀποκλείει τὴν ἀγάπη;

Τῆς δικαιοσύνης;

Συνοπάχει μὲ τὴ δικαιοσύνη;

Εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη;

Τῆς ἐλευθερίας;

Συμπορεῖται μὲ τὴν ἐλευθερία;

Εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἐλευθερία;

Τῆς ἐπικοινωνίας;

Προϋποθέτει τὴν ἐπικοινωνία;

Εἶναι ἀσχετη μὲ τὴν ἐπικοινωνία;

Τοῦ σκοποῦ ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου;

Προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ σκοπὸ ὑπάρξεως;

Εἶναι ἀσχετη;

Τῶν μεταφυσικῶν πόθων τοῦ ἀνθρώπου;

Συνδέεται μὲ αὐτούς;

Εἶναι ἀδιάφορη;

ε'. Εἶναι αὐτάρκης;

Ἄρκει ἢ ἐπιθυμία γιὰ τὴν πραγμάτωσή της;

Ἐπιδέχεται ἀνάπτυξη ἢ ἐπιθυμία τῆς εἰρήνης;

Εἶναι διδακτὴ ἢ εἰρήνη;

Μπορεῖ νὰ ἀσκηθῇ στὴν εἰρήνη ὁ ἄνθρωπος;

στ'. Ἐχει στεγανὰ ἢ εἰρήνη;

Ἀτομικά;

Κοινωνικά;

Ἐθνικά;

Εἶναι πανανθρώπινη;

ζ'. Γίνεται παραποίηση ἢ φαλκίδευση τῆς εἰρήνης;

Ποιές εἶναι οἱ μορφές της;

Ἀπὸ πού προέρχονται;

Ποιές εἶναι οἱ φιλολογικὲς βάσεις της;

Ποιοί εἶναι οἱ σκοποὶ της;

η'. Ὑπάρχει ἀνάγκη ἔρευνας τῆς εἰρήνης;

Μάχεται ἢ ἐπιστήμη τὴν εἰρήνη;

Τὴν προωθεῖ;

Εἶναι ἀσχετη;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΣΧΥΟΥΣΑΝ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΝ

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας «ἱερὸν προσκύνημα» δὲν καθωρίσθη οὔτε ὑπὸ τοῦ πολιτειακοῦ οὔτε ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νομοθέτου, ἀλλ' ἀμφότεροι ἠρκέσθησαν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης διδασκόμενα. Κατὰ τὴν θεωρίαν «προσκύνημα» εἶναι τόπος, ὃ ὁποῖος ἐκ ποικίλων λόγων θεωρεῖται ὑπὸ μεγάλου μέρους τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἱερὸς καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον καθίσταται, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως τοῦ ἐκεῖ εὐρισκομένου χώρου λατρείας, ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ὁμαδικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετακινήσεων πιστῶν, διατελούντων ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐνταῦθα ἐκδηλοῦται πλουσιωτέρα ἢ ἀλλαγῆς ἢ ἐπενέργεια τῆς θείας χάριτος, ἢ ὁποῖα ἐξωτερικεῦται διὰ τῆς τελέσεως θαυμάτων ἢ καὶ ἄλλως πως¹.

Τὸ ἐν ἐπικεφαλίδι θέμα παρουσιάζει ἱκανὴν πρακτικὴν σημασίαν, διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ ἀριθμὸς τῶν προσκυνημάτων ἔχει σημαντικῶς ἀυξηθῆ. Ἡ ἐννοιολογικὴ διάκρισις ὁρισμένων τόπων λατρείας μὲ προσκυνηματικὸν χαρακτήρα καὶ ἡ ὑπαγωγή των εἰς ἰδιαιτέραν νομικὴν μεταχείρισιν ἀπαντᾷ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ ὑπαγωγή ὁμως αὕτη ὑπῆρξε μεμονωμένη² καὶ χρῆσις τοῦ ὅρου «προσκύνη-

μα» διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἰδίας κατηγορίας ἱερῶν ναῶν δὲν ἐγένετο εἰς τὰ νομοθετικὰ κείμενα. Ὁ ὅρος οὗτος ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Ν. 1719)1944, ἐν σχέσει πρὸς τὰς εἰσφορὰς ὑπὲρ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε., ἐπαναλαμβάνεται δὲ εἰς τὸ ἄρθρον 5 παρ. 1 τοῦ Ν. 4562)1966.

Ἐκ τῆς προαναφερθείσης ἐννοίας τοῦ προσκυνηματος προκύπτει ὅτι συστατικὸν στοιχεῖον αὐτῆς εἶναι ἢ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου περιέλευσις τοῦ συγκεκριμένου ναοῦ εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, ὥστε νὰ ἔχη οὗτος καταστῆ πρᾶγμα κοινῆς χρήσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν θρησκευτικοῦ σκοποῦ. Ὡς ἐκ τούτου ἰδιαιτέρον ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐννόμου τάξεως διὰ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρέτουν τὴν συνταγματικῶς κατοχυρωμένην θείαν λατρείαν³. Κατεβλήθη λοιπὸν προσπάθεια εἰσαγωγῆς ἐξαιρετικοῦ καθεστώτος δι' ὁρισμένην κατηγορίαν τόπων λατρείας. Περὶ τοῦ καθεστώτος τούτου καὶ τῆς διαδικασίας ὑπαγωγῆς εἰς τὴν σχετικὴν ρύθμισιν προέβλεψε τὸ ἄρθρον 5 τοῦ Ν. 4326)1963 «Περὶ καταρτισμοῦ καταλόγου ἐκλογίμων πρὸς ἀρχιερατείαν καὶ πληρώσεως τῶν κενῶν Μητροπολιτικῶν ἐδρῶν καὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων» (Φ.Ε.Κ. Α' 157): «Διὰ Β. Διατάγματος ἐκδιδόμενου τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Ἐπιτροπῶν

1. Βλ. καὶ Π. Σιμωτά, Ἀποδημιαὶ ἱερῶν, Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια, τ. Β' στ. 1069-1071. Πρβλ. Β. Kötting, Wallfahrt, Lexikon für Theologie und Kirche, τ. 10 (1965) στ. 943 ἐπ.

2. Βλ. τὸ Β.Δ. τῆς 7.4)5.5.1851 «Περὶ διοργανισμοῦ τοῦ ἐν Τήνῳ Ἱεροῦ Καταστήματος τῆς Ἐθαγγελιστρίας» (Φ.Ε.Κ. 11), ὡς καὶ τοῦς Ν. ΑΦΖ')1887 (Φ.Ε.Κ. Α' 141) καὶ ΑΧΘ')1887 (Φ.Ε.Κ. Α' 349).

3. Τοῦτο ἐτονίσθη εἰς δύο μεταγενεστέρως ἀποφάσεις τῆς Ὀλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τὴν 1496)1974 καὶ τὴν 3345)1975. Βλ. ταύτας εἰς Σ. Τρωϊάνου, Παραδόσεις ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τευχ. Β', Ἀθήνα - Κομοτηνὴ 1981, σ. 208 ἐπ.

Μάχεται: ἡ τεχνολογία τὴν εἰρήνην;

Τὴν προωθεῖ;

Εἶναι: ἄσχετη;

Μάχεται: ἡ οἰκονομία τὴν εἰρήνην;

Τὴν προωθεῖ;

Εἶναι: ἄσχετη;

θ'. Εἶναι πολιτικὸ ἢ ἐπιστημονικὸ θέμα ἢ εἰρήνην;

Εἶναι: θέμα ἀποκλειστικῶς πολιτικῆς βουλήσεως;

Εἶναι: θέμα κυβερνήσεων;

Εἶναι: θέμα τῶν λαῶν;

Εἶναι: θέμα θρησκευτικῆς βουλήσεως;

Εἶναι: θέμα διοικούντων τὴν Ἐκκλησίαν;

Εἶναι: θέμα τῶν θρησκευομένων;

Εἶναι: θέμα ἐγκείας βουλήσεως;

Πῶς ἐπιτυγχάνεται: ἢ ἐγκεία βουλήση;

ι'. Πρέπει νὰ γίνῃ διεπιστημονικὸ, ὑπερκομματικὸ ἴδρυμα ἔρευνας τῆς εἰρήνης;

ΠΑΙΑΣ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

μετὰ γνώμην τῶν οἰκείων Ἀρχιερέων καὶ τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῆς Συνόδου, ἐπιτρέπεται ὅπως ναοὶ ἐνοριακοὶ ἢ μὴ, παρεκκλήσια ἢ ἐξωκλήσια ἐξαιροῦνται τῶν διατάξεων τῆς ἐκάστοτε ἰσχυοῦσης περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων νομοθεσίας, καθιστάμενοι ἴδια νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, τῶν τῆς διοικήσεως, διαχειρίσεως καὶ διαθέσεως τῶν πόρων αὐτῶν καθοριζομένων διὰ τοῦ αὐτοῦ Β. Διατάγματος». Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀνωτέρω διάταξις δὲν ἐθεσπίσθη χάριν τῶν προσκυνημάτων καὶ μόνον, τῶν ὁποίων ἄλλωστε δὲν γίνεται κἄν ρητὴ ἀναφορὰ ἐν τῷ κειμένῳ τῆς. Πάντως ὁμως δι' αὐτῆς παρεσχέθη ἡ δυνατότης τῆς διὰ διατάγματος ἰδρύσεως προσκυνημάτων⁴, ἔχοντων τὴν ιδιότητα νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, πρῶγμα τὸ ὁποῖον μόνον διὰ τῆς ἐκδόσεως εἰδικοῦ νόμου ἐπετυγχάνετο μέχρι τότε⁵.

Τὸ νομικὸν τοῦτο καθεστῶς, δηλαδὴ τοῦ νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου, ἐπεξετάθη εἰς πάντα τὰ προσκυνηματα — καὶ τὰ προϋφιστάμενα ὑπὸ διάφορον ιδιότητα — διὰ τοῦ ἀρθρου 1 παρ. 4 τοῦ Ν.Δ. 126) 1969 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Φ.Ε.Κ. Α' 27), τὸ ὁποῖον καθιέρωσε τὴν ιδιότητα ταύτην διὰ τὸ σύνολον τῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται καὶ τὰ προσκυνηματα. Διὰ τῆς προσδόσεως τῆς αὐτῆς φύσεως νομικῆς προσωπικότητος ὑπεβλήθη ἡ διοικήσις καὶ διαχειρίσις τῶν προσκυνημάτων, καὶ γενικώτερον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων, εἰς κανονιστικὸν καθεστῶς. Ἡ σχετικὴ ἐξουσιοδοτικὴ διάταξις τοῦ ἀρθρου 42 παρ. 7 τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Ν.Δ. 126) 1969 προέβλεπεν ὅτι: «Ἡ διοικήσις καὶ διαχειρίσις τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τελούντων Ἱ. Προσκυνημάτων καὶ Ἰδρυμάτων καθορίζεται ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 22 τοῦ Συντάγματος τιθεμένων ὁρίων, δι' ἀποφάσεων τῆς Ἱ.Σ.Ι., δημοσιευομένων εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

Δυνάμει τῆς ἐξουσιοδοτήσεως ταύτης ἐψήφισεν ἡ Ἱ. Σύνοδος τὸν Κανονισμὸν ὑπ' ἀριθ. 7) 1970 «Περὶ τρόπου διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν Ἱ. Προσκυνημάτων καὶ προσκυνηματικῶν Ἰδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Φ.Ε.Κ. Α' 81). Διὰ τῆς ἀποφάσεως ὁμως ὑπ' ἀριθ. 4358) 1976 τῆς Ὀλομελείας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐκρίθη ὅτι ὁ Κανονισμὸς οὗτος ἐξεδόθη ἄνευ ἐξουσιοδοτήσεως, διότι ἡ

4. Οὕτως ἐξεδόθη τὸ Β.Δ. 924 τῆς 18.10) 14.11.1966 «Περὶ συστάσεως ὡς Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου τοῦ ἐν Καστανίᾳ τοῦ Νομοῦ Ἡμαθίας ὑφισταμένου μὴ ἐνοριακοῦ Ναοῦ «Παναγία Σουμελά» καὶ καθορισμὸς τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ τῆς διοικήσεως, διαχειρίσεως καὶ διαθέσεως τῶν πόρων αὐτοῦ» (Φ.Ε.Κ. Α' 250).

5. Εἰδικὸς νόμος λ.χ. ἀπητήθη διὰ τὴν πρόσδοσιν τῆς ιδιότητος τοῦ προσκυνηματος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσου, ἦτοι τὸ ἀρθρον 140 τοῦ Ν. 4149) 1961 «Περὶ Καταστατικοῦ Νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἄλλων τινῶν διατάξεων» (Φ.Ε.Κ. Α' 41).

διάταξις τοῦ ἀρθρου 42 παρ. 7 τοῦ Ν.Δ. 126) 1969 προέβλεπε τὴν ἐκδοσιν εἰδικῆς κανονιστικῆς πράξεως, ἰδιαίτερας δι' ἕκαστον προσκύνημα, καὶ ὄχι γενικῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὑπ' ἀριθ. 7) 1970.

ὑπὸ τὰ δεδομένα ταῦτα αἱ διατάξεις τοῦ ἐν λόγω Κανονισμοῦ οὐδὲν ἐννομον ἀποτέλεσμα παράγουν — τοῦλάχιστον ἀμέσως. Ἐμμέσως ὁμως ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς περαιτέρω περὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων νομοθεσίας κατὰ τὸν ἀκλόουθον τρόπον. Τὸ ἀρθρον 2 τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προέβλεπεν εἰς τὰς παρ. 2 καὶ 3 τὴν δι' ἀποφάσεων τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας ρύθμισιν τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν νόμων ἢ διαταγμάτων ὡς καὶ τῶν ἀτύπως μέχρι τότε λειτουργούντων προσκυνημάτων. Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διατάξεως ταύτης ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου πλῆθος Κανονιστικῶν Διατάξεων⁶, εἰς τὸ προοίμιον τῶν ὁποίων ἐγένετο ἐπίκλησις ὄχι μόνον τοῦ ἀρθρου 2 τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 7) 1970, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξουσιοδοτικῆς διατάξεως τοῦ ἀρθρου 42 παρ. 7 τοῦ Ν.Δ. 126) 1969. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐπληρώθησαν αἱ προϋποθέσεις τῆς τελευταίας ταύτης, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ὅτι ἐπρόκειτο πλέον περὶ εἰδικῶν κανονισμῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀφεῶρα εἰς ὄρισμένον προσκύνημα, αἱ Κανονιστικαὶ αὐταὶ Διατάξεις ἦσαν κατὰ πάντα νόμιμοι καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν δὲν ἐπηρεάζετο ἐκ τῆς ἀκυρότητος τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 7) 1970, ἐπὶ τοῦ ἀρθρου 2 τοῦ ὁποῖου κατὰ κύριον λόγον ἐρεΐδοντο.

Ἐξ ἑτέρου τὸ ἀρθρον 5 παρ. 1 τοῦ Ν.Δ. 407) 1970 «Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Ν.Δ. 126) 1969...» (Φ.Ε.Κ. Α' 9) ὥριξε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀληθὴς ἐννοία τῶν ἐν ἀρθροῖς 24 παρ. 4, 32 παρ. 2, 38 παρ. 4, 39 παρ. 2, 42 παρ. 5 καὶ 7 τοῦ Ν.Δ. 126) 1969 (... ..) ἐξουσιοδοτήσεων εἶναι ὅτι αἱ δυνάμει αὐτῶν ἐκδιδόμεναι κανονιστικαὶ πράξεις τῆς Ἱ. Συνόδου, λαμβάνονται μὲ τὴν μορφήν Κανονισμῶν δημοσιευομένων εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸ Δελτίον «Ἐκκλησία», δύνανται οὗτοι⁷ νὰ καθιερώσιν ἐντὸς πάντοτε τῶν ὁρίων τῆς παρεχομένης ἐξουσιοδοτήσεως κανόνας δικαίου ἐπὶ τῶν οἰκείων θεμάτων καὶ κατὰ παρέκκλισιν ἔτι ἢ τροποποιήσιν τῶν ἐπ' αὐτῶν ἰσχυουσῶν ἐκάστοτε διατάξεων». Ἡ διάταξις αὕτη δὲν διακρίνεται διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς, διότι τὸ ὅτι αἱ κανονιστικαὶ πράξεις χρήζον δημοσιεύσεως (κατὰ κανόνα) διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ὅτι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσιοδοτήσεως δύνανται αὐταὶ νὰ τροποποιῶν ἢ καταργοῦν προγενεστέρως ρυθμίσεις, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διδάσκαται εἰς τὴν θεωρίαν καὶ ἔχει νομολογηθεῖ ἀπὸ

6. Πρόκειται περὶ τῶν Κανονιστικῶν Διατάξεων ὑπ' ἀριθ. 12-15, 17, 19-22 καὶ 24 τοῦ ἔτους 1972, 37, 39-44 καὶ 46-48 τοῦ ἔτους 1973, 49-50 καὶ 52-58 τοῦ ἔτους 1974, 60 τοῦ ἔτους 1975, 61 καὶ 66-67 τοῦ ἔτους 1976.

7. Εἶναι προφανές ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ σύνταξις τοῦ νομοθετήματος πάσχει.

τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας⁸. Ἐν πάσῃ περιπτώσει διὰ τῶν Κανονιστικῶν τούτων Διατάξεων, καθ' ὃ μέτρον ἦσαν αὐταί σύμφωνοι πρὸς τὰς νομοθετικὰς ἐξουσιοδοτήσεις καὶ ἐξεδόθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν νομοτύπως, μεταβάλλεται τὸ καθεστῶς τῶν προσκυνημάτων ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα αὐταί ἀναφέρονται καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν ἡ νέα ρυθμισὶς ἀφίσταται τῆς παλαιᾶς. Ἡ διαφοροποίησις αὕτη εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἐντοπίζεται εἰς τὸν τρόπον διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως.

Σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὸ νομικὸν καθεστῶς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων εἰσῆχθη διὰ τοῦ Ν. 590) 1977 «Περὶ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (Φ.Ε.Κ. Α' 146). Τὸ ἄρθρον 1 παρ. 4 ἐδ. 6' τοῦ ἐν λόγω νόμου ὥρισε: «Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ὁρφανοτροφεῖον Βουλιαγμένης, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ Ἐκκλησιαστικὰ Καθιδρύματα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ τῶν Μητροπόλεων, τὰ λειτουργοῦντα μέχρι τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος καὶ κεκτημένα νομικὴν προσωπικότητα, εἶναι Νομικὰ Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων μέχρι σήμεραν ὀργανισμῶν αὐτῶν, οἵτινες δύνανται νὰ συμπληρῶνται καὶ νὰ τροποποιῶνται ἐφ' ἐξῆς διὰ κανονιστικῶν ἀποφάσεων, ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, δι' ὧν θὰ ρυθμίζονται τὰ τῆς διοικήσεως, διαχειρίσεως, ἐλέγχου καὶ ἐν γένει λειτουργίας αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ὑπηρεσιακῆς ἐν γένει καταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν». Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ νομικοῦ καθεστώτος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων ἀπὸ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου εἰς ἰδιωτικοῦ δικαίου καταλαμβάνει, ὡς εἶναι αὐτονόητον, καὶ τὰ προσκυνήματα.

Περὶ τῶν προσκυνημάτων, εἰδικῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, προβλέπει ὁ αὐτὸς νόμος καὶ εἰς τὸ ἄρθρον 59: «1. Ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κειμένων Ἱερῶν Προσκυνημάτων καθορίζεται, ἅτε τούτων ἔκπαιλα τεθειμένων, ἀνεξαρτήτως τῆς μέχρι τοῦδε νομικῆς αὐτῶν μορφῆς καὶ καταστάσεως, εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν, δι' ἀποφάσεων τῆς Δ.Ι.Σ., ἐγκρινομένων ὑπὸ τῆς Ι.Σ. Ι. καὶ δημοσιευομένων διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. 2. Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων, ὡς καὶ τῶν κατὰ τὴν παράγραφον 1 τοῦ παρόντος Ἱερῶν Προσκυνημάτων, εἶναι αὐτοδικαίως οἱ οἰκείοι Μητροπολίται». Εἶναι ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς ὅτι ὁ ἰσχύων Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ἐπέτρεψε τὴν ἀπόκτησιν ἰδίας νομικῆς προσωπικότητος εἰς πάντας τοὺς ἔχοντας προσκυνηματικὸν χαρακτήρα τόπους δημοσίας λατρείας⁹, ἄνευ οὐδεμιᾶς

δεσμεύσεως καὶ οὐδενὸς περιορισμοῦ δυναμένου νὰ ἀπορρυσθῇ ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε μορφήν τῆς νομικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως. Ἡ τοσοῦτον κατηγορηματικὴ διατύπωσις τῆς διατάξεως ταύτης ἀποβλέπει εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν προσκομιμάτων, τὰ ὁποῖα ἰδιωτικὰ τυχὸν ἢ ἄλλα συμφέροντα ἠδύναντο νὰ παρεμβάλουν¹⁰.

Παρατηροῦμεν κατὰ ταῦτα ὅτι ὁ Ν. 590)1977 περιέλαβε δύο νομοθετικὰς ἐξουσιοδοτήσεις διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ τρόπου διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων, ἥτοι τὴν γενικὴν περὶ πάντων τῶν ἰδρυμάτων διάταξιν τοῦ ἄρθρου 1 παρ. 4 καὶ τὴν εἰδικὴν τοῦ ἄρθρου 59 παρ. 1. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ πεδίου ἐφαρμογῆς ἐκατέρως τούτων δὲν εἶναι δυσχερῆς. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο διατάξεων προκύπτει ὅτι ἡ πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὰ προσκυνήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Ν. 590)1977 εἶχον ἤδη τὴν ιδιότητα ἐκκλησιαστικοῦ ἰδρυματος καὶ ἐλειτούργουν ἐπὶ τῇ βάσει ὑπάρχοντος ὀργανισμοῦ, εἴτε ἐγκριθέντος διὰ κανονιστικῆς πράξεως τῆς Ἱ. Συνόδου δυνάμει τῶν ἐξουσιοδοτήσεων τοῦ Ν.Δ. 126)1969 εἴτε ἐτι προγενεστέρου, ἐνῶ ἡ δευτέρα ἀναφέρεται εἰς προσκυνήματα μέλλοντα νὰ ἀποκτήσουν τὴν ιδιότητα ταύτην ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ Ν. 590)1977 — συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν παλαιότερων, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν ἀτύπως καὶ ἄνευ ὀργανισμῶν.

Δύο εἰσέτι διατάξεις τοῦ αὐτοῦ Ν. 590 ἔχουν σημασίαν διὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα, αἱ τῶν ἄρθρων 67 καὶ 74. Τὸ ἄρθρον 67 ὀρίζει ὅτι: «Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῶν διὰ τοῦ παρόντος νόμου προβλεπομένων Προεδρικῶν Διαταγμάτων ἢ ἀποφάσεων τῆς Ι.Σ.Ι ἢ τῆς Δ.Ι.Σ. ἐξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμενα αἱ μέχρι τοῦδε κείμεναι διατάξεις, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος. Διὰ τῆς παρούσης δὲν κυροῦνται κανονιστικαὶ ἀποφάσεις τῆς Ι.Σ.Ι. ἢ τῆς Δ.Ι.Σ. ἐκδοθεῖσαι ἄνευ ἐγκύρου νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἢ καθ' ὑπέρθεσιν ταύτης». Τὸ δὲ ἄρθρον 74 ὅτι: «Ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος καταργεῖται ἐξ ὀλοκληροῦ ὁ Ν. 671)1943 καὶ τὸ Ν.Δ. 87)1974, ἐπιφυλασσομένης τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 9 αὐτοῦ, μὴ ἀναβιοῦντος τοῦ κατηγορημένου Ν.Δ. 126)1969, ὡς καὶ πᾶσα γενικὴ ἢ εἰδικὴ διάταξις, ἔστω καὶ εἰς εἰδικὸν νόμον περιεχομένη, ἀντικειμένη εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Νόμου, ἐπιφυλασσομένων τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 27 καὶ 67 τοῦ παρόντος». Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὡς ἄνω δύο διατάξεων προκύπτει ὅτι πᾶσαι αἱ

σιοδότησις τοῦ ἄρθρου 59 παρ. 1 τοῦ Ν. 590 δὲν διαφέρει κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς τοῦ ἄρθρου 42 παρ. 7 τοῦ Ν.Δ. 126)1969, δι' ἕκαστον προσκυνήμα ἐπιβάλλεται ἢ ἐκδοσις ἰδιαίτερας κανονιστικῆς πράξεως.

10. Διὰ τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα ἰδιωτικὰ ἐμπράγματα διακείμενα ἐπὶ ἱ. ναῶν, εἰς τοὺς ὁποίους προσδίδεται διὰ κανονιστικῆς πράξεως ἢ νομικῆς ιδιότητος τοῦ προσκυνήματος, γίνεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας 3345)1975 (Ὁλομ.) καὶ 54)1978 (Τμ. Δ') ρητὴ ἐπιφύλαξις.

8. Βλ. Ἐ π. Σ π η λ ι ω τ ο π ο ὄ λ ο υ, Ζητήματα κανονιστικῆς ἀρμοδιότητος τῆς Διοικήσεως, Ἀθήνα: 1968, σ. 165 ἐπ., 174.

9. Δέον ἐνταῦθα νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν 4358)1976 τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (περὶ ἧς βλ. ἀνωτέρω) καὶ δεθέντος ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξου-

μέχρι τουδε ρυθμίσεις, ανεξαρτήτως του τρόπου της εισαγωγής των (είτε δηλαδή δι' ειδικού νόμου, είτε δια διατάγματος κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 4562) 1969, είτε τέλος δια κανονιστικής πράξεως της 'Ι. Συνόδου κατ' εξουσιοδότηση του Ν.Δ. 126) 1969) διατηρούν την ισχύ των μέχρι της εκδόσεως των νέων διαταγμάτων ή κανονισμών επί τη βάσει των ισχυουσών νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων, υπό την προϋπόθεση όμως ότι δεν έρχονται εις αντίθεση προς τας διατάξεις του Ν. 590) 1977. Δοθέντος δέ ότι η βασική διαφορά του νόμου τούτου συνίσταται εις την μεταβολήν της φύσεως της νομικής προσωπικότητας, από δημοσίου δηλονότι εις ιδιωτικού δικαίου, παρέπεται ότι πάσαι αι ως άνω ρυθμίσεις όφείλουν να προσαρμολογηθούν κατά την εφαρμογήν των προς τας διαφοροποιήσεις, τας όποιας συνεπάγεται ή από του 1977 προσδοθείσα εις τα προσκυνήματα ιδιότης νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου. Έπισημαίνεται ιδιαίτερος ότι τα άνωτέρω εκτεθέντα δεν ισχύουν δυνάμει της διατάξεως του άρθρου 66 του Ν. 590 δια το «Πανελλήνιον Έργον Έδρυμα Ευαγγελιστρίας Τήνου», το όποιον διέπεται υπό των διατάξεων του Ν. 349) 1976, ως αΐται μεταγενεστέρως έτροποποιήθησαν δια του ρηθέντος άρθρου 66 του Ν. 590.

Συμπληρωματικώς γίνεται μνεία ότι εις τα προσκυνήματα αναφέρεται και ή παρ. 6 έδ. α' του άρθρου 13 του Κανονισμού υπ' αριθ. 8) 1980 «Περί Έργων Ναών και Ένοριών» (Φ.Ε.Κ. Α' 1) έχουσα ούτω: «Δια πράξεως του οικείου Μητροπολίτου μετά γνώμη του οικείου Έκκλ. Συμβουλίου δύναται να αποσπώνται 'Ι. Ναοί ή 'Ι. Προσκυνήματα, Παρεκκλήσια ή Έξωκλήσια εκ του Ένοριακού Ναού ή να συνιστώνται τοιαύτα επί τῷ τέλει ένισχύσεως φιλανθρωπικών Έδρυμάτων Έκκλησιαστικών και παντός πνευματικού και φιλανθρωπικού σκοπού. Η διοίκησης και διαχειρίσεως τούτων ρυθμίζεται δια πράξεως του οικείου Μητροπολίτου. Έργοί Ναοί ή 'Ι. Προσκυνήματα ένισχύονται δια των προσόδων αυτών ή των περιουσιών της διαχειρίσεως αυτών κοινωφελείς σκοπούς ή εκκλησιαστικά Καθιδρύματα και άνηκοντα εις ταύτα κατά την δημοσίευσιν του παρόντος λειτουργούσιν έλευθέρως».

Έπί της διατάξεως ταύτης παρατηρούμεν ότι μόνον επί των ήδη συνεστημένων και επί τη βάσει ύφισταμένου οργανισμού λειτουργούντων ιερών προσκυνημάτων δύναται να εφαρμοσθῆ, δηλαδή επί των προσκυνηματικών ιδρυμάτων, έφ' ών ο οικείος Μητροπολίτης δικαιούται να προβαίνη βάσει της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 1 παρ. 4 του Ν. 590) 1977 εις συμπλήρωσιν ή τροποποίησιν του οργανισμού των. Όποτε εις τας περιπτώσεις ταύτας εις την θέσιν του εκκλησιαστικού συμβουλίου, του όποιου απαιτείται γνωμοδότησις κατ' άρθρον 13 παρ. 6 έδ. α' του Κανονισμού υπ' αριθ. 8) 1980, πρέπει να νοηθῆ το συλλογικόν όργανον διοικήσεως του συγκεκριμένου προσκυνήματος. Περί ιδρύσεως νέου προσκυνήματος κατά την

διαδικασίαν ταύτην ούδὲ λόγος κἀν δύναται να γίνῃ, διότι ή διαδικασία ιδρύσεως προσκυνημάτων καθορίζεται δια του προπαρατεθέντος άρθρου 59 παρ. 1 του Ν. 590) 1977 και ή σχετική άποφασιστική άρμοδιότης άνήκει εις την Έρραν Σύνοδον της Έραρχίας. Είμαι δὲ γνωστόν ότι αι κανονιστικαί πράξεις δεν δύναται κατ' αρχήν να περιέχουν διατάξεις αντίθετους προς τον νόμον τον παρέχοντα την άρμοδιότητα προς έκδοσιν αυτών¹¹. Όθεν κατ' δ μέρος ή διάταξις του άρθρου 13 παρ. 6 έδ. α' του Κανονισμού υπ' αριθ. 8) 1980 προβλέπει την «σύστασιν» προσκυνημάτων δια πράξεως του οικείου Μητροπολίτου, εύρίσκεται εκτός των όρίων της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως.

Το προσωπικόν των 'Ι. Προσκυνημάτων δεν υπάγεται εις το καθεστώς των εκκλησιαστικών υπαλλήλων, διότι κατά το άρθρον 1 παρ. 2 του Κανονισμού υπ' αριθ. 5) 1978 «Περί Κώδικος Έκκλησιαστικών Υπαλλήλων» υπό των διατάξεων του Κώδικος τούτου διέπονται οι τακτικοί, οι επί θητεία και οι μετακλητοί υπάλληλοι όλων των εκκλησιαστικών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου' επομένως όχι και των του ιδιωτικού δικαίου, των όποιων το προσωπικόν συνδέεται μετ' αυτών δι' εργασιακής σχέσεως ρυθμιζομένης υπό των κανόνων του ιδιωτικού δικαίου. Όλιγότερον άπλοῦν είναι το θέμα της υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων των ι. προσκυνημάτων, τα όποια ύφίσταντο προ του Ν. 590) 1977 και είχαν την ιδιότητα Ν.Π.Δ. Δ. Δια της διατάξεως του άρθρου 103 παρ. 6 του Συντάγματος του 1975 ή προστασία της μονιμότητος των δημοσίων υπαλλήλων έπεξετάθη και επί των υπαλλήλων των Ν.Π.Δ.Δ., εις τρόπον ώστε κατά την δημοσίευσιν του Ν. 590) 1977 οι υπάλληλοι των νομικών προσώπων των ι. προσκυνημάτων απέλαυον της κατά το Σύνταγμα μονιμότητος. Έν προκειμένω, δοθέντος ότι τα ι. προσκυνήματα αποτελούν έφεξῆς νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και έφ' όσον δεν έλήφθη έν τῷ νόμω πρόνοια δια την τύχην των υπηρετούντων υπαλλήλων, λ.χ. δια την μεταφοράν των θέσεών των εις άλλα, διατηρούμενα, εκκλησιαστικά Ν. Π.Δ.Δ., έχω την γνώμη ότι δια την αντιμετώπισιν των εκ της μεταβολής ανακαπτόντων υπηρεσιακών ζητημάτων δέον να θεωρηθῆ ότι επήλθεν όχι κατάργησις μεμονωμένων θέσεων, όποτε ή εξέυρεσις λύσεως

11. Κατά την θεωρίαν, αι διατάξεις των κατά νομοθετικήν εξουσιοδότησιν εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων της Διοικήσεως δύναται να μεταβάλλουν ή να καταργήσουν ακόμη και διατάξεις αυτού τούτου του εξουσιοδοτούντος νόμου, μη αναφερομένας εις τα όρια της εξουσιοδοτήσεως, αρκει ή τοιαύτη δυνατότης να προκύπτῃ σαφώς εκ της παρεχόμενης άρμοδιότητος ('Ε π. Σ π η λ ι ω τ ό π ο υ λ ο ς, ένθ' άνωτ. σ. 166 έπ.). 'Αλλ' εις την συγκεκριμένην περίπτωσηιν ο Κανονισμός υπ' αριθ. 8) 1980 εξέδθη βάσει της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως του άρθρου 36 παρ. 6 του Ν. 590) 1977, ή οποία άφορα εις την ρύθμισιν της διοικήσεως, λειτουργίας κ.λπ. των ιερών ναών, και οδδεμίαν άρμοδιότητα παρέχει δια την τροποποίησιν του άρθρου 59 του ίδιου νόμου.

Η ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ Α Μ Β Λ Ω Σ Ε Ω Ν

Εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς κυβερνώσης πολιτικῆς παρατάξεως ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς, καὶ ἡ νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων. Ἐρωτᾶται. Ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἐν προκειμένῳ; Ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 8.1.82 ἐν ὄψει τοῦ φοβεροῦ τούτου ἅμα δὲ καὶ ἀπαισίου ἐγκλήματος, ὡς φρουρὸς τοῦ ὑπεράτατου ἡθικοῦ Νόμου ἀπεφάσισεν νὰ λάβῃ θέση. Διότι εἶναι ἀδιανόητον τὰ σύμβολα τῆς Ἐκκλησίας νὰ εἶναι καὶ σύμβολα τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ θεσπίζονται νόμοι ἀντιχριστιανικοί. Οὕτω, ὁ Τίμιος Σταυρός, τὸ κατ' ἐξοχὴν Σύμβολον τῆς Χριστιανισμοῦ, ὑφίσταται εἰς τὰς σημασίας καὶ εἰς τὰ Σύμβολα τοῦ ἔθνους. Πῶς λοιπὸν θὰ θεσπισθοῦν νόμοι οἱ ὅποιοι θὰ ἀντίκεινται εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἕνα κατ' ἐξοχὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὸν Κράτος; Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 311 ὅτε ἐκηρύχθη ἡ ἀνεξίτητος ἐλευθερία, οὐδέποτε ἐθεσπίσθη νόμος ἐναντιούμενος εἰς τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν. Τούναντιον ἡ Ἐκκλησία ἦτο πάντοτε ἀρωγὸς εἰς τὴν χρηστὴν Διοίκησιν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀδίκου Δικαίου τῆς Ρώμης. Πιθανὸν ἕως νὰ ὑποβλήθῃ μία ἔνστασις, ὅτι τὸ Δίκαιον δὲν εἶναι στατικόν, καὶ ἕνεκα τούτου ἐξελίσσεται, ὁσάκις δὲ ἡ Πολιτεία ἀντιληφθῇ ὅτι ἕνας νόμος χρήζει καταργήσεως προκειμένου νὰ ἐπιφέρῃ καλλιτέρευσιν τῆς Κοινωνίας, προβαίνει εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ. Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατικὴ, προκειμένου ἕως διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ συνόλου. Οὐχὶ ἕως καὶ ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐκνομοποιήσῃ τὰς ἀνθρωπίνους ἐπιθυμίας μερίδος ἀνθρώπων, ὡς εἶναι αἱ ἀμβλώσεις. Πολλῶν δὲ μᾶλλον, ὅταν ὁ Νόμος ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τὸν ὑπεράτατον Νόμον τὸν Ἠθικόν. Διότι δὲν νομίζομεν ὅτι ὁ Ἠθικὸς Νόμος εἶναι ἐπὶ ζῆμα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ὅταν θεσπίζῃ τὸ «οὐ φονεύσεις», ἐκτός καὶ ἂν εἴμεθα ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας τοῦ Malthus.

Ἀπαιτεῖται ἕως ἔρευνα, ἐὰν τὸ ἔμβρυον τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται ἐκ τῆς μητρὸς ἔχει ζωὴν, εἶναι πρόσωπον.

διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς μονιμότητος δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατος¹², ἀλλὰ τῆς ὅλης ὑπηρεσίας.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΩΙΑΝΟΣ

Καθηγητῆς τοῦ Ἐκκλησιολογικοῦ Δικαίου
εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

12. Βλ. σχετικῶς Ἀ. ν. Μαρβίνοβιτς, Ἡ κατάργησις μονίμου ὀργανικῆς θέσεως δημοσίας τιμῆς ὑπηρεσίας καὶ συνέπειαι αὐτῆς κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τὴν νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατίας, Ἐπιθ. Δημ. Δικαίου καὶ Διοικ. Δικαίου 16 (1972) 366 ἐπ.

Κατὰ τὸ Ρωμ. Δίκαιον, τὸ φυσικὸν πρόσωπον ἄρχεται ὑπάρχον ἀφ' ἧς ἀποχωρισθῇ τελείως τὸ μητρικὸν σῶμα. Κατ' ἄλλους ἅμα τῇ ἐκβολῇ κραυγῆς (Ulpianus). Ἄν δὲν τεχθῇ ζῶν, θεωρεῖται ὡς μηδέποτε ὑπάρξαν (Γ. Πετρόπουλος, Γεν. Ἀρχαί τοῦ Ρωμ. Δικαίου, Ἀθήνα: 1944, σελ. 382). Ταῦτ' ἐθεσπίζε καὶ ὁ ἡμέτερος Α. Κώδιξ (Ἄρθρ. 35). Ἐν τούτοις τὸ ἔμβρυον (Nasciturus) καίτοι δὲν εἶναι πρόσωπον, ὡς μὴ τεχθέν, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Δικαίου ὡς τοιοῦτο. Τοῦτο δηλοῖ ὁ κανὼν: «Nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de comodo eius agitur», ὅστις καθιερώθη, διότι τὸ ἔμβρυον θεωρεῖται μᾶλλον πρόσωπον καὶ ἕνεκα τούτου λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Δικαίου, ἐξασφαλιζομένων τῶν συμφερόντων αὐτοῦ διὰ τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἤθελε τεχθῆ ζῶν. Ὁ κανὼν οὗτος ἔχει σημασίαν ἰδίως διὰ τὸ Κληρονομικὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἀποδέλτον εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ πατρὸς, θεωρεῖ τὸν Nasciturus νόμιμον τέκνον αὐτοῦ, ὡς ὑφιστάμενον κατὰ πλάσμα ἡδὴ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ γεννήτορος ἐπάγον αὐτῶν τὴν κληρονομίαν. Πρὸς ἐπιμέλειαν δὲ τῶν συμφερόντων τοῦ κυοφορουμένου, δύναται νὰ διορισθῇ κηδεμὼν (Curator ventris - ἐμβυωρός). Ταῦτ' ἐθεσπίζε καὶ τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Δίκαιον: «Ὁ ἀρχων ἐπιμελείσθω τῶν γυναικῶν ὅσαι μένουσιν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀνδρῶν τῶν τεθνηκότων φάσασσαι κυεῖν» (Δημοσθ. Μακρ. 75. 37, 9, 1).

Ἡ μήτηρ τοῦ κυοφορουμένου δικαιοῦται κατὰ τὸν χρόνον τῆς κυοφορίας εἰς διατροφήν ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ τέκνου ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνει τὴν νομὴν τῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ προβλέπει καὶ ὁ ἡμέτερος Α. Κώδιξ ἐν τῷ ἄρθρῳ 1867. Κατὰ τὸ ἰσχύον Δίκαιον, τὸ πρόσωπον ἄρχεται ὑπάρχον ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ καὶ παύει ὑπάρχον διὰ τοῦ θανάτου (Ἄρθρ. 35 Α. Κώδικας). Διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ προσώπου ἀρκεῖ τοῦτο νὰ ἐγεννήθῃ ζῶν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι βιώσιμον. Ὡς καὶ κατὰ τὸ προῖσχυον (Nasciturus pro iam nato habetur), ὑπὸ ὄρισμένους ὅρους καὶ ὁ μῆψω τεχθεὶς δηλ. ἀπλῶς ὁ κυοφορούμενος εἶναι πρόσωπον, τὸ ἄρθρον 36 τοῦ Α. Κώδικος καθιεροῖ, ὅτι τὸ κυοφορούμενον ὡς πρὸς τὰ εἰς αὐτὸ ἐπαγόμενα δικαιώματα «λογίζεται γεννηθὲν ἂν τεχθῇ ζῶν». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἂν τεχθῇ ζῶν τὸ κυοφορούμενον λογίζεται ἀναδρομικῶς ὡς ὑπάρξαν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συλλήψεως (Γ. Μπαλῆ, Γ. Ἀρχαί τοῦ Δικαίου, 1961 σελ. 35). Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 1594 τοῦ Α. Κώδικος, ἐὰν ἔχει διορισθῇ ἐμβυωρός, οὗτος δύναται νὰ λαμβάνῃ συνηρητικὰ μέτρα ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ κυοφορουμένου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἀποδεικνύεται ἀδυσανίστως, ὅτι ἅμα τῇ συλλήψει, ἐντὸς τῆς μητρὸς ὑφίσταται ζωὴ, ὑφίσταται ἄνθρωπος, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ διακοπή τῆς κηδεύσεως στοιχειοθετεῖ τὸ ἐγκλημα τοῦ φόνου. Ἡ

Ἐπιστήμη σήμερα δέχεται, ὅτι τὸ γονιμοποιηθὲν ὠάριον δὲν ἔχει ἀρχικῶς σταθερὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ μητρικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἄλλ' οἰοῦνται αἰωρεῖται ἀποδαλλόμενον εἰς τὰς 50% τῶν περιπτώσεων. Εἰς τὰς ὑπολοίπους 50% περιπτώσεις, ἐγκαθίσταται σταθερῶς μετὰ ἀπὸ διάστημα 7-8 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς γονιμοποίησεως εἰς τὸν βλενογόγον τῆς μήτρας. Τὸ σημεῖον αὐτὸ θέτει καὶ ἡ σύγχρονος ποινικὴ Ἐπιστήμη ὡς ἀφετηρίαν τῆς ἐν τῇ γενέσει ζωῆς (Ν. Ἀνδρουλάκης, Ποιν. Δίκαιον. Εἰδικὸν Μέρος, Ἀθήναι 1974, σελ. 97). Τὴν δοξασίαν τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς συλλήψεως ἀκολουθεῖ ἀνέκαθεν καὶ ἡ Ἐκκλησία. Οὕτως ἔχει τὴν ἐσορτὴν τῆς συλλήψεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Προδρόμου.

Ἐρχόμεθα νῦν εἰς τὸν Κανονικὸν Νομοθέτην. Ὁ Κανονικὸς Νομοθέτης ὅστις εἶναι ὁ ἐρμηνευτὴς καὶ φρουρὸς τῆς Ἀγ. Γραφῆς, κατατάσσει τὴν ἀμβλωσιν εἰς τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ζωῆς. Οὕτως, ὁ Μ. Βασίλειος τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην ἀκολουθεῖ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεοπίζει: «Ἡ φθείρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὑπέχει» (Καν. Θ' Σ.Κ. τόμ. Δ' σελ. 96). Ἡ ΣΤ' Οἰκουμ. Σύνοδος, κατατάσσει εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν καὶ τοὺς συμπράττοντας εἰς τὴν ἀμβλωσιν: «Τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας φάρμακα καὶ τὰς δεχομένας τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, τὰ τοῦ φονέως ἐπιτίμια καθυποβάλλομεν» (Καν. 91 Σ.Κ. τόμ. Β', σελ. 518 - 519, πρὸλ. καὶ ΚΑ' Ἀγκύρας Σ.Κ. Τόμ. Γ' σελ. 63).

Ἐπὶ τὸ Δίκαιον τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ἐγκλημα τῆς ἀμβλώσεως τελούμενον ἐκ προθέσεως ἐκολάζετο μὲ βαρυτάτας ποινάς. Οὕτως ἡ Ἐκλογὴ ἐπιβάλλει εἰς τὴν γυναῖκα ραβδισμόν καὶ ἐξορίαν (J. G. Τόμ. II, 58). Ἡ Ἐπαναγωγὴ ἀπειλεῖ μὲ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κληρονομία τοῦ κυφορουμένου (J. G. Τόμ. II, σελ. 360). Ὁ Πρόχειρος Νόμος ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐνῶ ἡ Ἐπιτροπὴ θεοπίζει καὶ αὐτὴ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου (J. G. Τόμ. Δ', σελ. 674). Τὰς αὐτὰς ποινὰς προβλέπει καὶ ἡ Σύνοψις τῶν Βασιλικῶν. Κατὰ τὸ ἰσχύον Ποιν. Δίκαιον, ἡ ἀμβλωσις τιμωρεῖται εἰς θαθμὸν κακουργήματος, καὶ εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις εἰς θαθμὸν Πλημμελήματος.

Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς κυβερνήσεως παρατάξεως, ἀναφέρεται καὶ ἡ νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων. Περιέργως ὅμως, μετὰ τῶν ἐπαγγελιῶν, ὑφίσταται καὶ ἡ κατάργησις τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ υπογραμμισθῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀνήκει εἰς οὐδένα πολιτικὸν σχηματισμὸν. Ἡ Ἐκκλησία

ὡς ὄρνις ἀνοίγει τὰς πτέρυγὰς τῆς καὶ θέτει ὑπ' αὐτὰς ὅλα τὰ τέκνα τῆς. Καὶ ὡς ἐκ τούτου σκοπὸς τῆς εἶναι τὸ νὰ κατευθύνῃ αὐτὰ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Ἀληθείας, τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν ὁ Ἰδρυτὴς τῆς. Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα. Διὰ τῆς καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι σύμφωνος, χαρίζεται ἡ ζωὴ εἰς ὠρισμένα ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν εἰδεχθεῖς δολοφόνοι καὶ ἐπικίνδυνα διὰ τὴν Κοινωνίαν. Ταῦτα ὅμως ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεώς των ὅλα τὰ νόμιμα μέσα. Συνήγοροι, ἐφέσεις, ἀναρέσεις, Συμβούλια Χαρίτων. Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπιτραποῦν νομοθετικῶς οἱ φόνοι χιλιάδων ἄθωων παιδῶν τὰ ὁποῖα σφαγιάζονται ἀδιαμαρτυρητῶς; Ὁ Μ. Ἱπποκράτης καίτοι ὢν εἰδωλολάτρης κατεδίκαζε μὲθ' ὅρκου τὰς ἀμβλώσεις. «Οὐδὲ γυναῖκα πεσοδὸν φθόριον δώσω». Μήπως ἡ νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων θεωρηθῇ πράξις πολιτικῆς ἐπειδὴ ἀνήκομεν εἰς τὴν Ε.Ο.Κ.; Οὐδὲν σφαλερότερον. Ἦδη ἡ Δ. Γερμανία ἡ ὁποία εἶναι σημαῖον στέλεχος τῆς Ε.Ο.Κ. ἀπαγορεύει τὰς ἀμβλώσεις, ὡς ἐβεβαίωσε τὸν γράφοντα ἡ ἐν Ἀθήναις Γερμανικὴ Πρεσβεῖα.

Τέλος ἐπαλαμιθάνομεν καὶ αὐτοῖς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐφαρμόσῃ τὴν Παύλειον ρῆσιν: «Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίας ὑπερεχούσας ὑποτασσέσθω, οὐ γὰρ ἔστι ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ» (Ρωμ. 13, 1-2). Ὑποχρεοῦται ὅμως νὰ ὑποδενύῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ εἶναι μέλη Τῆς, καὶ δέεται ὑπὲρ αὐτῶν, ὅπως μὴ παρασύρονται ἀπὸ μερίδα ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι «μετήλλαξαν» τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεδάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα» (Ρωμ. 1,25).

Διὸ καὶ ἡ Ἱ. Σύνοδος πατρικῶς πρέπει νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Πολιτείαν τὴν μὴ θέσπισιν τῆς νομιμοποίησεως τῶν ἀμβλώσεων, καθ' ὅτι αὕτη ἀντίκειται εἰς τὸν αἰώνιον Νόμον τοῦ πανυπερτελείου Θεοῦ, δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μόνον ἐλεύθερον Ὀρθόδοξον Χριστιανικὸν Κράτος ἀφ' ἐνός καὶ ἀφ' ἐτέρου ὑφίστανται καὶ ἄλλα μὴ Ὀρθόδοξα Κράτη τὰ ὁποῖα ἀπαγορεύουν τὰ κοινωνικὰ ἐγκλήματα, ὡς εἶναι καὶ αἱ ἀμβλώσεις.

Πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΟΥΝΕΑΣ

Διπλ. Θεολογίας, Νομικῆς,

Πολιτικῶν καὶ Οἴκου. Ἐπιστημῶν

Δρ. Νομικῆς

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΠΕΡΙ ΒΙΑΙΩΝ ΕΚ ΧΑΛΑΖΗΣ ΘΑΝΑΤΩΝ

Ἡ χάλαια, τὸ γνωστὸν τοῦτο μεταωρολογικὸν στοιχεῖον, δύναται: σπανιότατα ν' ἀποθῆ λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπὶ παραδείγματι: τῇ 1ῃ Μαΐου τοῦ 1888 ἡ χάλαια ἐφόνευσεν ἐν Ἰνδία 250 ἄτομα, ὧν τὰ πτώματα πλήρως ἐκάλυψε τὸ ἐπὶ ἐδάφους ὑπὸ τῶν εὐμεγέθων χαλαζοκόκκων σχηματισθὲν τότε παχὺ στρώμα (Φιντικλῆς). Ὡς εὐνόητον, ἡ φονικὴ αὕτη ἰδιότης τῆς χαλάζης ἐμφανίζεται, εἰς ἃς περιπτώσεις οἱ χαλαζοκόκκοι, οἵτινες συνήθως ἔχουσι διάμετρον ἀπὸ 0,5 ἕως 2 ἐκστμ., ἀποκτιῶσι τεράστιον μέγεθος, δυνάμενον νὰ φθάσῃ τὸ τοῦ ὄου τῆς ὄρνιθος, τοῦ γαιομήλου ἢ καὶ τὸ τοῦ πορτοκαλίου ἔτι. Συγκεκριμένως κατὰ τὴν πτώσιν τῆς χαλάζης, ἣτις ἔλαβε χώραν τῇ 2ῃ Ἰουλίου 1897 εἰς τὸ Brückl τῆς Καρινθίας οἱ σφαιρικοὶ χαλαζοκόκκοι ἐνεφάνισαν διάμετρον 5 ἕως 9 ἐκστμ., οἱ δὲ ἐπιμήκει 9 ἕως 13 ἐκστμ. Τὸ πελώριον τοῦτο μέγεθος τῶν χαλαζοκόκκων συνεπάγεται τεράστιον θάρος τούτων. Σημειωτέον, ὅτι ἔχουσι παρατηρηθῆ χαλαζοκόκκοι θάρους 620, 1000 καὶ 1200 γραμμάρων (Ἀναστασιάδης). Οὗτοι τοσοῦτον θάρος ἔχοντες, ὅπερ ἐκ τῆς κατὰ τὴν πτώσιν τούτων ἀναπτυσσομένης ταχύτητος καὶ ἐπιταχύνσεως μεγάλως ἀξάνεται, δύναται νὰ ἐπιφέρωσι ταχέως τὸν θάνατον λόγῳ τῶν ὑπ' αὐτῶν προκαλουμένων εὐρείας ἐκτάσεως καὶ μεγίστης σοδαρότητος ἐγκεφαλικῶν κακώσεων.

Ἐπενθυμίζομεν, ὅτι οἱ χαλαζοκόκκοι, οἵτινες τυγχάνουσι ποικίλης μορφῆς κόκκοι πάγου διαφανοῦς ἢ μὴ, σκληροῦ καὶ συμπαθοῦς, σχηματίζονται εἰς τὰ νέφη τῆς καταιγίδος, καθ' ὅσον εἰς αὐτὰ ὑφίστανται αἱ ἀπαραίτητοι πρὸς τοῦτο συνθήκαι. Περαιτέρω τὰ κατὰ τὰς καταιγίδας ταχύτατα ἀνιόντα ρεύματα παρασύρουσι καὶ συγκρατοῦσι τοὺτους εἰς τὴν χώραν τῶν νεφῶν, ἔνθα λόγῳ τοῦ κατὰ ταύτας ἐπικρατοῦντος ψύχους οὗτοι ἀξάνονται: καὶ ἐν συνεχείᾳ λόγῳ τοῦ θάρους τῶν πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μνηστέον, ὅτι σκοτεινὰ σημεῖα ὑφίστανται εἰσέτι: περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν πελωρίων καὶ τεράστιον θάρος ἐχόντων χαλαζοκόκκων, καθ' ὅσον δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, λόγῳ τοῦ τοσοῦτου θάρους τῶν, τὸ φαινόμενον τῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ αἰωρήσεως τούτων.

Κατωτέρω ἐκτίθενται αἱ ἐκ τῆς ἀναδιφήσεως τῶν ἱερῶν διδλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προκύψασαι πληροφορίαι περὶ διαίτων ἐκ πτώσεως χαλάζης θανάτων:

Τὸ διδλίον τῆς Ἐξόδου (1500 π.Χ.) ἐξιστορεῖ, ὅτι ὁ Κύριος «ἔβρεξε... χάλαιαν ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου... ἢ δὲ χάλαια» αὕτη ἦτο «πολλὴ σφόδρα, ἣτις τοιαύτη οὐ γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ... ἐπάταξε (ἐφόνευσε) δὲ ἡ χάλαια ἐν πάσῃ γῇ Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους» (Θ', 23 - 25).

Τὸ διδλίον Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (15ος π.Χ. αἰὼν) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς, ἵνα ἐξολοθρευθῇ τοὺς Ἀμορραίους,

«ἐπέρριψεν αὐτοῖς λίθους χαλάζης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ... καὶ ἐγένοντο πλείους οἱ ἀποθανόντες διὰ τοὺς λίθους τῆς χαλάζης ἢ οὗς ἀπέκτειναν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ μαχαίρᾳ ἐν τῷ πολέμῳ» (Γ', 11). Τὸ γεγονός τοῦτο σχολιάζει: καὶ τὸ διδλίον Σοφία Σειράχ ὡς ἐξῆς: «Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ «ἐπεκαλέσατο τὸν Ἰψιστον δυνάστην ἐν τῷ θλίψαι: αὐτὸν ἐχθροὺς κυκλόθεν καὶ ἐπήκουσεν αὐτῶν μέγας Κύριος ἐν λίθοις χαλάζης δυνάμειος κραταίας» κατέρραξεν ἐπ' ἔθνος πόλεμον καὶ ἐν καταβάσει ἀπώλεσεν ἀνθεστηκότας» (ΜΣΤ', 5-6). Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ πτώσις τῆς χαλάζης προσέλαβε μορφήν μεγάλης δροτοκτόνου θεομηνίας.

Κρίνομεν σκόπιμον νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰς ἐξ ἀρχαίων πηγῶν πληροφορίας περὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπικρατησασῶν δοξασίων περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς χαλάζης.

Ὁ Ὅμηρος (800 π.Χ.) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ζεὺς προκαλεῖ τὴν βροχὴν καὶ τὴν χάλαιαν καὶ κατὰ τὴν ἡμιρικὴν ἔκφρασιν ὁ «Πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε» εἶναι ὁ «τεύχων ἢ πολὺν θυμὸν ἀθέσφατον ἢ ἐχάλαιαν» (Κ', 6). Γνωρίζει: ὁμοίως ὁ Ὅμηρος, ὅτι «ἐκ νεφῶν πτήται: νεφᾶς ἢ ἐχάλαια ψυχρὴ ὑπὸ ριπῆς αἰθρηγενέος βορέας» (Ο', 170 - 171), δηλαδή, ὅτι ἐκ τῶν νεφῶν πίπτει ἡ χιὼν ἢ ἡ ψυχρὰ χάλαια τῇ βορραίᾳ τοῦ πνέοντος βορείου ἀνέμου, τοῦ ἐν τῷ αἰθέρι: γεννηθέντος.

Ὁ Πλάτων (428 - 347 π.Χ.) περιγράφει τὸν τρόπον σχηματισμοῦ τῆς χαλάζης ὡς ἐξῆς: «Τὸ πυρὶ μειγμένον ὕδωρ, ὅσον λεπτὸν ὕγρον τε διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ὁδόν, ἣν κυλινοῦμενον ἐπὶ γῆς ὕγρον λέγεται, μαλακὸν τε αὐτῷ τῷ τὰς βάσει ἦττον ἐδραίους οὐσας ἢ τὰς γῆς ὑπέκειν, τοῦτο ὅταν πυρὸς ἀποχωρισθῆν ἄερος τε μωνοθῆ, γέγονε μὲν ὁμαλότερον, ξυνέωσται: δὲ ὑπὸ τῶν ἐξιόντων εἰς αὐτό, παγέν τε οὕτως τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς μάλιστα παθὸν ταῦτα χάλαια, τὸ δ' ἐπὶ γῆς κρύσταλλος, τὸ δὲ ἦττον ἡμιπαγῆς τε ὄν ἔτι, τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς αὐ χιὼν, τὸ δ' ἐπὶ γῆς ξυμπαγὲν ἐκ θρόσου γενόμενον πάχην λέγεται» (Πλάτων Τίμαιος, 59. Ε'). Τουτέστιν «τὸ ὕδωρ τὸ ἀναμιγμένον μὲ πυρ, τὸ ὅποιον (ὕδωρ) εἶναι λεπτὸν καὶ ὕγρον λόγῳ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ θρόμου τοῦ ἀκολουθεῖ κυλιόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ὀνομάζεται ὕγρον ἂν ἑτέρου εἶναι μαλακόν, διότι αἱ βάσεις του, ὀλιγώτερον στερεαὶ παρὰ αἱ βάσεις τῆς γῆς, εὐκόλως ἀποχωροῦν ὅταν δὲ ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τοῦ πυρ καὶ ἀπομονωθῆ ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ μείγῃ μόνον, γίνεται περισσότερο ὁμοιόμορφον καὶ λόγῳ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν μερῶν τοῦ πυρὸς συνωθεῖται: εἰς αὐτὸ καὶ συμπυκνώνεται. Καὶ ἐὰν μὲν πάσῃ αὐτὰ πρὸ πάντων ὑπεράνω τῆς γῆς, λέγεται: χάλαια, ἐὰν δὲ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, κρύσταλλος (πάχος). Ἐὰν δὲ ἔπαθε ὀλιγώτερον καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ἐπήχθη, ἂν μὲν εἶναι: ὑπεράνω τῆς

γῆς, λέγεται χιών, ἂν δὲ συνεπυκνώθη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ ἐγίνε ἀπὸ τὴν δρόσον, λέγεται πάχνη» (Βλυζιώτης καὶ Παπαναστασίου, 1939).

Προσέτι ὁ ἐν λόγῳ φιλόσοφος ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν ὑπὸ τῆς χαλάζης προκαλούμενον θόρυβον (Πολιτεία, 397 Α).

Ὁ ἐκ Σταγειρίων τελειωτῆς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας Ἀριστοτέλης (384 - 322 π.Χ.) ὑποστηρίζει, ὅτι «κρύσταλλος» εἶναι «ἄθροον ὕδωρ, ἐξ αἰθρίας πεπηγὸς» (Περὶ Κόσμου, Κεφ. δ' παρ. 8).

Προσέτι θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω περιχοπὰς τινὰς ἐνίων ἐκ τῶν εἰς τὴν χάλαζαν ἀναφερομένων ἀρχαίων κειμένων.

Ὁ μέγιστος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων λυρικῶν ποιητῶν Πίνδαρος (522 - 448 π.Χ.) ὀνομάζει τὴν φονικὴν μάχην χάλαζαν αἵματος καὶ τὸν κατ' αὐτὴν φόνον «ἀναριθμητῶν ἀνδρῶν» χαλαζάζοντα, καθ' ὅσον «οἱ φονεύμενοι ἄνδρες ὅπως ἢ χάλαζα ἦσαν ἀναριθμητοί» (Βορέας, 1950). Ἴδού τι ἐπὶ λέξει ἀναφέρει σχετικῶς οὗτος:

ἴστω γὰρ σαφὲς ὅστις ἐν ταῦτα νεφέλα χάλαζαν
αἵματος πρὸ φίλας πάτρας ἀμύνεται
λοιγὸν ἄντα φέρων ἐναντίῳ στρατῷ,
ἄστῶν γενεᾷ μέγιστον κλέος αὔξω
ζῶων τ' ἀπὸ καὶ θανῶν,

(Ἴσθμια VII (VI) 39 - 43)

πολλὰ μὲν ἀρτιεπῆς
γλῶσσα μοι τοξεύματ' ἔχει περὶ κείνων
κελαρύσαι· καὶ νῦν ἐν Ἄρει μαρτυρήσαι κεν πόλις
Αἴαντος ὀρθωθεῖσαι· ναύταις
ἐν πολυφθόρῳ Σαλαμίς Διὸς ὄμβρω,
ἀναριθμητῶν ἀνδρῶν χαλαζάζοντι φόνω

(Ἴσθμια V (IV) 58 - 63)

Ὁ τῶν Ἑλλήνων κωμικῶν διασημότερος Ἀριστοφάνης (452 - 385 π.Χ.) ἀναφέρει σκωπτικῶς, ὅτι αἱ Νεφέλαι ἐξετόξευσαν ἐναντίον τῶν ἀσεβούντων πρὸς αὐτὰς πλεονθοποιῶν τὴν ἐξῆς ἀπειλήν: «Ἦν δὲ πλευνθεύοντ' ἴδωμεν, ὕσμεν καὶ τοῦ τέγους τὸν κέραμον αὐτοῦ χαλάζαις στρογγύλαις συντρίψωμεν» (Ἀριστοφάνους Νεφέλαι: 1126, 1127). Προσέτι ὁ κωμικὸς οὗτος ἀναφέρει σκωπτικῶς καὶ ἀλληγορικῶς τὰ ἀκόλουθα:

«Ἀπὸ τῶν χαλαζῶν δ' ὃ πόνηρ' Εὐριπίδῃ, ἀναγε
σευτὸν ἐκποδῶν» (Ἀριστοφάνους Βάτραχοι, 852, 853).

Ἐπίσης ὁ Πλάτων ἀναφέρει εἰς τὸ Συμπόσιον (XIII Β'), ὅτι αἱ «πάχνη καὶ χάλαζαι... ἐκ πλεονεξίας καὶ ἀκοσμίας περὶ ἄλλα τῶν τοιούτων γίνεται ἐρωτικῶν», δηλαδὴ «οἱ πάχνης καὶ τὸ χαλάζι... προέρχονται ἀπὸ τὴν

ὑπερβολικὴ καὶ ἀκανόνιστα ἐρωτικὴ ἀμοιβαία σχέση καὶ ἀνάμειξη τῶν στοιχείων αὐτῶν τοῦ ἔλεγα» (Γεωργούλης, Δεδούσης, 1939). Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι «ὁ Οὐράνιος, ὁ τῆς Οὐρανίας μουσῆς Ἔρως» καὶ ὁ τῆς «Πολυμνίας ὁ πάνδημος» (Συμπόσιον XII D.E.).

Ὁ μέγας Σύρος σοφιστῆς καὶ συγγραφεὺς Λουκιανὸς ὁ Σαμοσατεὺς (120 - 200 μ.Χ.) σκωπτικῶς ἀναφερόμενος σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν τῆ ἐντολῇ τοῦ Διὸς πτώσιν καὶ κατάπαυσιν τῆς χαλάζης γράφει τὰ ἐξῆς: «ἐγὼ δὲ αὐτὸς ὁ πάντων βασιλεὺς καὶ πατήρ... πρῶτα μὲν τὰ τῶν ἄλλων θεῶν ἔργα ἐπισκοπεῖν ἀναγκαῖον... οὐ γὰρ μόνον τὰ κεφάλαια ταῦτα τῆς διοικήσεως, ὑετοῦς καὶ χαλάζας καὶ πνεύματα καὶ ἀστραπὰς αὐτὸς οἰκονομᾷμενος καὶ διατάξας πέπαυμαι τῶν ἐπὶ μέρους φροντίδων ἀπληλαγμένους, ἀλλὰ με δεῖ καὶ ταῦτα μὲν ποιεῖν, ἀποβλέπειν δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπανταχόσε καὶ πάντα ἐπισκοπεῖν ὡπερ τὸν ἐν τῇ Νεμέα βουκόλον, τοὺς κλέπτοντας, τοὺς ἐπιροκοῦντας, τοὺς θύοντας, εἴ τις ἔσπαισε, πόθεν ἢ κνίσαι καὶ ὁ καπνὸς ἀνέρχεται, τίς νοσῶν ἢ πλέων ἐκάλεσε, καὶ τὸ πάντων ἐπιπονώτερον, ὅφ' ἔνα καιρὸν ἐν τε τῇ Ὀλυμπίᾳ τῇ ἐκατόμῳη παρῆται καὶ ἐν Βαβυλῶνι τοὺς πολεμοῦντας ἐπισκοπεῖν καὶ ἐν Γέταις χαλαζᾶν καὶ ἐν Αἰθίοψιν εὐωχεῖσθαι...» (Δις κατηγορούμενος, 2).

Ὁ ἱατρὸς Ἀσκληπιάδης, υἱὸς τοῦ Θεοδοσίου, ὅστις ἐγεννήθη περὶ τὸ 120 μ.Χ. εἰς Προῦσαν ἢ Κίον τῆς Βιθυνίας, ἀποτευνόμενος πρὸς τὸν Δία, ἀναφέρει ἐπιγραμματικῶς (Ἀνθολογία Παλατινὴ β. 64) τὰ ἐξῆς:

Νίφε, χαλαζοβόλει, ποίει σκότος, αἶθε κερανοῦ,
πάντα τὰ πορφύροντα ἐν χθονὶ σεῖε νέφη.
Ἦν γὰρ με κτείνης, τότε παύσομαι· ἦν δὲ μ' ἀφῆς
ζῆν,
καὶ διαθεις τούτων χεῖρονα, κωμάσομαι·
ἔλκει γὰρ μ' ὁ κρατῶν καὶ σοῦ θεός, ὃ ποτε πεισθεῖς,
Ζεῦ, διὰ χαλκείων χρυσὸς ἔδυσ θαλάμῳ.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προέκυψαν πληροφορίες περὶ ἀναριθμητῶν διαιών ἐκ χαλάζης θανάτων. Προσέτι ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐκτίθενται πληροφορίες περὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπικρατησῶν περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ μετεωρολογικοῦ τούτου στοιχείου δοξασίων.

Δρ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱατρὸς - Παθολόγος

Διευθυντῆς τῆς Ἐπιθεωρήσεως

τῶν Ὑγειονομικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ι.Κ.Α.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Εἶναι γεγονός ὅτι κατὰ καιροὺς πολλοὶ ἐπολέμησαν τὴν ἱστορικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀξιοπιστίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Προσεπάθησαν νὰ ἀνακαλύψουν εἰς τὰ ἱερά κείμενα ἀνακριβείας καὶ ἀντιφάσεις ἱστορικές, ἔφερον δὲ πλῆθος ἐξωβιβλικῶν στοιχείων διὰ νὰ στηρίξουν τὰς θέσεις των. Βεβαίως κατὰ τὸ παρελθὸν τοιαῦται ἀπόψεις διεδίδοντο εὐκόλως καὶ ἐγίνοντο ἀντικείμενα ἐντόνων συζητήσεων¹. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὅμως ἔρευνα καὶ αἱ νεώτεραι ἀνακαλύψεις (χειρογράφων, Παπύρων κἄ) οὐ μόνον δὲν κατέρριψαν τὴν ἱστορικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ ἀλλ' ἀντιθέτως τὴν ἐστηρίξαν ἐδραιώτατα. Διὰ τοῦτο σήμερον αἱ ἀμφιβολίαι στρέφονται κυρίως περὶ τοῦ ποῖος ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐνῶ γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ἱστορικότης τοῦ προσώπου του.

Μίαν ἀπάντησιν εἰς τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἡδύνατο τις νὰ λάβῃ ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀρχαιολογικῆς ἀνακαλύψεως, ἣτις ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος μας. Ἡ σημασία τῶν εὐρημάτων ἦτο ἀνυπολόγιστος διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον στοιχεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ μίαν δὲ θεωρίαν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασίν του. Διὰ τοῦτο ὁ ἀνακαλύψας τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καθηγητὴς τότε τοῦ ἑβραϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλὴμ E. L. S u k e n i k, κατανοήσας τὴν ἀξίαν των ὠνόμασεν αὐτὰ «ἀρχαιότερα ἔγγραφα τοῦ Χριστιανισμοῦ» («The earliest records of Christianity»)². Εἶναι ἐνδιαφέρον λοιπὸν νὰ ἀναφεροῦν τινα διὰ τὴν σημαντικωτάτην αὐτὴν ἀνακάλυψιν καθὼς καὶ διὰ μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐρμηνείαν τῶν εὐρημάτων αὐτῶν.

Τὸ 1945, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀνασκαφῶν ἐν Talpioth, ἐνὸς προαστείου τῶν Ἱεροσολύμων³, ὁ E. L. Sukenik ἀνεκάλυψε νεκρικὸν τι δωμάτιον, εἰς τὸ ὅποιον εὐρέθη ἀριθμὸς ἱκανὸς ἐνεπιγράφων πλακῶν. Τὸ δωμάτιον τοῦτο κατὰ τὸν Sukenik ἦτο ἐν χρήσει περὶ τὸ 50 μ.Χ. δεδομένου ὅτι εὐρέθη ἐκτὸς τῶν

ἄλλων νόμισμα τοῦ ἑκτοῦ χρόνου τῆς βασιλείας τοῦ Ἀγρίππα τοῦ Α' (42-43 μ.Χ.) καὶ ἕτερα εὐρήματα Ἡρωδιανῶν τύπου (Herodian type), ἐκτὸς μιᾶς λυχνίας, ἣτις ἐθεωρήθη παλαιότερα⁴. Αἱ ἐπιγραφαὶ δὲ εἰς τὰς πλάκας κατ' αὐτὸν ἐχαράχθησαν πρὸ τοῦ 50 μ.Χ. ἦτοι ὀλίγα μόνις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Ἐπιπλέον ἐθεώρησεν ὅτι τὸ δωμάτιον ἦτο ἀσύλητον καὶ ἐπομένως δὲν προὔξεν ἡθὴ καταστροφῆς εἰς τὰ ἀντικείμενα.

Εἰς τρεῖς ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων αὐτῶν πλακῶν ἀνεφέροντο ἀραμαϊστὶ τὰ ὀνόματα Simon, Barsabe, Miriam, θυγατέρα τοῦ Symeon καὶ Mat (σύντμησις διὰ τὸ ὄνομα Ἰσως Ματταθίας). Ὁ Sukenik ἐπεζήτησε νὰ ταυτίσῃ τὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Barsabe νεκρὸν μετὰ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰς Πράξεις (1, 23), ὅστις, ὡς φαίνεται, ἦτο μέλος ἐξέχον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν γνώμην του ἡ ὁμάς αὐτῆς τῶν πλακῶν εἶναι κατάλοιπον Χριστιανικῆς οἰκογενείας τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν χρόνων. Ὅπως δὲ ἦτο ὅμως ἡ ταύτισις αὐτῆ εἶναι λίαν ἀμφίβηλος, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀναγκαῖα πληροφορικὰ στοιχεῖα. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ ταυτίσθῃ ὁ ἀναφερόμενος Barsabe μετὰ τοῦ ἐν Πράξ. 15,22 μαθητοῦ, ὅστις ἀπεστάλη εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις συνεδρίου. Τοῦτο δηλοῖ ὅτι τοιοῦτου εἶδους ταυτίσεις δέον νὰ ἀποφεύγωνται, ἐφ' ὅσον κινοῦνται εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς πιθανότητος καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουσι ἀποδεκταί.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλάκας, ὑπ' ἀριθμὸν 7, ὑπάρχει ἑλληνικὴ ἐπιγραφή, ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

«Ἰησοῦς ἰού»

Τὸ ἀναφερόμενον ὄνομα Ἰησοῦς ταυτίζεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν εἰδικῶν, διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ νεκροῦ ἐκείνου, θὰ ἀνεφέρετο τὸ ὄνομα

4. E. L. Sukenik, ἔνθ' ἄνωτ. 365.

5. B. Gustafsson, «The oldest graffiti in the history of the Church», New Testament Studies 3 (1957) 65. «The interpretation of these graffiti must therefore attract the attention of all research workers who are engaged on the study of the history of the ancient Church».

1. Βλέπε σχετικῶς τὰ ἔργα: Π. Ν. Τρεμπέλια, Ἀπολογητικαὶ Μελέται, Ε', Ἀθῆναι 1973⁴. Γ.ρ. Παπαμιχαήλ, Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον, Ἀθῆναι 1953⁴. Ἀρχιμ. Λεωνίδου Κ. Διαμαντοπούλου, Ἰησοῦς Χριστός ὡς ἱστορικὴ προσωπικότης, Ἀθῆναι 1979².

2. E. L. Sukenik, «The earliest records of Christianity», American Journal of Archaeology 51 (1947) 351-365.

3. Πρβλ. A. Parrot, Golgotha and the church of the Holy Sepulchre, 1957, 113 ἐξ.

τοῦ πατρός του, ὅπως συνηθίζετο εἰς τὰς ἐπιτυμβίους πλάκας. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, προκύπτουν προβλήματα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ Sukenik πρόκειται περὶ θρήνου τῆς πρώτης Χριστιανικῆς κοινότητος διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ, διότι τὸ «ἰοῦ» κατ' αὐτὸν δηλοῖ θρήνον, θλίψιν καὶ συμφορὰν. Ἡ ἔννοια αὕτη τῆς λύπης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν γίνεται ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἀποδεκτὴ, ὑπάρχει ὅμως τὸ πρόβλημα εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀναφέρεται αὕτη, εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ εἰς τὸν νεκρὸν. Ὁ Β. Gustafsson⁶ ἀναπτύσσει ἐν προκειμένῳ ἀξιόλογον ἐπιχειρηματολογία διὰ τὴν ἀποδοτὴν τὰς ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις του. Κατ' αὐτὸν ἡ κραυγὴ τῆς λύπης ἀναφέρεται εἰς τὸν νεκρὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὸν σταυρικὸν του θάνατον. Τοῦτο δύναται τις εὐκόλως νὰ διαπιστώσῃ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ἐδίδοτο κυρίως βάρος εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ οὐχὶ εἰς τὸν θάνατόν του, ὑπάρχουν δὲ πολλὰ σημεῖα εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ἅτινα ἐνισχύουν τὴν ἀποψιν αὐτὴν (Πράξ. 1,22. Πράξ. 2,32-33 κ.λ.). Ἐπιπλέον κατὰ τὸν Gustafsson ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι μία ἐπίκλησις ἢ προσευχὴ πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὅστις ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἀποδοθῇ σήμερον ὡς «Ἰησοῦ, βοήθησον». Ἡ προσευχὴ δὲ αὕτη ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ ἐκείνου γίνεται πρὸς τὸν ἀναστάντα Ἰησοῦν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπίστευεν ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀνάστασιν του καὶ διότι ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐπὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦτο ἐκπληκτικὴ.

Ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεῖα τοῦ Gustafsson εἶναι μίαν ἐνδιαφερόουσα, διότι συνδέει τὴν ἐπιγραφὴν μετὰ τοῦ σπουδαιωτάτου σημείου καὶ τοῦ κέντρου βάρους τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἥτοι μετὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου κυρίως βλέπομεν καθαρῶς τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν αὕτη ἐπὶ τῶν πιστῶν καὶ τὴν ὥθησιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸ ἱεραποστολικὸν κίνημα. Δι' αὐτῆς οἱ μαθηταὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν πραγματικὴν ἰδιότητα τοῦ Χριστοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τοῦ Κόσμου καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ πρώτη ἐκκλησία ἐνεποτίσθη ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τούτου. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν δειγμάτων τῆς πίστεως ταύτης τῶν πρώτων Χριστιανῶν δυνάμεθα νὰ παρουσιάσωμεν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν, ἥτις δηλοῖ ἀκριβῶς τὸ κύριον σημεῖον πίστεως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἥτοι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ⁷. Ὁ σταυρικὸς

βεβαίως θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶχε μίαν στιγμιαίαν ἐπίδρασιν λύπης ἐπὶ τῶν πρώτων πιστῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπετέλεσεν εἰς τὴν συνέχειαν ἀφορμὴν λύπης δι' αὐτούς. Πολλῶ δὲ μᾶλλον διότι διὰ τῆς ἀναστάσεώς του ὁ Κύριος ἐθεωρεῖτο παρὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡ πίστις αὕτη ἐδίδεν ἰδιαίτερον χρῶμα εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκείνην κίνησιν.

Ἐνδιαφερόουσα εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς πλακῆς ὑπ' ἀριθμὸν 8 ἔχουσα ὡς ἐξῆς:

«Ἰησοῦς ἀλώθ».

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀξιῶμεν νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐπὶ τῆς ἰδίας πλακῆς ἀνευρέθησαν χαραγμένοι 4 σταυροί. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν οἱ σταυροὶ οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἐὰν ἀποτελοῦν καθαρῶς χριστιανικὸν σύμβολον, διότι μία τοιαύτη θεώρησις τοῦ συμβόλου τοῦ σταυροῦ ὑπὸ χριστιανικὴν ἔννοιαν εἰς εὕρημα μόλις περὶ τὸ 50 μ.Χ. περιπλέκει ἀναμφιβόλως τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν⁸. Ἀσχέτως πάντως μὲ τὴν σημασίαν τῶν σταυρῶν αὐτῶν, ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὰ προαναφερθέντα εἰς τὴν πρώτην ἐπιγραφὴν στοιχεῖα περὶ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Ἀνάστασιν.

Ὁ μὲν ἀνακαλύψας τὰς πλάκας Sukenik προὐβληματίσθη ἰδιαίτερος εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν τῆς λέξεως «ἀλώθ», ἐὰν δηλαδὴ ἐπρόκειτο περὶ ὀνομασίας μιᾶς τοποθεσίας ἢ περὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἀλόη. Τελικῶς κατέληξεν εἰς τὴν ἀποψιν ὅτι ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ **לָה** = κλαίειν, θρηνεῖν καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν, ὡς καὶ τὴν προηγουμένην, ἔχομεν θρήνον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ Gustafsson ὅμως, διαφωνῶν μετὰ τοῦ Sukenik, προτείνει μίαν ἄλλην ἐρμηνεῖαν, ἥτις ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἀποψιν ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτει κυρίως ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐτυχία διὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν. Οὕτως παράγει τὴν λέξιν «ἀλώθ» ἐκ τοῦ ῥήματος **לָה**, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ ἔχει πολλὰς σημασίας εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, σημαίνει σχεδὸν πάντοτε μίαν πρὸς τὰ ἄνω

bens-formel», Zeitschrift für Kirchengeschichte 63 (1940) 1-74. F. — X. Durrwell, La Résurrection de Jésus. Mystère du salut, Paris 1954.

8. Βλέπε πλείονα ἐν Γ. Γρατσέα, Ὁ Σταυρός, Ἀθήναι 1967. E. Peterson, «Das Kreuz und das Gebet nach Osten», Frühkirche, Judentum und Gnosis, 1959, 15-35. M. Sulzberger, «Le symbole de Jésus chez les premiers chrétiens» Byzantion 2 (1925) 339-448. H. Schnitzler, Forschungen zur Kunstgeschichte und christlichen Archäologie, Wiesbaden 1957, III, 382-394, W. F. Volbach, La Croce, Città del Vaticano, 1938. Ἀρχιμ. Ι. Κοτσώνη, Τὰ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν μονογραμμάτων X καὶ P, Ἀθήναι 1939.

6. B. Gustafsson, ἔνθ' ἀνωτ. 66.

7. Βλέπε πλείονα ἐν J. Schmitt, Jésus ressuscité dans la prédication apostolique, Paris 1949. R. Morgenthaler, Christ ist erstanden, Zürich 1955. M. Gougel, La foi à la résurrection de Jésus, 1933. L. Brun, Die Auferstehung Christi in der urchristl. Überlieferung, 1925. E. Lichtenstein «Die älteste christl. Glau-

(+) ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΣΟΝΤΗΣ (1907 — 19.3.1982)

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν αἰσθάνεται βαθύτατα τὸν πόνον πού ἀφήνει ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος τοῦ Ἰωάννου Μ. Σόντη. Συνάδελφοι καὶ φίλοι, ἔλοι, μαζί με τὴν σκληρὰ δοκιμαζομένη σύζυγον καὶ τὴν ἀγαπημένη ἀδελφήν του, θρηνοῦμε τὸν ξαφνικὸν χαμὸν τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος, τοῦ ξεχωριστοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ νομομαθοῦς, πού ἔργον ζωῆς του ὑπῆρξεν ἡ μεταλαμπάδευσίς γνώσεων καὶ ἐμπειρίας εἰς πολλὰς γενεάς φοιτητῶν, με τοὺς ὁποίους ἐκράτησε τὸν πνευματικὸν δεσμόν μέχρι πέρατος τοῦ βίου του.

Ἐίχε γεννηθῆ ὁ Σόντης κατὰ τὸ ἔτος 1907 εἰς τὸ τότε ἐλληνικώτατον Μοναστήριον τῆς Μακεδονίας. Πρόσφυξ στὴν Θεσσαλονίκην, ἐτελείωσεν ἐκεῖ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς. Κατόπιν ἐσπούδασε τὰ νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ τὰς σπουδὰς του αὐτὰς συνεπλήρωσεν εἰς τὴν Χαϊδελέγγην.

Κατὰ τὸ ἔτος 1938, ὄρμος πλέον ἐπιστήμων καὶ καθιερωμένος ἐρευνητῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, ἐξελέγη ὑφηγητῆς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1953 ἐξελέγη ἔκτακτος καὶ κατὰ τὸ 1957 τακτικὸς καθηγητῆς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου εἰς τὸ ἴδιον Πανεπιστήμιον. Ἀφω-

σώθη κατὰ τὰ χρόνια αὐτὰ δλόφυχα στὸ διδακτικὸν του ἔργον. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1972 ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας, ὅταν τὸν κατέλαθε τὸ τότε ἰσχύσαν ὄριον τῆς ἡλικίας.

Ἐίχεν ἐν τῷ μεταξύ διατελέσει καθηγητῆς καὶ εἰς τὴν Πάντειον Ἀνωτάτην Σχολὴν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, ἐπίσης μέλος πολλῶν νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπῶν, καθὼς καὶ νομικὸς σύμβουλος τῆς Κτηματικῆς Τραπέζης.

Δύο φορές ὑπηρεσιακὸς ὑπουργός, ἐπίτιμος διδάκτωρ Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης, τιμημένος με τὴν ἑκδοσιν πανηγυρικοῦ τόμου, πού τοῦ προσέφεραν συνάδελφοι καὶ μαθηταὶ του, Ἕλληνες καὶ ξένοι, ὁ Σόντης ἐγνώρισε πολλὰς διακρίσεις, ἀλλὰ πρὸ παντός καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀδεκάστου κοινῆς τῶν νομικῶν γνώμης.

Κορυφωσικῶν διακρίσεων αὐτῶν ἀπατέλεσεν ἡ ἐκλογή του ὡς τακτικὸς μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1980. Τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ὁποίας ἀφωσιώθη με δλην του τὴν ψυχὴν καὶ με ἔλον του τὸ εἶναι.

κίνησιν (Γεν. 19,28, Ἐξῆδ. 40,36-37, Ἡσ. 14,14. 2 Βασ. 2,1) καὶ ἐπομένως δύναται νὰ δηλώσῃ καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐνὸς ἀτόμου ἐκ τῶν νεκρῶν ὡς ἐν Ἰεζεκ. 37,12-13.

Ὁ τύπος «ἀλώθ» εἶναι ἐν προκειμένῳ ἀπολύτον ἀπαρέμβατον τῆς Κάλ διαθέσεως. Δεδομένου δ' ὅτι ἐνυπάρχει εἰς αὐτὸ ἔννοια προστακτικῆ καὶ προτρεπτικῆ⁹, ἡ ἐπιγραφή τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 8 πλακῆς δύναται νὰ ἀποδοθῆ τοιοῦτοτρόπως: «Ἰησοῦ, ἀνάστησον (τὸν ἐνθάδε ταφέντα)». Ἡ ἐρμηνεία λοιπὸν ἀμφοτέρων τῶν πλακῶν ὑπὸ τοῦ Gustafsson δεικνύει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἱστορικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀκλόνητον πίστιν τῶν πρώτων χριστιανῶν εἰς τὸν ἀναστάντα καὶ ζῶντα Κύριον.

Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀμιλήσῃ τις μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος διὰ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς τοῦ Gustafsson¹⁰, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῆ τὴν σπουδαιότητά της καὶ τὴν ἀναφοράν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὸ συγκεκριμένον ἱστορικὸν πλαίσιον τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἡ πρώτη Ἐκκλησία ἦτο κυριολεκτικῶς ἐπηρεασμένη ὑπὸ τῆς

Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, δι' ἧς ἐβεβαιώθη λαμπρότατα τὸ μεσσιανικὸν του ἀξίωμα. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο συνέβη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τρόπον ὅστε μετὰ παρρησίας νὰ ὁμολογοῦν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ὅτι «πάντες ἡμεῖς ἄσμεν μάρτυρες» (Πράξ. 2,32) τούτου. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἦτο δι' αὐτοὺς τὸ πλέον συγκλονιστικὸν γεγονός τῶν τότε χρόνων καὶ ἐπομένως κατὰ τρόπον φυσιολογικὸν ὀφείλον οἱ μαθηταὶ νὰ καταστοῦν διαπύρσοι κήρυκες τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐν γένει τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος. Ἐξετάζοντες λοιπὸν τὸ ἔλον θέμα τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦτο, διαπιστοῦμεν ὅτι λίαν πιθανώτατα ἐκφοράσεις τινὲς τῆς χαρᾶς ἐκείνης καὶ τῆς ἀκραδάντου πίστεως εἰς τὴν Ἀνάστασιν ἐνετυπώθησαν καὶ εἰς τὰς ἐπιτυμβίους ἐκείνας πλάκας, ὅπως ἐπίσης εἰς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν τέχνην. Τὴν βασικὴν δὲ αἰτίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς χαρᾶς ταύτης εὐρίσκει τις εἰς τοὺς θαυμασίους ἐκείνους λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δι' ὧν ὑπεραμύνεται οὗτος τοῦ δόγματος τῆς ἀναστάσεως: «Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν ἐν ὑμῖν τινες ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν» (1 Κορινθ. 15,12-14).

9. W. Gesenius, Hebräische Grammatik, 27 Aufl., Leipzig 1902, 348-349 παρὰ B. Gustafsson, ἔνθ' ἄνωτ. 68.

10. R. K. Harrison, Archaeology of the New Testament, London 1964, 8.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

«Κεκαθαμέναις διανοίαις».

'Αντιεκκλησιαστική κακοποίησης

της 'Ιστορίας.

'Επιχειμένου του έορτασμού του «σταυρωσίμου» και «άναστασίμου Πάσχα», δια μίαν ακόμη φοράν ή Μήτηρ 'Εκκλησία καλεί ήμάς να διώσωμεν την αλήθειαν, ότι «από Πάσχα ήμῶν, υπέρ ήμῶν εἰτύθη Χριστός» (Α' Κορ. ε', 1), ότι «Χριστός ήμάς εξηγγόρασεν εκ τῆς κατάρας του νόμου γενόμενος υπέρ ήμῶν κατάρα» (Γαλ. γ' 13) και ότι «αῶ πάθει» του Χριστου «παθῶν ήλευθερώθημεν» και «αῆ 'Αναστάσει εκ φθοράς ήλυτρώθημεν».

«Οθεν δέον να «εκαθαρώμεν την παλαιάν ζύμη», να ὤμεν νέον φύραμα» και να «εορτάζωμεν μη εν ζύμη παλαιᾷ, μηδὲ εν ζύμη κακίας και πονηρίας, ἀλλ' εν ἄζυμοις εὐκρινείας και ἀληθείας» (Α' Κορ. ε', 7-8). Δι' αὐτό «κεκαθαμέναις διανοίαις συμπορευθῶμεν Αὐτῷ και σταυρωθῶμεν και νεκρωθῶμεν δι' Αὐτόν ταῖς του θίου ήδοναῖς, να και συζησωμεν». Διὰ τῆς ἀληθοῦς εν Πνεύματι λατρείας ἄς αναπέλωμεν Χριστῷ πρὸς τὸ Θεῖον Πάθος, ἄς σταυρωθῶμεν και συνεστασιασθῶμεν Αὐτῷ, «να ὡσπερ ήγέρθη Χριστός εκ νεκρῶν, οὕτω και ήμεῖς εν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν» (Πρβλ. Κολ. β', 12).

Δὲν εἶναι ή ὥρα ν' αναπολήσωμεν τὸ συγγραφικόν ἔργον που ἀφήνει ὁ Σόντης. Τὸ ἔργον αὐτὸ θ' ἀναλυθῆ κάποτε εἰς τὸ ἐπιστημονικόν μνημόσυνον που τὸ ὀφείλομεν ὅλοι, συνάδελφοι και φίλοι και μαθηταί του. Δὲν ήμπορῶ ὅμως να μὴ ὑπογραμμίσω, ὅτι ὁ Σόντης ὑπῆρξε θαυτὸς ρωμαίστης και ἀστυκολόγος, ἀλλὰ και δικηγόρος τῆς ζωντανῆς δικηγορίας, τῆς μαχημένης δικηγορίας, τὴν ὁποίαν ήσκησεν με ἀξιοπρέπειαν και ἀπὸ περιωπῆς.

Ὁ Σόντης ὑπῆρξε και νομομαθῆς και ἀγωνιστῆς. Ὑπῆρξε νοῦς σοφός, ἀλλὰ και πρακτικός. Πρὸ παντός ὅμως ὑπῆρξε και ἀγνός και ἀνθρωπος συνεπῆς, με ἰδανικά και με στόχους εὐγενεῖς και μ' ἐπιδιώξεις ὡραίας.

'Αγαπητέ Γιάννη,

Θλιβερός και ἀναπάντεχος ὑπῆρξεν ὁ ξαφνικός σου θάνατος. Εἶχες ὅμως τὸ μεγάλο προνόμιον, να κοπῆ ἀπότομα τὸ νῆμα τῆς ζωῆς σου, τὴν στιγμήν που ὠμιλοῦσες ἀπὸ τὸ θῆμα τῆς 'Ακαδημίας. Θλιβερόν ἀλλὰ και μοναδικόν εἶναι τὸ προνόμιον αὐτό. 'Αλλὰ και σύμπτωσις μοιραία, ὅτι ἐσταμάτησεν ή καρδιά σου, τὴν στιγμήν που ἔθετες τὸ ἀμειλικτον και δραματικόν ἐρώτημα, ποῖα ἐπὶ τέλους εἶναι ή σχέσης μεταξύ τῆς εὐθανασίας και τῆς αὐτοκτονίας. Τὸ ἐρώτημα, φυσικά, ἔμεινεν ἀναπάντητον. Ὅμως, τὸ γεγονός ὅτι ἔσθης τὴν στιγμήν που ἀνέλυες τὴν ἔννοιαν τῆς «εὐθανασίας», τονίζει ἀκόμη περισ-

Μετὰ μεγίστης λύπης και ἀνησυχίας ὁ ἑλληνικός λαὸς παροηκολούθησε τὰ ἐπὶ τῆ 'Εθνικῆ 'Εορτῆ προγράμματα του Ραδιοφώνου και τῆς Τηλεοράσεως τὸσον τῆς ΕΡΤ, ὅσον και τῆς ΥΕΝΕΔ, ὡς και μερικὰ δημοσιεύματα ἐφημερίδων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεχειροῆθη ἀληθῆς πλύσις ἐγκεφάλου του ἑλληνικοῦ λαοῦ, καλουμένου να διαφωτισθῆ και να συνειδητοποιήσῃ ὅτι ή 'Επανάστασις του 1821 δὲν ἐγένετο «διὰ του Χριστου τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν και τῆς Πατρίδος τὴν ἐλευθερίαν», ἀλλὰ διὰ... ταξικὸν λόγον και μάλιστα... ἀντιδρώσης τῆς 'Εκκλησίας.

'Η ἴσων χονδροειδῆς κακοποίησις τῆς 'Ιστορίας, ὡς και ή ὅλη ἐπιχειρουμένη ἐσχάτως ἐνοοχηστικὴ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς 'Εκκλησίας, διὰ τὴν ὁποίαν ἐκστρατείαν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν και πάσης 'Ελλάδος κ. Σεραφεὶμ δεικναιολογημένως διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργόν, καλεῖ ὅλον τὸν πολιτικόν κόσμον τῆς χώρας εἰς ἐπιτηξιμένην ἐπαγούρησιν και εἰς ἀποφασιστικὴν κινητοποίησιν πρὸς ἀπόκρουσιν του ἀπειλοῦντος τὸ 'Εθνος κινδύνου. Ὡς πρῶτον θῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἄς θεωρηθῆ ή ὑπὸ τῆς 'Ι. Συνόδου ληφθείσα

σῶτερον τὸν χαρακτήρα του δράματος, ἀλλὰ και του προνομιακοῦ σου τέλους.

Συγχώρεσέ μου, ἀλησμόνητε Γιάννη, να θυμηθῶ τὴν ὥραν αὐτὴν τὴν πρώτην μας συνάντησιν ἐδῶ και 45 περὶτου χρόνου. Ἐκτοτε, ἐξήσαμεν παράλληλον δῖον. Συναγωνιζόμενοι και συναμιλλώμενοι, πάντοτε ὅμως ἀγαπώμενοι και ἀλληλοεκτιμώμενοι, με εὐχρινεῖαν και με σεβασμόν.

'Εδοκίμασα μεγάλην χαράν, ὅταν ὡς κύριος εισηγητῆς εἶχα τὴν εὐκαιρίαν να σε προτείνω διὰ τὴν κατάληψιν τῆς τακτικῆς ἔδρας σου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

'Εδοκίμασα και δευτέραν μεγάλην χαράν, ὅταν ὡς κύριος εισηγητῆς εἶχα τὴν εὐκαιρίαν να σε προτείνω διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἔδρας σου και να σε προσφωνήσω ἐπίσημα εἰς τὴν 'Ακαδημίαν.

Σήμερα, σε ἀποχαιρετῶ. Καὶ εἶναι ή τρίτη και τελευταία φορά που σε προσφωνῶ! Θρηγῶ διὰ τὸν χαμῖν σου και κλαίω διὰ τὸ ἀδόκητον τέλος τῆς παλαιᾶς μας φιλίας. Πίστεφέ με, θὰ μοῦ λείψης και μάλιστα πολύ. Πάρα πολύ! 'Αλλ' ή μνήμη σου θὰ μείνῃ δι' ὅλους μας και διὰ τοὺς ἐπιγόνους, αἰωνία!

Π. ΖΕΠΟΣ
'Ακαδημαϊκός

ἀπόφασις πρὸς ουσιασματικὴν μελέτην καὶ προβολὴν τῶν πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσιῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σημασία τοῦ Βυζαντίου.

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ προσφάτως συνελθόντος ἐν Βιέννῃ Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου ὁρθῶς ἐξήρθη διὰ τοῦ Τύπου τὸ γεγονός, ὅτι ὁ καθηγητὴς Hunger, Πρόεδρος τῆς Αἰσιοκρατικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς Διεθνoῦς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου τούτου, ὡς καὶ ἰδρυτὴς καὶ ὁργανωτὴς τῆς Βυζαντινολογικῆς Σχολῆς τῆς Βιέννης συνείλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἐκτιμᾶται σήμερον τὸ Ὁρθόδοξον Βυζάντιον.

Ὁθις ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ περιφρονητικὸς ὅρος «Βυζαντινισμὸς» οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν βυζαντινὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκ μέσους τῶν ἱστοριογράφων τῆς Ἀναγεννήσεως ἐλλιπῆ γνῶσιν τοῦ λαμπροῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς περαιτέρω ἐιονίσθη ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Αἰσιοκρατικῆς Ἀκαδημίας, θὰ ἤμεθα σήμερον πολὺ πιωχότεροι πνευματικῶς, ἐὰν δὲν εἶχον φθάσει μέχρις ἡμῶν καὶ ἀξιολογηθῆ ὁρθῶς οἱ πλείστοι πνευματικοὶ θησαυροί, αἱ ἱστορικαὶ ἐμπειρίαι καὶ ὁ πλοῦτος τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀληθειῶν τοῦ Βυζαντίου.

Ῥωστίως θὰ ἔπρεπε ὑφ' ἡμῶν νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ἄμφω ἡ διαπίστωσις τοῦ Hunger, καθ' ἣν δὲν πρόκειται πλέον νὰ γίνηται διάκρισις μεταξὺ βυζαντινολογίας καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας, διότι Βυζάντιον καὶ Νέος Ἑλληνισμὸς ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἐνότητα.

«Βραδυφλεγῆς βόμβα».

Ἡ Διοίκησις τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος δι' ἐγγράφου ἀπευθυνθέντος πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Δικαιοσύνης τονίζει, ὅτι διὰ τῶν ἐν γένει διατάξεων τοῦ περὶ πολιτικοῦ γάμου νομοσχεδίου παρέχονται διευκολύνσεις εἰς αὐτὸν εἰς βάρος τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, «δημιουργουμένης οὕτως ἀντίσου μεταχειρίσεως τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν», ἀνεπιτρέπτον κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Χρησιμῆς Διοικήσεως, θεμελίου τῆς Δημοκρατίας».

Ἐπειτα ἡ διὰ τῆς καταργήσεως ἄρθρων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἄρσις τῶν ἐπὶ αἰῶνας ριζωμένων εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν Ἑλλήνων κωλυμάτων τοῦ γάμου καὶ ἐπὶ πλέον ἡ ἀποποινικοποίησις τῆς μοιχείας καὶ ἡ κατάργησις τοῦ ἐξ αὐτῆς κωλύματος ἀποτελοῦν ἂν μὴ τι ἄλλο βραδυφλεγῆ βόμβαν κατὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, θεμελίου τοῦ μαρτυρικοῦ Ἔθνους μας».

Αἱ ὁρθαὶ διαπιστώσεις αὗται τῶν Ἑλλήνων Κληρικῶν ἐπιβάλλουν τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐντατικοποίησιν τῶν

προσπαθειῶν τῶν πρὸς ουσιασματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κατηχητικοῦ, κηρυκτικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ ἔργου, ἵνα περιορισθῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ δυσμενεῖς διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν ἐπιπτώσεις ἐκ τῶν νέων περὶ αὐτῆς νομικῶν διατάξεων.

«Ὅταν ἐκλείψῃ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ...».

Κατὰ τὴν πρόσφατον αελετὴν τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Παντελῆ Προβελέακη εἰς Ἐπίτιμον Διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὁ παρουσιάσας τὸ λαμπρὸν λογοτεχνικὸν ποῦ ἔργον Τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας κ. Καροσίλης Μητσάκης ἐξήρθε, πρὸς τοὺς ἄλλοις, τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ τιμηθέντος διακεκοιμένου Λογοτέχνου, Αἰσθητικοῦ καὶ Κριτικοῦ εἰς τὴν ὁρθόδοξον ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐξοβελισμὸς τῆς θρησκευτικῆς πίστεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἠθικὴν ἀπαθλίωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Χαρακτηριστικῶς ὁ Καθηγητὴς κ. Κ. Μητσάκης παρουσίασε τὴν ἐξῆς πρόσφατον διακήρυξιν τοῦ κ. Π. Προβελέακη: «Ὁ θάνατος τοῦ Θεοῦ, ποῦ διέγνωσεν ὁ Νίτσε, εἶχεν ὡς ἐπακολούθημα τὸν ἠθικὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ἐκλείψῃ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, κάθε ἀναστολή καταλύεται μέσα στὸν ἀνθρώπο. Ὁ τρομοκράτης, ὁ μηδενιστὴς, ὁ ἐμπροθητὴς, ἐκκολάπτονται μέσα στὸ μεταφυσικὸ κενό».

Πρόκειται τῷ ὄντι περὶ ἐπιγραμματικῆς ἀναιρέσεως τῆς ἄνευ Θεοῦ Ἠθικῆς.

Ἀπάντησις

τῆς «Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων».

Ἡ «Πανελλήνιος Ἐνωσις Θεολόγων» ἀπαντῶσα διὰ φυλλαδίου εἰς δημοσίευσμα, σφερόμενον ἐναντίον τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεότητος, τονίζει, ὅτι ἡ Ἀλλαγὴ, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ἡ Κυβέρνησις πρόκειται νὰ «σητηρίζεται στὴν Ἑλληνορθόδοξον Παράδοσιν τοῦ λαοῦ μας» καὶ νὰ εἶναι Ἀλλαγὴ μαζὶ μετ' Ἐκεῖνον, ποῦ διακήρυξε «Ἴδου Ἐγὼ καινὰ πάντα ποιῶ» (Ἀποκ. 21, 5).

Ὅθεν «ἡ Κυβέρνησις, ἂν θέλει τέτοιαν πνευματικὴν σὲ βάθος Ἀλλαγὴν στὴν γενικώτερον πορεία τοῦ Ἔθνους μας, πρόκειται νὰ σητηρχθῆ καὶ στὸν θεολογικὸν κόσμον καὶ στὴν Πανελληνίον Ἐνωσιν Θεολόγων ποῦ τὸν ἐκπροσωπεῖ, κλείνοντάς τὰ αὐτὰ σὲ ἀνεύθυνους ὑβριστὰς, ποῦ ἐκπροσωποῦν μονάχα τὸν ἑαυτὸν τους...».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὁρθῶς καταγγέλλεται ὑπὸ τοῦ μνημονευθέντος φυλλαδίου, ὅτι «στὸν ἡμερήσιο Τύπον τὰ τελευταῖα χρόνια διασύρθηκαν ἄτομα μετ' ἰσοπονητικὴν καὶ κῆρος, διασύρθηκαν ὁμάδες ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς ἴχνος ἀντικειμενικότητος, χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθῆ τίποτε, ἀπὸ τὸ ἀναγεννητικὸ γὰ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Υπό τής 'Ιεράς Συνόδου άπεστάλη τήν 29ην Μαρτίου έ.έ. πρὸς πολλές Κυβερνήσεις, Διεθνείς 'Οργανισμούς κ.λπ. τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον:

'Ενώπιον τής Διαρκούς 'Ιεράς Συνόδου τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος, κατὰ τήν συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 10.3.1982, εἰσήχθη οἰκογενειακὴ ὑπόθεσις ἐκτάκτως σοβαρὰ καὶ πρωτοφανὴς εἰς τὰ χρονικά Αὐτῆς. Πρόκειται περὶ τραγικοῦ περιστατικοῦ ἑλληνικῆς οἰκογενείας, τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθη καὶ συνεχίζεται παρὰ πᾶσαν ἔννοιαν ἀνθρωπισμοῦ, δικαιοσύνης καὶ πολιτισμοῦ. Πρόκειται περὶ τῆς πολυπαθοῦς οἰκογενείας τοῦ 'Ελληνοσ Δικαστικοῦ 'Αποστόλου Μπέικου - Καραβάνα, Πρωτοδίκου, κατοικοῦ Πειραιῶς.

'Ο ἀνωτέρω 'Ελλην Δικαστικός, ἀπογοητευθεὶς καὶ ἐξαντληθεὶς ψυχικῶς καὶ οικονομικῶς, ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε πολυτετεῖς καὶ ἀκάρπυς ἐνεργείας καὶ παραστάσεις του πρὸς τὰς διπλωματικὰς καὶ Τσεχοσλοβακικὰς 'Αρχάς, προσέφυγε, ὡς εἰς ἔσχατον καταφύγιον, εἰς τὴν Μητέρα 'Εκκλησίαν, καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 7.1.1982 ἀναφορᾶς του πρὸς Αὐτήν, διεκτραγωδεῖ τὸ πρωτόκουστον καὶ ἀπίστευτον δράμα τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐπικαλεῖται τὴν συμπαραστάσιν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματός του.

"Ὅπως διεπίστωσεν ἡ 'Ιερά Σύνοδος, ἐκ τῆς ἀνωτέρω λεπτομεροῦς ἀναφορᾶς καὶ λοιπῶν στοιχείων τοῦ Πρωτοδίκου 'Αποστόλου Μπέικου - Καραβάνα, αἱ Τσεχοσλοβακικαὶ 'Αρχαί, διὰ λόγους πολιτικούς, κατακρατοῦν, ὡς «δήρους καὶ αἰχμαλώτους», τὴν σύζυγον αὐτοῦ Λίντα - 'Αγγελικὴν, τσεχοσλοβακικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος, καὶ τὸ ὀκταετὲς τέκνον των 'Αριστοτέλην, εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἀρνοῦνται νὰ τοὺς ἀπελευθερώσουν,

καίτοι μετέβησαν ἐκεῖ βάσει κανονικοῦ ἑλληνικοῦ διαβατηρίου καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν νομίμων διατυπώσεων.

'Ο σύζυγος καὶ πατήρ, Πρωτοδίκης 'Απόστολος Μπέικος - Καραβάνας, ἐπὶ πέντε ἤδη ἔτη, ἀγωνίζεται, δι' εἰρηνικῶν καὶ νομίμων μέσων, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνωτέρω «αἰχμαλώτων» μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ὑποβληθεὶς εἰς ἀφαντάστους ταλαιπωρίας καὶ τεραστίας οικονομικὰς θυσίας, ἀλλὰ ματαίως, διότι συναντᾷ πάντοτε τὴν ἀνεξήγητον ἀρνήσιν τῶν κρατικῶν 'Αρχῶν τῆς Τσεχοσλοβακίας ὡς καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῶν ἀρμοδίων εἰδικῶν 'Υψηρεσιῶν.

'Η ἀνωτέρω οἰκογενειακὴ τραγωδία, ἡ ὑψηλὴ συνείδησις οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς εὐθύνης, ἀλλὰ καὶ τὸ βαθύτατον καὶ ὑπέρτατον ἰερὸν αἶσθημα συζυγικῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης τοῦ 'Ελληνοσ πολίτου καὶ ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ 'Αποστόλου Μπέικου - Καραβάνα, συγκινοῦν καὶ συγκλονίζουν βαθύτατα τὴν 'Ανωτάτην Διοίκησιν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, διὸ καὶ ὑψώνει Αὐτὴ ἔντονον φωνὴν διαμαρτυρίας καὶ ἀπευθύνει θερμὴν ἔκκλησιν πρὸς ὅλους τοὺς ἀρμοδίους παράγοντας, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς 'Ελλάδος, ὅπως ἐνεργήσουν θετικὰ καὶ συμβάλουν ἀποτελεσματικὰ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν παρανόμως κατακρατούμενων καὶ ἀπανθρώπως βασανιζομένων ἀθῶων καὶ ἀνυπερασπίστων μελῶν τῆς 'Ελληνικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ὀρθοδόξου 'Εκκλησίας.

"Ὅθεν, ἐπικαλούμενοι καὶ τὴν ὑμέτεραν πολῦτιμον ἐνεργὸν συμπαραστάσιν, διατελούμεν μετ' εὐχῶν θερμῶν καὶ εὐχαριστιῶν

'Ο 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος
ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος

τὴν Παρτίδα μας ἔργο τους, ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἡ προσφορά τους στὸν χῶρο τῆς 'Εκκλησίας ὑπῆρξεν ὑπὸ τὸ μῆδεν, καὶ διαλαμπειύθηκε ἡ 'Εκκλησία» διὰ διαφόρων «σηριαλ» δημοστευμάτων.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, καλοῦνται αἱ θεολογικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας νὰ συσπειρωθοῦν, διὰ νὰ υποβοηθήσουν τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἀπειλούντων τὴν 'Εκκλησίαν καὶ τὸ 'Ἔθνος κινδύνων.

'Απαιτεῖται ὀργάνωσις

συστηματικῆς ἀντιδράσεως

'Ἐν ἄρθρῳ τῆς ἡ «Καθημερινῆ» ἐπεσήμανε προσφάτως τὴν ὑποβάθμιον τῆς ποιότητος τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς διὰ τῶν ἐξῆς εἰσιδήγων παρατηρήσεων: «Δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγκλημάτων, ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἀνησυχία εἶναι κυρίως τὸ εἶδος τους καὶ οἱ δράστες τους: νέοι ἀνθρώποι, ἐφηβοὶ πολλὰς φορᾶς, θαμῶνες κατὰ κανόνα συγχρόνων καὶ ἰδιοτύπων ψυχολογικῶν κέντρων, σκοιῶνουν καὶ σκοιῶνουν μετ' ὅλην τὴν ἀνέση γιὰ λόγους ποὺ

ἡ κοινὴ λογικὴ ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῇ, περιφρονοῦν κάθε κανόνα, κάθε ἀπαγόρευση καὶ κάθε περιορισμό, ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἴδια ἡ συνύπαρξη πολλῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ κοινὴ ζωὴ τους, δηλαδὴ ἀπὸ ποῦ ἀποκαλοῦμε συνήθως κοινωνία, ἀναγορεύουν σὲ κανόνα ζωῆς τὶς ἀτομικῆς τους προτιμήσεις καὶ τὶς ἐφαρμοζοῦν ἀδιαφοροῦντας γιὰ τὰ πάντα, τὰ ὁποῖα ἀναγράφουν ἐπὶ τῆ εὐκαιρίᾳ σὲ μοναδικὰ τους ὑποδήματα, περιφέρουν τὸ ἔφος τους καὶ τὸ ἦθος τους μετ' ἡμετέρας προκλητικότητι καὶ θέτουν τὴ σφραγίδα τῆς ποιότητός τους σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς κοινωνίας μας».

'Η ἀπαράδεκτος αὕτη κατάσταση οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλειθῇ, ἐφ' ὅσον συνεχῶς ὑποθάλπεται ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ἢ ὑπὸ πολλῶν ραδιοφωνικῶν καὶ τηλεοπτικῶν προγραμμάτων καὶ ἐφ' ὅσον οἱ διάφοροι παράγοντες τῆς καθ' ὅλου ἀγωγῆς δὲν συνασπίζονται, ἵνα ὀργανωθῇ συστηματικὴ ἀντίδρασις κατὰ τῆς προϊούσης διαβρώσεως τῶν πνευματικῶν θεμελιῶν τοῦ 'Ἐθνους.

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ:

Δέχθηκα τὸ Νομάρχη Ἀττικῆς (2.3.82), τὸν ἐπιτετραμμένο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀρμενίων (4.3.82), τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κρήτης κ. Τιμόθεο καὶ τὸν Στρατιωτικὸ Διοικητὴ Ἀθηνῶν κ. Μαντάκο (12.3.82), τὸν πρέσβυ Νοτίου Ἀφρικῆς (23.3.82) καὶ τὴν ἀντιπροσωπεία τῶν Λουθηρανῶν (30.3.82).

Προήδρευσε τὸ Συμβούλιον τῆς Σιβιτανιδείου (2.3.82), ἀπὸ 9-12 Μαρτίου τῆς Δ.Ι.Σ. καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (12 καὶ 16.3.82).

Προέστει τῆς Δοξολογίας γιὰ τὴν 25η Μαρτίου καὶ χοροστάτησε στὴν Ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν (Α' καὶ Β' στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ, Γ' στὸ Ναὸ τῆς Ζωοδ. Πηγῆς, Δ' στὸ Ναὸ Εὐαγγελιστρίας Χαροκόπου καὶ στὸν Ἀκάθιστο στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ.

Παρέστει στὴν ἐκδήλωση γιὰ τὸ Λάβαρο τοῦ 1821 στὸ Πολεμικὸ Μουσεῖο (14.3.82), στὴν ἐκδήλωση τῆς Ἀκαδημίας γιὰ τὴν 25η Μαρτίου (23.3.82), στὴν ἐκδήλωση τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γιὰ τὴν 25η Μαρτίου (24.3.82) καὶ στὴ συγκέντρωση τῶν ὑπευθύνων τοῦ Γ.Φ.Τ. στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ (15.3.82).

Ἱ. Ἀρχιεπισκοπή Ἀμερικῆς.

Σύμφωνα μὲ δημοσίευμα τοῦ «Ὁρθοδόξου Παρατηρητοῦ» —ἐφημερίδος τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς—, ἕνα ἀκόμη, τὸ δεύτερο, ἑλληνοαμερικανικὸ Γυμνάσιο, ἀποκατὰ ἢ ἑλληνορθόδοξη Κοινότητα τῆς Νέας Ὑόρκης. Πρόκειται γιὰ τὸ Γυμνάσιο τῆς Κοινότητος Ἀγ. Δημητρίου, Τζαμαΐκας, Ν. Ὑ. γιὰ τὴν ἀνάγεσθαι τοῦ ὁποῦ ἀρχισαν ἤδη οἱ προετοιμασίες.

Σὲ σχετικὴ συγκέντρωσι, τὸν περασμένο μῆνα οἱ ἱερεῖς τῆς Κοινότητος π. Ἐμμ. Πρασινακῆς καὶ Κ. Μενδρινός καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐράνου κ. Σπ. Ζιάγκος καὶ ὁ ὑπεύθυνος τοῦ ἐράνου κ. Ν. Ζιώξης ἀνεκοίνωσαν ὅτι ἄρχισε ἤδη ἔρανος γιὰ τὸ Γυμνάσιο. Πρόσθεσαν δὲ ὅτι τὸ σύνολο τῆς δαπάνης θὰ ἀνέλθῃ σὲ ἕνα ἑκατομμύριο δολλαρίων, ἀλλὰ στὴν πρώτη φάσι τῶν ἐργασιῶν θὰ ἀπατηθοῦν 300.000 δολλαρίων.

Τὸ οἶκμα ποὺ θὰ στεγάξῃ τὸ Γυμνάσιο θὰ χρησιμοποιῆται γιὰ φοιτητικὴ δράση μετὰ τὴν λήξῃ τοῦ σχολείου —ἦτοι σχολικὰ προγράμματα, τελετές, συγκεντρώσεις, ὁμιλίαι καὶ ψυχαγωγία— ἐπίσης θὰ χρησιμοποιῆται γιὰ κοινωνικὰ ἀνάγκαι, ὅπως π.χ. μαθήματα Ἀγγλικῆς γιὰ Ἑλληνοφώνους, μαθήματα Ἑλληνικῆς γιὰ Ἀγγλοφώνους, θερησκευτικὰς ὁμιλίαι καὶ μαθήματα πολιτικῆς ἀγωγῆς.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἐκδόσεις τοῦ ἐν Σαμπεζῦ Γενεύης Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Πρόκειται περὶ σειρᾶς πολυτίμων ἐκκλησιαστικῶν, θεολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἄλλων ἐντύπων Ἐκδόσεων, θεμελιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ θεολογίαν. Αἱ Ἐκδόσεις αὗται τιμῶσι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ ἐν λόγῳ Κέντρον αὐτοῦ, συμβάλλουσαι εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν μεγάλων καὶ διεκκλησιαστικῶν σκοπῶν καὶ ἐπιδιώξεων τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ Κέντρον τοῦτο χρησιμοποιοῖ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς ὄργανον τῆς ὁσμῆραι διευρυνομένης διορθόδοξου καὶ διεκκλησιαστικῆς πολιτικῆς καὶ δράσεως αὐτοῦ ἐν μέσῳ οὐ μόνον τοῦ ὀρθοδόξου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑτεροδόξου κόσμου, εἰδικώτερον δὲ ὡς ὄργανον τῆς ἐκδοτικῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔχει καταστῆ ἀδύνατος ἢ συνέχισις τῆς ἐκδόσεως τῶν παλαιφάτων πατριαρχικῶν περιοδικῶν καὶ ἄλλων συγγραμμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν, ἀνασταλαίσης, τὸ γε νῦν, καὶ τῆς λειτουργίας τῆς περιπέστου Πατριαρχικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης.

Ὡς γνωστόν, τὸ Ὁρθόδοξον τοῦτο Κέντρον ἰδρύθη πρωτοβουλία τοῦ ἀειμνήστου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1966 ἐν Γενεύῃ καὶ

ἐπιδιώκει τοὺς ἐπομένους τέσσαρας κυρίως σκοπούς: πρῶτον τὴν πληροφόρησιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως περὶ τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ θεολογίας καὶ παραδόσεως καὶ λατρείας· δεύτερον τὴν ἐπὶ τόπου μελέτην τῆς θεολογίας καὶ τοῦ βίου πνευματικοῦ βίου τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν· τρίτον τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπαφῶν μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ οὕτω τὴν προώθησιν τῆς διορθόδοξου ἐνότητος· καὶ τέταρτον τὴν προαγωγὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος διὰ τῆς καλλιέργειας στενωτέρων σχέσεων τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὰς ἄλλαις χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις καὶ Ὁμολογίαις μὲ ἀπώτερον στόχον τὴν προώθησιν τῆς διαχριστιανικῆς ἐνότητος. Ἐπὶ τῇ δάσει τούτων προσφύως ἐχαρακτήρισθη τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον ὡς ἐν παράθυρον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς πρὸς τὴν ἑτεροδόξον Δύσιν καὶ ἀντιστοίχως ἐν παράθυρον τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολήν.

Τοὺς σκοπούς τούτους ἐπιδιώκει τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον διὰ πολλῶν πνευματικῶν μέσων καὶ δραστηριοτήτων, ἐκ τῶν ὁποίων μνημονεύονται ἐνταῦθα μόνον αἱ σπουδαιότεραι ἔγτυποι: Ἐκδόσεις αὐτοῦ, παραλειπομένων πολυαριθμῶν δευτερευουσῶν τισούτων.

1. Ἀπὸ τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως τῆς Ῥόδου τοῦ ἔτους 1961 ἤρχισεν ἡ προπαρασκευὴ τῆς συγ-

κλήσεως τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδρύθη κατὰ τὴν συνελθοῦσαν ἐν τῷ Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ τὸ ἔτος 1968 Δ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἢ μόνιμος Γραμματεία διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου, ἐδρεύουσα ἐν τῷ Κέντρῳ τούτῳ. Τὰ πρακτικὰ τῆς Διασκέψεως ταύτης μετὰ διαφόρων κειμένων ἐκυκλοφορήθησαν ὑπὸ τοῦ Κέντρου τῷ αὐτῷ ἔτει. Ὁμοίως συγγέθη ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Κέντρῳ τὸ 1971 ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Συνόδου καὶ ἐμελέτησε τὰ ἕξ θέματα τοῦ πρώτου σταδίου τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου. Τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἐξεδόθησαν ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Κέντρου τῷ αὐτῷ ἔτει ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Σύνοδον», μεταφρασθέντα ἅμα καὶ γαλλιστί, ἀγγλιστί, γερμανιστί καὶ ἰταλιστί. Ἐν συνεχείᾳ πολλὰ ὀρθόδοξοι θεολογικαὶ συναντήσεις καὶ ἐπαφαὶ ὁργανώθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου, προετοιμάσασα: τὴν ἐν τῷ Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ σύγκλησιν τὸ 1976 τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τῆς καθορισάσης τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου. Τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἐδημοσιεύθησαν ἐλληνιστί καὶ γαλλιστί ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ τεύχει τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τοῦ Κέντρου ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνοδικά».

Τῶν «Συνοδικῶν» ἐκυκλοφορήθησαν πέντε τεύχη κατὰ τὰ ἔτη 1976-1981. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον τεύχος, ἐκ σελίδων 229, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1976, περιέχει: τὰς ἐπομένους μελέτας: μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου, Ἀπειθήσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐκ τῆς συγκληθησομένης ἁγίας καὶ μεγάλης Συνόδου· μητροπολίτου Μυτιλήνης Ἰακώβου, Ἡ μεγάλη Σύνοδος· μητροπολίτου Τραπεζοπόλεως Δαμασκηνοῦ, Προοπτικαὶ καὶ προβλήματα περὶ τὴν μέλλουσαν Σύνοδον· Νικολάου Afanassieff, Le Consile dans la Théologie Orthodoxe Russe· Ἀθανασίου Γιέθιτις, Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις ἐν τῷ θεσμῷ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· Olivier Clement, Tous Préparons ensemble le Concile· Βλασίου Φειδᾶ, Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Κατὰ παρόμοιον τρόπον τὸ ἐν ἔτει 1978 ἐκδοθὲν δευτέρον τεύχος τῶν «Συνοδικῶν» περιέχει: τὰ πρακτικὰ κείμενα τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τὸ τρίτον, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1979 γαλλιστί, περιέχει τὰ Πρακτικὰ κείμενα τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὡς προεῖρηται, τὸ τέταρτον, ἐκδοθὲν ἐλληνιστί ἐν ἔτει 1980, ἐκ σελίδων 143, περιέχει: τὰ πρακτικὰ τοῦ συνελθόντος ἐν τῷ Κέντρῳ τὸ 1977 συνεδρίου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ κοινῶς ὑφ' ἀπάντων τῶν χριστιανῶν ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἐν ὀρισμένη Κυριακῇ τοῦ ἔτους, καὶ τὸ πέμπτον τεύχος, ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1981, ἐκ σελίδων 152, περιέχει: τὰ αὐτὰ πρακτικὰ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει. Τῶν δύο τελευταίων τευχῶν προηγείται πρόλογος καὶ εἰσηγητικὴ ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ συνεδρίου τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοπόλεως Δαμασκηνοῦ, ἔπονται δὲ αἱ εἰσηγήσεις τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ τῆς ἱστορικο - κανονικῆς πλευρᾶς τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν θέματος μεθ' ἐρμηνείας τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς Α' Οἰκουμενικῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, πέντε ἀστρονομικῶν πινακῶν καὶ τῶν διεξαχθεῖσων συζητήσεων ὑπὸ τῶν συνέδρων.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον, ἐκπροσωποῦν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ ὄντως οἰκουμενικὸν πνεῦμα αὐτοῦ, μετέχει καὶ τῆς λεγομένης οἰκουμενικῆς ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως πρὸς προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τῆς διοργανώσεως θεολογικῶν συνεδρίων καὶ συναντήσεων ἐν αὐτῷ, ὡς καὶ τῶν διμερῶν θεολογικῶν διαλόγων μεταξὺ τῆς Ὁρθόδοξου καὶ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν: Ἀντιχαλκηδονίων, Παλαιοκαθολικῆς, Ρωμαιοκαθολικῆς, Ἀγγλικανικῆς καὶ Λουθηρανικῆς, τελοῦν ἅμα ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐν Γενεύῃ ὁμοίως ἐδρεύοντος Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ἐγγύς κειμένου Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου αὐτοῦ ἐν Bossey. Προσετιθῆτω δὲ ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι δραστηριότητες τοῦ Κέντρου λαμβάνουσι χώραν εἰς τὰ νέα ἄνετα κτίρια αὐτοῦ, μετὰ καταλλήλων χώρων τῆς διδασκαλίας, τοῦ ἀναγνωστηρίου, τῆς μεγάλης αἰθούσης διαλέξεων καὶ συνεδρίων, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν νεόδημιτον μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὴν κρύπτην καὶ τὸ παρεκκλήσιον, κέντρα τῆς ὀρθόδοξου λατρείας, τελουμένης χωρισμένως ἐλληνιστί, γαλλιστί, ἀραβιστί καὶ ρουμανιστί.

2. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1980 τὸ Πατριαρχικὸν Κέντρον ἤρχισε νὰ ὁργανώῃ ἐτησίως διεθνῆς Θεολογικὸν Σεμινάριον πρὸς ἐξέτασιν ἐκάστοτε καὶ ἐμβάθυνσιν ἐπικαιροῦ θεολογικοῦ θέματος ἐν οἰκουμενικῇ προοπτικῇ, διὰ τὴν κατάρτισιν στελεχῶν ἐξ ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐξειδικευμένων εἰς τὴν διεξαγωγὴν διορθόδοξων καὶ διαχριστιανικῶν διαλόγων. Τὸ πρῶτον Θεολογικὸν Σεμινάριον, λαθὼν χώραν κατὰ Μάιον καὶ Ἰούνιον 1980, ἀφιερῶθη εἰς τὸ θέμα: «Τοπικὴ καὶ κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησία». Τὰ πρακτικὰ τοῦ Σεμιναρίου, μετ' εἰσηγήσεων εἰσηγήσεων ὀρθόδοξων, ρωμαιοκαθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων θεολόγων, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κέντρου ἐλληνιστί καὶ γαλλιστί εἰς καλαίσθητον τόμον ἐκ 359 σελίδων, διαρῶμενον εἰς τρία μέρη. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων ἐξετάζεται: ἡ ἐξέλιξις καὶ ἰδιομορφία τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐν τῷ δευτέρῳ ἡ κανονικὴ ἐνόησις αὐτῶν καὶ ὁ ρόλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἡ τοπικὴ καὶ κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησία ἀπὸ οἰκουμενικῆς προοπτικῆς. Τὸ δευτέρον Θεολογικὸν Σεμινάριον, λαθὼν χώραν κατὰ Μάιον καὶ Ἰούνιον 1981 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτασμῶν τῆς 1600στῆς ἐπετειοῦ ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀφιερῶθη εἰς τὸ θέμα: «Σημασία καὶ ἐπικαιρότης τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τὸν σύγχρονον χριστιανικὸν κόσμον». Τὰ ὀγκώδη πρακτικὰ τοῦ δευτέρου τούτου Θεολογικοῦ Σεμιναρίου, εἰς τὸ ὁποῖον μετέσχον 60 περίπου διακεκομμένοι θεολόγοι ὀρθόδοξοι καὶ ἑτεροδόξοι, εὕρισκονται ἤδη ὑπὸ τύπωσιν. Τὸ τρίτον Θεολογικὸν Σεμινάριον θὰ λάβῃ χώραν κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάιον ἐ.ε. ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1983 τῆς 500ετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Λουθήρου (1483-1546), δι' ὃν λόγον θὰ ἀφιερῶθη εἰς τὸ θέμα: «Ὁ Λούθηρος καὶ ἡ Γερμανικὴ Μεταρρύθμισις ἐξ ἐπόψεως οἰκουμενικῆς».

3. Μεταξύ των Ἐκδόσεων τοῦ ἐν Γενεύῃ Ὁρθόδοξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δέον νὰ μνημονεῦθῃ καὶ ἡ τακτικὴ κατὰ δεκαπενθήμερον ἔκδοσις ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ τοῦ ἀρίστου Δελτίου εἰδήσεων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπίσκοψις», ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους 1970 μέχρι σήμερον, τόμοι 12, εὐρείας κυκλοφορίας. Ἐν τῷ Δελτίῳ τούτῳ ἔχουσι ἀποθησαυρισθῆ πολὺτιμον ἱστορικὸν ὕλικόν διὰ τὴν ζωὴν καὶ δράσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἄλλων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἀξιολογήματα θεολογικά, ἱστορικά καὶ ἄλλα κείμενα, ὡς καὶ ἡ σύγχρονος θεολογικὴ βιβλιογραφία.

4. Τελευταῖον προστίθεται, ὅτι τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον συμβάλλει εἰς τὴν δημοσίευσιν ἑν τισι τῶν διεθνῶς ὁμιλουμένων γλωσσῶν τοῦ δυτικοῦ κόσμου πρωτοτύπων ὀρθόδοξων θεολογικῶν μελετῶν, ἢ καὶ ἀντιστοίχως σημαντικῶν πρωτοτύπων θεολογικῶν μελετῶν ὀρθόδοξων καὶ ἑτεροδόξων εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Τοιαύτη, ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότης τοῦ Ὁρθόδοξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὰ πρώτα ὀλίγα ἔτη τῆς ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας αὐτοῦ. Κρινομένη γενικῶς αὕτη ὡς ἀπαρχὴ μᾶς ἀνοδικῆς πορείας, δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὀπωσθὺν ἱκανοποιητικὴ. Αὐτονόητον θεοαίως ὅτι τὸ Κέντρον τοῦτο ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ οἰκονομικῆς συμπαράστασως πάντων τῶν ἀρμοδίων καὶ δυναμένων παραγόντων διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς πανορθόδοξου καὶ οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ. Πρὸ πάντων ἔχει ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν δυνάμεων τῆς Ὁρθοδοξίας, ἵνα ἐπιτύχῃ καὶ περαιτέρω πρόοδον διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ δημιουργίας νέων δραστηριοτήτων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι: —κατὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν γνώμην— τῆς ὑψώσεως τοῦ Δελτίου εἰδήσεων «Ἐπίσκοψις» εἰς ἀνωτέρας στάθμης σύγχρονον θεολογικὸν περιοδικόν, ὁμοίως τῆς ἀναπτύξεως καὶ μετατροπῆς τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου εἰς ἀνωτέραν Θεολογικὴν Σχολὴν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν, ὡς καὶ τῆς μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως πλείων πρωτοτύπων θεολογικῶν συγγραμμάτων κ.τ.λ.. Ταῦτα καὶ ἄλλα ὅμοια δικαιούμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἀπὸ τὸν ἀξίον προϊστάμενον τοῦ Κέντρου σεβ. μητροπολίτην Τρανουπόλεως Δαμασκηνόν, γνωστὸν καὶ ὡς συγγραφέα καὶ ἄλλων ἀξιολόγων θεολογικῶν ἐργασιῶν καὶ ἄρθρων εἰς πολλὰ ξενόγλωσσα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ὅστις εἶναι ἀξίος θερμῶν συγχαρητηρίων διὰ τὰ μέχρι τοῦδε μεγάλα ἐπιτεύγματά του εἰς τὰς συγγραφικὰς καὶ ἐκδοτικὰς καὶ τὰς ἄλλας δραστηριότητας τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πατριαρχικοῦ Κέντρου, καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνας τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδοξίας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΠΗΣ

Ἑλληνοκλή Θεολογικὴ Βιβλιογραφία. Διευθυντής: Κωνσταντῖνος Γ. Μπόνης, Ἀκαδημαϊκός. Τεύχος δεύτερον. Βιβλιογραφία ἔτους 1978 καὶ Παραλειπίδα μὲν 1977. Ἐπιμέλεια Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεστίδη. Παράρτημα περιοδικῶ «Θεολογία», τόμος ΝΑ' (1980). Ἀθήνα: 1980, σχ. 8ο Μ., σσ. 446.

Ἡ ἐγκαιρὴ κυκλοφορία τοῦ δευτέρου τεύχους τῆς «Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Βιβλιογραφίας» πρὸ ἀναφέρεται: ἐπὶ ἔτος 1978 καὶ περιλαμβάνει παραλειπόμενα τοῦ ἔτους 1977, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ πρώτου τεύχους, εἶναι ἕνα παρήγορον σημάδι: μέσα στὴ γενικὴ ἀποδιοργάνωσιν τῶν βιβλιογραφικῶν ἐρευνῶν στὸν τόπον μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἴδιαν τὴν ἐκδοτικὴν πορείαν τοῦ βιβλιογραφικοῦ παραρτήματος τοῦ περιοδικῶ «Θεολογία». Πράγματι, «ἐκφράζει τὴν προσήλωσιν τῆς διευθύνσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προσφορᾶς πρὸς κάθε μελετητὴν, θεολόγον καὶ μὴ, Ἕλληνα καὶ ξένον, ἐνδὸς βιβλιογραφικοῦ ὀργάνου, δογητικοῦ εἰς τὸ ἔργον του» (σελ. η').

Τὴν ὥρα, ὅπου ἡ ὑπόθεσιν τῆς τακτικῆς ἐκδόσεως μᾶς τρέχουσας Ἑθνικῆς Βιβλιογραφίας ἔχει ναυαγήσει: σὺν ἀνοιχτῶν τοῦ πελάγου καὶ ὅπου τὸ ἀναλυτικὸ βιβλιογραφικὸν δελτίον τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου πελαγοδρομεῖ ἀντιμετωπίζοντας σοβαρὴν πιά δυστοκίαν, ἡ ἐμφάνισιν τοῦ ὀγκώδους δευτέρου τεύχους τῆς ΕΘΒ εἶναι ἕνα πνευματικὸ ἐκδοτικὸ γεγονός πρὸς ἔθνη ἐπίπεδο, πρὸς ἐπιβάλλεται νὰ χαιρετισθῆ με ἀνοιχτὴ καρδίαν καὶ νὰ τοῦ ἀποδοθῆ ξεχωριστὴ σημασία.

Ἦδη τὸ δεύτερον τεύχος, στοιχειοθετημένον με τὴν ἴδιαν με τοῦ πρώτου ποιικιλίαν τυπογραφικῶν στοιχείων (ἀπλά, λευκὰ καὶ ἡμίμαυρα), πρὸ ἀπαυτῆ ἀξιομνηστικῆς δαπάνης, ἀλλὰ καὶ χροσικῆς προστομασίας, παραγόντες πρὸς ξεπεράσθησαν τόσον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς διευθύνσεως τῆς Ε.Θ.Β., ὅσο καὶ τῶν συνεργατῶν τῆς, συμπληρώνοντας τὰ κενά, πρὸς ἀφῆσε τὸ πρῶτον τεύχος καὶ ἐμφανίζοντας ἀξιόπαινες θετικώσεις (σσ. θ' - ι'), σταθεροποιεῖ τὴς ἀριστὸς ἐντυπώσεις, πρὸς δημιουργῆσε τὸ πρῶτον καὶ παγιώνει τὴν ἐμπιστοσύνην μας στὴ σοβαρότητα, ὑπευθυνότητα καὶ μεθοδικότητα τῆς προσπάθειας.

Εἶναι περιττό, νομίζομε, νὰ ὑπογραμμισθῆ ἡ χρηστικότητα τῆς Ε.Θ.Β. πρὸς πέραν τοῦ θεολογικοῦ ἐπιστημονικοῦ κλάδου, ἀφοῦ μέσα στὰ ἐνδιαφέροντά της εἶναι καὶ ἡ Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, ἡ Βυζαντινὴ Ἱστορία καὶ Ἱστοριογραφία κ.λπ., πρέπει ὡστόσο νὰ ἐξαρθῆ τὸ εὐρὸ πνεῦμα, με τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζονται οἱ συγγενεῖς αὐτοὶ κλάδοι καὶ τὸ ὁποῖον προσδίδει στὸ ὅλον ἔργον ἕνα εὐρύτατον φάσμα ἐνδιαφερόντων.

Ἡ ἐργασία γίνεται πάντοτε, με βιβλιογραφικὴ ἀκριβείαν, ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπιμέλειαν. Ἡ ἐρευνα ἐπεκτείνεται πέραν ἀπὸ τὴς αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις, στὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά (τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν) καὶ πρὸς πολλὰ ἄλλα σοβαρὰ περιοδικὰ ἔντυπα. Οἱ ἐφημερίδες δὲν ἀπο-

δελτιώνονται, ἀλλὰ διδλογογραφούνται ὅσες ἔχουν ἐκκλησιαστικό περιεχόμενο. Καί ἄλλοτε («Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια», ἀρ. φ. 96, 1.10.1980) διατυπώσαμε τὴν ἀποψη ὅτι πρέπει νὰ κορφολογεῖται ὁ ἀνθός τους. Τουλὰχιστον οἱ σοδαροῦ περιεχομένου ἐπιφυλλίδες τους πρέπει νὰ ἐπισημαίνονται. Γνωρίζομε βέβαια ὅτι αὐτὸ προσθέτει καὶ ἄλλους κόπους στὴ σύνταξη τῆς Ε.Θ.Β., ὡστόσο δὲν εἶναι πολλές οἱ ἐφημερίδες αὐτές, ἐνῶ ὁ ἡμερήσιος τύπος, τώρα πιά, σπάνια προσφέρει παρόμοιες εὐκαιρίες.

Ἔνα σοδαρό πρόβλημα, πὸ ἀντιμετωπίζει ἡ Ε.Θ.Β. θίγεται ἀπὸ τὸν Διευθυντὴ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς κ. Κωνσταντῖνο Γ. Μπόνη, ἑμ. Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, στὸν πρόλογό του:

«Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ πρῶτον τεῦχος ἀπεστάλη τιμῆς ἔνεκεν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, τὰς Ἱερὰς Μητροπόλεις καὶ τὰ περιοδικὰ, κυρίως τὰ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ, δὲν ἔτυχε τοῦτο τῆς καταλλήλου προσοχῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου ὄχι μόνον δὲν ἐκρίθη, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἀναγκαῖον προβληματισμὸν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς διδλογογραφίας, ἀλλ' οὐδ' ἀνηγγέλθη κἀν, ὡς ἐπεβάλλετο, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν προσεκάλεσε τὴν πύκνωσιν τῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ε.Θ.Β. τῶν διαφόρων ἐκδόσεων, γεγονός τὸ ὁποῖον δὲν ἐδοθήσεν εἰς τὴν πληρεστέραν ἐμφάνισιν τοῦ δευτέρου τεύχους. Ἴσως ἀναμείνουσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς καὶ ἐκδόται τὴν ἐκδοσιν καὶ δευτέρου τεύχους, τοῦ μετὰ χεῖρας...» (σελ. η'). Ὅχι, δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλωστε ἀπὸ τὸ πρῶτο ἦδη τεῦχος, ἡ Ε.Θ.Β. ἐπιβλήθη μετὰ τὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς τῆς. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς πρόβλημα ἀντιμετωπίζει καὶ ἡ Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, στὴν ὁποία μάλιστα ὑποχρεοῦνται ἀπὸ τὸν Νόμο οἱ συγγραφεῖς καὶ ἐκδότες νὰ καταθέτουν τὰ ἔργα τους. Φαίνεται πῶς θ' ἀργήσουμε πολὺ ἀκόμη νὰ συνειδητοποιήσουμε στὸν τόπο μας τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τῆς διδλογογραφίας. Πάντως ἡ Ε.Θ.Β. συμβάλλει ἀποφασιστικὰ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, ἐνῶ οἱ ἐλλείψεις τῆς ἦδη ἀπὸ τὸ δεῦτερο τεῦχος ἔχουν περιορισθῆ ἐμφανῶς. Ἄλλωστε, μετὰ τὰ παραλειπόμενα τοῦ πρῶτου τόμου θεραπεύονται καὶ οἱ ἀτέλειες ἐκείνου.

Ὁ πίνακας συντομογραφιῶν περιλαμβάνει καὶ ἔντυπα, πὸ δὲν ἐκδόθησαν τὸ 1978, ὅπως λ.χ. τὰ «Συμμετὰ» καὶ πὸ δὲν ἐκδίδονται: σὲ ἀρχαῖα χρονικὰ διαστήματα. Ὁ περιορισμὸς τους στὸ ἔτος, πὸ ἀναφέρεται τὸ τεῦχος τῆς Ε.Θ.Β., θὰ ἔδινε μιὰν ἀκριβέστερη εἰκόνα τῶν περιοδικῶν, πὸ ἀποδελτιώθηκαν. Ἀπουσιάζουν ὅμως κάποια ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τοῦ 1978, π.χ. ὁ ἑβδομος τόμος τῶν «Δωδεκανησιακῶν Χρονικῶν», πὸ ἐκδίδει ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου. Στὸν τόμο αὐτὸ περιλαμβάνονται οἱ ἐξῆς ἐργασίες, πὸ ἐνδιαφέρουν τὴν Ε.Θ.Β.:

Με λ τ. Λ ο γ ο θ έ τ η: Ἡ συμβολὴ τοῦ Θεοδώρα Δ. Μοσχονά στὸν Δωδεκανησιακὸ ἀγῶνα κατὰ τὴ

διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὴν Ἀγγλία (1918-1922), σσ. 237-256.

Ν. Α. Φ ο ρ ο π ο υ λ ο υ: Δανιὴλ Κεραμεύς, ὁ Διδάσκαλος καὶ Σχολάρχης τῆς Πατριάρχου Σχολῆς, σσ. 297-363.

Δὲν ἀποδελτιώθηκαν, ἐξ ἄλλου, τὰ «Νεσυριακά», πὸ τὸ 1978 ἐκδόθηκε ὁ ἑβδομος τόμος τους καὶ περιέχει:

Ν ι κ. Ὁ δ. Σ α κ ε λ λ α ρ ί δ η: Παναγία Σηπλιανή, σσ. 128-156.

Γ. Μ. Σ α κ ε λ λ α ρ ί δ η: Τοῦ Ααζάρου στὰ Νικαῖα, σσ. 175-180.

Ἀπὸ τὰ ἀγορεύετα περιοδικὰ, τουλάχιστον οἱ «Ἀθωνικοὶ Διάλογοι» πὸ ἐβγαίναν τότε κανονικὰ, ἔπρεπε ν' ἀποδελτιωθοῦν. Αὐτὰ ὅμως, —ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις,— δὲν ἀφαιροῦν τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς Ε.Θ.Β., ἡ σύνταξη τῆς ὁποίας ἀλλωστε ἔχει ἐπίγνωση τῶν κάποιων ἀδυναμιῶν τῆς καὶ ζητάει τὴ συνδρομὴ ὅλων, γι' αὐτὸ ἀλλωστε καὶ σημειώνονται ἐδῶ.

Ἀπὸ πλευρᾶς τυπογραφικῶν λαθῶν καὶ παραδρομῶν, τὸ δεῦτερο τεῦχος ἐμφανίζει αἰσθητὴ βελτίωση, οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ λείψουν ἀπὸ οἰοδήποτε ἀνθρώπινο ἔργο. Ἔτσι: στὴ σελ. 67 ὁ Ἀρχιμ. Φ. Βιτάλης ἔγινε Βιτάλας, Ἀγαπητὸς Διάκονος (σελ. 33) δὲν ὑπάρχει, μᾶλλον θὰ πρόκειται γιὰ τὸν Ἀγαπητό. Στὴ σελ. 348 ἀναγράφεται ἡ «Διοτίμα» χωρὶς διδλογογραφικὴς ἐνδείξεις καὶ τὰ «Δωδεκανησιακὰ Χρονικὰ», τόμος βος μετὰ λαμβασμένες. Ὁ τόμος αὐτὸς τοῦ 1977 δὲν ὀγγῆκε τὸ 1978, ἀλλὰ τὸ 1977, ὅπως ἀναγράφεται καὶ στὸ ἐξώφυλλό του κ.λπ.

Στὴν ἀναγραφή τῶν διδλογογραφικῶν καὶ διδλογογραφικῶν σημειωμάτων, ἴσως θὰ ἦταν ὀρθότερη ἢ στοιχειοθέτηση τῶν ὀνομάτων τῶν κρινόμενων συγγραφέων μετὰ ἀρχαῖα καὶ ὄχι ἡμίμαυρα στοιχεία, γιὰ καλύτερη χρήση καὶ ἀκόμη μεγαλύτερη διαφοροποίηση πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν κριτικῶν, πὸ γράφονται πάντως στὴν ὀνομαστικὴ.

Τὰ παραπάνω, πὸ δὲν ἔχουν ἀλλωστε, μεγάλη σημασία, τὸ ἐπαναλαμβάνομε, σημειώθηκαν ἀπὸ ἀγάπη καὶ μόνον καὶ ἀπὸ θαυμάτη ἐκτίμηση πρὸς τὴν προσπάθεια καὶ τὰ πρόσωπα τόσο τοῦ Διευθυντοῦ ὅσο καὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῆς ΕΘΒ, στοὺς ὁποίους ὀφείλονται εὐχαριστίες γιὰ τὴ μεγάλη ἀπὸ κάθε ὀποψη προσφορὰ τους.

I. M. XATZHΦΩΤΗΣ

Ἡ Τελετὴ τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Καθηγητοῦ κ. Giuseppe Schirò εἰς ἐπίτιμον Διδάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἀθήναι: 1980. (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου: Ἐπίσημοι Λόγοι ἐκφωνηθέντες κατὰ τὸ ἔτος 1978/9, τόμ. ΚΓ' σ. 173 - 198.

1. Λόγω ἀπουσίας ἐξ Ἀθηνῶν, ἀπόλεσα δυστυχῶς τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθήσω τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ κατὰ πάντα ἀξίου καὶ διακεκριμένου ἐπιστήμονος κ. Giuseppe Schirò, παλαιοῦ ἡμετέρου φίλου, εἰς ἐπίτιμον Διδάκτορα ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν)μίου Ἀθηνῶν τὴν 8ην Μαρτίου 1979. Ἄλλ' ἢ φιλόφρων ἀποστολὴ τοῦ ταύχους τῆς Τελετῆς μετὰ τὰς Ὁμιλίαις τοῦ Καθηγητοῦ κ. Κ. Κομίνης καὶ τοῦ τιμωμένου μοι ἔδωκαν τὴν εὐκαιρίαν εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀπουσίας μου ἐκ τῆς Τελετῆς, νὰ αἰσθανθῶ ἐκ περισσοῦ τὴν χαρὰν διὰ τὴν κατὰ πάντα ἐπαξίαν ἀναγόρευσιν ἐνὸς ἐπιστήμονος διεθνοῦς κύρους καὶ μεγάλου φιλέλλημος.

2. Ὁ ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης κ. Schirò, ὁ καὶ Δευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν τοῦ ἰδίου Παν)μίου, δὲν εἶναι μόνον διεθνοῦς κύρους ἐπιστήμων καὶ πολυγραφώτατος, ἀλλὰ καὶ βυζαντινῆς καταγωγῆς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκληρῶν. Πλείστοι δὲ Ἑλληνες ἐξεπαιδεύθησαν παρ' αὐτοῦ. Ὁ Καθηγητὴς κ. Κομίνης ἐξῆρε πρεπόντως διὰ τῆς ὥραίας Εἰσηγήσεώς του τὸν τιμηθέντα καὶ ἐχαρακτήρισε τὸ πολὺπλευρον συγγραφικὸν ἔργον αὐτοῦ ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστον. Φιλοσοφία καὶ Θεολογία, Ἀγιολογία, Ἱστορία, Ὑμνογραφία καὶ σχεδὸν πάντες οἱ ἐπὶ μέρους κλάδοι τῆς Βυζαντινολογίας διερευνηθήσαν καὶ προσήχθησαν ἐν πολλοῖς πρωτοτύπως ὑπὸ τοῦ τιμωμένου. Λόγω δ' ἀκριβῶς τῆς μεγάλης αὐτοῦ προσφορᾶς εἰς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὰ γράμματα γενικῶς, ἐτιμήθη διὰ πολλῶν διακρίσεων ἐν τε τῇ πατρίδι του καὶ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ. Οὕτως ἀπὸ ἐτῶν εἶναι μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μέλος τῆς Ἀκαδημίας Arcadia τῆς Ἰταλίας, μέλος πολλῶν ἄλλων ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιστημονικῶν Ἐταιρειῶν, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς χώραις, Πρόεδρος τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Συνδέσμου τῶν Φίλων τῆς Ἑλλάδος κ.ἄ. Ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀνωτέρου Ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος καὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α', ἰδιαιτέρως λόγῳ τῆς συμπαραστάσεως καὶ συμβολῆς αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν κατὰ καιροὺς ἐμφανισθέντων προβλημάτων τῆς Ἑλλάδος.

3. Μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν του εἰς ἐπίτιμον Διδάκτορα ὁ τιμηθεὶς ὁμίλησεν, ἀναπτύξας τὸ θέμα: «Ὁ Ἑλληγι-

στικός κόσμος καὶ ἡ ἰδρυσις τῆς Κων) πόλεως». Τὸ πάντοτε ἐπίκαιρον θέμα του ἀνέπτυξεν ὁ ὁμίλητὴς ἐπισημάνων τὰ ἀκόλουθα σημεῖα: α) «Ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς Κων) πόλεως δὲν ἦτο μόνον ἀπόρροια τῆς σκέψεως τοῦ Μ. Κων) νου διὰ στρατηγικούς λόγους, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ διὰ πολιτικούς. Καὶ ὡς ὀρθῶς λέγει: ὁ ὁμίλητὴς: «ὁ Μ. Κων) νος εὐφυῶς προησθάνθη τὰς ἐνδείξεις τῶν καιρῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ πολίτης τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου ἀπετέλει οὐσιαστικὴν καὶ βασικὴν αἰτίαν αὐτῆς ταύτης τῆς δημιουργίας τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου». β) Οἱ δύο κόσμοι: καὶ αἱ δύο ἡγεμονίαι: Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως χαρακτηρίζονται: δικαίως ὑπὸ τοῦ ὁμίλητοῦ ὡς ἀντιπροσωπεύουσαι, ἡ μὲν τῆς Δύσεως ἡγεμονία τὰς «δραστηριότητες τοῦ πολιτικοῦ, στρατιωτικοῦ καὶ διοικητικοῦ βίου» ἢ δὲ δευτέρα τὰς πνευματικὰς ὄντοτητας, ἐξερχομένη δὲ τῶν ὀρίων τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου, μεταμοσχεύετο ὅπουδήποτε ἦτο εὐπρόσδεκτος μετὰ τὴν ἀγάπην τῆς γνώσεως καὶ τοῦ κάλλους». γ) Τὸ θέμα τῆς διεισδύσεως τῆς πνευματικῆς ἑλληνικῆς ἡγεμονίας εἰς τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον, ἀνέπτυξεν ὁ ὁμίλητὴς διὰ σαφῶν παραδειγμάτων ἐκ τε τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ἐκ τῆς λατινικῆς γραμματείας. Κάτοχος τοῦ θέματος του ὁ ὁμίλητὴς προβαίνει εἰς βαθυστοχάστους διαπιστώσεις, ἀξίας ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Λέγει: «Ἄς ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ σύνολον αὐτῶν τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον καλλιεργηθῆ καὶ ἐδραιωθῆ ἀπὸ τοῦ τρίτου π.Χ. αἰῶνος, ἐλάξευσε βαθύτατα τὴν ρωμαϊκὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐξεπαιδεύσεν εἰς ἓνα τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ ὄνειρεύεσθαι καὶ τοῦ ἐκφράζεσθαι, ὁ ὁποῖος ἂν δὲν ἦτο ἐντελῶς ἑλληνικός, ἦτο ὀπωσδήποτε ἑλληνίζων». δ) Μετὰ χάριν καὶ θαθεῖαν κατανόησιν ἀναπτύσσει: τὸ θέμα Ἑλληνικῆ παιδείας κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν περίοδον. Ἐπειτα ε) ἐξαιρούνται αἱ ἀλληλεπιδράσεις Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας, ὡς καὶ εἰς τὰς ἠθικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν λογοτεχνίαν: διὰ νὰ καταλήξῃ ἐν τέλει στ) εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς συγχωνεύσεως τῆς πολιτικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ρώμης μετὰ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πνεύματος. Ἐπέστεψε δὲ τὴν Ὁμιλίαν του ὁ τιμωμένος διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως: «Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔδιδε τὴν παιδείαν, ἀλλ' ἀπέκτα, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται, τὴν συνείδησιν τῆς αὐτοκρατορίας, λόγος διὰ τὸν ὅποιον ὁ βυζαντινὸς πολίτης ἔμεινε προσκεκολλημένος πάντοτε καὶ μετὰ φανατισμοῦ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ρωμαίου. Καὶ ὅσον περισσότερο ἐξελλήνιζε τὴν αὐτοκρατορίαν, τόσο περισσότερο ἐπεθεβαίνε τὴν ρωμαϊκότητά της».

4. Ἄφησα εἰς τινὰ σημεῖα νὰ ὁμίλησῃ μετὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν εὐθυκρισίαν του ὁ τιμωμένος Καθηγητὴς κ. Giuseppe Schirò. Καὶ τοῦτο, διότι θὰ δυναθῇ ὁ ἀναγνώστης τῆς ἀναλυτικῆς ταύτης ἐκθέσεως νὰ προσεταιρισθῇ σοφίαν καὶ γνώσεις παρὰ τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ ἀθροολόγου ἐπιστήμονος καὶ ἀληθοῦς φιλέλλημος. Τῷ καλῷ φίλῳ εὐχόμεθα τὸ «πολυχρόνιον» τοῦ βίου, προσφωνοῦντες καὶ τὸ «Ἄ ξ : ο ς»!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ. Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Α' Ἱστορικὸν Λεξικόν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, τῆς τε κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ιδιωμάτων. Τόμος τέταρτος. Τεύχος δεύτερον: «γ α ρ δ α λ ω ν ω γ ε ρ ο δ α σ κ α λ ο ς». Ἐν Ἀθήναις 1980, σελ. λα' + 241 - 370.

1. Ἔργον μνημειῶδες καὶ πολύμοχθον. Μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του. Ἀξιοθαύμαστον εἰς περιεχόμενον. Μεστὸν εἰς συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου. Πολύσημον εἰς τὴν ἐρμηγείαν ἐκάστου λήμματος. Ἀρίστη μέθοδος ταξινομήσεως τῆς ὕλης. Ἡ ἐτυμολογικὴ ἐρμηγεία ἐκάστου λήμματος, ἡ χρῆσις εἰς τοὺς διαφόρους τόπους μὲ διάφορον ἐνίοτε ἐννοίαν καὶ σημασίαν, ἡ παράλληλος καταγραφή τῶν συνωνύμων καὶ ἡ ἀναφορὰ ἔστιν ὅτε καὶ ὅπου εἶναι δυνατὴ εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν προέλευσιν τῆς λέξεως. Ἡσιολογημένη τροποποίησις τοῦ ὀρθογραφικοῦ συστήματος. Ἡ χρῆσις ὀρθογραφικῶν γραμματικῶν καὶ λεξικογραφικῶν ὄρων. Ὁρθὴ ἀντιμετώπισις τῆς προφορᾶς φθογγικῶν τιῶν συμπλεγμάτων. Βιβλιογραφικὴ ἐνημερότης ἀρίστη. Χρηστικὴ παράθεσις πινακῶν ὀρθογραφικῶν τοπωνυμῶν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ προσόντα τῆς θαυμαστῆς ἐκδόσεως, τῆς μοναδικῆς εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν τῆς Λεξικογραφίας.

2. Ἐκ τῶν λεχθέντων γίνεται ἀντιληπτὸν ὅχι μόνον ἡ θραδύτης τῆς ἐκτύπωσως ἐκάστου τεύχους, ἀφοῦ διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὕλικου τῶν λημμάτων εἶναι ἀναγκαῖα ἡ μετάδοσις ἐπὶ τόπου καὶ εἰς κάθε γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐντός, ἀλλὰ καὶ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος πολλάκις, διὰ τὴν συγκέντρωσιν συναφοῦς ὕλικου εἰς μέρη ὅπου ἀποδημήσαντες ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ προελεύσεως κάτοικοι, ἀφελήσθοντες ἢ μὴ, διατηροῦν ὅμως ἐνδιαφερούσας λεκτικὰς διαμορφώσεις, πολὺ σπουδαίας δι' ἡμᾶς σήμερον καὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορικῆς γλωσσικῆς μας ἐξελίξεως καὶ τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιδράσεων τῆς εἶναι λέγω ἡλίθιου φεινότερον τὸ ἀναπόφεικτον ἀποτελεσμα τῆς μακρᾶς - μακροτάτης συγκεντρώσεως τοῦ λεξικογραφικοῦ ὕλικου διὰ τὴν κατὰ τεύχη ἐκτύπωσιν καὶ ἀπόδοσιν εἰς τὴν δημοσιότητα ὠρισμένου ἀριθμοῦ λημμάτων, ὡς ἄλλωστε ἐμφανίζεται καὶ ἐκ τοῦ ἀνὰ χεῖρας τετάρτου τεύχους τοῦ συνεχιζομένου τετάρτου τόμου.

3. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας θεωρεῖ ἐπιβεβλημένον καθήκον νὰ ἀπονεύμῃ τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς πάντας τοὺς ἐργαζομένους καὶ ἐργασθέντας ἐν τῷ Κέντρῳ Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸν δεκαετίας ὄλας ἐκδραπνήσαντα διευθυντὴν καὶ ἀρχισυντάκτην κ. Δικαῖον Β. Βαγιάκακον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὰ ἐξ ἀρχῆς χρηματίσαντα μέλη τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, διὰ τὴν ἐσποτείαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ ὅλου ἔργου τῶν ἐργασθέντων ἐν τῷ Κέντρῳ.

4. Λεχθῆτω ἐν τέλει καὶ τοῦτο. Τὸ περὶ οὗ πρόκειται Λεξικόν, εἶναι παντὶ που φανερόν, ὅτι ἐκ τῆς φύσεώς

του εἶναι μακρὰς πνοῆς ἔργον καὶ ὅταν ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἐπιδεικνύουν οἱ διὰ τὴν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Κέντρου συγκέντρωσιν τοῦ πολυσήμου λημματογραφικοῦ ὕλικου ἐργαζόμενοι φιλοτίμως ἐπιστήμονες, τὴν αὐτὴν ὀφείλουν καὶ οἱ ἀνυπομονοῦντες ἐκ τοῦ πλήθους ἐνδιαφερόμενοι, μεμψιμοιροῦντες καὶ πολλάκις ἐπικριτικῶς, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸ πλῆθος τῶν δυσχερειῶν τῆς ἐκδόσεως καὶ δημοσιεύσεως ἐνὸς τοιούτου Λεξικοῦ, τοῦ ἐξ ὑπ' ἀρχῆς οὕτω προγραμματισθέντος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς δημοσιεύσεως συνεχειῶν τῶν τευχῶν εἶναι μεγίστη ἐπιθυμία καὶ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν συνεργατῶν τῆς.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἐπίσημος ὑποδοχὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Πέτρου Βασιλειάδη. Χαιρετισμὸς τοῦ Προέδρου κ. Γ. Ε. Μυλωνᾶ. Προσφώνησις τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Μερικά. Ἐκτακτος συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας τῆ 6ῃ Μαΐου 1980. Ἐν Ἀθήναις 1980. Ὁμιλία τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Πέτρου Βασιλειάδη. Θέμα: Αἱ παλαιαὶ καὶ ἡ παρούσα πανδημία χολέρας. Ἀνάτ. ἐκ τῶν Πρακτικῶν τ. 55 (1980) σ. 181*-200*.

Μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου κ. Μυλωνᾶ, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Μερικάς ἐξήρε τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπιστημονικὴν εὐδοκίμησιν καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν ἐν ἀρετῇ διαδίωσιν. Μετὰ ταῦτα ἐξέθεσε τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ τιμωμένου ἐν τῷ κλάδῳ τῆς Μικροβιολογίας καὶ τῆ Ὑγιεινῆς, ἀνέλυσε κατὰ τομεις τὰς πρωτοτύπους ἐρευνητικὰς ἐργασίας, αἵτινες προσεπέβησαν διεθνεῖ ἀναγνώρισιν εἰς τὸν νέον Ἀκαδημαϊκόν. Ἐν τέλει ὁ κ. Βασιλειάδης ἀνέπτυξε τὸ θέμα περὶ χολέρας, διαιρέσας εἰς ἑπτὰ περιόδους πανδημικῆς ἐμφανίσεως τῆς φοβερᾶς ἀσθενείας, ἧτοι τῆς περιόδου πρὸ τοῦ 1817 μέχρι καὶ τοῦ ἔτους 1961 μέχρι καὶ τοῦ 1979. Κατέληξε δὲ δι' ὠραίας ὑπομνήσεως, ὡς ἐξῆς: «Ἡ σημερινὴ πανδημία τῆς χολέρας χρησιμεύει: ἴσως διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς ἡμᾶς τὰς καταστροφὰς, τὰς ὁποίας εἶχατε τὴν τύχην νὰ μὴ γνωρίσητε, καὶ νὰ ἐπισημάνῃ τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς μεγάλους ἐκείνους ἐρευνητάς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεφέρθη, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας των εἰς τὴν κατανίκησιν τῆς φοβερᾶς ἄλλοτε χολέρας».

Πέτρου Βασιλειάδη, Ἐκτὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ αἰτίου τῆς ἐλονοσίας. Ὁμιλία λεχθεῖσα κατὰ τὴν ἑκτακτον συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας τῆς 18ης Νοεμβρίου 1980. Ἐν Ἀθήναις 1981. Ἀνάτ. ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, τόμ. 55 (1980), σ. 334* - 343*.

Διὰ τῆς ὁμιλίας του ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Βασιλειάδης ἐπεσήμανε τὴν σημασίαν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν αἰτίων

καὶ τρόπων μεταδόσεως τῆς ἐλογοσύας. «Ἡ ἀνακάλυψις δὲ τῶν αἰτιολογικῶν παραγόντων ἀπετέλεσε τὴν θάσιν διὰ τὴν ὀρθολογικὴν μεθόδουσιν τῆς καταπολεμήσεως τῆς νόσου, ἡ ὁποία προεκάλεσε περισσοτέρους θανάτους ἀπὸ εἰσδηλήποτε ἄλλην εἰς δλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἔθεσε τὴν σφραγίδα τῆς εἰς τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Μεγέλαου Παλλαντίου, Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει: 20ετίας ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου. Ἐν Ἀθήναις 1981. Ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας τ. 55 (1980) σ. 349*-355*.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Παλλαντίος εἰς τὴν ὥραιαν Ὀμιλίαν του μετὰ ζωηράς καὶ λογοτεχνικῆς ἐκφράσεως, μετὰ ἔθνηκόν παλμὸν καὶ μετὰ στοιχεῖα εἰλημμένα ἀπὸ τὴν Κυπριακὴν δημοτικὴν ποίησιν, ἐξαιρεῖ τὰ ἥρωϊκὰ καταρθώματα κατὰ τῶν ποικίλων ἐχθρῶν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν γενναίων Ἑλλήνων Κυπρίων μαχητῶν, ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των κατὰ τῶν ἐπιβούλων ἐχθρῶν των μέχρι σήμερον. Συγκινητικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ ὁμιλητοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς Ὀμιλίας του: «Ἐερεῖ ἀκόμα ὁ Ἑλληνας, πῶς ἡ Κύπρος γινώρισε τὴ σκληρὰ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἑλληνικὴ γωνία τῆς γῆς. Τόπος κατακτήσεων στὴν ἀρχή, ἀντικείμενο ἀγοραπωλησίας Ἀγγλων, Τούρκων, Ναϊτῶν, Λουζιτιανῶν ἀργότερα, κρατήθηκε γερὰ ἀπὸ τίς ἀκλόνητες θαθεῖες ρίζες τῆς, γὰρ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ζήσει τρισημίση σχεδὸν χιλιάδες χρόνια. Γὰρ νὰ μὴ λυγίσει καὶ ἐγκαταλείψει ἱερά καὶ ὅσια. Γὰρ νὰ μὴ καμφθεῖ ἀπὸ τὸν κατακτητὴ καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο. Καὶ γὰρ νὰ ἐκπηδᾷ σήμερον, μπορεῖ λαβωμένη ἢ ἀκρωτηριασμένη, ἀλλὰ πάλι ζωντανή, πάλι μετὰ καινουργία δροσίαν, ἔτοιμη νὰ ξαναζήσει τὴ συνέχεια τῶν πεπρωμένων τῆς, μετὰ μόνο ἐφόδιο τὴν πίστη στὸ ἀθάνατο κύτταρο τῆς φυλῆς τῆς. Σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς, πνεῦμα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς, ψυχὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς, ὅλη ἡ Ἑλλάδα τῆς παραστέκεται!»

Titos P. Jochalas, Gemeinsame Motive in der italienisch-albanischen und der griechischen Volksdichtung. Offprint from «Balkan Studies» 21, 1. Thessaloniki 1980, 57-67.

Ὁ Τίτος Γιόχλας, ἐντριθῆς περὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν καὶ γραμματεῖαν, εἰς τὸ ἄρθρον του ἀνακαλύπτει διὰ πρώτην φοράν στοιχεῖα συγγενῆ πρὸς τὸν Ἀκριτικὸν κύκλον εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν τῶν Ἀλβανοφώνων τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Συγκριτικὴ μελέτη ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ Ἀλβανοφώνων λίαν ἐνδιαφέρουσα.

Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ μαθητὲς του (1576-1700). Συμβολὴ στὴν μελέτη τῆς μορφωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βατικανοῦ. (Ἀνάλεκτα Βλατάδων. Πατρ. Ἰδρ. Πατερικῶν Μελετῶν). Θεσ/κῆ 1980 σσ. 935.

1. Λίαν εὐπρόσδεκτος μονογραφία. Ἀρκεῖ νὰ διεξέλθῃ κανεὶς τὸν Πίνακα τῶν περιεχομένων διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν φιλότιμον καὶ ἐργώδη προσπάθειαν τοῦ συντάκτου τῆς μονογραφίας, ὅστις δὲν ἐφείσθη χρόνου καὶ μόχθου διὰ τὴν ἀναδίφησην πηγῶν καὶ βοθημάτων, τὴν ἐπιμελῆ προσπάθειαν μεθοδεύσεως καὶ κατατάξεως τοῦ συγκεντρωθέντος ὕλικου, ἀλλὰ καὶ τὴν διακριτικὴν ἱκανότητα τοῦ σ. πρὸς ἀντικειμενικὴν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔκθεσιν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου, τοῦ τόσον πολυτίμου διὰ τὴν γινῶσιν καὶ κατανόησην τῆς ἀλληλεπιδράσεως Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Καθολικισμοῦ καὶ Ὁρθοδοξίας, κατὰ τοὺς ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνας.

2. Διὰ τὸ εὐρύτερον κοινὸν θεωρῶ ἀναγκαίαν τὴν παράθεσιν τοῦ Πίνακος τῶν Περιεχομένων. Καὶ ἰδοὺ οὗτος: Μετὰ τὰς βραχυγραφίας καὶ τὸν πρόλογον, ἀκολουθεῖ: Μέρος πρῶτο: Τὰ προβλήματα ἀπὸ τὴν ἵδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου: Α. Ἡ μόρφωση τῶν Ἑλλήνων στὴ Ρώμη καὶ τὸ Κολλέγιο τοῦ 1576/1577: 1. Τὰ σχέδια πρὶν ἀπὸ τὸ 1576. 2. Οἱ νέες προοπτικὲς. 3. Ἡ λειτουργία (1576) καὶ ἡ ἐπίσημη ἵδρυση τοῦ Κολλεγίου (1577). 4. Ἡ σημασία καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰδρυματος. 5. Περίοδοι τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰδρυματος. 6. Οἱ καρδινάλιοι — «προστάτες». 7. Ἡ ὀργάνωση τῶν σπουδῶν. 8. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πρώτου μορφωτικοῦ προγράμματος. 9. Οἱ μαθητὲς — διδάσκαλοι. 10. Ἡ μόρφωση μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Κολλέγιο. 11. Χρονικὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν. 12. Συγκρίσεις καὶ διαπιστώσεις. 13. Οἱ πτυχιακὲς καὶ διδακτορικὲς ἐξετάσεις. 14. Τὰ ὄνόματα τῶν διδασκτῶν. 15. Τὸ περιεχόμενον τῶν διδακτορικῶν διπλωμάτων. 16. Οἱ δεσμεύσεις τῶν μαθητῶν: α) Ἡ «ὁμολογία πίστεως», β) οἱ ὅροι. — Β. Οἱ κατάλογοι τῶν μαθητῶν — Ἀξιολόγησις τῶν πηγῶν: 1. Οἱ δυσκολίες. 2. Ὁ κώδικας Vat. lat. 5527. 3. Οἱ κατάλογοι τοῦ ACGr., τ. 22, φφ. 101r — 121r. 4. Οἱ ἔμμεσες μαρτυρίες: α) Οἱ ὑπογραφὲς τῶν μαθητῶν στὰ 1603. β) Ὁ κώδικας τῆς «Curia», γ) Ἡ ἡμερομηνία τῶν ὄρκων, δ) Ὁ Barb. lat. 4588, ff. 133r-134r. — 5. Ἡ «Cronica di tutti i scolari del Collegio Greco dalla fondazione sin all' anno 1640, coll' Indice al fine» (ACGr, t. 1, ff. 6r-77v). 6. Ὁ ἐπίσημος κατάλογος στὸ ACGr, τ. 14. 7. Ἀποσπασματικοὶ κατάλογοι. 8. Ἀνέκδοτα βιογραφικὰ σημεῖωματα καὶ κατάλογοι μετὰ ἀπολογητικὸ χαρακτηρισμῶν: α) «Catalogo di vescovi e arcivescovi Ruteni stati in Collegio» (ACGr, t. 1, f. 204r),

β) «Informazione del frutto raccolti dal Collegio Greco» (ACGr, t. 1, f. 185r-187r), c) «Catalogo d' alunni vivosi e morti e con fama di singular bontà», d) «Breve apologia della riuscita di quelli che sono stati educati nel Collegio Greco» (ACGr, t. 1, f. 254r-257v). 9. Μεταγενέστερες ανέκδοτες χρονογραφίες: α) Τὸ χρονικὸ τῆς Vall.— Fondo Allacci, t. 52, β) Ἡ «Collegii Graecorum a Gregorio XIII, pontifice maximo, Romae instituti Historia». 10. Δημοσιεύματα χρονικά καὶ βιογραφίες: α) Τοῦ Α. Ἀλλατίου (1648), β) Τοῦ Pietro Pampilio Rodotà (1763), γ) Τοῦ Emile Legrand (1895, 1896, 1903). — Γ. Ἑρμηνεῖα στατιστικῶν δεδομένων: 1. Τόποι καταγωγῆς καὶ ἀριθμοί: α) Οἱ Ἕλληνες: I. Οἱ Κρητικοί. II. Οἱ Ἑπτανήσιοι. III. Οἱ Χιῶτες. IV. Οἱ Κύπριοι. V. Οἱ Κυκλαδίτες. VI. Οἱ Πελοποννήσιοι. VII. Οἱ Κωνσταντινοπολίτες. VIII. Οἱ Μακεδόνες. IX. Οἱ Δωδεκανήσιοι. X. Οἱ Ἀθηναῖοι. XI. Οἱ Ἡπειρώτες. XII. Οἱ Μικρασιάτες. XIII. Οἱ Θεσσαλοὶ (ἀπὸ τῆς Θήβας — τῆς Μυτιλήνης — τῆς Σαζόπολης τοῦ Εὐξείνου — τῆς Λήμνου — τῆς Ἀλεξάνδρειας — τῆς Ἱεροσολύμας). — β) Οἱ Ρουθῆνοι, γ) Αἱ Ταλοὶ, δ) Οἱ Ἱταλοαλβανοὶ ἢ Ἑλληνοαλβανοί, ε) Οἱ Ἑλληνοϊταλοὶ, στ) οἱ Μαλτέζοι, ζ) Οἱ Ἀλβανοί, η) Ἀπὸ τῆς Δαλματίας, θ) Ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας — ἀπὸ τῆς Συρίας — τῆς Αἴγυπτου — τῆς Βλαχίας — τῆς Μολδαβίας — τῆς Ἀγγλίας — τῆς Κροατίας — χωρὶς μνεία τοῦ τόπου καταγωγῆς. — 2. Ἡ σχετικὴ ἀριθμῶν καὶ γεωγραφικῶν περιοχῶν. 3. Ἡ κοινωνικὴ προέλευση τῶν τροφίμων. 4. Αὐξηση καὶ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν. 5. Ὁ ρόλος τῶν συνοικοτρόφων. 6. Πρώροι θάνατοι μαθητῶν στὸ Κολλέγιο. 7. Ἡ ἐξέλιξη μετὰ τὴν ἀποφοίτηση: α) Οἱ Ἕλληνες ἀπόφοιτοι: I. Συμπλήρωση τῶν σπουδῶν σὲ ἄλλα Πανεπιστήμια. II. Διδακτικὴ δραστηριότητα στὴν Ἱταλία καὶ στὴν Εὐρώπη. III. Διδακτικὴ δραστηριότητα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. IV. Ἀνάδειξη διπλωματῶν. V. Ἐκκλησιαστικὴ σταδιοδρομία. VI. Οἱ ἱεραπόστολοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. VII. Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τῶν μαθητῶν. VIII. Ἐπιστροφὴ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἢ παραμονὴ στὴν Ἱταλία καὶ στὴν Εὐρώπη. — β) Οἱ Ρουθῆνοι ἀπόφοιτοι, γ) Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἄλλων ἐθνικῶν ομάδων. — Μέρους δεύτερο: Βιογραφικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ σχεδίασμα τῶν μαθητῶν (Χρονολογικὴ καὶ ἀριθμητικὴ σειρά): Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα: Α. Δέκατος ἔκτος αἰώνας (1576-1599). Ἀριθμοὶ 1-188. Β. Πρῶτο μισὸ τοῦ δεκάτου ἑβδομοῦ αἰ. (1600-1650). Ἀριθμοὶ 189-487. Γ. Δεύτερο μισὸ τοῦ δεκάτου ἑβδομοῦ καὶ ἀρχὴ τοῦ δεκάτου ὄγδοου αἰώνα (1651-1700). Ἀριθμοὶ 488-690. — Συμπεράσματα καὶ διαπιστώσεις. Ἐπίμετρο: Οἱ ὑποψήφιοι ποὺ δὲν μπῆκαν στὸ Κολλέγιο. Παράρτημα: I. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν κατὰ ἐθνικότητα ἢ τόπο καταγωγῆς γιὰ κάθε χρόνο χωριστὰ (1576-1700). II. Τὸ ὑψηλότερο ποσοστὸ μαθητῶν μέσα σὲ κάθε

δεκαετία. III. Τὰ θέματα ἐξετάσεων» στὴ Λογικὴ (1704) καὶ στὴ Φιλοσοφία (1706). — Προσθήκες. Βιβλιογραφία. Εὐρετήρια: 1. Ἀλφαβητικὸ τῶν ὀνομάτων τῶν μαθητῶν. 2. Γενικὸ. Εἰκόνες-Χάρτες-Ὁ Πίναξ τῶν περιεχομένων γαλλιστί.

3. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ κατανοήσῃ τις καὶ ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ Πίνακος τῶν περιεχομένων τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, ὅπερ κέκτηται ἡ ἀνὰ χεῖρας ὀγκωδεστάτη ἱστοριογραφία τοῦ γνωστοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀμοιβαίαν κατανόησιν τῶν δύο προσβυγενῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, τῶν προσπαθειῶν τῆς Δυτικῆς προσηλυτισμοῦ τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναπτύξεως προοδευτικοῦ πνεύματος ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, πόσον δὲ εὐρεῖα ἦτο ἡ μορφωτικὴ ἐπίδρασις τοῦ ἐν λόγῳ Κολλεγίου διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν καὶ ἀνάδειξιν πλείστων Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς εἰς λίαν ὑψηλὰς ἐπιστημονικὰς καὶ κοινωνικὰς θέσεις. Πάντα ταῦτα ἀσφαλῶς διαφωτίζουν καὶ διερμηνεύουσι τὰς δυσχερείας τοῦ ἀρξαμένου Θεολογικοῦ διαλόγου μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως ὑποβοηθοῦν ἀμφοτέρας εἰς ἀντικειμενικὴν κρίσιν τοῦ παρελθόντος καὶ ἡπιωτέραν τοποθέτησιν τῶν κρισιμωτέρων σημείων τῶν ἀντιθέσεων.

4. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας ἐργασίας εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων, διότι δὲν ἐφείσθη χρόνου μακροῦ καὶ κόπου πολλοῦ διὰ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ γνωστοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης μὲ ἀκρίβειαν, σαφήνειαν, ἀντικειμενικότητα καὶ μὲ ὅλα τὰ προσόντα τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Αἰκατερίνης Χριστοφίλοπούλου, Βυζαντινὴ Ἱστορία. Τόμ. Α' 324 - 610. Ἀθήνα: 1975. Τόμ. Β1 610 - 867. Ἀθήνα: 1981 σ. Α' τ. 400 καὶ Β' τ. σ. 405.

Ἡ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Παν) μίου Ἀθηνῶν Καθηγήτρια τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας Κα Αἰκ. Χριστοφίλοπούλου, γνωστὴ καὶ ἐξ ἄλλων ἀξιολόγων μελετῶν τῆς, ἀναφερομένων εἰς θέματα τοῦ Βυζαντίου, ἐχαρίσατο τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιστήμῃ τὸ ἀνὰ χεῖρας λίαν ἀξιόλογον δίτομον ἱστορικὸν τοῦ Βυζαντίου ἔργον. Ἡ σ. ἐν προλόγῳ δικαιολογεῖ τὴν ἀπόφασιν τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου τῆς, ἐξ ὑποχρεώσεως λέγει: τοῦ νόμου. Ὁ ἐπιστήμων συγγράφει: ἐξ ἐπιταγῆς ἐνδομύχου ὀφειλείας τῶν πολλῶν καὶ οὐχὶ δι' ἐπιβολῆς τοῦ νόμου. Ὁ νόμος πληροῦται: διὰ τῆς αὐθιγῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοσυνηδησίας ἐκάστου πρὸς συγγραφικὴν ἐπιστημονικὴν δραστην. Οὕτε εὐστάθει τὸ λεγόμενον ὅτι: θὰ παρεῖλε ἡ συγγραφὴ νέας Ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, λόγῳ προϋφισταμένων ὁμοειδῶν ἔργων ἄλλων ἱστορικῶν τοῦ Βυζαντίου. Πάντοτε καὶ εἰς τὰ συστηματικὰ ἔργα ὑπάρχουν εἴτε νέαι

ἐκ νέων ἀνακλυφθεισῶν πηγῶν ἐκθετέα, εἴτε καὶ διάφορος ἀναγνώρισις τῶν ιστορουμένων ὑπ' ἄλλων, ἀκόμη καὶ ἐν τῇ ὑφολογικῇ μορφῇ διατυπώσεως τῶν ιστορουμένων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπαντῶμεν συνεχῶς εἰς τὴν διεθνή βιβλιογραφίαν γὰρ ἐκδιδῶνται ἔργα συστηματικὰ τῶν αὐτῶν θεμάτων καὶ περιεχομένου. Ὅμως ἡ συνασφορὰ ἐκάστου ἐπιστήμονος κρίνεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ τυχόν νέου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κριτικῆς ἢ ὑφολογικῆς ἐκάστου διατυπώσεως τῶν θεμάτων, ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς μεθοδολογικῆς τῆς διαρθρώσεως.

2. Ἄλλ' ἢ σ. σεμνοπρεπῶς ἐκφράζεται: ὡς ἀνωτέρω πρὸς δικαιολογίαν τῆς συντάξεως τοῦ ιστορικοῦ τῆς ἔργου. Διότι, λεχθῆτω ἐκ προοιμίου, τὸ ἔργον τῆς ἀποτελεῖ τῆ ὄντι: σοδάρν ν έ α ν σ υ μ β ο λ ή ν ἐπιστημονικῆς ιστοριογραφίας. Θὰ ἤρκει καὶ μόνον γὰρ παραθέσωμεν τὰ ἀναπτυσσόμενα θέματα ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ Α' τόμου, διὰ γὰρ καταστή πρόδηλον πόσον ἀξιολογεῖται δικαίως τὸ ἔργον. Ἡ σ. δίδει: ἐν κεφ. Α' μίαν εὐπρόσδεκτον «ιστορικὴν ἐπισκόπησιν τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν». Ἐν κεφ. Β' ὀρίζει: τὰ «χρονικὰ ὄρια», διαιροῦσα κατὰ περιόδους τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν. Εἶτα (κεφ. Γ') ἀναφέρει: τὰς πηγὰς καὶ (κεφ. Δ') τὰς ἐπὶ μέρους κατηγορίας τῶν ἀμέσων πηγῶν, οἷα εἶναι: 1. Ἡ αὐτοκρατορικὴ νομοθεσία. 2. Ἡ σημασία τῶν Πρακτικῶν καὶ τῶν Κανόνων τῶν Οἰκουμ. Συνόδων. 3. Τῶν Πρακτικῶν καὶ Κανόνων τῶν τοπικῶν Συνόδων καὶ ἐνδημιουσῶν. 4. Λόγον κάμνει περὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, 5. τῶν ἐπιγραφῶν, 6. τῶν σφραγίδων, 7. τῶν νομισμάτων, 8. τῶν Μνημείων καὶ τῶν ἔργων μικροτεχνίας καὶ μικρογραφῶν, 9. τῶν ἔργων πρακτικῆς χρησιμότητος διὰ τὴν κρατικὴν διοίκησιν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, καὶ 10. ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Τακτικῶν (Notitiae episcopatum).

3. Ἐν τῇ πρώτῃ μέρει, ἤτοι: τῇ Α' τόμῳ, ἢ σ. δίδει τὴν ἀκόλουθον διάρθρωσιν τῆς περιόδου 324 - 610 κατὰ κεφάλαια: 1. Κων) γος ὁ Μέγας καὶ οἱ συνελευσταὶ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. 2. Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν διασφάλισιν τῶν συνόρων ἀπὸ τῶν βαρβάρων κατὰ τὸν Δ' αἰ. 3. Ἡ Ἀνατολὴ ὑπὸ ἴδιον αὐτοκράτορα. 4. Αἱ θεολογικαὶ ἐριδες καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κέντρων. 5. Εἰς ἀναζήτησιν τῆς θρησκευτικῆς ἐνότητος. Ἀποκλειστικὸς πολιτικὸς στόχος ἢ Ἀνατολή. 6. Ἀνταγωνιστικαὶ ροπαί. Παλινορθωτικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α'. 7. Ὅριστικὴ ἐπικράτησις τῆς μετ' ἐπίκεντρον τὴν Ἀνατολὴν πολιτικῆς ροπῆς. 8. Τὸ πολίτευμα καὶ ἡ κοινωνία κατὰ τὴν πρώϊμον περίοδον. 9. Τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ ὁ πολιτισμὸς κατὰ τὴν πρώϊμον περίοδον.

4. Ὁ μετὰ ἐξαετίαν ἐμφανισθεὶς Β' τόμος, ὡς τὸ ἐν συνεχείᾳ δευτέρον μέρος τοῦ πρώτου μέρους ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν ἐν κεφαλαίοις διάρθρωσιν: 1. Ἡ ἀνασύνταξις τοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου. 2. Οἱ Ἀραβες. 3. Ἡ ἀναζήτησις λύσεως εἰς τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα. 4. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου. 5. Αἱ βασιλείαι Κων) γος Δ' (668/85) καὶ Ἰουστινιανοῦ Β' (685/95). 6. Τετα-

ραχμένοι καιροὶ (695 - 717). Ἡ συρικὴ δυναστεία (717-802). 8. Ἡ εἰκοσομαχία. 9. Ἡ βασιλεία Κων) γος Ε'. 10. Οἱ διάδοχοι: Κων) γος Ε' Λέων Δ' - Κων) γος ΣΤ' - Εἰρήνη. 11. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ Η' αἰ. 12. Κρίσεις: δεκαετία: (802/29). Πολιτικὴ ἀστάθεια καὶ ἐξωτερικὸς κίνδυνος. 13. Ἡ ἐποχὴ τῶν πνευματικῶν ἀναζητήσεων. 14. Τὸ πολίτευμα. 15. Διοικήσεις καὶ δικαιοσύνη. 16. Ἐπαρχιακὴ διοικητικὴ διαίρεσις. 17. Στρατὸς καὶ ναυτικόν. 18. Ἀστικὴ οἰκονομία. 19. Ἀγροτικὴ οἰκονομία. 20. Ἡ κοινωνία. 21. Ἐθνολογικὰ καὶ ἐποικιστικά. 22. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Κατακλείεται δὲ τὸ Β' μέρος διὰ τῶν ἐξῆς Πινάκων: Ὁνομάτων καὶ πραγμάτων, νεωτέρων συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν καὶ περιεχομένων.

5. Ἐὰν περὶθεσα τὰ τῆς διαρθρώσεως καὶ τῶν δύο τόμων κεφάλαια ἔπραξα τοῦτο διὰ γὰρ ἐπιστημῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ τιθέμενον ὑπὸ τῆς σ. θάρρος εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν, ἀφ' ἑτέρου διὰ γὰρ ὑποδείξω τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τοῦ εἰδικοῦ ἐπιστήμονος —φιλόλογου, θεολόγου, νομικοῦ κ.ἄ.— δι' ὠρισμένον ἢ ὠρισμένα κεφάλαια. Φέρ' εἰπεῖν διὰ τὸν θεολόγον ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον θὰ εἶχον τὰ κεφ. τοῦ Α' τ.: 1, 4, 5. Ἐκ δὲ τοῦ Β' τ. τὰ κεφ. 3, 8, 10, 13. Ἡ ἰδιαίτερότης τῶν ἐν λόγῳ κεφ. ἔγκειται εἰς τὴν θαυτέραν ἐγκυψιν τοῦ περιεχομένου, ὥστε ὁ ἐνδιαφερόμενος γὰρ δυναθῆναι ἢ ἀντιλήσῃ χρήσιμα δι' αὐτὸν στοιχεῖα, ἐπικυροῦντα ἢ ἀνακυροῦντα τὰς ἀπόψεις τοῦ ἐνδιαφερομένου. Προσωπικῶς ἐμελέτησα μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς τὰ κεφάλαια ταῦτα. Διέγνωσα τὴν σαφήνειαν διατυπώσεως, τὴν ὠραίαν γλωσσικὴν καὶ ὑφολογικὴν ἔκφρασιν, τὴν κριτικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν περιγραφικὴν περιεκτικότητα, πέραν πλατεiasmῶν καὶ περιττολογιῶν.

6. Ἡ σ. μοὶ ἔκαμε τὴν τιμὴν γὰρ μετ' ἀναφέρῃ ἐν σ. 219 τοῦ Β' μέρους διὰ δύο χαρακτηριστικῶν γραμμῶν, δι' ὧν ἢ περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου θέσις μου κρίνεται ὡς «τολμηρά!» Ἐλπίζω γὰρ ἄρω τὰς ἀντιρρήσεις ἐπί τε τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἐπὶ τοῦ οἴκου καθόλου τῶν ἐνδόξων τούτων ἱεραποστόλων τῶν Σλαβῶν προσεχῶς δι' ἑτέρας μελέτης. Τοῦτο μόνον λεχθῆτω. Οὐδεμία ἱκανοποίησις διὰ τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα ἐρευνητὴν εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας κατόπιν ἐρεύνης, ἀντικρουσμένης ἀκόμη καὶ πρὸς ἰδικὰς τοῦ ἀπόψεως. Ἄλλ' ἢ ἀνευ ἐρεύνης ρηματατικῆ καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀξιωματικῆ ἀπαίτησις ἀναίρεσεως μιᾶς ἔστω θεωρίας, εἶναι, ἂν μὴ τι ἄλλο, ἀδόκιμος ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀποδεικτικῆς δεοντολογίας. Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος γὰρ εἶπω ὅτι: διήλθον νύκτας καὶ ἡμέρας πολλὰς ἀναζητῶν τὴν πηγαιάν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πηγαὶ —ἰδίᾳ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου— ἦσαν ἀσφαεῖς, ἐσκέφθην ὅτι: τὴν λύσιν θὰ προσεπύριζεν ἢ ὀνομασολογία τῶν ἐνδόξων τούτων ἀνδρῶν. Ἐξ αὐτῆς ἐκκινήσας καὶ ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ἀγιολογικῶν καὶ τῶν ιστορικῶν πηγῶν κατέληξα εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνευρέσεως οὐ μόνον τῶν συγγενῶν προσώπων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ τοῦ οἴκου αὐτῶν συνδεομένων προσώπων καὶ τῶν οἰκογενειῶν τῶν. Τὰ συμπεράσματά μου δὲν εἶναι

ἀποτελεσμα φαντασίας, ἀλλ' ὠρίμου σκέψεως, μακρᾶς ἐρεύνης καὶ συγκριτικῆς τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πηγῶν ἀναδιφήσεως καὶ ἐρεύνης. Τὴν μόνην ἐπιστημονικοφανῆ ἐμμесον ἀπάντησιν εἰς τὴν τοποθέτησιν ὑπ' ἑμοῦ τοῦ θέματος, προσεπάθησε γὰρ δώσῃ ὁ ἐν Dumbarton Seveenco ὅστις ἐπανερχόμενος εἰς τὴν προσφιλῆ ἐκ τῶν παλαιότερων Σλάβων, ἰδίᾳ Ρώσων συγγραφέων περὶ σλαδικῆς καταγωγῆς τῶν Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου, ἐπεζήτησε γὰρ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ τίτλος τοῦ «δ ρ ο υ γ γ α ρ ῖ ο υ» εἶχεν δῆθεν ὑποθαμνωθῆ κατὰ τὸν Θ' αἰ., ὑπερπηδῶν δεκαετίας τινας, καθ' ἃς δὲν ἀναφέρεται ἢ υποβάθμισις καὶ ὑπερτονίζων τὴν μετὰ τὴν βασιλείαν τὴν Μακεδονικὴν καὶ ὕστερον ἐπελθοῦσαν μειωτικὴν πράγματι μεταβολὴν τοῦ στρατιωτικοῦ τούτου ἀξιώματος. Ἀλλὰ διὰ παραλείψεων καὶ ὑπερπηδήσεων καὶ ἀναποδείκτων ὑποθέσεων ἢ καὶ ἀοριστολογικῶν καὶ ἰσχυρισμῶν μακρὰν τῶν πηγῶν καὶ μάλιστα τοῦ ἀρχαιότερου «Βίου» τοῦ Μεθοδίου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ὁ ὅ δ ἐ ν ἀποδεικνύεται. Τούτων ἐπιφέρειται σύγχυσις καὶ πρόκλησις εἰς ἐπιδόσεις ἄλλων ἀναιρέσεώς των. Ὅπου καὶ προτίθεται γὰρ πράξω ἐν κειρῷ δ' Ἀνακρινώσεως ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ.

7. Ταῦτα ἐξ ἀφορμῆς τῆς καὶ ὑπὸ ἄλλων ὁμοίας διατυπώσεως γνώμης περὶ «τολμηρᾶς» δῆθεν ἐκ μέρους μου θεωρίας περὶ τοῦ οἴκου καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἐνδόξων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κ υ ρ ῖ λ λ ο υ καὶ Μ ε θ ο δ ῖ ο υ. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἱστορικὸν συστηματικὸν ἀνὰ χεῖρας δέτομον ἔργον τῆς Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, δὲν ἔχω ἢ γὰρ συγχαρῶ τὴν συγγραφέα διὰ τὸ ἀριστον ἐπιτευγμὰ τῆς καὶ διὰ τὴν ὅλην ἱστορικὴν τῆς πηγαίαν διερεύνησιν. Ἡ Βυζαντινὴ τῆς Ἱστορίας εἶναι ἐπομένως τὰ μάλιστα εὐπρόσδεκτος, ἱκανὴ γὰρ κοσμητὴ τὴν Βιβλιοθήκην παντὸς φιλομούσου καὶ φιλόστοργου.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἰ ω ἄ γ γ ο υ Ε. Κ α ρ α γ ῖ α ν ν ο π ο ὄ λ ο υ,
Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους. Τόμ. Α': Ἱστορία
πρωίμου βυζαντινῆς περιόδου (324 - 565). Θεσ) κη
1978 σ. 824. Τόμ. Β': Ἱστορία μέσης βυζαντινῆς
περιόδου (565 - 1081). Θεσ) κη 1979 σ. 685.

1. Ὁ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Θεσ) κης Καθηγητῆς
Ἰ ω ἄ γ γ η ς Κ α ρ α γ ῖ α ν ν ὄ π ο ο ὄ λ ο ς, θαθὺς
γνώστης τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ κράτους,
τῆς πολιτικῆς, ἐκκλησιαστικῆς, πολιτιστικῆς, οἰκονομικῆς
καὶ διπλωματικῆς, ἅμα δὲ καὶ διοικητικῆς τοῦ βυζαντι-
νοῦ Μεσαίωκος ἐξελικτικῆς πορείας τούτου, ἐχαρίσατο
τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιστήμῃ τὸ ἀνὰ χεῖρας ὀγκώδες ἔργον,
ὡς ἀπαύγασμα πολυετῶν ἀναδιφήσεων καὶ μελετῶν. Ὡς
ἐν προομίῳ ὁ σ. λέγει, «σκοπὸς του εἶναι γὰρ ἐκθέσῃ ὅσο
τὸ δυνατόν ἀντικειμενικώτερα καὶ λεπτομερέστερα τὴν
ἐν γένει πορείαν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, τόσον κατὰ
τὰς διεθνεῖς του σχέσεις ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν του
ὄψην καὶ διάθροισιν».

2. Εἰς μίαν συμπεπυκνωμένην γενικὴν εἰσαγωγὴν ὁ
σ. ἐπεξηγεῖ τὴν προέλευσιν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ ὀνόμα-
τος «Βυζάντιον - Βυζαντινὸν Κράτος», τὰ τῆς αἰξομειώ-
σεως τοῦ χώρου καὶ τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἱστο-
ρικὴν του πορείαν, τὴν ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν
μείωσιν τῶν ὀρίων του μεγαλειότεραν πολιτιστικὴν, θρη-
σκευτικὴν καὶ ἔθνηκὴν του ὁμοιογένειαν. Περαιτέρω ὁ σ.
δίδει περιληπτικὴν εἰκόνα τοῦ ὕ π ε ρ ε θ ν ι κ ο ὗ
χαρακτήρος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, λόγῳ τῆς μίξεως
διαφόρων λαῶν καὶ φύλων (Ἑλλήνων καὶ ἐξελληγισμέ-
νων λαῶν, Αἰγυπτίων, Σύρων, Ἰουδαίων, Ἀρμενίων, ἐτέ-
ρων μικρασιατικῶν λαῶν κ.π.ἄ.)· λόγῳ κάμνει περὶ τῶν
ἑλληνικῶν κέντρων τῶν σπουδαιότερων πόλεων, περὶ τοῦ
ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσ-
σης, ὁμιλεῖ περὶ τῆς βαθμιαίας ἐπικρατήσεως τῆς ἑλλη-
νικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καθόλου πολιτισμοῦ·
συντόμως ἐκθέτει ἐπίσης τὰ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν μὴ
ἑλληνικῶν φύλων ἀφ' ἐνὸς διὰ τῆς ἱεραποστολικῆς δρά-
σεως τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ τῆς
ἐπιβολῆς τῆς ὀρθοδοξίας εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας διδά-
γματα αἰρέσεων ποικίλων καὶ μάλιστα διὰ τῆς χρησιμο-
ποιήσεως εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα τῆς πολιτείας καὶ τοῦ
Κράτους ἀξίων ἀνδρῶν ἄλλων ἔθνηκότητων, δι' ὧν εἰλ-
κύνοντο καὶ οἱ ὁμόφυλοι γὰρ αἰσθάνονται περισσότερον συν-
δεσμεμένοι πρὸς τὸ Κράτος. Ὁρθῶς δὲ ἐξαίρει ὁ σ. ὅτι
γὰρ μὲν δὲν πρέπει γὰρ ὑποτιμᾶται ὁ ρόλος «ποῦ ἄλλαι
ἐθνοτήτες ἐπαίξαν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κράτους», ἀλλ' ὁ-
μῶς ἢ ἐπιδητικὴ προσφορά τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς
ἑλληνικῆς παιδείας ὑπῆρξε καὶ ἐν Βυζαντίῳ τὸ «ἅλας
τοῦ κόσμου». Οὕτω πως διὰ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως
τῆς ἔθνηκῆς συνειδήσεως τῶν Ἑλλήνων, κατέστη ἐν τέ-
λει καὶ τὸ κράτος Ἑλληνικὸν ὄχι μόνον κατὰ τὴν γλώσ-
σαν καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ συνείδησιν. Ὁρ-
θῶς ὁ σ. ἀποφαίνεται, ὅτι «τὸ Βυζάντιον ἀποτελεῖ λοιπὸν
τὴν ὠραίαν ἐκδίκησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοῦ Ρω-
μαίου κατακτητοῦ: «Graecia capta, ferum victorem
cepit» (Ὁρατίου, Ἐπιστ. II. 1. 156). Καταλήγει δὲ ὁ
σ. μὲ τὴν ὀρθοτάτην διαπίστωσιν καὶ διακηρύξιν: «Βυ-
ζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶναι ἡ κρατικὴ ἔκφρασις τῆς τρί-
της φάσεως τῆς ἑλληνικῆς δημοουργίας, τοῦ β υ ζ α ν-
τ ι ν ο ὗ Ἑ λ λ η ν ι σ μ ο ὗ», ὁ ὅποιος συνέχισε τὸν
κλασσικὸν καὶ τὸν μακεδονικόν».

Ἡτιολογημένως ὁ σ. καθορίζει τὰ χρονικὰ ὅρια, ἀτι-
να πλαισιώνουν τὴν ζωὴν καὶ τὴν δράσιν τοῦ Βυζαντίου.
Κατὰ τὸν σ. αἱ χρονικαὶ περίοδοι δύνανται γὰρ διααιρεθῶν
ὡς ἐξῆς: Α. Π ρ ω τ ο θ υ ζ α ν τ ι ν ῆ π ε ρ ῖ ο-
δ ο ς (324 - 565), ἥτοι 1. Ἐποχὴ θεμελιώσεως (324 -
378). 2. Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν (378 - 518). 3.
Ὁ αἰὼν τοῦ Ἰουστινιανοῦ (518 - 565). Β. Μ ε σ ο θ υ-
ζ α ν τ ι ν ῆ π ε ρ ῖ ο δ ο ς (565 - 1081): 1. Νέοι
ἐχθροὶ (565 - 717). 2. Ἐ π ο χ ῆ ἄ ν α σ υ ν ὑ τ ἄ-
ξ ε ι ο ς (717 - 867). 3. Ἐ π ο χ ῆ ἄ μ η ς (867 -
1025). 4. Ἡ ὑπονόμισις (1025 - 1081). Γ. Ὑ σ τ ε-
ρ ο θ υ ζ α ν τ ι ν ῆ π ε ρ ῖ ο δ ο ς (1081 - 1453):
1. Τελευταία λάμψεις (1081 - 1204). 2. Τὸ Βυζάντιον
τῆς διασποράς (1204 - 1261). 3. Ὑστάτη ἀνόρθωσις
(1261 - 1341). 4. Ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ πτώσις (1341-
1453).

4. Είναι πανθομολογούμενον και παρά πάσι δεκτόν ότι τα χρονικά όροθέσια της ιστορικής ανέλιξης των λαών, αποτελούν σημεία των επιστημονικών τεχνικών ύψους προς βαθύτεραν κατανόησιν των επί μέρους γεγονότων, ενώ η ροή των ανακαλυπτόμενων δραστηριοτήτων του ανθρώπου αποτελεί συνέχειαν αιτίων και αιτιατών. Βεβαίως ιστορικά τινα συμβάντα, έχοντα την μορφήν ριζικής μεταβολής της ζωής και της δράσεως λαών και έθνών, είναι φυσικόν και έπόμενον να χαρακτηρίζονται: τα χρονικά ταύτα όρια, ως όριζόντα σημεία αλλαγής επί τα δεξιόν ή τα αριστερά. Πάντως έν τή όριοθετήσει της ιστορίας του Βυζαντίου ειδικώτερον, πολλάκις διαφέρουν οι ιστορικοί βυζαντινολόγοι: ως προς τόν χαρακτηρισμόν της περιόδικής όριοθετήσεως της ιστορίας του Βυζαντίου. 'Αλλ' αί διαφοραι όριοθετήσεως και ή κατονομασία των περιόδων δέν δύναται να αποτελούν ουσιώδες στοιχείον άρνητικόν καλής αναγνωρίσεως των ιστορουμένων. Δι' αυτό και άποφεύγομεν να κρίνωμεν την ύπό του σ. διδομένην όριοθέτησιν των περιόδων της ιστορίας του Βυζαντινού Κράτους.

5. Είς τό δεύτερον μέρος της Εισαγωγής του ό σ. έχθετε: τά δυναμικά κατηγορίας του Βυζαντίου, ήτοι: 1. την 'Ιδεολογία του, ως εκφάνεται: α) Διά της αυτοκρατορικής ιδέας. β) Διά του χαρακτηρισμού της αξιολογήσεως του αξιώματος του αυτοκράτορος. γ) Διά της εκθέσεως των παραγόντων του καθεστώτος και δ) Διά της ανάπτυξεως της έννοιας και σημασίας του Κράτους και της 'Εκκλησίας. Περαιτέρω εκτίθενται υπό του σ. έν παραγράφω 2. Αί διεθνείς σχέσεις του Βυζαντίου και ή διπλωματική αυτού ικανότης και δραστηριότης. 3. 'Η κοινωνική όψις καθόλου: α) διά της ανάπτυξεως των εμφανών γενικών χαρακτηριστικών τούτου γνωρισμάτων και μορφών, και β) διά της εκθέσεως του Μοναχικού όίου καθόλου και της σχέσεως ή της επίδράσεως τούτου προς τό Κράτος. 'Η τελευταία 4. παράγραφος της Εισαγωγής άπεροϋται εις την 'Εκκλησιαστικήν όργανωσιν καθόλου. Προσιμαζόμενος ό σ. του κεφαλαίου των «δυναμικών κατηγοριών» του Βυζαντίου, όρθως άποφάνεται: «Διά να έννοήσωμεν όμως καλώς τό Βυζάντιον δέν άρκεί να γνωρίζωμεν τά έδαφικά του όρια, την χρονικήν διάρκειαν της ιστορίας του και την έθνολογικήν του σύστασιν. 'Οφείλομεν πρωτίστως να αντιληφθώμεν υπό ποίων δυνάμεων ώθείτο κατά την μακράίωνα ζωήν του, ποία μεταβολαι προσδιώριζον την κοινωνικήν του εξέλιξιν και ποίος ήτο ό ρόλος του νέου ιστορικού καταλύτου της μεσαιωνικής έποχής, της 'Εκκλησίας και του Χριστιανισμού. Μόνον όταν έννοήσωμεν τάς δυναμικάς αυτές κατηγορίας, θα δυνηθώμεν να ολοκληρώσωμεν όμοϋ μετά των στατικών κατηγοριών τάς περι του Βυζαντίου αντιλήψεις μας και να προσδώμεν εις όρθην ιστορικήν θεώρησιν της μακράίωνος έλληνικής αυτοκρατορίας» (σ. 32).

6. Θα άπήτει χρόνον πολύν ή λεπτομερής εκθεσις, άνάλυσις ή και κρίσις επί του περιεχομένου ένός έκάστου κεφαλαίου της διτόμου όγκωδεδεστάτης 'Ιστορίας του Βυζαντινού Κράτους, την όποίαν έχαρίσατο εις την 'Ελληνικήν 'Επιστήμην ό όττηρός, όξύνους και κριτικώτε-

τος ιστορικός κ. 'Ιω. Καραγιαννόπουλος. Τό έργον του θα άποτελή διά τούς σπουδαστάς και τούς επιστήμνας πηγαίον βοήθημα μελέτης και γνώσεως των ποικίλων μορφών της ιστορικής πορείας του Βυζαντινού Κράτους έν τή μεγαλειώδει επιτεύξει ύπ' αυτού κοσμοϊστορικών επιτευγμάτων, παγκοσμίου άντανακλάσεως, επιοκοδομής και επίδράσεως άχρι σήμερα. Τό άνα χείρας έργον, γραμμένον μετά κρίσεως, γλαφυρότητος, βαθείας γνώσεως των πηγών και των άπαραιτήτων βοηθημάτων, καλόν είναι να κοσμή όλας τάς Βιβλιοθήκας, δημοσίας και ιδιωτικάς.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Δημητρίου Β. Γόνη, Δρος Θ., Τό συγγραφικόν έργον του Οίκουμηνικού Πατριάρχου Καλλίστου Α'. Διατριβή επί διδακτορία. 'Αθήναι 1980 σσ. 377.

1. 'Εκ προοιμίου λεχθήτω ότι πρόκειται περι σοβαράς επιστημονικής μονογραφίας, αξίας έπαίνου. Διεξήλθον τό έργον και έθαύμασα τό έρευνητικόν πνεϋμα του συντάκτου της μελέτης, την ικανότητα του σ. παλαιογραφικής αναδιφήσεως, την διακριτικήν του εύθυκρίσιαν, την ακρίβειαν της μετεϋθυνότητος διατυπώσεως της γνώμης του, έν άντικρούσει πολλάκις προγενεστέρων αντιλήψεων ξένων τε και ήμετέρων επιστημόνων και τέλος την άρίστην μεθοδικήν κατάταξιν της ύλης.

2. 'Ο σ. έν προλόγω όμολογεί ότι έν αρχή τό ενδιαφέρον του έστρέφετο διά την συγκέντρωσιν του πηγαίου ύλικού προς σύνταξιν «βιογραφίας» του Πατριάρχου Καλλίστου (1350/3, 1355/63 ή 64) και ότι εις την πορείαν των πολυετών έρευνών του διαπίστωσεν ότι θα έπρεπε να προηγηθούν κρίσεις και διαπιστώσεις περι της προσωπικότητος του έν λόγω Πατριάρχου έκπηγάζουσαι έξ αυτών των έργων του, ώστε και αί περι αυτού κρίσεις να είναι ασφαλέστεραι. 'Απεφάσισε λοιπόν να θέση πρώτην την έρευναν περι τό συγγραφικόν έργον του Πατριάρχου Καλλίστου Α'. Ούτω πως ήρχισεν αναδιφών χειρόγραφα και μελετών εκδόσεις τόσον εκ της ελληνικής, όσον και εκ της δυτικής, άμα δέ και της σλαβικής φιλολογίας.

3. Συνηθίζω εις τάς βιβλιοκρίσιαις και τάς παρυσιάσεις των αξιολογώτερον επιστημονικών μελετών, να έμφανίζω έκτυπον την εικόνα εκ του Πίνακος των περιεχομένων της μεθοδικής διαρθρώσεως του έργου και τούτο χάριν των πολλών, όστινες δέν έχουσιν εις χείρας τό κρινόμενον έργον. — Μετά τόν πρόλογον, τόν πίνακα των περιεχομένων και των συντομογραφιών, άκολουθεί ή Εισαγωγή: 1. Στόχοι εργασίας. 2. 'Η πολιτική και κοινωνική κατάσταση του Βυζαντίου κατά την έποχήν του Καλλίστου. 3. 'Η εκκλησιαστική κατάσταση του Βυζαντίου

κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καλλίστου. 4. Σύντομος βιογραφία τοῦ Καλλίστου. 5. Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Καλλίστου. — Μέρος Α': Βίοι ἁγίων: Κεφ. Α'. Βίος ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: 1. Χειρόγραφος παράδοσις. 2. Ἐκδόσεις. 3. Μεταφράσεις: α) Μεσαιωνοβουλγαρική μετάφρασις (ΙΔ' αἰ.). β) Σλαβική μετάφρασις Παΐσιου Βελιτσκόφσκι (ΙΗ' αἰ.). γ) Ρουμανική μετάφρασις ἱερομονάχου Μελετίου (ΙΗ' αἰ.). δ) Νεοελληνική μετάφρασις Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου (1803). ε) Ρωσική μετάφρασις τοῦ «Afonskij paterik» (1860). στ) Ρωσική μετάφρασις τοῦ Sokolon (1904). ζ) Νεοελληνική μετάφρασις Μεγάλου Συναξαριστοῦ τοῦ Β. Ματθαίου (1946). η) Σερβική μετάφρασις Ἰουστίνου Ρορονις (1973). — 4. Τίτλος. 5. Περιεχόμενον. 6. Γνησιότης. 7. Αἰτία καὶ σκοπός. 8. Τόπος καὶ χρόνος. 9. Πηγαί. 10. Χαρακτήρ καὶ ἀξία τοῦ ἔργου: α) Χαρακτήρ τοῦ ἔργου, β) Ἀξία τοῦ ἔργου. — Κεφ. Β' Βίος ὁσίου Θεοδοσίου Τυρνόβου. Ἀκολουθοῦν ἔνδεκα παράγραφοι, περίπου ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφ. — Μέρος Β': Ὁμιλίαι. Κεφ. Α': Τὸ ὁμιλητικὸν ἔργον τοῦ Καλλίστου (εἰς πέντε παραγράφους). Κεφ. Β': Ὁμιλίαι εἰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς. Κεφ. Γ': Ὁμιλίαι ἀντιρρητικαὶ - δογματικαὶ (μὲ τρεῖς παραγράφους). Κεφ. Δ': Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ περιστάσιακαί. Κεφ. Ε': Ὁμιλίαι ποιμαντικαὶ καὶ ἀσκητικαί. Κεφ. ΣΤ': Ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι. — Μέρος Γ': Εὐχαί. Κεφ. Α'. Τὸ λειτουργικὸν ἔργον τοῦ Καλλίστου. Κεφ. Β': Ἡ ἐπὶ μέρους διαπραγματεύσεις τῶν Εὐχῶν. — Μέρος Δ': Ἀπολεσθέντα, ἀμφιβαλλόμενα καὶ κακῶς ἀποδοθέντα καὶ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Κάλλιστον ἔργα, εἰς δύο κεφ. καὶ πλείονας παραγράφους. Ἐπιλεγόμενα. Βιβλιογραφία (πηγαί-βοηθήματα). Μνημονεύμενα ἐν τῇ ἐργασίᾳ χειρόγραφα (ἐλληνικά, ρουμανικά, σλαβικά). Initia ἔργων τοῦ Καλλίστου (βίων ἁγίων, εὐχῶν, ὁμιλιῶν). Πίνακες-κατάλογος πινάκων. Εὐρετήριον τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Καλλίστου. Εὐρετήριον ἀξιομνημονεύτων ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

4. Καὶ ἡ ἀπλῆ ἔνδειξις τοῦ πίνακος τῶν περιεχομένων ἐμφανίζει πάραυτα τὴν σοβαρότητα τῶν ἐκτιθεμένων, ἀμα δὲ τὴν διονυχιστικὴν καὶ πολὺπλευρον ἐρευναν τοῦ συντάκτου τῆς μελέτης πρὸς λύσιν τῶν ἀναφουμένων προβλημάτων καὶ πρὸς ἀντικειμενικὴν ἔκφρασιν τῶν συμπερασμάτων του ἐπὶ ἐκάστου προβλήματος. Ἡ ἐργασία τοῦ Δημ. Β. Γόνη, εἵλκυσεν ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν μου, διότι ἡ διερευνημένη προσωπικότης τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α' εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν συμβάντων εἰς μίαν περίοδον τοῦ Βυζαντίου χριστιμωτάτην, ἀξίαν ἰδιαίτερας μελέτης καὶ προσοχῆς, μάλιστα τὴν σημερινὴν ἡμέραν, ὅτε πολλὰ νέφη κρίσιμα καὶ ἀπειλητικὰ ἐπισκιάζουσι τὸν ὀρίζοντα τῆς πατρίδος ἡμῶν. Διὸ καὶ τὰ ἱστορικὰ συμβάντα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς, πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ ἀποτελέσουν ἐπωφελεῖς διδάγματα δι' ἡμᾶς σήμερον.

5. Εἰς τὴν περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν ἐποχὴν τοῦ ΙΔ' αἰ. ἀναφέρονται καὶ δύο ἐξαιρετὰ ἔργα, ἐμφανισθέντα τὸ 1979 καὶ 1980 καὶ δυστυχῶς ὁ Δ. Γόνης δὲν τὰ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν. Θὰ εἶχε πολλὰ νὰ προσθέσῃ καὶ νὰ διδαχθῇ. Εἶναι δὲ τὰ ἐξῆς: α) Γεωργίου Ι. Θεοχαρίδου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς Μέσους χρόνους (285-1354), Θεσ/κη 1980 καὶ β) τοῦ David Balfour, Politico-historical Works of Symeon, Archbishop of Thessalonica (1416/17 to 1429). Wien 1979 (Wiener byzantinische Studien, Bd. XIII). Τοῦ Καθηγητοῦ Γ. Θεοχαρίδου τὸ ἔργον βιβλιοκρίνω ἐν τῇ «Θεολογία» καὶ προσεχῶς ἐν τῇ «Ἐκκλησίᾳ». Τοῦ δὲ ἔργου τοῦ Balfour προτίθεμαι νὰ ἀνακοινώσω τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, δημοσιεύων ἄμα καὶ βιβλιοκρισίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς Περιοδοικοῖς. Σὺν τούτοις γνωρίζω εἰς τὸν Γόνην ὅτι ἤρχισεν ἐκτυπωμένη καὶ δημοσιευομένη ἕτερα μελέτη τοῦ Balfour ἐν τῷ Δ' τεύχει τῆς «Θεολογίας», μὲ τίτλον: Saint Gregory the Sinaite: Discourse on the Transfiguration. First critical edition, with English translation and commentary.

6. Ἐν τέλει δὲν ἔχω ἢ νὰ συγχαρῶ τὸν νέον δρα Δ. Β. Γόνην διὰ τὴν σοβαρὰν ἐπιστημονικὴν διαπραγματεύσιν ἐνὸς θέματος σπουδαίου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Διὰ τῆς ἐργασίας του ἀπεδείχθη ἄξιος ἐρευνητῆς καὶ δόκιμος ἐπιστήμων συγγραφεὺς.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληγνοῦ, Δρος Θ. καὶ Φ., Ἐπιμελητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν)μίου Ἀθηνῶν, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι: «προστάται» τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ τμητικοῦ τόμου εἰς τὸν καθηγητὴν Γερ. Κονιδάρην. Ἀθήναι 1981 σ. 27.

Ὁ ἐγκρατὴς περὶ τὴν νεωτέραν, μάλιστα δὲ τῆς μεταβυζαντινῆς περιόδου, γραμματικῆν, πατὴρ Γεώργιος Μεταλληγνός, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων πρωτοτύπων μελετῶν του, ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας ἀρθρῷ πραγματεύεται τὸ θέμα: «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι: «προστάται» τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας». Ὡς ὁ ἴδιος λέγει: «Σκοπὸς τοῦ παρόντος μελετήματος εἶναι νὰ γίνῃ γνωστὸ, ὅτι στήν ἐπίσημη καθιέρωσιν τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὡς σχολικῆς ἑορτῆς στὸν ἱστορικὸν ἑλλαδικὸν χώρον καὶ στήν ἀναγνώρισήν τους ὡς Προστατῶν. Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Καθιδρύματος ἐλληνοφώνου προηγήθη τοῦ Ἐθνικοῦ μας Παν)μίου τὸ Παν)μιον τῆς ἀγγλοκρατουμένης Ἑπτανήσου, ἢ περιλαμπρὸς Ἰόνιος Ἀκαδημία». Ἐν τέλει περατῆται ὡς ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον τῆς θέσεώς του «Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν γενομένην ἑορτὴν ἀπὸ τὴν ἐν Κερκύρα Ἰόνιον Ἀκαδημίαν», ἐκφωνηθεὶς τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1826. Γνώστης τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας καὶ μελετητῆς τοῦ ἐν τῇ Βι-

δλιθόθηκη τοῦ Ληξουρίου Ἀρχιεῖου τοῦ Κων. Τυπάλδου, ἐπέτυχε νὰ προσκομίσει νέα στοιχεία τῆς ἐθνοκοπαιδευτικῆς ἐφορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, πρὶν τῆς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Παν)μίου τῶν Ἀθηνῶν ἀποφάσεως ἐπισημοῦ ἀναγνωρίσεως τῆς ἐφορτῆς ἀπὸ τοῦ 1842, ἣτις ἀλλοστε κατ' ἄγραφον νόμον, ἀπὸ αἰῶνων ὑφιστάμενον, ἐπανηγουρίζετο ὡς ἐφορτὴ τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων.

K. Γ. Μ.

Dimitri Salachas, Schwester - Kirchen im Gespräch. Der offizielle theologische Dialog der orthodoxen und der katholischen Kirche. Sonderdruck aus CATHOLICA. Vierteljahresschrift für ökumenische Theologie, Τόμ. 34, τεῦχος 4. Münster 1980 σ. 249-259.

Ἐν πνεύματι ἀγάπης καὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως τῶν θέσεων τῶν «ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν», ἐκθέτει ὁ γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων μελετῶν Δ η μ. Σ α λ ἄ χ α ς τὰ διαμειφθέντα κατὰ τὸν ἀρξάμενον θεολογικὸν Διάλογον μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν ἀπὸ τῆς 29ης Μαΐου μέχρι καὶ τῆς 4ης Ἰουνίου τοῦ 1980 ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ γήσῳ Πάριος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ γήσῳ Ρόδου.

K. Γ. Μ.

Τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1980. Ἐπιμελεία Γ. Ε. Μυλωνᾶ, Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας. Ἀθήναι 1981, σ. 52, εἰκόνας περιλαμβανόμεναι: εἰς 58 σελ. χάρτου πολυτελείας.

1. Ὅσοι παρηκολούθησαμεν τὴν μετ' ἐπιστασίας καὶ γλαφυρότητος γενομένην Ἐκθεσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1980 ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως αὐτῆς, Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Ε. Μυλωνᾶ, ἐθαυμάσαμεν τὰ ἐπιτεύγματα τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ὑπὸ τῶν ἐκασταχοῦ κ.κ. Ἐφόρων, Καθηγητῶν καὶ τῶν λοιπῶν συνεργατῶν τῶν εἰς τοὺς διαφόρους ἀρχαιολογικοὺς χώρους τῆς πλουσίας εἰς ἀρχαῖκὰ Μνημεῖα Ἑλλάδος. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς ἐξέθεσε κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν τὸ ἐπιτελεσθὲν ἀνασκαφικὸν ἔργον ὑφ' ἐνόχου ἐκαστοῦ ἐπιστήμονος ἀρχαιολόγου, ἐξάρας δεόντως τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀνασκαφῶν κειρωσιμῶς κατὰ τόπους. Σημειωτέον ὅτι, ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρ. «ὁ χαρακτήρ τῶν ἐν τῷ ἔργῳ δημοσιευμένων εὐρημάτων ἀνασκαφῶν εἶναι προσωρινός, τοῦ οἰκείου ἀνασκαφῶς ἐπιφυλασσομένου παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῆς περαιτέρω μελέτῃ καὶ ὀριστικῆς δημοσιεύσεως τῶν εὐρημάτων του».

2. Τὰ μέρη, εἰς τὰ ὅποια ἐγένοντο αἱ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὸ προπαραελθὸν ἔτος 1980, εἶναι τὰ ἑξῆς: Μακρῶνεια,

Μεσημβρία, Ἀρχαία Ἀμφίπολις, Χριστιανικὴ Ἀμφίπολις, Κασσώπη, Ἐφύρα, Μύτικας, Φθιώτιδες Θῆβαι, Τανάγρα, Ἐλευσίς, Τράχωνες Ἀττικῆς, Ραιμνοῦς, Ἐρέτρια, Ἐπίδαυρος, Ἱερὸν καὶ Μαγιστεῖον Ἀφροδίτης Ἐρυκίνης, Καλλιθέα Πατρῶν, Ἥλις, Μάζι, Ἡλείας, Πυλία, Μάνη, Νάξος, Πάρος, Σίφνος, Θήρα, Κάτω Ζάκρος, Βασιλικὴ Ἱεραπέτρας, Ἱερὸν κορυφῆς Γιούχτα, Ἀρχάνες, Καστέλλι Χανίων.

3. Ἐν τέλει τοῦ τεύχους τῆς Ἐκθέσεως ἐκτίθεται συνοπτικῶς τὸ ἔργον τῆς Ἐταιρείας καὶ εἰς ἄλλους τομείς πλὴν τοῦ ἀνασκαφικοῦ. Οὕτω γνωστοποιῶνται τὰ Περιοδικὰ δημοσιεύματα ἀπὸ τοῦ 1977 καὶ ἐπίσης τὰ ἐπιτελεσθέντα ἐν τῷ χώρῳ τῆς Βιβλιοθήκης, τῆς τόσον πλουσίας καὶ, δύναμαι νὰ εἶπω, μοναδικῆς εἰς τὸ εἶδος τῆς, πραγματοποιηθέντα δημοσιεύματα.

4. Τὸ ἔργον καθόλου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας προσδίδει τιμὴν καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἐταιρείᾳ καὶ διὰ τὴν Ἐταιρείαν ἐργαζομένους καὶ προσβάλλει τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ διεθνὲς κοινόν. Ἡ Ἑλλὰς συνεχῶς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν πλουτίζει τὴν ἀνθρωπότητα μετ' ἔργα ἀποδεικνύοντα τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἀνεκτίμητον συμβολὴν τούτου εἰς τὴν πνευματικὴν, καλλιτεχνικὴν καὶ πολιτιστικὴν καθόλου διάπλασιν τῆς ἀνθρωπότητος.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἐπισκόπου Ν: κ η φ ὀ ρ ο υ, Μητροπολίτου Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, Δροσσοταλιδῆς τῆς καρδιάς, Λευκάς 1982.

Σύντομον, ἀλλὰ περιεκτικὸν εἰς ὠραία νοήματα, ἔργον τοῦ ἐκυκλοφόρησε πρόσωτα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λευκάδος καὶ Ἰθάκης κ. Νικηφόρος (Δεδούσης). Εἰς αὐτό, πραγματεύεται, ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ἀγνοῦ χριστιανικοῦ διώματος, τὸ θέμα τῶν δακρυῶν.

Τὸ πόνημα, ἐμφανιζόμενον νῦν εἰς γ' ἔκδοσιν, ἀπευθύνεται: εἰς τὸ εὐρὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν, διὸ καὶ τὸ διακρίνουσιν γλῶσσα ἀπλή δημοτικὴ, γλαφυρὸν ὕφος καὶ ἀναφοραὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἐμπειρίαν τῶν πολλῶν. Δύναται δὲ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, διὰ τῶν προσόντων τούτων, ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐποικοδομητικός.

K. Γ. Μ.

Rivista di Studi Bizantini e Slavi (Ἐπιθεώρησις Βυζαντινῶν καὶ Σλαβικῶν Σπουδῶν).

Τὸ εἰς Βολωνίαν τῆς Ἰταλίας ἐκδιδόμενον ἐπιστημονικὸν τούτο περιοδικόν, κυκλοφοροῦν ἀνὰ ἔτος, ἀναγγέλλει ἔτι ἀφιερῶν τρεῖς τόμους τοῦ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Καθηγητοῦ Agostino Pertusi (1918 - 1979). Οὗτος, ὡς φιλόλογος ἀσχολούμενος μετ' τὴν μελέτην τοῦ ἰταλικοῦ καὶ εὐρωπαϊκοῦ Μεσαίωνα, συνέβαλεν ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν ὑπὸ ἀνατολικὴν ἐπίδρασιν

Ἐνετίαν σπουδᾶς. Συγκεκριμένως, φωτίζει, διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ ἔργου του, τὰς πολιτικὰς καὶ πολιτιστικὰς σχέσεις μεταξύ τοῦ ἑλληνικοῦ - κλασσικοῦ καὶ μεσαιωνικοῦ - κόσμου καὶ τοῦ δυτικοῦ.

Κ. Γ. Μ.

Ἰωάννας Τσάτσου, Ἀπὸ τὸ τετράδιό μου.
Ὁρές τοῦ Σινᾶ. Ἀθήνα 1981, σσ. 110.

1. Ἡ Κυρία Ἰωάννα Τσάτσου κατέχει διακεκριμένη θέσιν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα. Εἶναι ἀξιοθαύμαστη ἢ εὐχέρεια, μὲ τὴν ὁποῖαν συντάσσει τὰ δοκίμιά της, θεραπεύουσα ἐπιτυχῶς τόσο τὸν πεζόν, ὅσον καὶ τὸν ποιητικὸν λόγον. Τὸ ὄλον συγγραφικόν της ἔργον διακρίνεται μὲ ἀξιοζήλευτον διὰ τὸν πλοῦτόν της θεματογραφίαν. Ὅλα τὰ ἔργα της, πεζὰ καὶ ποιητικά, πεγγοβολοῦν διὰ μέσου τῶν σελίδων ὑψηλὰ νοήματα, μετὰ εὐγενῶν ἰδεῶν καὶ ποικίλων συναίσθημάτων. Αἱ ἰδέαι της εἶναι ἀσφαλῶς προῖον μεταφυσικοῦ στοχασμοῦ καὶ προσωπικοῦ διώματος, μὲ κύριον χαρακτηριστικὸν γνώρισμά των τὴν Ἀγάπην πρὸς τὴν Ὁρθοδόξην καὶ τὸ Γένος ἡμῶν.

2. Καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας δοκίμιον ἀποτελεῖ ὁμοίως λογοτεχνικὸν «Ὀδοπορικόν» εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Σινᾶ. Ἀληθὲς ἐντρυφήμα διὰ πάσαν Ἑλληνικὴν Ψυχὴν. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ βιβλίδιον μὲ τὸ λιτόν καὶ συνάμα περιεκτικὸν ὑφολογικὸν του περιγράμμα' μὲ τὴν ἀνθοῦσαν ποιητικὴν του εὐαισθησίαν' μὲ τὴν φωτεινὴν ἀντίληψιν τῆς διατυπώσεως τῶν ἐνοιῶν τῆς Θρησκείας καὶ φιλοπατρίας ποῦ διέπουν ὅλα τὰ ἔργα της καὶ ἰδιαίτερος τὸ κρινόμενον, μᾶς μεταφέρει ἢ τοῦ λόγου δοκιμωτάτη δημιουργὸς καὶ πλαστοργὸς εἰς σφαῖρας πνευματικᾶς, παμμουργὸς καὶ πλαστοργὸς εἰς σφαῖρας πνευματικᾶς, παραδεισιακῆς ωραιότητος.

3. Ἡ Κυρία Ἰωάννα Τσάτσου μὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας ἐργίδιον ἀποδίδει, ὑπὸ τύπον Ἡμερολογίου, τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰς πνευματικὰς ἐμπειρίας, τὰς ὁποίας ἀπεκόμισεν ἐκ τοῦ προσκυνηματικοῦ ταξιδίου της εἰς τὴν πνευματικὴν Ἀχρόπολιν τοῦ Θεοδαδίστου Ὁρους Σινᾶ. Τοῦ πεζοῦ κειμένου της, προηγεῖται θαυμάσιον ποίημα, φέρον τὸν τίτλον: «Σινᾶ! Ἀποτελεῖ τὸ ποίημα τοῦτο λυρικήν εἰσαγωγὴν τῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας ἀπεκόμισεν αὐτὴ ἐκ τῆς ἱερέας της ἀποδημίας» καὶ ὀδοπορίας. Μὲ συνεκίνησαν οἱ λόγοι της: «Εἶναι ἀπλὸν καὶ εἶσαι καλὸς καὶ δίκαιος. Τὸ δύσκολο γὰρ δίνεσαι, ὅταν μέσα σου χτίζεις ἕνα φρούριο ἀπόρητο!» Πρόση θρησκευτικὴ ἀλήθεια κρύβουν οἱ λόγοι αὐτοί, μάλιστα δι' ἕνα θεολόγον!

4. Βιβλίον ἀξιανάγνωστον. Πολύτιμον μαργαριτάρει μέσα εἰς τὸ πλούσιον συγγραφικὸν καὶ ποιητικὸν ἔργον τῆς ἀναξίας ἀδελφῆς τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Σεφέρη καὶ λογοτέχνιδος.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Φλωρίνης, Πρεσπῶν καὶ Ἑορδαίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς ΔΙΣ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα νὰ καταλάβουν τὰς κάτωθι κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλουν τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμενα δικαιολογητικά, 1) Ἱ. Ν. Ἀγ. Ἀχιλλεῖου τῆς ὁμονόμου κοινότητος Πρεσπῶν, 2) Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Ἀκριτά, 3) Ἱ. Ν. Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Ἀμυνταίου (6' θέσις), 4) Ἱ. Ν. Ἀγ. Δημητρίου Ἄνω Γραμματικοῦ Πέλλης, 5) Ἱ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Ἀτρωσοῦ, 6) Ἱ. Ν. Ἀγ. Παρασκευῆς Λαιμοῦ Πρεσπῶν, 7) Ἱ. Ν. Ἀγ. Ἀθανασίου Ἀλάνων, 8) Ἱ. Ν. Ἀγ. Δημητρίου Μαυροπηγῆς, 9) Ἱ. Ν. Ἀγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίτης Παρορίου, 10) Ἱ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου Πλατέος, 11) Ἱ. Ν. Ἀγ. Σκέπτης Πτολεμαΐδος (6' θέσις), 12) Ἱ. Ν. Ἀγ. Τριάδος Πτολεμαΐδος (6' θέσις), 13) Ἱ. Ν. Ἀγίων Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ οἰκισμοῦ ΔΕΗ Πτολεμαΐδος, 14) Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου οἰκισμοῦ Καρδίας Πτολεμαΐδος, 15) Ἱ. Ν. Ἀγ. Στεφάνου Πτολεμαΐδος (6' θέσις), 16) Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Τριβούνου, 17) Ἱ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου Τροπαιοῦ, 18) Ἱ. Ν. Ἀγ. Παρασκευῆς Πισοδερίου καὶ 19) Ἱ. Ν. Ἀγ. Γεωργίου πόλεως Φλωρίνης (6' θέσις).

Ἐν Φλωρίνῃ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Φλωρίνης, Πρεσπῶν καὶ Ἑορδαίας ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβουσι τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν κάτωθι Ἱερῶν Ναῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱ. Μητροπόλεως ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλουσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν, ἵνα προβώμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱ. Ναῶν: 1) Ἀγ. Δημητρίου Τούμπα - Αἰγιαλείας, 2) Ἀγ. Ἀθανασίου Κουνινιάς.

Ἐν Αἰγίῳ τῇ 9ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κασσανδρείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)69 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ

Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικά, μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως, πρὸς κατάληψιν τῆς χρευσίσης Δευτέρας ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ν. Μουδανιῶν Χαλκιδικῆς.

Ἐν Πολυγύρῳ τῆ 18ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Κασσανδρείας ΣΥΝΕΣΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Καρπενησίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 37 τοῦ Νόμου 590)1977 καὶ τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν Ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Καταβόθρας καὶ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Μοναστηριακοῦ Ἐδρυτανίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας, ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ὡς ἄνω θέσεων.

Ἐν Καρπενησίῳ τῆ 22ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Καρπενησίου ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὴν κενὴν διακονικὴν θέσιν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Παγκρατίου Λαμίας καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῆς κειμένης Νομοθεσίας «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Λαμίᾳ τῆ 22ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ἀργολίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κάτωθι κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις τῶν ἐνοριακῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἁγ. Νικολάου Ἁγίου Νικολάου, 2) Ἁγ. Δημητρίου Ἀχλαδοκάμπου, 3) Ἁγ. Ἀθανασίου Κουρταίου, 4) Ἁγ. Τριᾶδος Στέρνας, 5) Κοιμ. Θεοτόκου Ἀρξίας καὶ 6) Τιμ. Προδρόμου Μιδέας, προσκαλοῦμεν πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ ἔχοντας τὰ Κανονικά καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ

Δελτίον «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν, μετὰ τῶν προβλεπομένων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 23ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Ἀργολίδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς περὶ ἐκλογῆς ἐφημερίων διατάξεις καὶ προτιθέμενοι νὰ προδῶμεν εἰς τὴν πληρῶσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιοχωρίου Κυνουρίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τῆς πολιτείας προβλεπόμενα προσόντα ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν νενομισμένων δικαιολογητικῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Τριπόλει τῆ 23ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱ. Μητρόπολις Ἡλείας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἄρθρα 33, 34, 35 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)69 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πληρῶσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) τῆς νεοϊδρυθείσης ἐνορίας Ἁγ. Γεωργίου Βραχναϊκῶν Ἀνδραβίδος, 2) Ἁγ. Διονυσίου Πετρουλῶν Καδαμᾶ, 3) Ἁγ. Παρασκευῆς Κοροΐθου, 4) Ἁγ. Δημητρίου Πουρναρίου, 5) Ἁγ. Γεωργίου Μοιράκας, 6) Ἁγ. Χαραλάμπους Φλώνα, καλοῦμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Πύργῳ τῆ 26ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Ἡλείας ΓΕΡΜΑΝΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καὶ προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων Ἐφημερίων καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, Ἐκκλησιαστικῶν Νόμων καὶ Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ νόμιμα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν μιᾶς τῶν κάτωθι κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱ. Ναῶν: 1) Ἁγ. Εἰρήνης Ἀγίας Εἰρήνης Σπάρτης, 2) Ἁγ. Ταξιάρχαι Ἀγίων Ταξιάρχων, 3) Κοίμ. Θεοτόκου Ἀλεπο-

χωρίου 4) Κοίμ. Θεοτόκου Βαμβακοῦς, 5) Κοίμ. Θεοτόκου Ἱεράκος, 6) Εὐαγγελισμὸς Θεοτόκου Καρύστης, 7) Κοίμ. Θεοτόκου Κρεμαστής, 8) Ἁγ. Κων)νος Πελλάνης, 9) Κοίμ. Θεοτόκου Ποταμιάς, 10) Ἁγ. Γεώργιος Ταυγέτης.

Ἐν Σπάρτῃ τῇ 26ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ζακύνθου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 33 τοῦ ἐπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα πρὸς κατάληψιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τακτικῶν Ἐφημερίων Ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου (6' θέσεως) καὶ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Λαζάρου, πόλεως, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 29ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρ. 33 - 37 τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων Ἐφημερίων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἐκκλησιαστικῶν Νόμων καὶ Κανονισμῶν ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ἰωλκοῦ Βόλου.

Ἐν Βόλῳ τῇ 31ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ρεθύμνης καὶ Αὔλοποτάμου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 38, παράγρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977, ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 34 τοῦ ἐπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καὶ προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως τακτικοῦ ἐφημερίου Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἐνορίας Χρωμοναστηρίου Ρεθύμνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τὴν ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης προκηρῦξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ρεθύμνῃ τῇ 31ῃ Μαρτίου 1982,

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὔλοποτάμου ΤΙΤΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ὁμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Χριστὸς Ἀνέστη! Τὸ μήνημα τῆς λαμπροφύρου Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἱεράς Συνόδου, Ἐκκλησίας διὰ τοὺς Κυπρίους ἀγνοουμένους.

Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, Ἡ εὐχαριστιακὴ σὺνάξις, ὡς φανέρωσις τῆς Ἐκκλησίας.

Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδη, Μητροπ. Σηλυβρίας, Διὰ μίαν λειτουργικὴν ζώην.

Νικ. Λούρου — Παν. Ζέπου, Ἀκαδημαϊκῶν, Ἱατροκοινωνικὰ διλήμματα.

Ἰωάννου Ὁρ. Καλογήρου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Δ' Γενικὴ Συνέλευσις τῆς μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου Ὁρθόδοξων — Παλαιοκαθολικῶν.

Ἡλία Β. Οἰκονόμου, Περὶ εἰρήνης ἐρωτήματα.

Σπυρίδωνος Τρωιάνου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τῶν Ἱερῶν προσκυνημάτων κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν.

Πρωτ. Εὐαγγέλου Μαντζουλέα, Δρ. Νομικῆς, Ἡ νομιμοποίησις τῶν ἀμβλώσεων.

Δρ. Ἰωάννου Γ. Παπαγιαννοπούλου, Πληροφορίαι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης περὶ βιαίων ἐκ χαλᾶζης θανάτων.

Βασιλείου Ν. Μακρίδη, Τὰ ἀρχαιότερα ἐγγραφα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Π. Ζέπου, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ἰωάννης Μ. Σόντης (†).

Παρατηρήσεων στήλῃ.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασίου 1 — Τηλ. 721.07

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.